

การจัดการการท่องเที่ยวเชิงพุทธของวัดหนองแวง (พระอารามหลวง)
อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น
BUDDHIST TOURIST MANAGEMENT OF WAT NONGWEANG,
MUANG DISTRICT, KHONKAEN PROVINCE



พระมหาธัชชร์ สิริมงคล (มาตรา)

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์
บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๕๖



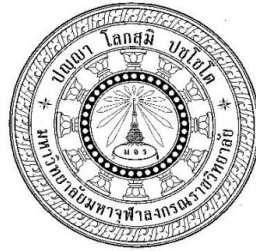
การจัดการการท่องเที่ยวเชิงพุทธของวัดหนองแขง (พระอารามหลวง)
อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น



พระมหาธีรธรรม สิริมงคล (มาตรา)

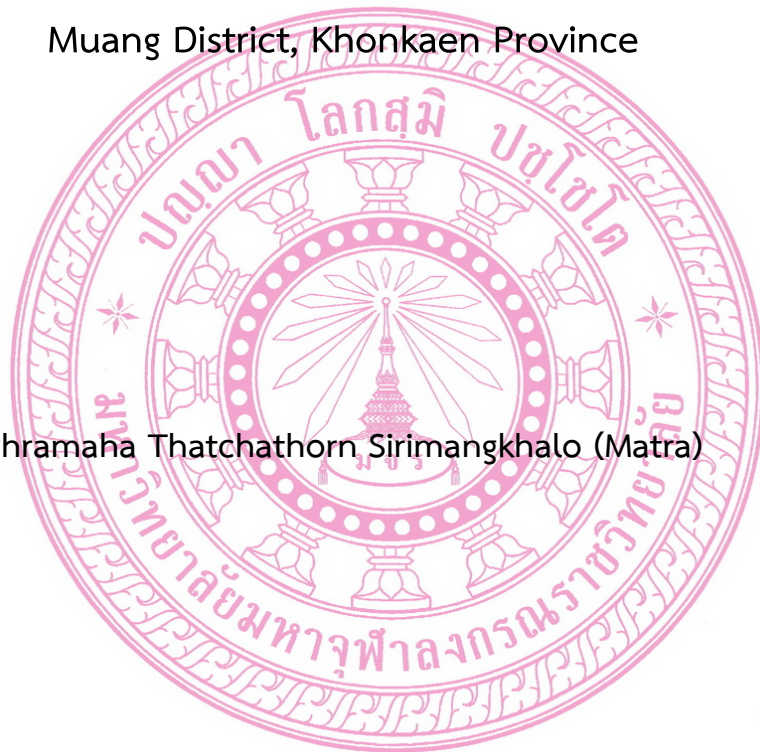
วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์
บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๕๖

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)



Buddhist Tourist Management of Wat Nongweang,
Muang District, Khonkaen Province

Phramaha Thatchathorn Sirimangkhalo (Matra)



A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of
The Requirement for The Degree of
Master of Arts
(Public Administration)
Graduate School

Machchulalongkornrajavidyalaya University
Bangkok, Thailand
C.E. 2013

(Copyright by Mahachulalongkornrajavidyalaya University)



บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อนุมัติให้นับวิทยานิพนธ์ เรื่อง “การจัดการการท่องเที่ยวเชิงพุทธของวัดหนองแขวง (พระอารามหลวง) อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น” เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์

(พระสุธีธรรมานวัตร, ผศ, ดร.)

คณะบดีบัณฑิตวิทยาลัย

คณะกรรมการตรวจสอบวิทยานิพนธ์

(พระมหาไชว์ ทสสนิโย, ดร.)

ประธานกรรมการ

กรรมการ

(ผศ.ดร. ชาญชัย ฮวดศรี)

กรรมการ

(ดร.ปัญญา คล้ายเดช)

กรรมการ

(ดร.ทัชชวัฒน์ เหล่าสุวรรณ)

คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์

ผศ. ดร. ชาญชัย ฮวดศรี

ประธานกรรมการ

ดร. ปัญญา คล้ายเดช

กรรมการ

ชื่อผู้วิจัย

(พระมหาธีชธร สิริมงคล/มาตรา)

ชื่อวิทยานิพนธ์ : การจัดการการท่องเที่ยวเชิงพุทธของวัดหนองแขง (พระอารามหลวง)
อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น

ผู้วิจัย : พระมหาธีรธรรม สิริมงคล (มาตรา)

ปริญญา : พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (รัฐประศาสนศาสตร์)

คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์

: ผศ.ดร.ชาญชัย ฮวดศรี ป.ธ.๓, พธ.บ., M.A. (Pol. Sc.), Ph.D. (Soc. Sc.)

: ดร.ปัญญา คล้ายเดช ป.ธ.๗, พธ.บ. (เศรษฐศาสตร์), ร.ป.ม.

(รัฐประศาสนศาสตร์), Ph.D. (Pol. Sc.)

วันสำเร็จการศึกษา : ๒๒ / มกราคม / ๒๕๕๗

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์คือ ๑. เพื่อศึกษาปัจจัยลักษณะส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม ๒. เพื่อศึกษาความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวต่อการจัดการการท่องเที่ยวของวัดหนองแขง (พระอารามหลวง) อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น ๓. เพื่อศึกษาเปรียบเทียบความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวต่อการจัดการการท่องเที่ยวเชิงพุทธของวัดหนองแขง (พระอารามหลวง) อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น ๔. เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาการจัดการการท่องเที่ยวเชิงพุทธของวัดหนองแขง (พระอารามหลวง) อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบผสม (Mixed Method) โดยเป็นการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ซึ่งเป็นการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) และการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ภายในวัดหนองแขง (พระอารามหลวง) กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ได้แก่ นักท่องเที่ยวที่เดินทางเข้ามาเที่ยวชมวัดหนองแขง (พระอารามหลวง) อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น จำนวน ๓๘๒ คน เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูลคือแบบสอบถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นเอง โดยมีค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับเท่ากับ ๐.๙๕๓ วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทางสังคมศาสตร์ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลคือ ค่าความถี่ (Frequency) ค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (X) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) การทดสอบ (t-test) และการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One way analysis of variance) และเปรียบเทียบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่โดยวิธีผลต่างนัยสำคัญที่น้อยที่สุด (Least Significant Difference: LSD.)

ผลการวิจัยพบว่า

๑. นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง จำนวน ๒๗๐ คน คิดเป็นร้อยละ ๗๐.๗ อายุต่ำกว่า ๒๐ ปี มีจำนวน ๑๖๘ คน คิดเป็นร้อยละ ๔๔.๐ มีการศึกษาอยู่ในระดับปริญญาตรี ๑๔๙ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๙.๐ มีอาชีพนักเรียน/นักศึกษาจำนวน ๒๑๙ คน คิดเป็นร้อยละ ๕๗.๓

๒. นักท่องเที่ยวมีความคิดเห็นต่อการจัดการการท่องเที่ยวเชิงพุทธของวัดหนองแขง (พระอารามหลวง) อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=4.32$) เมื่อพิจารณาในแต่ละ

ละด้านพบว่า นักท่องเที่ยวมีความคิดเห็นต่อการจัดการการท่องเที่ยวเชิงพุทธของวัดหนองแวง (พระอารามหลวง) อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น ด้านสถานที่ ด้านการสร้างแรงจูงใจและ ด้านการให้บริการ อยู่ในระดับมากทุกด้าน

๓. นักท่องเที่ยวที่มีอายุและอาชีพต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการจัดการการท่องเที่ยวเชิงพุทธของวัดหนองแวง (พระอารามหลวง) อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น ไม่แตกต่างกัน จึงไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ ส่วนนักท่องเที่ยวที่มีการศึกษาต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการจัดการการท่องเที่ยวเชิงพุทธของวัดหนองแวง (พระอารามหลวง) อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ ๐.๐๕ จึงเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้

๔. นักท่องเที่ยวที่เดินทางมาเที่ยววัดหนองแวง (พระอารามหลวง) อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น มีความคิดเห็นต่อการจัดการการท่องเที่ยวเชิงพุทธ ดังนี้

๔.๑ ด้านการพัฒนาจิตใจและปัญญา นักท่องเที่ยวได้รับความรู้และหลักการในการทำบุญให้ทาน เห็นคุณค่าของพุทธศิลป์ เช่น จิตรกรรม ประติมากรรม ได้รับความรู้ในการพัฒนาปัญญา ได้รับความรู้ในการฝึกสมาธิและปัญญา ได้รับความรู้และหลักธรรมเพื่อความกตัญญูรู้คุณ

๔.๒ ด้านการดำเนินชีวิต นักท่องเที่ยวดำเนินชีวิตด้วยความมีสติ ทำความดี ละเว้นความชั่ว ทำจิตใจให้บริสุทธิ์ ไม่ประมาทในชีวิต มีความซื่อสัตย์สุจริต ไม่เบียดเบียนผู้อื่น เข้าถึงพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์เป็นที่พึ่งที่ระลึก ดำเนินชีวิตตามทำนองคลองธรรม

๔.๓ ผลที่ได้รับจากการเดินทางมาท่องเที่ยว นักท่องเที่ยวรู้สึกมีความสุข จิตใจที่ฟุ้งซ่านก็สงบลง และมีสติมากขึ้น เมื่อมีสติมากขึ้น ก็ทำให้ทำงานได้ดีขึ้น ประสบความสำเร็จมากขึ้น มีกำลังใจในการฝ่าฟันอุปสรรคและผ่านพ้นไปได้ ต่อไปภายภาคหน้า จะกลับมากราบไหว้อีกเพื่อเป็นธรรมเนียมปฏิบัติสืบต่อไป ทำให้มีความมั่นใจในการดำเนินชีวิตมากขึ้น จิตใจที่กำลังกระวนกระวายว้าวุ่นที่วุ่นวายก็ระงับ เมื่อได้พบกับสิ่งที่ร้ายก็กลายเป็นดี

๕. แนวทางในการพัฒนาการจัดการการท่องเที่ยวเชิงพุทธของวัดหนองแวง (พระอารามหลวง) อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น คือ ด้านสถานที่ควรช่วยกันรักษาและร่วมกันพัฒนา โดยเฉพาะเรื่องของความสะอาด เพราะความสะอาดถือว่าเป็นหัวใจสำคัญของสถานที่ที่เป็นแหล่งท่องเที่ยว ด้านการให้บริการ ควรเพิ่มสถานที่จอดรถ ห้องน้ำและปรับปรุงบริการร้านค้าร้านอาหาร เพิ่มถังขยะเพื่อสร้างความสะอาดแก่ผู้มาเที่ยว ส่วนด้านการสร้างแรงจูงใจ ควรเพิ่มกิจกรรมส่งเสริมความรู้ กิจกรรมพัฒนาด้านจิตใจและปัญญา ควรมีการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวของวัดผ่านสื่อต่าง ๆ เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้รับรู้ข้อมูลของการท่องเที่ยวและให้วัดเป็นที่รู้จักในฐานะที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวของจังหวัด

Thesis Title : Travel management of wat Nongwaeng
(royal temple), Muang District, KhonKaen.

Researcher : PhramahaThatchathorn Matra

Degree : Master of Arts (Public Administration)

Thesis Supervisory Committees

: Asst. Prof. Dr. ChanchaiHuadsri, Pali III, B.A., M.A.(Pol. Sc.),
Ph.D. (Soc. Sci.)

: Dr. Panya Klaydesh, Pali VII, B.A., M.A. (Pub. Ad.),
Ph.D. (Pol. Sc.)

Date of Graduation : 22 / January / 2014

ABSTRACT

The objectives of this research are: 1) to study personal characteristics of respondents, 2) to study the opinion of the traveler about travel management of WatNongwaeng (royal temple) Muang KhonKaen, 3) to compare the opinion of the traveler about travel management of Wat Nongwaeng (royal temple) Muang KhonKaen, 4) to study the development guidelines of travel management of WatNongwaeng (royal temple) Muang KhonKaen. This research study used a mixed method by quantitative research, survey research and qualitative research by using in-depth interviews with the key Informants at WatNongwaeng (royal temple) Muang KhonKaen. Samples used in this research were 382 tourists who have come to visit WatNongwaeng (royal temple) Muang KhonKaen. The tool used to collect data was questionnaire with the value of reliability at 0.953 and the data was analyzed by the social science research program The statistics used were frequency, percentage, mean (\bar{X}), standard deviation (SD), test (t-test) and analysis of ANOVA (One way analysis of variance). Comparison the was done with least significant difference method (Least Significant Difference: LSD).

The results found that

1. The most tourists are female 270 persons or 70.7 percent, 168 persons or 44.0 percent under 20 years old, 149 persons or 39 percent are undergraduate students, 291 persons or 57.3 percent are students.
2. Tourists review for travel management Buddhist temple WatNongwaeng (royal temple) Muang KhonKaen, overall level (\bar{X} = 4.32) when considering each side

was found : The opinion of tourist for a travel management of Wat Nongwaeng (royal temple) Muang KhonKaen was a high level in all side place, motivation and service.

3. Older travelers and different career haven't different opinion for travel management of WatNongwaeng (royal temple) Muang KhonKaen. Therefore didn't meet the assumption set. Tourists with different studies have different opinion is statistically significant at 0.05 for travel management of Wat Nongwaeng (royal temple) Muang KhonKaen. Therefore met the assumptionset.

4. Tourists visiting WatNongwaeng (royal temple) Muang KhonKaen have opinions toward tourism management:

4.1 The development of the mind and intelligence Travelers have the knowledge and principles of merit, Buddhist arts such as painting, sculpture, the knowledge in the development of intelligence, meditation, wisdom, principles for gratefulness.

4.2 Guidelines for life Traveler lifestyle with conscious, make goodness, ignores evil, to purify the mind, careful in life, honest, not hurting others, Buddha preaching to the monks as a souvenir, way of life sanctioned accordingly.

4.3 The result of traveling Travelers feel happy. Distracted mind calmed down, and more consciousness, make it work better, more successful. In the future they will worship again.

5. Approach for developing for travel management of Wat Nongwaeng (royal temple) Muang KhonKaen is the personnel and staff should attend together to development and preserve what belongs to the public and is the property of the religious spirit of the Buddhists especially, the cleanliness because it is the important place for tourist. Should have more parking places because many tourists visit every year. Should improve the service, shops, toilet, restaurants and the location of trash on various points. Part of the motivation should increase the knowledge through development at activities of the mind and intelligence. Should conduct tourism PR of the temple through media online for travelers to get information about the tour and the temple to be known as a tourist destination of the province.

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ผู้วิจัยขอขอบคุณ ผศ.ดร.ชาญชัย ฮวดศรี และ ดร.ปัญญา คล้ายเดช ผู้ควบคุมวิทยานิพนธ์ที่ได้กรุณาสละเวลาให้คำปรึกษา และตรวจสอบแก้ไขวิทยานิพนธ์ฉบับนี้อย่างละเอียดรอบคอบเพื่อให้เนื้อหาของงานวิจัยนี้ชัดเจนสมบูรณ์มากขึ้น

ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณ และขอบคุณคณะผู้เชี่ยวชาญทุกท่านที่กรุณาช่วยตรวจแบบสอบถามซึ่งประกอบด้วย พระมหาสำราญ กम्मสุโท ดร., พระมหาอดุลย์ กิตติญาณเมธี พระครูสุตธรรมรักขิต, ผศ.ดร.โสวิทย์ บำรุงภักดิ์ ดร.เยาวนิตย์ เพียงเกษ และ อาจารย์ นิเทศ สนั่นนารี ที่ให้ความอนุเคราะห์ตรวจทานแนะนำแก้ไขให้แบบสอบถามสมบูรณ์ยิ่งขึ้น และกราบขอบพระคุณประธานและคณะกรรมการสอบป้องกันวิทยานิพนธ์ทุกท่านที่เมตตาชี้แนะแก้ไขเนื้อหาที่บกพร่องให้สมบูรณ์ถูกต้อง

กราบขอบพระคุณ พระธรรมวิสุทธิอาจารย์ (คุณ ขนดีโก) เจ้าอาวาสวัดหนองแวง (พระอารามหลวง) ที่ปรึกษาเจ้าคณะภาค ๙ ที่ปรึกษาประธานสำนักงานกำกับดูแลพระธรรมทูตไปต่างประเทศ หัวหน้าหนวันออกเฉียงเหนือ ฝ่ายวิปัสสนาธุระภาค ๘-๙ วิ. ที่ให้ความอนุเคราะห์เก็บแบบสอบถาม

ขอบพระคุณ บิดามารดา ผู้ที่ได้เป็นกำลังใจให้ผู้วิจัยเป็นอย่างดี และสุดท้ายนี้ขอขอบพระคุณพระอาจารย์/คน คณาจารย์คณะสังคมศาสตร์ และเจ้าหน้าที่ทุกท่านที่ได้ให้ความรู้ประสิทธิ์ประสาทวิทยากร และประสบการณ์รวมถึงให้ความเมตตาเอื้อเฟื้อ ถวายทอดความรู้ความเข้าใจ และเป็นกำลังใจ ให้แก่ผู้วิจัยมาตลอด คุณค่าและประโยชน์ อันจะพึงมีวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ผู้วิจัยขอน้อมอุทิศเป็นเครื่องสักการบูชาคุณพระศรีรัตนตรัย คุณบิดา มารดา ปู่ย่า ตายาย ครูบาอาจารย์ และผู้มีพระคุณทุกท่านที่ได้ร่วมกันสรรค์สร้างงานวิจัยชิ้นนี้ให้แก่ผู้วิจัยจนสำเร็จลุล่วงไปด้วยดี

พระมหาธัชธร สิริมงคลโล (มาตรา)

๒๔ ธันวาคม ๒๕๕๖

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ค
กิตติกรรมประกาศ	จ
สารบัญ	ฉ
สารบัญตาราง	ช
สารบัญแผนภาพ	ฌ
บทที่ ๑ บทนำ	๑
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	๑
๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย	๓
๑.๓ ปัญหาที่ต้องการทราบ	๔
๑.๔ ขอบเขตการวิจัย	๔
๑.๕ สมมติฐานการวิจัย	๕
๑.๖ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในงานวิจัย	๕
๑.๗ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	๖
บทที่ ๒ เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๗
๒.๑ แนวคิดเกี่ยวกับความคิดเห็น	๗
๒.๒ แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารจัดการ	๑๑
๒.๓ แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงพุทธ	๒๓
๒.๔ แนวคิดเกี่ยวกับนโยบายพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยว	๔๓
๒.๕ ข้อมูลพื้นฐานวัดหนองแขง (พระอารามหลวง)	๕๕
๒.๖ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๕๖
๒.๗ กรอบแนวคิดในการวิจัย	๖๗
บทที่ ๓ วิธีดำเนินการวิจัย	๖๘
๓.๑ รูปแบบการวิจัย	๖๘
๓.๒ ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง	๖๘
๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	๖๙
๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล	๗๒
๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูล	๗๓

บทที่ ๔ ผลการวิเคราะห์ข้อมูล	๗๔
๔.๑ ปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม	๗๔
๔.๒ ความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวที่มีต่อการจัดการการท่องเที่ยวเชิงพุทธของ วัดหนองแวง (พระอารามหลวง) อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น	๗๗
๔.๓ ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวต่อการจัดการการท่องเที่ยว เชิงพุทธของวัดหนองแวง (พระอารามหลวง) อำเภอเมืองจังหวัดขอนแก่น ตามความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวที่มีปัจจัยส่วนบุคคลแตกต่างกัน	๘๑
๔.๔ ความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวต่อการจัดการการท่องเที่ยวเชิงพุทธของ วัดหนองแวง (พระอารามหลวง) อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น	๘๗
๔.๕ บทสัมภาษณ์แนวทางการพัฒนาการจัดการการท่องเที่ยวเชิงพุทธของ วัดหนองแวง (พระอารามหลวง) อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น	๑๐๐
บทที่ ๕ สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	๑๐๓
๕.๑ สรุปผลการวิจัย	๑๐๔
๕.๒ อภิปรายผล	๑๐๘
๕.๓ ข้อเสนอแนะ	๑๑๒
บรรณานุกรม	๑๑๓
ภาคผนวก	๑๑๙
ภาคผนวก ก แบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์	๑๒๐
ภาคผนวก ข รายนามผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือและหนังสือ ขอความร่วมมือเป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือการวิจัย	๑๒๔
ภาคผนวก ค ผลของการหาค่า IOC แบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์ และค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา	๑๓๑
ภาคผนวก ง หนังสือขอความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย	๑๓๕
ภาคผนวก จ หนังสือขอความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย	๑๓๘
ประวัติผู้วิจัย	๑๔๔

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
๒.๔ แสดงจำนวนแหล่งท่องเที่ยวและผู้ประกอบการท่องเที่ยวเชิงศาสนา จำแนกตามภูมิภาคในประเทศไทย ณ ปี ๒๕๔๘	๒๖
๒.๑ ประเภทของนักท่องเที่ยว	๓๘
๒.๒ แบบจำลองการจัดการแหล่งท่องเที่ยว	๓๘
๒.๓ ขั้นตอนการวางแผนโครงการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน	๔๐
๔.๑ จำนวนและร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถาม	๗๕
๔.๒ แสดงค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและการแปลผล ของนักท่องเที่ยว ต่อการจัดการการท่องเที่ยวเชิงพุทธของวัดหนองแวง (พระอารามหลวง) อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น โดยภาพรวม	๗๗
๔.๓ แสดงค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและการแปลผล ของนักท่องเที่ยว ต่อการจัดการการท่องเที่ยวเชิงพุทธของวัดหนองแวง (พระอารามหลวง) อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น ตามความคิดเห็นของนักท่องเที่ยว ด้านสถานที่	๗๘
๔.๔ แสดงค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและการแปลผล ของนักท่องเที่ยว ต่อการจัดการการท่องเที่ยวเชิงพุทธของวัดหนองแวง (พระอารามหลวง) อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น ตามความคิดเห็นของนักท่องเที่ยว ด้านการสร้างแรงจูงใจ	๗๙
๔.๕ แสดงค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและการแปลผล ของนักท่องเที่ยว ต่อการจัดการการท่องเที่ยวเชิงพุทธของวัดหนองแวง (พระอารามหลวง) อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น ตามความคิดเห็นของนักท่องเที่ยว ด้านการให้บริการ	๘๐
๔.๖ แสดงผลเปรียบเทียบความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวต่อการจัดการการท่องเที่ยว เชิงพุทธของวัดหนองแวง (พระอารามหลวง) อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น โดยภาพรวม จำแนกตามเพศ	๘๑
๔.๗ แสดงผลเปรียบเทียบความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวต่อการจัดการการท่องเที่ยว เชิงพุทธของวัดหนองแวง พระอารามหลวง อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น โดยภาพรวม จำแนกตามอายุ	๘๒
๔.๘ แสดงผลเปรียบเทียบความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวต่อการจัดการการท่องเที่ยว เชิงพุทธของวัดหนองแวง พระอารามหลวง อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น โดยรวม จำแนกตามการศึกษา	๘๔
๔.๙ แสดงผลเปรียบเทียบความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวต่อการจัดการการท่องเที่ยว เชิงพุทธของวัดหนองแวง (พระอารามหลวง) อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น โดยภาพรวม เป็นรายคู่ จำแนกตามการศึกษา	๘๖

๔.๑๐	แสดงผลเปรียบเทียบความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวดูต่อการจัดการการท่องเที่ยวเชิงพุทธของวัดหนองแวง (พระอารามหลวง) อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น ด้านสถานที่ เป็นรายคู่ จำแนกตามการศึกษา	๘๘
๔.๑๑	แสดงผลเปรียบเทียบความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวดูต่อการจัดการการท่องเที่ยวเชิงพุทธของวัดหนองแวง (พระอารามหลวง) อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น ด้านการสร้างแรงจูงใจ เป็นรายคู่ จำแนกตามการศึกษา	๙๐
๔.๑๒	แสดงผลเปรียบเทียบความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวดูต่อการจัดการการท่องเที่ยวเชิงพุทธของวัดหนองแวง (พระอารามหลวง) อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น ด้านการให้บริการ เป็นรายคู่ จำแนกตามการศึกษา	๙๒
๔.๑๓	แสดงผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวดูต่อการจัดการการท่องเที่ยวเชิงพุทธของวัดหนองแวง (พระอารามหลวง) อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น โดยรวม จำแนกตามอาชีพ	๙๔
๔.๑๔	แสดงสรุปผลการทดสอบสมมติฐานของการวิจัย	๙๖
๔.๑๕	ความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวดูต่อการจัดการการท่องเที่ยวเชิงพุทธของวัดหนองแวง (พระอารามหลวง) อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น ด้านแนวทางในการพัฒนาจิตใจและปัญญา	๙๗
๔.๑๖	ความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวดูต่อการจัดการการท่องเที่ยวเชิงพุทธของวัดหนองแวง (พระอารามหลวง) อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น ด้านแนวทางในการดำเนินชีวิต	๙๘
๔.๑๗	ความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวดูต่อการจัดการการท่องเที่ยวเชิงพุทธของวัดหนองแวง (พระอารามหลวง) อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น ด้านผลที่ได้รับจากการเดินทางมาท่องเที่ยว	๙๙

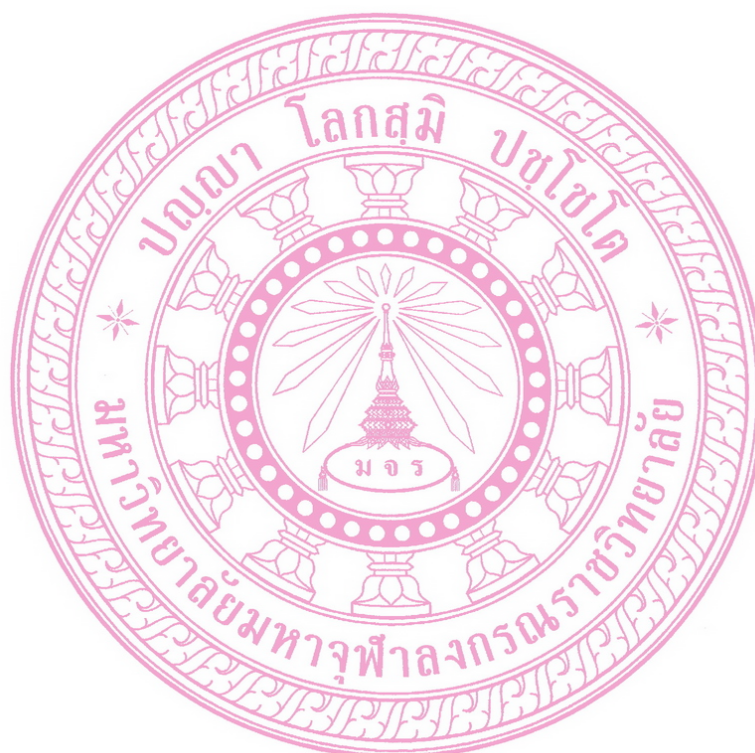
สารบัญแผนภาพ

แผนภาพที่

หน้า

๒.๑ กรอบแนวคิดการวิจัย

๖๗



บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ได้ส่งเสริมให้การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือสำคัญในการแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจ สร้างงานให้ประชาชน และเพิ่มรายได้ให้ประเทศ รวมทั้งส่งเสริมให้การท่องเที่ยวมีบทบาทสำคัญ ในการช่วยพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนทั่วทุกภูมิภาคตามนโยบายของรัฐบาล โดยส่งเสริมให้การท่องเที่ยวเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตคนไทย โดยเน้นการประสานงานระหว่างเครือข่ายภาครัฐกับภาคเอกชน กระตุ้นให้เกิดการท่องเที่ยวภายในประเทศที่ก่อให้เกิดการเรียนรู้และการสร้างสรรค์ประโยชน์ทั้งต่อสถาบันครอบครัวและต่อสังคมโดยรวม อันจะนำไปสู่การสร้างและกระตุ้นจิตสำนึกรักษาสีงแวดล้อม รวมทั้งให้เกิดความรักและภาคภูมิใจในเอกลักษณ์วัฒนธรรมไทย

สถานการณ์การท่องเที่ยวภายในประเทศของคนไทยมีกระแสความนิยมเดินทางท่องเที่ยวเพิ่มมากขึ้นเป็นลำดับ นับตั้งแต่มีการรณรงค์ภายใต้โครงการไทยเที่ยวไทย ในปี พ.ศ.๒๕๔๔ โครงการเที่ยวทั่วไทยไปได้ทุกเดือน ปี พ.ศ. ๒๕๔๕ และโครงการ Unseen Thailand ปี พ.ศ.๒๕๔๖-๒๕๔๗ ซึ่งส่งผลให้คนไทยหันมาท่องเที่ยวภายในประเทศเพิ่มขึ้น อันเนื่องมาจากในปี พ.ศ.๒๕๔๗ เศรษฐกิจภายในประเทศที่ฟื้นตัวและมีการส่งเสริมการตลาดของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ภายใต้โครงการ Unseen Thailand จนถึงปัจจุบันก็ยังมีกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้เหตุการณ์ความไม่สงบในภาคใต้และกรุงเทพมหานครเป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่ลดความเชื่อมั่นด้านความปลอดภัย ซึ่งส่งผลกระทบต่อการตัดสินใจเข้ามาท่องเที่ยวในประเทศไทย^๑

การบริการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว มีความสำคัญไม่น้อยกว่าด้านความปลอดภัยของนักท่องเที่ยว การให้บริการต่าง ๆ ในโลกปัจจุบัน มีความสำคัญมาก และสามารถสร้างได้อย่างมหาศาลให้แก่ธุรกิจบริการ การบริการที่สำคัญที่เกี่ยวกับอุตสาหกรรมท่องเที่ยว เช่น โรงแรม ภัตตาคาร ร้านอาหาร การคมนาคมขนส่ง ธุรกิจนำเที่ยว ฯลฯ เหล่านี้ การบริการที่มีคุณภาพ มีมาตรฐาน ย่อมสามารถ สร้างความสำเร็จแก่ธุรกิจได้ นักท่องเที่ยวมีความประทับใจ เดินทางมาท่องเที่ยวมาใช้บริการและยังเป็นประชาสัมพันธ์ให้ได้อย่างดี ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของนักท่องเที่ยว การบริการอย่างมีระบบ มีมาตรฐาน มีคุณภาพ เป็นปัจจัยที่มีความสำคัญมากต่อปริมาณนักท่องเที่ยวที่เดินทางมาท่องเที่ยวในปัจจุบัน

^๑ ดลใจ มณีงาม, “พฤติกรรมและความพึงพอใจของผู้มาเที่ยวที่มีต่อการบริหารจัดการสถานที่ท่องเที่ยวในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา”, วิทยานิพนธ์บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา, ๒๕๕๐), หน้า ๑.

หากความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของนักท่องเที่ยวไม่สามารถเกิดขึ้นได้ นักท่องเที่ยวเสียชีวิต ถูกทำร้ายหรือถูกฉ้อโกงทรัพย์สิน การบริการที่ย่ำแย่ขาดมาตรฐาน ไม่มีคุณภาพ ไม่เป็นธรรม ไม่สามารถตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวที่เดินทางมาท่องเที่ยวได้ปัญหา ดังกล่าวย่อมจะกระทบต่อปริมาณนักท่องเที่ยวโดยตรงนักท่องเที่ยวจะเลือกเดินทางไปในประเทศอื่นที่มีความปลอดภัยที่มากกว่ามีสินค้าและบริการที่ดีกว่า แต่เสียค่าใช้จ่ายในการเดินทางเท่ากันหรือใกล้เคียงกัน เมื่อนักท่องเที่ยวเลือกเดินทางไปยังประเทศอื่นย่อมกระทบต่อรายได้ที่นักท่องเที่ยวจะนำมาใช้จ่าย เมื่อรายได้ลดลง ย่อมส่งผลกระทบต่อระบบเศรษฐกิจอื่น ไม่ว่าอุตสาหกรรมการผลิตต่างๆ อุตสาหกรรมการบริการที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวย่อมได้รับผลกระทบไปด้วยและส่งผลกระทบต่อรายได้ของประชาชนในที่สุด

การบริหารจัดการด้านแหล่งท่องเที่ยวทางศาสนาและมรดกวัฒนธรรมควรเป็นเรื่องที่มีหลักประสมประสานกันหลายรูปแบบ รวมทั้งการบริหารทางธุรกิจ การจัดการรักษาศาสนสถานที่ยังเป็นมรดก การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม อุตสาหกรรมด้านขนส่ง โบราณคดี พิพิธภัณฑสถานที่ยังมีให้เห็นสัมผัสได้ และผลผลิตต่าง ๆ ทางวัฒนธรรม การจัดการท่องเที่ยวในวัดแม้กระทั่งในพระอารามหลวง ยังมีข้อจำกัดอยู่มากพอสมควร ทั้งด้านกายภาพ ด้านนโยบาย ด้านการพัฒนาบุคลากรทางการท่องเที่ยว ในปัจจุบันการท่องเที่ยวเชิงศาสนา หรือ ทิวไร้ไหว้พระทำบุญ ณ วัดสำคัญต่าง ๆ นับเป็นอีกรูปแบบหนึ่งของการท่องเที่ยวในกลุ่มความสนใจพิเศษที่ได้รับความนิยมเป็นอย่างมากในประเทศไทย ทั้งนี้ เพราะตามคติความเชื่อที่ถือว่าการได้มาสักการะสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ ร่วมทำบุญ บริจาคทาน จะนำความเป็นสิริมงคลมาสู่ชีวิต และสร้างจิตใจที่ผ่องใส มาสู่ผู้ปฏิบัติมันเอง โดยจะเห็นได้ว่า "วัด" เป็นทรัพยากรการท่องเที่ยวที่สะท้อนอารยะธรรมและวิถีชีวิตของท้องถิ่น อันเป็นแหล่งรวมข้อมูลด้านประวัติศาสตร์ การศึกษา ศิลปกรรม สถาปัตยกรรม รวมทั้งเชื่อมโยงความเป็นมาของวัฒนธรรมกับชุมชนและการตั้งถิ่นฐานของชุมชนอีกด้วย นอกจากนี้วัดจะจัดว่าเป็นแหล่งท่องเที่ยวประเภทหนึ่งแล้ว วัดยังเป็นสถานที่ทำบุญในโอกาสต่าง ๆ ทั้งงานทำบุญที่เกี่ยวกับพระพุทธศาสนาโดยตรงและงานมงคลและงานอวมงคลของชาวบ้าน หรืออาจเรียกได้ว่าวัดมีความเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของชาวไทย เนื่องจากวัดเป็นศูนย์รวมจิตใจที่สำคัญของคนไทยตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

วัดจึงเป็นศูนย์กลางของชุมชนในสังคมไทยมาตั้งแต่อดีต อิทธิพลของพุทธศาสนาเป็นปัจจัยสำคัญในการกำหนดวิถีชีวิตของชาวไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งเป็นแหล่งที่รวบรวมงานศิลปะวิทยาการและความรู้มากมายหลายสาขา ตลอดจนเป็นแหล่งรวมของศิลปกรรมที่มีค่า เช่น โบราณสถาน โบราณวัตถุ และจิตรกรรมฝาผนัง ซึ่งงานศิลปกรรมต่าง ๆ เหล่านี้นับเป็นมรดกทางวัฒนธรรมอันล้ำค่าและเป็นเสมือนเอกลักษณ์ของความเป็นชาติไทย ปัจจุบันวัดมีบทบาทเพิ่มมากขึ้นกว่าเดิมคือ การเป็นแหล่งท่องเที่ยวประเภทศาสนสถานที่สำคัญ เพราะภายในวัดประกอบไปด้วย ศิลปวัฒนธรรมที่สะท้อนให้เห็นอารยะธรรมและความเจริญของชาติอันเป็นแหล่งรวม ที่สามารถศึกษาย้อนกลับได้ในด้านประวัติศาสตร์ โบราณคดี วัฒนธรรม ศิลปกรรม สถาปัตยกรรมรวมทั้งการเชื่อมโยงความเป็นมาของวัฒนธรรมกับชุมชนและการตั้งถิ่นฐานของชุมชน นอกจากนี้วัดยังเป็นทรัพยากรการท่องเที่ยวที่ประกอบด้วยสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติที่สวยงามสงบ สันโดษตามหลักพระพุทธศาสนา แม้ปัจจุบันความเป็นศูนย์กลางในบางเรื่องจะลดลงแต่ความสำคัญก็ยังคงอยู่ บทบาทของวัดยังคงมีค่อนข้างมาก คือเรื่องของการพัฒนาชุมชน การพัฒนาอาชีพ หรือการเป็นหน่วยสังคม

สงเคราะห์ และความเป็นศูนย์กลางทางด้านจิตใจ ซึ่งยังคงมีอยู่มีเสื่อมคลายแต่อย่างไร วัดจึงมีบทบาทอย่างยิ่งในสังคมไทย^๒

วัดเป็นทรัพยากรการท่องเที่ยวที่สำคัญ เพราะมีพุทธศิลป์เป็นแหล่งจูงใจ พุทธศิลป์เป็นทัศนูปกรณ์ในการสอนธรรมะได้อย่างยอดเยี่ยม ฉะนั้นเมื่อศึกษาความหมายของพุทธศิลป์ให้ลึกซึ้ง ลงไปแล้วจะเห็นว่าเป็นเรื่องของธรรมะทั้งสิ้น จึงเห็นว่าการอนุรักษ์ไว้นั้นมีคุณค่าทางการดำรงพระพุทธศาสนาไว้ และเป็นการเผยแพร่พระพุทธศาสนาด้วย และยังเป็นแหล่งทรัพยากรการท่องเที่ยวที่สามารถทำให้เศรษฐกิจโดยรวมของชาติดีขึ้นได้ ฉะนั้นวัดจึงเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ทรงคุณค่า เพราะเป็นแหล่งรวมของวัฒนธรรม มีทรัพยากรทางกายภาพ ทรัพยากรทั้งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรม เพียงแต่จะถ่ายทอดออกไปได้อย่างไร ถ้าเราไปแยกส่วน ไม่ได้มองอย่างต่อเนื่องเป็นเหตุเป็นผล เราก็จะทำได้เพียงแค่มาวัดเพื่อถ่ายรูปสวยงาม ชาวต่างชาติจำนวนมากที่มีพื้นฐานศาสนาและวัฒนธรรมต่างก็มาเพียงแค่อ่านรูป บางครั้งก็มาทำกริยาที่ไม่เหมาะสม คนไทยบางกลุ่มมาก็ไม่ได้สร้างเสริมปัญญา ส่วนหนึ่งอาจจะเพราะวัดไม่ได้แสดงบทบาทอย่างชัดเจนว่าจะพัฒนาสังคมทั้งที่บทบาทของวัดสามารถสนองประโยชน์ได้ทั้ง ๒ ด้าน ทั้งด้านเศรษฐกิจและสังคมและด้านการนำรายได้เข้ามาทำนุบำรุงวัด ทำนุบำรุงท้องถิ่น จังหวัดและประเทศโดยรวม ศาสนาเป็นรากเหง้าของการตั้งชุมชน^๓

ดังนั้นผู้วิจัยจึงเลือกศึกษาวัดโดยเฉพาะวัดหนองแวง (พระอารามหลวง) อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น เนื่องจากวัดหนองแวงมีนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศเดินทางมาท่องเที่ยวโดยมีจำนวนเพิ่มมากขึ้นทุกปี และเพื่อการศึกษาถึงสภาพปัญหาและอุปสรรคด้านต่าง ๆ ในการจัดการการท่องเที่ยว ผู้วิจัยยังมีความสนใจที่จะศึกษาความคิดเห็นของประชาชนที่เดินทางมาท่องเที่ยวในวัดหนองแวง (พระอารามหลวง) เกี่ยวกับการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงพุทธภายในวัด เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาและตอบสนองต่อความต้องการของนักท่องเที่ยวและเพื่อส่งเสริมและประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยววัดหนองแวง (พระอารามหลวง) ให้เป็นที่รู้จักในฐานะที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญของจังหวัดและของประเทศไทยอีกด้วย

๑.๒ วัดดูประสงค์ของการวิจัย

๑.๒.๑ เพื่อศึกษาปัจจัยลักษณะส่วนบุคคล ของผู้ตอบแบบสอบถาม

๑.๒.๒ เพื่อศึกษาความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวต่อการจัดการการท่องเที่ยวเชิงพุทธของวัดหนองแวง (พระอารามหลวง) อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น

๑.๒.๓ เพื่อศึกษาเปรียบเทียบความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวต่อการจัดการการท่องเที่ยวเชิงพุทธของวัดหนองแวง (พระอารามหลวง) อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล

^๒ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, **ความสำเร็จในการปฏิบัติการกิจของวัด : ศึกษาเฉพาะกรณีวัดสวนแก้ว อำเภอบางใหญ่ จังหวัดนนทบุรี**, (กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๕), หน้า ๘.

^๓ พระมหา บุญพิเชษฐ์ จันทร์เมือง, “การจัดการการท่องเที่ยวในพระอารามหลวงชั้นเอก ในเกาะรัตนโกสินทร์”, **ปริญญาานิพนธ์ วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต**, (สาขาวิชาการวางแผนและการจัดการการท่องเที่ยวเพื่ออนุรักษ์สิ่งแวดล้อม), (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๕๓), หน้า ๑.

๑.๒.๔ เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาการจัดการการท่องเที่ยวเชิงพุทธของวัดหนองแวง (พระอารามหลวง) อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น

๑.๓ ปัญหาที่ต้องการทราบ

๑.๓.๑ ปัจจัยของผู้ตอบแบบสอบถาม เป็นอย่างไร

๑.๓.๒ ความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวต่อการจัดการการท่องเที่ยวเชิงพุทธของวัดหนองแวง (พระอารามหลวง) อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น อยู่ในระดับใด

๑.๓.๓ ผลการเปรียบเทียบระดับความคิดเห็นด้านการจัดการการท่องเที่ยวเชิงพุทธของวัดหนองแวง (พระอารามหลวง) อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล แตกต่างกันหรือไม่

๑.๓.๔ แนวทางการพัฒนาการจัดการการท่องเที่ยวของวัดหนองแวง (พระอารามหลวง) อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น ควรเป็นอย่างไร

๑.๔ ขอบเขตของการวิจัย

๑.๔.๑ **ขอบเขตเนื้อหา** การศึกษาค้นคว้า การจัดการการท่องเที่ยวเชิงพุทธของวัดหนองแวง (พระอารามหลวง) อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น ได้แก่ประเด็นดังนี้ ความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวต่อการจัดการสถานที่ท่องเที่ยว การบริการการท่องเที่ยวและการพัฒนาสถานที่ท่องเที่ยว โดยรวบรวมจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๑.๔.๒ ขอบเขตด้านตัวแปร

๑. ตัวแปรต้น ได้แก่ ปัจจัยส่วนบุคคลของผู้มาท่องเที่ยวประกอบด้วย เพศ อายุ การศึกษา อาชีพ

๒. ตัวแปรตาม ได้แก่ การจัดการการท่องเที่ยวเชิงพุทธของวัดหนองแวง (พระอารามหลวง) อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น ประกอบด้วยด้านสถานที่ ด้านการสร้างแรงจูงใจ ด้านการให้บริการ

๑.๔.๓ ขอบเขตด้านประชากร

ประชากรที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ นักท่องเที่ยวที่มาเที่ยวในวัดหนองแวง (พระอารามหลวง) อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น พ.ศ. ๒๕๕๖ จำนวน ๗๗,๑๒๔ คน^๔

๑.๔.๔ ขอบเขตด้านพื้นที่

พื้นที่ในการวิจัย คือ วัดหนองแวง (พระอารามหลวง) อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น

๑.๔.๕ ระยะเวลาในการดำเนินการ

ระยะเวลาที่ใช้ในการวิจัยระหว่าง เดือนพฤษภาคม ถึง เดือนตุลาคม พ.ศ. ๒๕๕๖

^๔ วัดหนองแวง (พระอารามหลวง), สมุดเซ็นเยี่ยมวัด, พ.ศ.๒๕๕๕.

๑.๕ สมมติฐานการวิจัย

๑.๕.๑ นักท่องเที่ยวที่มีเพศต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการจัดการการท่องเที่ยวเชิงพุทธของวัดหนองแวง (พระอารามหลวง) แตกต่างกัน

๑.๕.๒ นักท่องเที่ยวที่มีอายุต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการจัดการการท่องเที่ยวเชิงพุทธของวัดหนองแวง (พระอารามหลวง) แตกต่างกัน

๑.๕.๓ นักท่องเที่ยวที่มีระดับการศึกษาต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการจัดการการท่องเที่ยวเชิงพุทธของวัดหนองแวง (พระอารามหลวง) แตกต่างกัน

๑.๕.๔ นักท่องเที่ยวที่มีอาชีพต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการจัดการการท่องเที่ยวเชิงพุทธของวัดหนองแวง (พระอารามหลวง) แตกต่างกัน

๑.๖ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

ความคิดเห็น หมายถึง การแสดงออกทางด้านความรู้สึก หรือความเชื่อต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง หรือเหตุการณ์ใดเหตุการณ์หนึ่ง ด้วยการพูดหรือการเขียน โดยมีอารมณ์ ประสบการณ์ และสภาพแวดล้อมในขณะนั้น เป็นพื้นฐานของการแสดงออก ซึ่งอาจจะถูกต้องหรือไม่ก็ได้แล้วแต่ละบุคคลจะแสดงความคิดเห็นออกมา รวมทั้งอาจจะได้รับการยอมรับหรือปฏิเสธจากคนอื่นก็ได้ ความคิดเห็นนี้อาจจะเปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลา ในงานวิจัยนี้หมายถึงความนึกคิดของนักท่องเที่ยวที่มีต่อการจัดการการท่องเที่ยวเชิงพุทธของวัดหนองแวง (พระอารามหลวง) อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น

การจัดการ หมายถึง กระบวนการในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ให้บรรลุเป้าหมายหรือบรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ โดยการใช้ศาสตร์และศิลป์ในการนำทรัพยากรทางการบริหารต่าง ๆ อันได้แก่ คน เงิน วัสดุสิ่งของ และวิธีการจัดการ ผ่านกระบวนการทางการบริหาร คือ การวางแผน การจัดองค์การ การสั่งการ และการควบคุม เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด

การท่องเที่ยวเชิงพุทธ หมายถึง การเดินทางไปวัดหรือพุทธศาสนสถานโดยมีจุดมุ่งหมาย เช่นเป็นการเดินทางไปเพื่อทำบุญและสาธารณกุศลต่างๆ เพื่อสักการบูชาพระพุทธรูปและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เพื่อร่วมปฏิบัติธรรม ชมศิลปวัฒนธรรมในวัดหรือพุทธศาสนสถานนั้นๆ ไปเที่ยวเพื่อพักผ่อนหย่อนใจ รวมทั้งไปเพื่อร่วมศาสนพิธี และงานเทศกาลประเพณีต่างๆ เช่น ไปทอดกฐิน ทอดผ้าป่า ตักบาตรข้าวสารอาหารแห้ง แห่เทียนพรรษา ของวัดหนองแวง (พระอารามหลวง) อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น

การจัดการการท่องเที่ยวเชิงพุทธ หมายถึง การจัดทำระบบการท่องเที่ยวอย่างมีระบบระเบียบครบวงจรตามแผนโครงสร้างและมีเป้าหมายที่สอดคล้องกับหลักการ ทฤษฎีและแนวคิดอย่างเหมาะสมกับสภาพที่แท้จริงและสามารถพัฒนาสู่กระบวนการพัฒนาองค์ประกอบทางด้านการท่องเที่ยว ให้มีประสิทธิภาพ และก่อให้เกิดประโยชน์ต่อแหล่งท่องเที่ยว รวมทั้งข้อจำกัดต่าง ๆ ของสังคมและสภาพแวดล้อมของพื้นที่โดยเฉพาะการจัดการการท่องเที่ยวเชิงพุทธของวัดหนองแวง (พระอารามหลวง) อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น โดยแบ่งออกเป็น ๓ ด้านได้แก่

ด้านสถานที่ หมายถึง กระบวนการบริหารจัดการสถานที่ภายในวัดหนองแขง (พระอารามหลวง) อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น ให้เป็นระบบและให้มีความสวยงามให้นักท่องเที่ยวที่เดินทางมาเที่ยวเกิดความพึงพอใจ การจัดการด้านสถานที่ประกอบด้วย ความสะอาด ความเป็นระเบียบสวยงาม การบริหารพื้นที่ใช้สอยภายในพระมหาธาตุ การบริหารจัดการภายนอกองค์พระมหาธาตุ การจัดการระบบสาธารณูปโภคภายในวัดให้เหมาะสมกับแหล่งท่องเที่ยว เพื่อตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวที่เดินทางเข้ามาเที่ยวภายในวัด

ด้านการสร้างแรงจูงใจ หมายถึง สิ่งดึงดูดนักท่องเที่ยวเข้ามาท่องเที่ยวภายในวัดหนองแขง (พระอารามหลวง) ประกอบด้วย ชื่อเสียงของวัด ความสะอาดสวยงามของสถานที่ มีญาติที่สนิทคุ้นเคยในท้องถิ่น การคมนาคมมีความสะดวกสบายหรือเป็นสถานที่บรรพบุรุษเคยมากราบไหว้มาก่อนและที่สำคัญเป็นสถานที่ประดิษฐานพระบรมสารีริกธาตุซึ่งเป็นทีเคารพของประชาชน และนอกจากนี้คือชื่อเสียงของสถานที่ท่องเที่ยวเป็นที่รู้จักกันอย่างแพร่หลายโดยมีการโฆษณาผ่านสื่อต่างๆ เช่น วิทยุ โทรทัศน์ อินเทอร์เน็ต ตลอดจนทั้งจากนักท่องเที่ยวที่เดินทางมาเที่ยวแล้วเกิดความพึงพอใจแล้วชักชวนกันมาเที่ยวอีก

ด้านการให้บริการ หมายถึง การอำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยวของวัดหนองแขง (พระอารามหลวง) อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น ประกอบด้วย ป้ายบอกทาง ป้ายบอกสถานที่และจุดบริการต่าง ร้านค้า ร้านอาหาร สถานที่พักผ่อนภายในวัดและรวมถึงการบริการของเจ้าหน้าที่ภายในวัดเพื่ออำนวยความสะดวกและสร้างความประทับใจแก่นักท่องเที่ยวและแก่ประชาชนทั่วไปที่เดินทางมาทำบุญ

นักท่องเที่ยว หมายถึง ประชาชนที่เดินทางเข้ามาเที่ยวภายในวัดหนองแขง (พระอารามหลวง) อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น

วัดหนองแขง หมายถึง วัดหนองแขง (พระอารามหลวง) ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น

๑.๗ ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

๑.๗.๑ ทำให้ทราบปัจจัยลักษณะส่วนบุคคล ได้แก่ เพศ อายุ การศึกษา อาชีพ ต่อการจัดการการท่องเที่ยวเชิงพุทธของวัดหนองแขง (พระอารามหลวง) อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น

๑.๗.๒ ทำให้ทราบความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวต่อการจัดการการท่องเที่ยวเชิงพุทธภายในวัดหนองแขง (พระอารามหลวง) อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น

๑.๗.๓ ทำให้ทราบผลเปรียบเทียบความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวต่อการพัฒนาการจัดการการท่องเที่ยวเชิงพุทธของวัดหนองแขง (พระอารามหลวง) อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น

๑.๗.๔ ทำให้ทราบแนวทางในการพัฒนาการจัดการการท่องเที่ยวเชิงพุทธของวัดหนองแขง (พระอารามหลวง) อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น

๑.๗.๕ ผลการวิจัยนี้นำไปเป็นแนวทางในการพัฒนาวัดให้ดียิ่งขึ้นเพื่อส่งเสริมและประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยววัดหนองแขง (พระอารามหลวง) ให้เป็นที่รู้จักในฐานะที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางศาสนาที่สำคัญของจังหวัดและของประเทศไทย

บทที่ ๒

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการทำงานวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยขอเสนอเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อใช้เป็นแนวทางสำหรับการกำหนดกรอบในการศึกษา เพื่อนำไปสู่ความเข้าใจในงานวิจัยเรื่องการจัดการการท่องเที่ยวเชิงพุทธของวัดหนองแขง (พระอารามหลวง) อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น มีเนื้อหาเอกสารและผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังต่อไปนี้

- ๒.๑ แนวคิดเกี่ยวกับความคิดเห็น
- ๒.๒ แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารจัดการ
- ๒.๓ แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงพุทธ
- ๒.๔ แนวคิดเกี่ยวกับนโยบายพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยว
- ๒.๕ ข้อมูลพื้นฐานวัดหนองแขง (พระอารามหลวง)
- ๒.๖ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
- ๒.๗ กรอบแนวคิดการวิจัย

๒.๑ แนวคิดเกี่ยวกับความคิดเห็น

๒.๑.๑ ความหมายของความคิดเห็น

ความคิดเห็น หมายถึง การแสดงออกทางด้านความรู้สึก หรือความเชื่อต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง หรือเหตุการณ์ใดเหตุการณ์หนึ่ง ด้วยการพูดหรือการเขียน โดยมีอารมณ์ ประสบการณ์ และสภาพแวดล้อมในขณะนั้น เป็นพื้นฐานของการแสดงออก ซึ่งอาจจะถูกต้องหรือไม่ก็ได้แล้วแต่ละบุคคลจะแสดงความคิดเห็นออกมา รวมทั้งอาจจะได้รับการยอมรับหรือปฏิเสธจากคนอื่นก็ได้ นักวิชาการได้ให้ความหมายเกี่ยวกับความคิดเห็นหลายทัศนะดังนี้

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต) ได้กล่าวว่า ความเห็น (ทิฐิ) หมายถึง ความเชื่อถือ ลัทธิ ทฤษฎี ความเข้าใจตามนัยเหตุผลข้อที่เข้ากับความเข้าใจของตน หลักการที่เห็นสมควร ข้อที่ถูกต้อง ข้อที่เชิดชูเอาไว้ ความใฝ่ฝันหรือที่ปัจจุบันเรียกว่าค่านิยม รวมไปถึงอุดมการณ์ แนวทัศนะในการมองโลกและชีวิต ที่เรียกว่า โลกทัศน์และชีวทัศน์ต่างๆ ตลอดจนทัศนคติพื้นฐานที่สืบเนื่องจากการเก็บความเข้าใจและความใฝ่ฝันเหล่านั้น ถ้าจะจัดเข้าเป็นพวกๆ ก็คงมี ๒ ระดับ คือ ความเห็น ความเข้าใจเกี่ยวกับคุณค่า ดี ไม่ดี ควรจะเป็น เป็นต้น^๑

ความคิดเห็น (Opinion) ตามพจนานุกรมศัพท์สังคมวิทยา ฉบับราชบัณฑิตยสถาน ได้ให้ความหมายไว้ว่า ๑. ข้อพิจารณาเห็นว่าเป็นจริงจากการใช้ปัญญาความคิดประกอบถึงแม้จะไม่ได้อาศัยหลักฐานพิสูจน์ได้เสมอไปก็ตาม

^๑ พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), **พุทธธรรม**, (กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๘), หน้า ๗๓๕-๗๓๖.

๒. ทักษะหรือประมารการที่เกี่ยวกับปัญหาหรือประเด็นหนึ่ง เช่น ทักษะเกี่ยวกับความเหมาะสมของนโยบายวางแผนครอบครัว

๓. คำแถลงของผู้ที่ยอมรับนับถือกันว่าเป็นผู้เชี่ยวชาญในหัวข้อปัญหาที่มีผู้นำมาขอคำปรึกษา^๒

บุญเรียง ขจรศิลป์ ได้ให้ความหมายไว้ว่า ความคิดเห็น หมายถึง การแสดงออกทางวาจาของเจตคติ การที่บุคคลกล่าวว่าเขามีความเชื่อหรือความรู้สึกอย่างไรนั้น เป็นการแสดงความคิดเห็นของบุคคลนั้น ดังนั้น การวัดความคิดเห็นของบุคคลนั้น เป็นสิ่งที่เป็นไปได้^๓

ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์ ได้ให้ความหมายไว้ว่า ความคิดเห็น หมายถึง การแสดงออกซึ่งวิจรรย์ญาณที่มีต่อเรื่องใดเรื่องหนึ่ง เป็นการอธิบายเหตุผลที่มีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ความคิดเห็นมีลักษณะที่แคบกว่าทัศนคติในขณะที่ทัศนคติเป็นสิ่งที่แสดงภาพความรู้สึกทั่ว ๆ ไปเกี่ยวกับสิ่งต่างๆ แต่ความคิดเห็นจะอธิบายเหตุผลเฉพาะ^๔

ประภาเพ็ญ สุวรรณ ได้ให้ความหมายว่า ความคิดเห็น คือ “ความเชื่อ ความรู้สึกของบุคคลที่มีต่อสิ่งต่าง ๆ เช่น บุคคล สิ่งของ การกระทำ สถานที่ และอื่น ๆ รวมทั้งท่าทีที่แสดงออกบ่งถึงสภาพของจิตใจที่มีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง”^๕

แมรี แอล กู๊ด (Mary L. Good) ได้ให้ความหมายของความคิดเห็น (Opinion) ไว้หลายความหมาย ได้แก่

๑) ความหมายทั่วไป หมายถึง ความเชื่อ ความคิดเห็น ข้อพิจารณา ความรู้สึก หรือทัศนคติที่ยังไม่ได้รับการพิสูจน์อย่างแน่นอน และยังขาดน้ำหนักทางเหตุผลหรือการวิเคราะห์ หรือกล่าวกว้างๆ ได้ว่ามีความเป็นไปได้มากกว่าความรู้

๒) ความหมายเฉพาะ หมายถึง การพิจารณาหรือการวินิจฉัยอย่างมีแบบแผนจากแหล่งข้อมูล หรือบุคคลที่เชื่อถือได้

๓) ความคิดเห็นสาธารณะ (Public Opinion) หมายถึง การพิจารณาหรือข้อวินิจฉัยรวมๆ ของกลุ่มคนในสังคมที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อ หรือข้อเท็จจริง^๖

^๒ ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน, อ่างใน อุทิศ แก้วขาว, “ความคิดเห็นของผู้มีสิทธิเลือกตั้งเกี่ยวกับคุณลักษณะและบทบาทของนายกเทศมนตรี : กรณีศึกษาเทศบาลตำบลโนนสูง จังหวัดนครราชสีมา”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตร มหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๔๓), หน้า ๕-๖.

^๓ บุญเรียง ขจรศิลป์, วิธีวิจัยศึกษา, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร : พิชญา พรินต์, ๒๕๓๔), หน้า ๑๕๓.

^๔ ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์, จิตวิทยาสังคม, (กรุงเทพมหานคร : แพร์ทิยา อินเตอร์เนชั่นแนล, ๒๕๓๒), หน้า ๒๕.

^๕ ประภาเพ็ญ สุวรรณ, ความคิดเห็น : การวัดการเปลี่ยนแปลงและพฤติกรรมอนามัย, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์พีระพัฒนา, ๒๕๒๖), หน้า ๑.

^๖ Mary L. Good, Integrating the Individual and the Organization, (New York : Wiley, 2006), P.17.

สรุปได้ว่า **ความคิดเห็น** หมายถึง การแสดงออกทางด้านความรู้สึก หรือความเชื่อต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง หรือเหตุการณ์ใดเหตุการณ์หนึ่ง ด้วยการพูดหรือการเขียน โดยมีอารมณ์ ประสบการณ์ และสภาพแวดล้อมในขณะนั้น เป็นพื้นฐานของการแสดงออก ซึ่งอาจจะถูกต้องหรือไม่ก็ได้แล้วแต่ละบุคคลจะแสดงความคิดเห็นออกมา รวมทั้งอาจจะได้รับการยอมรับหรือปฏิเสธจากคนอื่นก็ได้ ความคิดเห็นนี้อาจจะเปลี่ยนแปลงไปได้ตามกาลเวลา ทศนคติความนึกคิดของนักทอ่งเทียวที่มีต่อการจัดการสถานที่ทอ่งเทียวในวัดหนองแขวงพระอารามหลวง ในงานวิจัยนี้หมายเอา วัตถุประสงค์การมาทอ่งเทียว สิ่งที่ได้รับจากการมาทอ่งเทียว ลักษณะของทรัพยากรการทอ่งเทียว และการจัดการทอ่งเทียว

๒.๑.๒ ความสำคัญของความคิดเห็น

จิตรจันง สุภาพ ได้กล่าวถึงความสำคัญของความคิดเห็นว่า ความคิดเห็นมีอิทธิพลครอบงำและมีบทบาทในการกำหนดวิถีชีวิตและสังคมของมนุษย์เป็นอย่างมากสามารถนำชีวิต สังคม หรือ มนุษย์ชาติทั้งหมดไปสู่ความเจริญงอกงามหลุดพ้น หรือนำไปสู่ความเสื่อม ความพินาศก็ได้ ดังจะมองเห็นชีวิตของบุคคลที่ลึ (ความเห็น) เป็นตัวชักจูง และกำหนดวิถีชีวิตทั้งในด้านรับเข้า และด้านแสดงออก กล่าวคือ มองเห็นโลกและชีวิตเป็นอย่างไร และจะปฏิบัติต่อโลกและชีวิตนั้นอย่างไรเริ่มตั้งแต่การแปลความหมายของประสบการณ์ที่รับรู้เข้ามาใหม่อย่างไร จะมีค่าจะตัดสินวินิจฉัยอย่างไร จะหันไปหาหรือเลือกรับสิ่งใด ส่วนใด ในแง่ใด จะเห็นด้วยหรือไม่ จะอยู่อย่างไร พูดหรือทำอะไรกับบุคคล สิ่งของ สภาพแวดล้อม หรือสถานการณ์นั้น ๆ พร้อมทั้งสร้างเหตุผลประกอบสำหรับการที่จะพูดจะทำเช่นนั้น

การสำรวจความคิดเห็น เป็นการศึกษาความรู้สึกของบุคคลที่มีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งซึ่งแต่ละบุคคลจะแสดงออกต่อความเชื่อและความรู้สึกใด ๆ ออกมาโดยการพูดหรือการเขียนเป็นต้น การสำรวจความเห็นจะเป็นประโยชน์ต่อการบริหารงานด้านต่าง ๆ เพราะจะทำให้การบริหารงานเป็นไปด้วยความเรียบร้อย ถ้าจะให้สำเร็จและบรรลุเป้าหมายอย่างแท้จริงแล้วก็คงจะได้ความร่วมมือจากผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง จึงจะทำให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้

๒.๑.๓ หลักการวัดความคิดเห็น

เนื่องจากความคิดเห็นและทัศนคติมีความหมายและลักษณะที่ใกล้เคียงกัน ดังนั้นการวัดความคิดเห็นจึงสามารถใช้วิธีการวัดในทางทัศนคติไว้ด้วย แต่เนื่องจากการวัดทัศนคติเป็นพฤติกรรมภายใน และไม่สามารถทราบได้เลยว่าบุคคลมีทัศนคติอย่างไร ดังนั้นจึงต้องใช้วิธีการอนุมานจากพฤติกรรมภายนอก และมีวิธีการวัดไว้ดังนี้

พรเพ็ญ เพชรสุขศิริ ได้กล่าวถึงมาตราวัดทัศนคติและความคิดเห็นที่ใช้กันอยู่แพร่หลายมี ๔ วิธี คือ ๑. วิธีของเธอร์สตัน (Thuston's Method) เป็นวิธีสร้างมาตราวัดออกเป็นปริมาณแล้วเปรียบเทียบตำแหน่งของความคิดเห็นหรือทัศนคติไปในทางเดียวกันและเสมือนว่าเป็น scale ที่มีช่วงห่างเท่ากัน (equal-appearing intervals)

^๗ จิตรจันง สุภาพ, **ทฤษฎีวิธีชีวิต**, พิมพ์ครั้งที่ ๑๑, (กรุงเทพมหานคร : ศูนย์การพิมพ์พลชัย, ๒๕๔๔), หน้า ๒๙๓.

๒. วิธีของกัตต์แมน (Guttman's Scale) เป็นวิธีวัดทัศนคติหรือความคิดเห็นในแนวเดียวกันและสามารถจัดอันดับของทัศนคติสูง-ต่ำ แบบเปรียบเทียบกันและกันได้ จากอันดับต่ำสุดถึงสูงสุดได้ และแสดงถึงการสะสมของข้อความความคิดเห็น

๓. วิธีจำแนกแบบ เอส ดี สเกล (Semantic. Differential. Scale.:S-D.Scale) เป็นวิธีการวัดทัศนคติหรือความคิดเห็น โดยอาศัยคู่คำคุณศัพท์ที่มีความหมายตรงกันข้าม (Bipolar Adjective) เช่น ดี-เลว, ชยัน-ชี้เกียจ เป็นต้น

๔. วิธีของไลเคิร์ท (Likert's Method) เป็นวิธีสร้างมาตรวัดทัศนคติและความคิดเห็นที่นิยมแพร่หลาย เพราะว่าเป็นวิธีสร้างมาตรวัดที่ง่าย ประหยัดเวลา ผู้ตอบสามารถแสดงทัศนคติในทางชอบหรือไม่ชอบ โดยจัดอันดับความชอบหรือไม่ชอบ ซึ่งอาจมีคำตอบให้เลือก ๔ หรือ ๕ คำตอบ และให้คะแนน ๕, ๔, ๓, ๒, ๑ หรือ +๒, +๑, ๐, -๑, -๒ ตามลำดับ

วิเชียร เกตุสิงห์ ได้กล่าวถึงหลักการวัดความคิดเห็น ว่าการใช้แบบสอบถามสำหรับวัดความคิดเห็นจะต้องระบุให้ผู้ตอบ ตอบว่าเห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วย กับข้อความที่กำหนดไว้แบบสอบถามประเภทนี้นิยมสร้างตามความคิดของลิเคิร์ท ซึ่งแบ่งน้ำหนักความคิดเห็นออกเป็น ๕ ระดับ ได้แก่ เห็นด้วยอย่างยิ่ง เห็นด้วยมาก เห็นด้วย ไม่เห็นด้วย และไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง ส่วนการให้คะแนนขึ้นอยู่กับใจความว่าจะเป็นปฏิฐาน (Positive) หรือ (Negative) นอกจากนี้ ในการศึกษาเกี่ยวกับความคิดเห็นนั้น สิ่งที่มีอิทธิพลที่ให้ความเห็นต่างกันประกอบด้วย

๑) การอบรมของครอบครัว อิทธิพลของครอบครัวมีมากกว่าปัจจัยอื่นๆ เพราะครอบครัวเป็นสถาบันสังคมแห่งแรกของบุคคล

๒) กลุ่มและสังคมที่เกี่ยวข้องบุคคลเมื่อในกลุ่มใดหรือสังคมใดก็จะมีความเห็นไปทางเดียวกับกลุ่มและสังคมนั้นๆ กลุ่มเป็นส่วนผลักดันให้บุคคลมีการเรียนรู้

๓) วัฒนธรรม ประเพณี บุคคลเมื่อได้รับอิทธิพลจากวัฒนธรรมและประเพณีย่อมปฏิบัติไปตามวัฒนธรรม ประเพณีนั้นๆ และมักจะมีความคิดเห็นต่อวัฒนธรรมและประเพณีของตนในทางที่ดี

๔) การศึกษา ระดับการศึกษามีอิทธิพลมากต่อการแสดงความคิดเห็นเพราะเป็นการจัดประสบการณ์ให้บุคคล

๕) สื่อมวลชน ได้แก่หนังสือพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ เป็นต้น สิ่งเหล่านี้มีอิทธิพลมากต่อการเปลี่ยนแปลงความคิดเห็นของบุคคล เพราะจะเป็นสื่อในการสร้างความคิดเห็นทางด้านบวกและด้านลบได้

สรุปได้ว่า การวัดความคิดเห็นมีมากมายหลายวิธีการด้วยกันแล้วแต่ความเหมาะสมว่าเราต้องการใช้วิธีการใดจึงจะทำให้ได้ประโยชน์จากการแจกแบบสอบถามในการเก็บข้อมูล เช่น ๑.) การรายงานตนเองเป็นการวัดทัศนคติโดยวิธีการให้ผู้ถูกวัดรายงานตนเองถึงความรู้สึก ทำที่ ต่อสิ่งนั้นๆ อาจเป็นไปได้ในรูปทางบวกหรือทางลบ ๒.) การสังเกตพฤติกรรมภายนอกของบุคคล เป็นอีกวิธีหนึ่งที่ทำ

^๑ พรเพ็ญ เพชรสุขศิริ, การวัดทัศนคติ, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๓๑), หน้า ๓.

^๒ วิเชียร เกตุสิงห์ ๒๕๒๔ : ๙๔-๙๗ อ้างในถึง พระมหานันท อูปสอด, “ความคิดเห็นของพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ ภาค ๖ ที่มีต่อการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัด”, **ปริชญานิพนธ์ สาขารัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์, ๒๕๔๙), หน้า ๔๙.

ให้ถึงทัศนคติของบุคคลได้ ซึ่งอาจใช้วิธีการสัมภาษณ์ประกอบด้วย เพื่อให้ผู้ถูกสัมภาษณ์อธิบายเพิ่มเติม นอกจากนี้อาจจะใช้วิธีการต่างๆ ต่อไปนี้เพื่อวัดทัศนคติซึ่งได้เสนอแนะว่าวิธีที่ง่ายที่สุดในการที่จะบอกถึงความคิดเห็น คือ การแสดงให้เห็นถึงจำนวนร้อยละของคำตอบในแต่ละข้อความ

๒.๒ แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารจัดการ

๒.๒.๑ ความหมายเกี่ยวกับการบริหารจัดการ

คำว่า การบริหาร (administration) มีรากศัพท์มาจากภาษาละติน “administratae” หมายถึง ช่วยเหลือ (assist) หรืออำนวยความสะดวก (direct) การบริหารมีความสัมพันธ์หรือมีความหมายใกล้เคียงกับคำว่า “minister” ซึ่งหมายถึง การรับใช้หรือผู้รับใช้ หรือผู้รับใช้รัฐ คือ รัฐมนตรี สำหรับความหมายดั้งเดิมของคำว่า administer หมายถึง การติดตามดูแลสิ่งต่าง ๆ

การบริหารงานเป็นเรื่องที่สำคัญยิ่งต่อการดำเนินงานของทุกองค์กร ทั้งนี้เพราะการบริหารงานสามารถบ่งชี้ให้เห็นได้ว่าองค์กรนั้น ๆ มีความเจริญก้าวหน้ามากน้อยเพียงใด การบริหารงานขององค์กรต่าง ๆ ที่ดีนั้น ผู้บริหารองค์กรจะต้องมีความสามารถในการวางแผนให้บุคลากรสามารถทำงานร่วมกันได้อย่างมีประสิทธิภาพ และก่อให้เกิดประสิทธิผลสูงสุด ทั้งนี้เพราะผู้บริหารจะต้องคำนึงถึงปัจจัย ทางด้านสิ่งแวดล้อมในรูปแบบต่าง ๆ ร่วมด้วย ซึ่งการวินิจฉัยสั่งการเป็นเครื่องมือที่แสดงให้เห็นถึงศักยภาพ และความสามารถของตัวผู้บริหารเอง

ส่วนคำว่า การจัดการ (management) นิยมใช้ในภาคเอกชนหรือภาคธุรกิจซึ่งมีวัตถุประสงค์ในการจัดตั้งเพื่อมุ่งแสวงหากำไร (profits) หรือกำไรสูงสุด (maximum profits) แต่อย่างไรก็ตามทั้งสองคำนี้ก็อาจใช้แทนกันได้ ซึ่งหมายถึงการบริหาร เช่นเดียวกัน นักวิชาการได้ให้ความหมายของการบริหารจัดการหลายทัศนะแตกต่างกันดังนี้

พระพรหมบัณฑิต (ประยูร ธมฺมจิตโต) ได้กล่าวว่า การบริหารจัดการ หมายถึง ศิลปะแห่งการทำงานให้สำเร็จโดยอาศัยคนอื่น ซึ่งนักบริหารมีหน้าที่ในการวางแผน จัดองค์กร อำนวยความสะดวก และควบคุมทรัพยากรบุคคลและทรัพยากรอื่น ๆ ให้ดำเนินงานไปในทิศทางเดียวกันเพื่อบรรลุเป้าหมายที่วางไว้ หน้าที่ของนักบริหารมีอยู่ ๕ ประการ คือ การวางแผน (Planning) การจัดองค์กร (Organizing) การแต่งตั้งบุคลากร (Staffing) การอำนวยความสะดวก (Directing) และการควบคุม (Controlling) แม้ว่าหน้าที่ของนักบริหารทั้ง ๕ ประการจะถูกกำหนดโดยวิชาการสมัยใหม่ก็ตาม แต่เมื่อก่อนทางปฏิบัติแล้วคนไทยเราก็คงบริหารแบบนี้มานานแล้วหน้าที่ของนักบริหารปรากฏชัดเจนในการปฏิบัติขององค์กรตั้งแต่สมัยโบราณ การทำงานให้สำเร็จโดยอาศัยคนอื่น (Getting things done through other people) เมื่อว่าตามคานียามนี้ การบริหารในพระพุทธศาสนาเริ่มมีขึ้นเป็นรูปธรรมสองเดือนนับจากวันที่พระพุทธเจ้าตรัสรู้ นั่นคือในวันอาสาฬหบูชา เมื่อพระพุทธเจ้าทรงแสดงพระธรรมเทศนาเป็นครั้งแรกแก่พระปัญจวัคคีย์ ซึ่งทำให้เกิดพระสังฆรัตนะขึ้น เมื่อมีพระสังฆรัตนะเป็นสมาชิกใหม่เกิดขึ้นในพระพุทธศาสนาอย่างนี้ พระพุทธเจ้าก็ต้องบริหารคณะสงฆ์^{๑๐}

^{๑๐} พระพรหมบัณฑิต (ประยูร ธมฺมจิตโต), *คุณธรรมและพุทธวิธีการบริหาร*, (กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิพุทธธรรมและโรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕), หน้า ๒ - ๕.

พระมหาวุฒิชัย วชิรเมธี (ว.วชิรเมธี) กล่าวว่า ผู้บริหารงานที่ดีจะต้องมีวิธีการบริหารงานที่จะทำให้ชนะใจลูกน้อง ธรรมชาติสำหรับผู้บริหารงาน คือ จะต้องมีความหนักแน่นมั่นคง และสามารถเป็นเสาหลักในการสร้างความเชื่อมั่นให้แก่ลูกน้องได้ มีความสามารถในการแบ่งงานให้ลูกน้องทำตามความชำนาญของแต่ละบุคคล และรู้จักกระจายอำนาจให้แก่ลูกน้องได้ช่วยแบ่งเบาภาระของตนเอง ดังนั้นผู้บริหารงานที่ดีจึงเป็นผู้ที่คอยดูแลภาพรวมในการทำงานของบุคคลในองค์กร^{๑๑}

ธงชัย สันติวงษ์ ได้ให้ความหมายไว้ว่า การจัดการ” (Management) มีความหมายแตกต่างกันเล็กน้อย โดยการบริหารจะสนใจและสัมพันธ์กับการกำหนดนโยบายไปลงมือปฏิบัติ นักวิชาการบางท่านให้ความเห็นว่าการบริหารใช้ในภาครัฐ ส่วนการจัดการใช้ในภาคเอกชน อย่างไรก็ตาม ในตำราหรือหนังสือส่วนใหญ่ทั้ง ๒ คำนี้มีความหมายไม่แตกต่างกัน สามารถใช้แทนกันได้และเป็นที่ยอมรับโดยทั่วไป จากความหมายต่าง ๆ ข้างต้น การบริหารจัดการจึงเป็นกระบวนการของกิจกรรมที่ต่อเนื่องและประสานงานกัน ซึ่งผู้บริหารต้องเข้ามาช่วยเพื่อให้บรรลุจุดมุ่งหมายขององค์กร^{๑๒}

สมพงษ์ เกษมสิน ได้กล่าวโดยสรุปไว้ว่า การบริหาร หมายถึง การใช้ศาสตร์และศิลป์ นำเอาทรัพยากรบริหาร มาประกอบเป็นกระบวนการบริหาร ให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งทำให้มองเห็นลักษณะของการบริหารได้ดังนี้ การบริหารย่อมมีวัตถุประสงค์ การบริหารอาศัยปัจจัยบุคคลเป็นสำคัญ การบริหารต้องใช้ทรัพยากรการบริหารเป็นองค์ประกอบพื้นฐาน การบริหารมีลักษณะการดำเนินการที่เป็นกระบวนการการบริหารเป็นการดำเนินงานร่วมกันของกลุ่มคน การบริหารอาศัยความร่วมมือร่วมใจของบุคคลและของกลุ่มคน และการบริหารมีลักษณะเป็นการร่วมมือดำเนินการอย่างมีเหตุผล^{๑๓}

สิริภพ เหล่าลาภะ ได้ให้ความหมายเกี่ยวกับการบริหารไว้ ๒ นัย คือ ๑) คำว่า บริหาร มาจากภาษาบาลีว่า ปริหาร มาจากศัพท์ว่า ปริ แปลว่า รอบ และ หร ชาติในความนำไป ดังนั้น คำว่า บริหาร จึงแปลว่า นำไปโดยรอบ อีกสำนวนหนึ่ง คำว่า บริหาร แปลว่า อ้อมหนี, หลีกหนี, หลบหนี ดังในประโยคภาษาบาลีว่า “ปณฺห ปริหริต สมตฺโต” แปลว่า ผู้สามารถเพื่อการอ้อมหนี หลีกหนี หลบหนี ซึ่งปัญหา หรือแปลว่า ผู้สามารถบริหารปัญหา และนำปัญหาไปโดยรอบ หรือการจัดปัญหาให้หมดสิ้นไป ๒) คำว่า บริหาร.แปลมาจากภาษาอังกฤษว่า Administer และ Administration แปลความหมาย คือ การปกครอง ดำเนินการ อำนาจการ จัดการ จัดให้ วาง ส่งเสริม และบำรุง^{๑๔}

สมยศ นาวิการ ให้ความหมายว่า การบริหาร เป็นกระบวนการของการวางแผน การจัดองค์การและสั่งการควบคุมกำกับ ความพยายามของสมาชิกขององค์การและใช้ทรัพยากรอื่นๆ เพื่อ

^{๑๑} พระมหาวุฒิชัย วชิรเมธี (ว. วชิรเมธี), **คนสร้างงานสำเร็จ**, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร: บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน), ๒๕๕๐), หน้า ๒๕-๓๒.

^{๑๒} ธงชัย สันติวงษ์, **หลักการจัดการ**, (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๔๑), หน้า ๑๙.

^{๑๓} สมพงษ์ เกษมสิน, **การบริหาร**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ไพบูลย์ สำราญภูติ, ๒๕๔๑), หน้า ๓.

^{๑๔} สิริภพ เหล่าลาภะ, **พุทธศาสตร์การเมือง**, (กรุงเทพมหานคร : สหธรรมิก, ๒๕๔๕), หน้า ๑๔๐.

ความสำเร็จในเป้าหมายขององค์กรที่กำหนดไว้ ลักษณะที่สำคัญของการบริหารมีลักษณะสำคัญ ๘ ประการดังนี้^{๑๕}

๑) การบริหารเป็นกิจกรรมอย่างหนึ่ง มิใช่บุคคลหนึ่งบุคคลใดหรือกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง ถ้าจะกล่าวถึงบุคคลผู้ทำหน้าที่บริหารนั้นก็เรียกว่าผู้บริหาร

๒) การบริหารงานที่จุดหมายทั้งนี้หมายความว่า ในการบริหารงานนั้นจำเป็นต้องมีการกำหนดวัตถุประสงค์หรือจุดมุ่งหมายไว้ก่อน ไม่ว่าจะกำหนดไว้อย่างชัดเจนหรือไม่ก็ตามส่วนการบริหารนั้นจะเป็นแนวทางในการดำเนินงานให้สำเร็จตามจุดมุ่งหมาย

๓) การบริหารเป็นแนวทางสำคัญที่มีอิทธิพลต่อสังคมภายใน และภายนอกองค์กรดังเช่น ถ้าผู้บริหารต้องการจะปรับปรุงวิธีปฏิบัติงานให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ก็อาจได้โดยการจัดหาเครื่องจักร เครื่องมืออันทันสมัยมาใช้ จัดการฝึกอบรมคนงานให้มีความสามารถยิ่งขึ้น ซึ่งจะเป็นผลดีต่อองค์กร และผู้ปฏิบัติงานด้วย ตัวอย่างผลกระทบต่อสังคมภายนอกเป็นต้นว่า ถ้าองค์กรนั้นๆ มีนโยบายที่จะทำประโยชน์ต่อสังคม เช่น ส่งเสริมการศึกษาในชุมชนโดยให้ทุนการศึกษาหรือบริจาคเงินก่อสร้างโรงเรียนก็นับว่าองค์กรนั้นมีส่วนช่วยพัฒนาสังคมภายในองค์กรหรือองค์กรบางแห่งอาจไม่นำพาต่อความเดือดร้อนรำคาญ ซึ่งองค์กรของตนก่อขึ้นเช่น สิ่งเหล่านี้ย่อมเป็นผลของการบริหารอันมีอิทธิพลต่อชีวิตมนุษย์และสิ่งแวดล้อม

๔) การบริหารเป็นเรื่องเกี่ยวกับความสามารถของกลุ่มคนธุรกิจก่อตั้งขึ้น เพื่อดำเนินการให้บรรลุผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์โดยกลุ่มคน มิใช่เป็นความสามารถของบุคคลใดบุคคลหนึ่ง เพียงบุคคลเดียวเท่านั้น ทั้งนี้ เพราะว่าคนเราย่อมมีขอบเขตความสามารถจำกัด ทั้งด้านกำลังกาย กำลังสมองและเวลา จึงจำต้องได้รับความร่วมมือร่วมใจจากบุคคลมาช่วยกัน

๕) การบริหารจะได้รับผลสำเร็จด้วยดี ด้วยการร่วมแรงร่วมใจของบุคคลอื่นๆ นอกเหนือไปจากเจ้าของธุรกิจ ทั้งนี้เนื่องจากบรรดาเจ้าของ เช่น ผู้ถือหุ้นอาจไม่มีเวลาหรือความสามารถในการบริหารจึงต้องจัดหาผู้อื่นที่มีความสามารถในการบริหารจึงต้องจัดหาผู้อื่นที่มีความสามารถในการบริหารให้มาบริหารในองค์กร

๖) การบริหารจะดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพได้โดยการใช้ความรู้ความชำนาญและการฝึกฝนอบรมทางด้านบริหารมาโดยเฉพาะจึงเป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปว่าการบริหารเป็นวิชาชีพอย่างหนึ่งผู้บริหารโดยเฉพาะผู้บริหารสูงสุดไม่จำเป็นต้องมีความรู้ทางเทคนิคในการปฏิบัติโดยตรง แต่ผู้บริหารจะต้องมีความรู้ความชำนาญในการบริหาร อันได้แก่การวางแผน การจัดองค์การ ฯลฯ

๗) การบริหารเป็นสิ่งที่ไม่มีตัวตนไม่สามารถมองเห็นได้ แต่สิ่งที่จะแสดงให้เห็นว่า การบริหารดำเนินไปอย่างไร ได้ผลดีหรือไม่เพียงใดนั้น ก็คือผลงานเพราะว่าผลงานจะเป็นเครื่องวัดความสามารถทางการบริหาร

^{๑๕} สมยศ นาวิการ, การบริหารเชิงกลยุทธ์, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์บรรณกิจ, ๒๕๔๔), หน้า ๗๘.

๘) เจ้าของธุรกิจไม่จำเป็นต้องทำหน้าที่ผู้บริหารเสียเองโดยทั่วไปแล้ว (ยกเว้นองค์กรขนาดเล็ก) คณะผู้บริหารมักจะเป็นกลุ่มบุคคลอื่น ๆ ที่มีความสามารถทางการบริหารทำหน้าที่ในนามของเจ้าของธุรกิจ

วิลเลียมส์ (Williams) ได้ให้ความหมายว่า การบริหารมีกิจกรรมหลัก ๓ ประการ ในการบริหาร คือ การดำเนินการให้สำเร็จตามเป้าหมาย การบำรุงรักษาองค์การให้อยู่รอดและป้องกันองค์การจากสิ่งแวดล้อมภายนอก^{๑๖}

เฮดดี (Heady) ได้กล่าวว่า การบริหารเป็นเรื่องสำคัญที่กำหนดการดำเนินการในการแสวงหาความรู้ว่ามีเป้าหมาย^{๑๗}

เฮนรี ฟาโยล์ (Henri Fayol) ได้ให้ความหมายไว้ว่า เชื่อว่าเป็นไปได้ที่เราจะหาทางศึกษาถึงศาสตร์ที่เกี่ยวกับการจัดการ ที่สามารถใช้ได้กับการจัดการทุกชนิด ไม่ว่าจะเป็นการจัดการอุตสาหกรรม หรืองานรัฐบาล มีสาระดังนี้

๑. เกี่ยวกับหน้าที่การจัดการ (Management Functions) กระบวนการจัดการประกอบด้วย หน้าที่ต่าง ๆ ๕ ประการ คือ

๑.๑ การวางแผน (Planning) หมายถึง การคาดการณ์ล่วงหน้าถึงเหตุการณ์ต่างๆ ที่จะมีผลกระทบต่อธุรกิจ และกำหนดขึ้นเป็นแผนการปฏิบัติงาน หรือวิถีทางที่จะปฏิบัติขึ้นไว้เป็นแนวทางการทำงานในอนาคต

๑.๒ การจัดองค์การ (Organizing) หมายถึง การจัดให้มีโครงสร้างของงานต่างๆ และอำนาจหน้าที่ให้อยู่ในส่วนประกอบที่เหมาะสมที่จะช่วยให้งานขององค์การบรรลุผลสำเร็จได้

๑.๓ การบังคับบัญชาสั่งการ (Commanding) หมายถึง การสั่งงานต่างๆ แก่ผู้ใต้บังคับบัญชา ซึ่งผู้บริหารจะต้องกระทำตนเป็นตัวอย่างที่ดี และต้องเข้าใจผู้ที่ปฏิบัติงานด้วย ตลอดจนเข้าใจถึงข้อตกลงในการทำงานของคนงาน และองค์การที่มีอยู่ รวมถึงการติดต่อสื่อสารภายในองค์การด้วย

๑.๔ การประสานงาน (Coordinating) หมายถึง การเชื่อมโยงงานของทุกคนให้เข้ากันได้ และไปสู่เป้าหมายเดียวกันในที่สุด

๑.๕ การควบคุม (Controlling) หมายถึง การที่จะต้องกำกับให้สามารถประกันได้ว่ากิจกรรมต่าง ๆ ที่ทำไปนั้นสามารถเข้ากันได้กับแผนที่วางไว้

๒. เกี่ยวกับหลักจัดการ (Management principles) Fayol ได้วางหลักทั่วไปที่ใช้ในการบริหารไว้ ๑๔ ข้อ ซึ่งใช้สำหรับเป็นแนวทางปฏิบัติสำหรับผู้บริหาร หลักทั่วไปดังกล่าวมีดังนี้คือ

๑. หลักที่เกี่ยวกับอำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบ (authority responsibility) คืออำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบเป็นสิ่งที่แยกจากกันมิได้ ผู้ซึ่งมีอำนาจหน้าที่ที่จะออกคำสั่งได้นั้น ต้องมีความรับผิดชอบต่อผลงานที่ตนทำไปนั้นด้วย

^{๑๖} Williams J.D., *Public Administration : The people's Business*, (Boston : Little, Brown and Company, 1880), p.7.

^{๑๗} Heady, Ferrel, *Public Administration : A Comparative Perspective*, 2nd ed, (New York and Basel : Marcel Dekker, 1979), p.2.

๒. หลักของการมีผู้บังคับบัญชาเพียงคนเดียว (unity of command) คือ ในการกระทำใด ๆ คนงานควรได้รับคำสั่งจากผู้บังคับบัญชาเพียงคนเดียวเท่านั้น ทั้งนี้เพื่อป้องกันมิให้เกิดความสับสนในคำสั่งด้วยการปฏิบัติตามหลักข้อนี้ ย่อมจะช่วยให้สามารถขจัดสาเหตุแห่งการเกิดข้อขัดแย้งระหว่างแผนงาน และระหว่างบุคคลในองค์การให้หมดไป

๓. หลักของการมีจุดมุ่งหมายร่วมกัน (unity of direction) กิจกรรมของกลุ่มที่มีเป้าหมายอันเดียวกันควรจะต้องดำเนินไปในทิศทางเดียวกันและสอดคล้องกัน เป็นไปตามแผนงานเพียงอันเดียวร่วมกัน

๔. หลักของการธำรงไว้ซึ่งสายงาน (scalar chain) สายงานอันนี้คือสายการบังคับบัญชาจากระดับสูงมายังระดับต่ำสุด ด้วยสายการบังคับบัญชาดังกล่าวจะอำนวยให้การบังคับบัญชาเป็นไปตามหลักของการมีผู้บังคับบัญชาเพียงคนเดียว และช่วยให้เกิดระเบียบในการส่งทอดข่าวสารข้อมูลระหว่างกันอีกด้วย

๕. หลักของการแบ่งงานกันทำ (division of work or specialization) คือ การแบ่งแยกงานกันทำตามความถนัด โดยไม่คำนึงถึงว่าจะเป็นงานด้านบริหารหรือด้านเทคนิค

๖. หลักเกี่ยวกับระเบียบวินัย (discipline) โดยถือว่าระเบียบวินัยในการทำงานนั้น เกิดจากการปฏิบัติตามข้อตกลงในการทำงาน ทั้งนี้โดยมุ่งที่จะก่อให้เกิดการเคารพเชื่อฟัง และทำงานตามหน้าที่ด้วยความตั้งใจ เรื่องดังกล่าวนี้ จะทำได้ก็โดยที่ผู้บังคับบัญชาต้องมีความซื่อสัตย์สุจริต และเป็นตัวอย่างที่ดี ข้อตกลงระหว่างผู้บังคับบัญชาและผู้อยู่ใต้บังคับบัญชา จะต้องเป็นไปอย่างยุติธรรมมากที่สุด และจะต้องยึดถือเป็นหลักปฏิบัติอย่างคงเส้นคงวา

๗. หลักของการถือประโยชน์ส่วนบุคคลเป็นรองประโยชน์ส่วนรวม (subordination of individual to general interest) หลักข้อนี้ระบุว่า ส่วนรวมย่อมสำคัญกว่าส่วนย่อยต่าง ๆ เพื่อที่จะให้สำเร็จผลตามเป้าหมายของกลุ่ม (องค์การ) นั้น ผลประโยชน์ส่วนตัวเสียของกลุ่มย่อมต้องสำคัญเหนืออื่นใดทั้งหมด

๘. หลักของการให้ผลประโยชน์ตอบแทน (remuneration) การให้และวิธีการจ่ายผลประโยชน์ตอบแทนควรที่จะยุติธรรม และให้ความพอใจมากที่สุดแก่ทั้งฝ่ายลูกจ้างและนายจ้าง

๙. หลักของการรวมอำนาจไว้ส่วนกลาง (centralization) หมายถึง ว่าในการบริหารจะมีการรวมอำนาจไว้ที่จุดศูนย์กลาง เพื่อให้ควบคุมส่วนต่าง ๆ ขององค์การไว้ได้เสมอ และการกระจายอำนาจจะมากน้อยเพียงใดก็ย่อมแล้วแต่กรณี

๑๐. หลักของความมีระเบียบเรียบร้อย (order) ทุกสิ่งทุกอย่างไม่ว่าสิ่งของหรือคนต่าง ต้องมีระเบียบและรู้ว่าตนอยู่ในที่ใดของส่วนรวม หลักนี้ก็คือหลักมูลฐานที่ใช้ในการจัดสิ่งของและตัวคนในการจัดองค์การนั่นเอง

๑๑. หลักของความเสมอภาค (equity) ผู้บริหารต้องยึดถือความเอื้ออารีและความยุติธรรมเป็นหลักปฏิบัติต่อผู้อยู่ใต้บังคับบัญชา ทั้งนี้เพื่อให้ได้มาซึ่งความจงรักภักดี และการอุทิศตนเพื่องาน

๑๒. หลักของความมีเสถียรภาพของการว่าจ้างทำงาน (stability of tenure) กล่าวว่า ทั้งผู้บริหารและคนงานต้องใช้เวลาระยะหนึ่ง เพื่อเรียนรู้งานจนทำงานได้ดี การที่คนเข้าออกมากย่อมเป็นสาเหตุให้ต้องสิ้นเปลือง และเป็นผลของการบริหารงานที่ไม่มีประสิทธิภาพ

๑๓. หลักของความคิดริเริ่ม (initiative) เนื่องจากว่าคนฉลาดย่อมต้องการที่จะได้รับความพอใจจากการที่ตนได้ทำอะไรด้วยตัวเอง ดังนั้น ผู้บังคับบัญชาควรจะต้องเปิดโอกาสให้ผู้ผู้น้อยได้ใช้ความคิดริเริ่มของตนบ้าง

หลักการจัดการของ Fayol ข้างต้นนี้ ยังเป็นหลักเกณฑ์ที่ได้ใช้ปฏิบัติอยู่จนทุกวันนี้ เพราะว่าไม่ว่าเราจะยกเอากิจการใดก็ตามขึ้นมาแยกแยะดู ก็จะเห็นว่างานบริหารขององค์กรเหล่านี้ มีการจัดแบ่งหน้าที่ของผู้บริหารไว้ใกล้เคียงกับหลักเกณฑ์ที่ Fayol ได้แบ่งแยกเอาไว้^{๑๘}

๒.๒.๒ แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารจัดการ

จากการทบทวนเอกสารที่เกี่ยวข้องกับทฤษฎีการบริหารจัดการพบว่า มีนักวิชาการนำเสนอไว้ดังนี้

พระพรหมบัณฑิต (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) กล่าวถึงการบริหารเป็นวิธีการทำให้งานสำเร็จโดยอาศัยผู้อื่น (Getting things done through other people) และกล่าวว่าหน้าที่ของผู้บริหารเป็นกรอบในการพิจารณาของผู้บริหารให้สำเร็จ มี ๕ ประการตามคำย่อภาษาอังกฤษว่า “POSDC” ดังนี้คือ

P คือ Planning หมายถึงการวางแผน เป็นการกำหนดแนวทางการดำเนินงานเพื่อความสำเร็จที่จะตามมาในอนาคต ผู้บริหารที่ดีต้องมีวิสัยทัศน์ที่กว้างไกลเพื่อกำหนดทิศทางขององค์กร

O คือ Organizing หมายถึงการจัดองค์กร เป็นการกำหนดโครงสร้างความสัมพันธ์ของสมาชิกและสายบังคับบัญชาภายในองค์กร มีการแบ่งงานกันทำและการกระจายอำนาจ

S คือ Staffing หมายถึง งานบุคลากร เป็นการสรรหาบุคลากรใหม่ การพัฒนาบุคลากร และการใช้คนให้เหมาะสมกับงาน

D คือ Directing หมายถึง การอำนวยการ เป็นการสื่อสารเพื่อให้เกิดการดำเนินการตามแผน ผู้บริหารต้องมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีและต้องมีภาวะผู้นำ

C คือ Controlling หมายถึง การกำกับดูแล เป็นการควบคุมคุณภาพของ การปฏิบัติงานภายในองค์กร รวมทั้งกระบวนการแก้ปัญหาภายในองค์กร

ฟาโยล (Fayol) ได้กำหนดหลักการในการบริหารจัดการขึ้น ๑๔ ประการเป็นส่วนประกอบสำคัญในการเพิ่มประสิทธิภาพของกระบวนการบริหารจัดการ ดังนี้^{๑๙}

๑. การแบ่งงานกันทำ (Division of Labor) ฟาโยล ได้เสนอว่า คนงานควรจะได้รับกรมอบหมายหน้าที่ให้ปฏิบัติมากขึ้น หรือได้รับการกระตุ้นให้มีความรับผิดชอบ ในผลลัพธ์ของงานมากขึ้น ซึ่งหลักการนี้จะสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในองค์กรยุคปัจจุบันได้

๒. อำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบ (Authority and Responsibility) แวปเบอร์ และฟาย ได้ให้ความสำคัญของอำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบ อำนาจหน้าที่แบบเป็นทางการของแวป

^{๑๘} Fayol, Henri. Industrial and General Administration. New York : Mc-Graw Hill, 1930 [Online],/Available : 2547. p.2

^{๑๙} ฟาโยล, อังโน ศิริวรรณ เสรีรัตน์ , ทฤษฎีองค์กร : ฉบับมาตรฐาน, (กรุงเทพมหานคร : ธรรมสาร, ๒๕๔๕), หน้า ๖๘ - ๖๙.

เบอร์จะได้มาจากตำแหน่งหน้าที่ของผู้บริหารในสายการบังคับบัญชา ส่วนอำนาจหน้าที่แบบไม่เป็นทางการจะได้รับจากความชำนาญงานของบุคคล (Expertise) ความรู้ทางด้านเทคนิค (Technical Knowledge) ความมีคุณค่าทางศีลธรรม (Moral Worth) และความสามารถในการนำ (Leading) และสร้างความผูกพันกับผู้ใต้บังคับบัญชา ตลอดจนเห็นว่าอำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบควรอยู่คู่กัน

๓. การมีผู้บังคับบัญชาคนเดียว (Unity of Command) ฟาโยล กล่าวว่าคำสั่งสองคำสั่ง (Dual Command) อาจก่อให้เกิดปัญหาในการทำงาน เช่น การรายงานจะมีความเกี่ยวข้อง ในเมื่อผู้ควบคุมสองคนได้ให้คำสั่งกับผู้ใต้บังคับบัญชาเพียงคนเดียว ทำให้เกิดการสับสนในบางสถานการณ์ คำสั่งสองคำสั่งนี้ทำให้เกิดความยุ่งยากแก่ผู้บังคับบัญชา และทำให้เกิดการสับสนในลำดับชั้นของอำนาจหน้าที่แบบเป็นทางการ (Formal Hierarchy of Authority) การประเมินอำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบของผู้บริหารในระบบผู้บังคับบัญชาสองคนจะเป็นการยาก และผู้บริหารจะไม่สนใจในความรู้สึกรักของผู้ใต้บังคับบัญชา มักจะโกรธและอาจไม่ให้ความร่วมมือในอนาคตถ้าผู้ใต้บังคับบัญชาไม่เชื่อฟัง

๔. สายการบังคับบัญชาตามอำนาจหน้าที่ (Line of Authority) เป็นสายการบังคับบัญชาจากผู้บริหารในระดับบนสู่ผู้ปฏิบัติงานในระดับล่างขององค์การ ความสัมพันธ์ของการจำกัดความยาวของสายการบังคับบัญชา โดยการควบคุมจำนวนของระดับในลำดับชั้นของการบริหารจัดการ จำนวนที่ดีที่สุดที่ลำดับชั้นการบังคับบัญชา (Hierarchy) คือความยาวของการติดต่อสื่อสารระหว่างผู้บริหารระดับสูงและพนักงานระดับล่าง รวมถึงความล่าช้าใน การวางแผน (Planning) และการจัดการ (Organizing) ซึ่งการจำกัดจำนวนของระดับชั้น การบังคับบัญชาให้น้อยลงจะทำให้ปัญหาในการติดต่อสื่อสารลดลง และองค์การจะมีการปฏิบัติงานที่รวดเร็วและมีความยืดหยุ่นมากขึ้น ภายในองค์การได้มีการแบ่งแยกแผนกต่างๆ ซึ่งแต่ละแผนกจะมีระดับชั้น

การบังคับบัญชาโดยผู้บริหารในระดับกลางและระดับต้นของสาย การบังคับบัญชาแต่ละแผนกต้องมีปฏิสัมพันธ์กับผู้จัดการในระดับเดียวกันในแผนกอื่นๆ ซึ่งปฏิสัมพันธ์นี้ช่วยในการตัดสินใจให้เร็วขึ้น เนื่องจากผู้บริหารจะรู้จักบุคคลอื่น และรู้วิธีการในการแก้ปัญหาเพิ่มมากขึ้น สำหรับการ ทำงานข้ามแผนกหรือการทำงานข้ามสายนั้นเป็นการสร้างทีมงานข้ามสาย ซึ่งสามารถควบคุมโดยผู้นำของแต่ละทีม

๕. การรวมอำนาจ (Centralization) เป็นการรวมอำนาจของการบังคับบัญชาไว้ที่ผู้บริหารระดับสูงขององค์การ ซึ่งอำนาจหน้าที่จะไม่ได้รวมไว้ที่ผู้บริหารระดับสูงของสาย การบังคับบัญชา แต่เป็นการกำหนดว่า ควรมีการรวมอำนาจไว้ที่ผู้บริหารระดับสูงเท่าไร อย่างไรและมีการกระจายอำนาจให้กับผู้ใต้บังคับบัญชาและคนงานในระดับล่างอย่างไร สิ่งนี้ถือว่ามีค่าสำคัญ เนื่องจากว่าจะมีผลกระทบต่อพฤติกรรมของพนักงานในทุกๆระดับขององค์การ

๖. การมีเป้าหมายเดียวกัน (Unity of Direction) เป็นการออกแบบหรือกำหนดแผนในการปฏิบัติงานของผู้บริหารและคนงานที่ใช้ทรัพยากรขององค์การ องค์การใดที่ไม่มี การวางแผนจะทำให้ขาดประสิทธิภาพและขาดประสิทธิผล ซึ่งจะไม่มีการมุ่งไปสู่กิจกรรม ของกลุ่มหรือกิจกรรมของบุคคล แต่การวางแผนจะเริ่มที่ผู้บริหารระดับสูงทำงานเป็นทีมร่วมกับกลยุทธ์ขององค์การ ซึ่งจะต้องมีการติดต่อกับผู้บริหารในระดับกลางที่มีส่วนในการตัดสินใจว่า จะใช้ทรัพยากรขององค์การอย่างไร

เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ตามกลยุทธ์ หลักการในข้อนี้ ยึดหลักว่ากิจกรรมของแต่ละกลุ่มต้องมีจุดหมายและแผนเดียวกัน

๗. หลักความเสมอภาค (Equity) ความเสมอภาคคือ ความเป็นธรรม (Justice) ความยุติธรรม (Impartiality) และความเหมาะสม (Fairness) สำหรับสมาชิกทุกคนภายในองค์การซึ่งในปัจจุบันพนักงานมีความต้องการความเสมอภาคมากขึ้นเป็นการจัดการที่ใช้หลักความเท่าเทียมกัน

๘. การออกคำสั่ง (Order) วิธีการจัดการซึ่งอยู่ในตำแหน่งนั้นในการจัดหาเพื่อให้องค์การได้รับประโยชน์สูงสุด และเป็นการจัดหางานให้แก่พนักงานโดยใช้ผังองค์การ (Organization Chart) เพื่อแสดงให้เห็นถึงตำแหน่งและหน้าที่ของพนักงานแต่ละคน และเป็นการชี้ชัดว่าตำแหน่งของพนักงานแต่ละคนอาจจะมีการเลื่อนขึ้นได้ในอนาคต การวางแผนเกี่ยวกับอาชีพได้รับความสนใจมากขึ้นในองค์การยุคปัจจุบัน เนื่องจากทรัพยากรมนุษย์ถือว่า มีความจำเป็นที่จะต้องให้การฝึกอบรม (Training) และการพัฒนากำลังแรงงาน (Developing) โดยองค์การจะกำหนดตำแหน่งหน้าที่สำหรับคนทุกคน และทุกคนจะเข้าใจตำแหน่งหน้าที่ของตน

๙. ความคิดริเริ่ม (Initiative) เป็นความสามารถของบุคคลในการกระทำสิ่งต่างๆโดยปราศจากการสั่งการจากผู้บังคับบัญชา ผู้บริหารจะต้องกระตุ้นให้พนักงานมีความคิดริเริ่มซึ่งความคิดริเริ่มนั้นนับถือว่าเป็นจุดแข็งขององค์การ เนื่องจากจะสามารถสร้างนวัตกรรมใหม่ๆได้ผู้บริหารมีความต้องการทักษะ (Skill) และไหวพริบ (Tact) เพื่อให้เกิดความสมดุลระหว่างองค์การและความต้องการของพนักงาน และความสามารถ (Ability) จะทำให้เกิดความสมดุล ซึ่งเป็นสิ่งที่ชี้วัดผู้บริหารระดับสูงในการพัฒนาและการบริหารงาน

๑๐. ความมีระเบียบวินัย (Discipline) เป็นการมุ่งให้ความสำคัญเกี่ยวกับเรื่อง การเชื่อฟัง (Obedience) อำนาจ (Energy) คำขอร้อง (Application) และลักษณะของการแสดงความนับถือออกมา สำหรับอำนาจของผู้บังคับบัญชา ความมีระเบียบวินัยเป็นบุคลิกลักษณะ ที่เกี่ยวข้องกับผู้บริหารหลายๆ คนที่สามารถสร้างความน่าเชื่อถือให้กับผู้ปฏิบัติงานทั้งหมด และทำงานอย่างเข้มแข็งเพื่อให้บรรลุเป้าหมายขององค์การ ความมีระเบียบวินัยจะเป็นความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกภายในองค์การกับคุณสมบัติของผู้นำภายในองค์การ และเป็นความสามารถของผู้บริหารในการที่จะปฏิบัติตามอย่างยุติธรรมอีกด้วย

๑๑. ค่าตอบแทน (Remuneration of Personnel) การให้รางวัลประกอบด้วยโบนัสและแผนการแบ่งกำไร เป็นการช่วยกระตุ้นการทำงานของพนักงานได้ การให้หรือการจ่ายค่าตอบแทนให้แก่พนักงานมีความสำคัญอย่างมากต่อความสำเร็จขององค์การ ระบบรางวัลที่มีประสิทธิภาพสามารถให้ความยุติธรรมทั้งพนักงานและองค์การ รวมทั้งสามารถกระตุ้นผลผลิตเพิ่มโดยการให้รางวัลเพื่อเป็นการสนับสนุนให้มีผลผลิตเพิ่มขึ้น โดยยึดหลักว่าการจ่ายค่าตอบแทนควรยุติธรรมและตอบสนองความพึงพอใจสูงสุดทั้งนายจ้างและลูกจ้างเท่าที่จะทำได้

๑๒. ความมั่นคงในงาน (Stability of Tenure of Personnel) ความมั่นคงในงานมีความสำคัญต่อการจ้างงานระยะยาว เมื่อพนักงานอยู่ในองค์การซึ่งมีแนวโน้มจะทำงานเป็นทีมเป็นระยะเวลานาน โดยพยายามพัฒนาทักษะ และปรับปรุงความสามารถในการใช้ประโยชน์จาก

ทรัพยากรขององค์กร การจ้างงานระยะยาวเป็นปัจจัยสำคัญที่ใช้อธิบายการประสบความสำเร็จของบริษัทขนาดใหญ่ในญี่ปุ่น

๑๓. ผลประโยชน์ส่วนตัวมีความสำคัญน้อยกว่าผลประโยชน์ขององค์กร (Subordination of individual interests to the common interest) ผลประโยชน์ขององค์กรถือว่าเป็นประโยชน์ของทุกๆ คน หรือของทุกกลุ่มในองค์กร ในขณะที่องค์กรยังดำเนินกิจการอยู่จะต้องมีการกำหนดผลประโยชน์เพื่อให้เกิดความยุติธรรมระหว่างองค์กรและสมาชิกภายในองค์กร

๑๔. ความสามัคคี (Sprit de corps) เป็นความรู้สึกร่วมกันของสมาชิกภายในองค์กรที่ช่วยสนับสนุนการทำงานของสมาชิกในกลุ่ม ในการออกแบบประยุกต์ของอำนาจหน้าที่ตามลำดับชั้นภายในองค์กร และสิทธิในการสั่งการ หรือการบริโภค และความร่วมมือกันถือว่าเป็นส่วนประกอบสำคัญในการที่ทำให้องค์กรบรรลุผลสำเร็จและมีการพัฒนา ความสามัคคีจะสามารถบรรลุผลสำเร็จได้หากมีการติดต่อกันระหว่างผู้บริหารและคนงาน โดยการติดต่อเพื่อแก้ไขปัญหาในสถานการณ์ที่สำคัญ เพราะความสามัคคีคือพลัง เมื่อสมาชิกมีความสามัคคีกันสูงก็จะทำให้องค์กรมีความแข็งแกร่ง

วิลเลียม ไออูชิ (William Ouchi) ได้กล่าวทฤษฎีของการบริหารจัดการ คือ ทฤษฎี Z โดยหลังจากการศึกษาการบริหารของธุรกิจญี่ปุ่น และสหรัฐอเมริกา และได้ทำการประสมประสานกันโดยมีแนวคิดด้านการบริหาร ดังนี้^{๒๐}

- ๑) การจ้างงานระยะยาว
- ๒) การตัดสินใจเป็นเอกฉันท์
- ๓) ความรับผิดชอบเฉพาะบุคคล
- ๔) การประเมินผลและการเลื่อนตำแหน่งแบบค่อยเป็นค่อยไป
- ๕) การควบคุมในตัวเองไม่เป็นทางการโดยมีการวัดผลอย่างชัดเจนและเป็นทางการ
- ๖) เส้นทางอาชีพแบบเชี่ยวชาญเฉพาะด้านในระดับปานกลาง
- ๗) มีความเกี่ยวข้องในลักษณะครอบครัว

วิโรจน์ สารรัตนะ ได้กล่าวถึงกระบวนการบริหาร ควรประกอบด้วย ๔ ประการ^{๒๑} คือ

- ๑) การวางแผน หมายถึง หน้าที่ทางการบริหารในการกำหนดจุดหมายและการตัดสินใจเลือกวิธีการที่ดีที่สุดที่จะให้บรรลุจุดหมายนั้น
- ๒) การจัดองค์กร หมายถึง กำหนดอำนาจหน้าที่และตำแหน่งต่าง ๆ อย่างชัดเจน
- ๓) การนำ หมายถึง ความพยายามทำให้มีอิทธิพลต่อผู้อื่น เพื่อให้การปฏิบัติงานบรรลุจุดมุ่งหมายขององค์กร ได้อย่างมีประสิทธิภาพ และประสิทธิผล
- ๔) การควบคุม หมายถึง การมุ่งเน้นที่จะก่อให้เกิดความมั่นใจว่าสมาชิกในองค์กรได้ประพฤติปฏิบัติในทิศทางที่จะทำให้บรรลุผลตามมาตรฐานหรือจุดหมาย มุ่งเน้นให้เกิดพฤติกรรมที่พึงประสงค์และลดพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ลง

^{๒๐} William Ouchi, *Organization and Management*, (Eaglewood Cliffs : Prentice Hill, 1971), p. 283.

^{๒๑} วิโรจน์ สารรัตนะ, *การบริหาร หลักการ ทฤษฎี และประเด็นทางการศึกษา*, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร : ทิพย์วิสุทธิ, ๒๕๔๕), หน้า ๑๑.

๒.๒.๓ ความหมายและแนวคิดเกี่ยวกับการจัดการการท่องเที่ยว

ความหมายของการจัดการการท่องเที่ยว (Tourism Management)

บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา ให้ความหมายของการจัดการการท่องเที่ยวว่า หมายถึง การวางแผนการท่องเที่ยวและดำเนินการให้เป็นไปตามแผน โดยมีการจัดองค์การบริหารงานบุคคล การอำนวยความสะดวก และการควบคุมอย่างเหมาะสม เพื่อให้เป็นไปตามแผนที่ได้วางไว้พร้อมทั้งมีการประเมินผลแผนการท่องเที่ยวด้วย^{๒๒}

มิตรา สามารถ ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการชุมชนท่องเที่ยว หมายถึง กระบวนการที่กลุ่มคน ชมรม สมาคม มูลนิธิ และองค์กรอาสาสมัครรูปแบบต่างๆ ในชุมชนได้มาร่วมดำเนินการในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง หรือหลายเรื่องร่วมกัน ในการบริหารจัดการชุมชนท่องเที่ยวเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์อย่างมีความรับผิดชอบและสัมพันธ์กัน

แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการการท่องเที่ยว

ปิยพร ทาวีกุล ให้แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการการท่องเที่ยวไว้ว่า คนในชุมชนต้องเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางการท่องเที่ยวและการจัดการการท่องเที่ยวด้วยตนเอง บทบาทของโครงการการท่องเที่ยวเพื่อชีวิตและธรรมชาติ คือ การเป็นสะพานเชื่อมความเข้าใจระหว่างนักท่องเที่ยวกับชุมชน บอกกล่าวให้คนที่จะไปเยี่ยมเยือนชุมชนได้เข้าใจเรื่องราวของชุมชน รูปแบบการท่องเที่ยว กติกาและข้อปฏิบัติเมื่ออยู่ในชุมชน ในขณะเดียวกันก็มีการพูดคุยกับชาวบ้านให้ชัดเจนถึงเป้าหมายของการทำกิจกรรมนี้ ซึ่งมีความแตกต่างกันในแต่ละชุมชน บางแห่งมองว่าการท่องเที่ยวเป็นการเผยแพร่เรื่องราววิถีชีวิตและวัฒนธรรมตลอดจนการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติของชุมชน บางแห่งอาจมองว่านอกจากเผยแพร่แล้วน่าจะเป็นกิจกรรมที่ก่อให้เกิดรายได้แก่ชุมชน และคนในชุมชนด้วย เราได้ร่วมกันมองถึงข้อดีข้อเสียและแนวทางป้องกัน ร่วมกันค้นหาเสน่ห์ของชุมชน ซึ่งหมายถึงแหล่งทรัพยากรธรรมชาติที่สวยงาม และวิถีชีวิตวัฒนธรรมที่น่าสนใจ กิจกรรมที่นักท่องเที่ยวสามารถเข้ามามีส่วนร่วมได้ ช่วยกันวางระบบการบริหารจัดการ จัดโปรแกรม แบ่งบทบาทหน้าที่ จัดสรรผลตอบแทนที่เหมาะสมและโปร่งใสตรวจสอบได้^{๒๓}

มิตรา สามารถ กล่าวว่า แนวทางการจัดการการท่องเที่ยวเพื่อรักษาระบบนิเวศ ได้แก่ การจัดการพื้นที่ท่องเที่ยว การสื่อความหมาย บริการความรู้ การส่งเสริมมาตรฐานที่พัก การบริการท่องเที่ยว การส่งเสริมให้ประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมและการป้องกันผลกระทบทางวัฒนธรรม

หากกิจกรรมที่ทำเหมาะสมและสอดคล้องกับความต้องการของชุมชนจะสามารถพัฒนา กิจกรรมนั้นได้ง่าย ระบบบริหารการจัดการต้องให้ชาวบ้านมีส่วนร่วมในกิจกรรม มีความโปร่งใสในการจัดสรรผลประโยชน์ ต้องทำให้เป็นธรรมและชัดเจนและคนทำงานและชาวบ้านต้องวิเคราะห์ปัญหาาร่วมกัน และการบริหารจัดการด้านการท่องเที่ยวจะมีปัญหาอุปสรรคและข้อจำกัดในการ

^{๒๒} บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา, การวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน : เอกสารประกอบการสอน เชียงใหม่ : คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๒, หน้า ๑๕.

^{๒๓} ปิยพร ทาวีกุล, “การมีส่วนร่วมในการจัดการแหล่งท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน : กรณีศึกษาบ้านไหลหิน ตำบลไหลหิน อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง”, การค้นคว้าแบบอิสระ ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๔), หน้า ๒๒.

บริหารจัดการที่สำคัญ ได้แก่ ข้อจำกัดด้านงบประมาณ ด้านบุคลากร ด้านการประสานงาน ขอบเขตอำนาจหน้าที่ การออกกฎหมายและข้อบังคับ^{๒๔}

วรรณา วงษ์วานิช ได้กล่าวว่าหลักสำคัญของการจัดการท่องเที่ยวแบบ Eco Tourism มีดังนี้

๑. การกำหนดขอบเขตของกิจกรรมที่เกี่ยวข้องเนื่องกับการท่องเที่ยว (Zoning or the various activities) โดยใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่เข้ามาช่วย เช่น ระบบสารสนเทศทางภูมิศาสตร์ (Geographical Information System-GIS)

๒. การควบคุมนักท่องเที่ยว โดยเฉพาะอย่างยิ่งในระบบนิเวศที่มีความเปราะบางทางธรรมชาติ (Fragile Ecosystem) โดยคำนึงถึงความสามารถในการรับนักท่องเที่ยวของแต่ละพื้นที่

๓. การจัดเตรียมข้อมูลที่เป็นประโยชน์สำหรับนักท่องเที่ยว ทั้งในแง่การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและประสบการณ์การท่องเที่ยว เช่น การเล่าประวัติย่อ ๆ ของชุมชนหรือแหล่งท่องเที่ยวก่อนหรือระหว่างการเดินทางไปถึง ตลอดจนลักษณะที่สำคัญ ๆ ของพื้นที่นั้น ๆ หรืออาจจัดตั้งศูนย์ให้ข้อมูลแก่นักท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญ ๆ ซึ่งอาจมีทั้งภาพนิ่ง วิดีทัศน์ หรือแผ่นพับ เพื่อให้ภาพรวมหรือข้อมูลพื้นฐานของแหล่งท่องเที่ยวที่นักท่องเที่ยวกำลังจะไปเยือน

๔. ส่งเสริมและพัฒนาสถานที่ท่องเที่ยวใกล้เคียงเพิ่มขึ้น เพื่อช่วยลดความแออัดให้กับพื้นที่ท่องเที่ยวหลัก

๕. การนำกฎหมายมาบังคับใช้อย่างจริงจังสำหรับผู้กระทำผิด เช่น การตัดต้นไม้ทำลายป่า การลักลอบหรือเก็บหรือมีปะการังและพันธุ์สัตว์น้ำที่หายากไว้ในครอบครอง การล่าสัตว์ในเขตหวงห้าม ฯลฯ

แนวคิดหลักในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติบริเวณแหล่งท่องเที่ยว ๒ ประการคือ

๑. การให้บริการและอำนวยความสะดวก ตลอดจนให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยว

๒. การรักษาไว้ซึ่งธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมของพื้นที่ให้คงอยู่ต่อไป

นอกจากนั้นในการจัดการเพื่อการท่องเที่ยวต้องคำนึงถึงความสามารถที่จะรับได้ของพื้นที่ (Carrying capacity) ๓ ประการคือ

๑. ความสามารถที่จะรับได้ในเชิงกายภาพ (Physical carrying capacity) หมายถึงสภาพหรือลักษณะของพื้นที่ที่เอื้ออำนวยให้เป็นสถานที่ท่องเที่ยว

๒. ความสามารถที่จะรับได้ทางสังคม (Social carrying capacity) หมายถึงความสามารถที่จะอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ของพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวแก่นักท่องเที่ยว หรือความสามารถของสถานที่ท่องเที่ยวที่สามารถให้บริการแก่ผู้มาเที่ยวได้สูงสุด โดยปกติสถานที่ท่องเที่ยวประเภทชายหาด จะมีความสามารถที่จะรับนักท่องเที่ยวได้สูงกว่าสถานที่ท่องเที่ยวประเภทอุทยานแห่งชาติ

^{๒๔} มิศรา สามารถ, “การมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นในการบริหารจัดการด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ” รายงานผลการวิจัย, (กรุงเทพมหานคร , สถาบันตำราราชานุกาภาพ สำนักงานปลัดกระทรวงมหาดไทย, ๒๕๕๓), หน้า ๑๗.

๓. ความสามารถที่จะรับได้เชิงนิเวศวิทยา (Ecological carrying capacity) หมายถึง ความสามารถของสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติในสถานที่นั้นและในบริเวณใกล้เคียงกับสถานที่แหล่งท่องเที่ยวนั้นในการรองรับธุรกิจการท่องเที่ยว

ทั้งนี้ในพื้นที่ทรัพยากรธรรมชาติแหล่งท่องเที่ยวแต่ละแห่งจะมีวิธีการและเทคนิคของการจัดการต่างกันโดยต้องคำนึงถึงความสามารถที่จะรองรับได้ของพื้นที่ โดยมีวิธีการดังนี้

๑. การกระจายจำนวนนักท่องเที่ยว เพื่อไม่ให้นักท่องเที่ยวไปรวมกันในที่ใดที่หนึ่งของพื้นที่จะช่วยลดผลกระทบต่อการใช้ทรัพยากรในพื้นที่นั้น ซึ่งอาจจะกระทำได้โดย

๑.๑ การแบ่งเขตแหล่งท่องเที่ยว เป็นเขตย่อย ๆ เช่น บริเวณชมทิวทัศน์ เป็นต้น

๑.๒ เก็บค่าธรรมเนียมเข้าชมสถานที่ท่องเที่ยว

๒. การพัฒนาพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวให้เกิดผลกระทบต่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมน้อยที่สุด เช่นการสร้างถนนเพื่อเชื่อมโยงจุดสำคัญในพื้นที่อุทยานและวนอุทยานต้องไม่ทำให้ภูมิทัศน์ของบริเวณนั้น ๆ เสียไป

๓. การจัดกิจกรรมส่งเสริมในรูปแบบต่าง ๆ เพื่อให้นักท่องเที่ยวเกิดความเพลิดเพลินและพึงพอใจและให้ความรู้ความเข้าใจในทรัพยากรธรรมชาติ อันจะนำไปสู่ความหวงแหนทรัพยากรในพื้นที่นั้น ๆ กิจกรรมต่าง ๆ มีดังนี้ คือ

- การออกไปบรรยายนอกสถานที่
- จัดนิทรรศการประเภทต่าง ๆ
- การนำนักท่องเที่ยวไปตามจุดต่าง ๆ พร้อมทั้งบรรยายประกอบ
- การจัดทำทางเท้า พร้อมทั้งแผ่นป้ายบรรยายหรือเอกสารแนะนำ
- ฉายภาพสไลด์และคำบรรยาย
- จัดเครื่องหมายและคำเตือนต่าง ๆ

นอกจากนั้นอาจกำหนดแนวทางการใช้ประโยชน์ กฎข้อบังคับ ตลอดจนมีการตรวจตราพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวและออกกฎหมายลงโทษผู้ละเมิดกฎข้อบังคับต่าง ๆ เพื่อป้องกันรักษาทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ด้วย^{๒๕}

ภักดี รัตนผล กล่าวถึงการมีส่วนร่วมระหว่างภาครัฐ ท้องถิ่น ชุมชน และภาคเอกชนในทิศทางปัจจุบันและอนาคต ควรเป็นไปในลักษณะที่ภาครัฐเป็นหน่วยสนับสนุนโดยท้องถิ่น ชุมชนและภาคเอกชนเป็นหน่วยดำเนินการบริหารจัดการ ภายใต้วัตถุประสงค์ร่วม คือ การพัฒนาที่ยั่งยืนโดยมีเหตุผลสนับสนุนใน ๔ ประการ^{๒๖} คือ

๑. ตามข้อบัญญัติรัฐธรรมนูญ ในเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

^{๒๕} วรณา วงษ์วานิช, ภูมิศาสตร์การท่องเที่ยว, ศูนย์หนังสือมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ อาคารอเนกประสงค์ ชั้นล่าง มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ท่าพระจันทร์, กรุงเทพมหานคร, หน้า ๓๑.

^{๒๖} ภักดี รัตนผล, การมีส่วนร่วมของภาครัฐ ท้องถิ่น ชุมชน และภาคเอกชนในการพัฒนาส่งเสริมการท่องเที่ยว, (สำนักงานจังหวัดลำปาง, ๒๕๔๓), หน้า ๕๓.

๒. เพื่อสร้างการมีส่วนร่วม ความรับผิดชอบ และความรู้สึกในความเป็นเจ้าของต่อทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยวในท้องถิ่นและชุมชนของตนเอง

๓. จากข้อกำหนดและแนวทางในการกระจายอำนาจในการจัดการงบประมาณ และการคลัง จากส่วนกลาง และส่วนภูมิภาคลงสู่ท้องถิ่น อันจะส่งผลให้ท้องถิ่นมีรายได้เพียงพอที่จะดูแลพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวในท้องถิ่นและชุมชนของตนเอง

๔. จากข้อเท็จจริงที่ปรากฏว่าคนในท้องถิ่นจะมีความรู้สึกรักและหวงแหนทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยวการมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวในด้านต่าง ๆ มีดังนี้คือ

- การจัดศูนย์บริการข้อมูลการท่องเที่ยว
- การจัดเก็บค่าบริการนักท่องเที่ยว
- การจัดบริการจำหน่ายอาหารและเครื่องดื่ม โดยกลุ่มแม่บ้านในท้องถิ่น
- การจัดรถบริการนำเที่ยวแบบพื้นบ้าน
- การจัดการด้านการดูแลรักษาความสะอาด การบริการห้องน้ำ และสถานที่จอดรถ
- การจัดทำป้ายชื่อ แสดงข้อมูลแหล่งท่องเที่ยว
- การจัดจำหน่ายสินค้าของท้องถิ่นและชุมชน
- การสนับสนุนงบประมาณจากท้องถิ่นในการพัฒนาปรับปรุงแหล่งท่องเที่ยว

สรุปการจัดการ หมายถึง กระบวนการในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ให้บรรลุเป้าหมายหรือบรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ โดยการใช้ศาสตร์และศิลป์ในการนำทรัพยากรทางการบริหารต่างๆ อันได้แก่ คน เงิน วัสดุสิ่งของ และวิธีการจัดการ ผ่านกระบวนการทางการบริหาร คือ การวางแผน การจัดองค์การ การสั่งการ และการควบคุม เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด ดังนั้นการบริหารจึงเป็นเรื่องที่สำคัญและจำเป็นอย่างยิ่งต่อการดำเนินงานขององค์การ เพราะเป็นเครื่องมือสำคัญในอันจะชี้ให้เห็นถึงความสำเร็จ หรือล้มเหลว ความมีประสิทธิภาพ หรือความไร้ประสิทธิภาพของหน่วยงานหรือองค์กร ในงานวิจัยนี้คือ การจัดการการท่องเที่ยวเชิงพุทธของวัดหนองแวง (พระอารามหลวง) อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น

๒.๓ แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงพุทธ

ในเรื่องแนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงพุทธ ผู้วิจัยได้ทบทวนจากงานวิชาการแล้วพบว่า หากพิจารณาความหมายของ การท่องเที่ยวเชิงศาสนา ตามคำนิยามของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยและกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา ในหนังสือโครงการส่งเสริมสินค้าการท่องเที่ยวความสนใจพิเศษ แล้วจะพบว่า การท่องเที่ยวเชิงศาสนา ก็คือ การท่องเที่ยวเชิงพุทธ ซึ่งได้กล่าวถึง นิยาม ความหมาย จำนวนผู้ประกอบการ ประมาณการขนาดตลาดของการท่องเที่ยว ปัญหาและอุปสรรค ความต้องการความช่วยเหลือจากภาครัฐ และผลการวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค (SWOT) ของการท่องเที่ยวเชิงศาสนาไว้โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

๒.๓.๑ ความหมายของการท่องเที่ยวเชิงศาสนา

จากการศึกษาทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง จากเอกสารทางงานวิชาการ พบว่ามีผู้ให้ความหมายคำว่า การท่องเที่ยวเชิงศาสนา หรือ การท่องเที่ยวเชิงพุทธ ไว้หลายท่านดังนี้

ศูนย์บริการวิชาการคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ได้ให้ความหมาย ของการท่องเที่ยวเชิงศาสนา หมายถึง การเดินทางไปท่องเที่ยวยังศาสนสถาน(Religious Place)เพื่อเยี่ยมชมหรือบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ นมัสการศาสนสถานและพระสงฆ์ผู้ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ ครอบคลุมถึงสิ่งปลูกสร้างที่เกี่ยวข้องกับศาสนา ได้แก่ สถานที่ตั้งของอาคารที่ประดิษฐานรูปเคารพ สถานที่สำหรับบรรดาศาสนิกชนมาประชุมกันเพื่อทำพิธีกรรมทางศาสนา ตลอดจนที่พำนักของนักบวชตามศาสนานั้นๆ โดยมีการแบ่งพื้นที่ออกเป็นส่วนๆตามกิจกรรมการใช้งานที่แตกต่างกันนอกจากนี้ การท่องเที่ยวเชิงศาสนายังหมายถึง การเดินทางเพื่อการบำบัตจิตใจตามหลักพุทธศาสนา หรือการบำบัตจิตใจ โดยการฝึกปฏิบัติตนตามแนวทางพระพุทธศาสนาได้แก่ การนั่งสมาธิและการทำวิปัสสนากรรมฐาน เพื่อการผ่อนคลายและลดความตึงเครียดในชีวิตประจำวัน ซึ่งการฝึกตนนี้จะต้องเข้าไปฝึกปฏิบัติตนภายในพุทธสถานโดยไม่ยุ่งเกี่ยวกับโลกภายนอกในช่วงระยะเวลาหนึ่ง

แหล่งท่องเที่ยวเชิงศาสนา แบ่งออกเป็น ๒ ประเภท ได้แก่

๑. แหล่งท่องเที่ยวประเภทศาสนสถาน หมายถึง อาคารหรือสิ่งปลูกสร้างที่เกี่ยวข้องกับศาสนา คือ ที่ประดิษฐานรูปเคารพ สถานที่สำหรับบรรดาศาสนิกชนมาประชุมกันเพื่อทำพิธีกรรมทางศาสนา ตลอดจนที่พำนักของนักบวชตามศาสนานั้นๆ ศาสนสถานของศาสนาพุทธ ได้แก่ วัด เจดีย์ พระธาตุ ปราสาท เช่น วัดพนัญเชิง จังหวัดพระนครศรีอยุธยาพระธาตุหริภุญชัย จังหวัดลำพูน และพระปฐมเจดีย์ จังหวัดนครปฐม เป็นต้น

๒. แหล่งท่องเที่ยวประเภทสถานปฏิบัติธรรม หมายถึง สถานที่สำหรับบำบัตจิตใจโดยการเข้าฝึกปฏิบัติตามแนวทางพุทธศาสนา ได้แก่ การนั่งสมาธิและการทำวิปัสสนากรรมฐานเพื่อการฝึกฝนจิตใจให้สงบ สถานที่ปฏิบัติธรรม เช่น เสถียรธรรมสถาน สำนักปฏิบัติวิปัสสนาอ้อมน้อย เป็นต้น^{๒๗}

ศุภลักษณ์ อัครางกูร ได้กล่าวถึงความหมายของการท่องเที่ยวเชิงศาสนาไว้ว่า การท่องเที่ยวเชิงศาสนาเป็นการเดินทางโดยมีเหตุผลทางศาสนาเป็นหลัก ถือเป็นปฏิบัติที่มีมาตั้งแต่ยุคแรกๆ ซึ่งเหตุผลในการเดินทางที่แท้จริงแล้วอาจไม่มีการท่องเที่ยวเข้ามาเกี่ยวข้อง แต่ในปัจจุบันการเดินทางลักษณะนี้มักจะรวมกิจกรรมอื่นนอกเหนือจากกิจกรรมทางพุทธศาสนาเข้าอยู่ด้วย ผู้ที่นับถือศาสนาต่างๆ มักจะมีความเชื่อในการทำกิจกรรมทางศาสนาซึ่งอาจรวมถึงการเดินทางไปสักการะสิ่งศักดิ์สิทธิ์ หรือประกอบพิธีกรรม อย่างไรก็ตามกิจกรรมบางอย่างได้ลดความนิยมไปเนื่องจากจำนวนผู้ที่นับถือศาสนา หรือความเชื่อนั้นลดลง สถานที่ประกอบพิธีทางศาสนามีได้มีเพียงผู้ที่นับถือศาสนานั้นเท่านั้นที่เข้าเยี่ยมชม หากแต่นักท่องเที่ยวอื่นๆ ยังให้ความสนใจเข้าชมความงาม หรือเข้าไปพักผ่อนสงบจิตสงบใจโดยเฉพาะอย่างยิ่งในสภาพสังคมที่วุ่นวายในปัจจุบันนี้ ผู้คนโดยทั่วไปต่างให้ความนิยมสถานที่ประกอบพิธีทางศาสนาเป็นที่พึ่งพิงทางจิตใจกันมาก^{๒๘}

ภัทร์สุภา สีสานภาพรรณ ได้กล่าวถึงความหมายของการท่องเที่ยวเชิงพุทธไว้ว่า การท่องเที่ยวเชิงพุทธ หมายถึง การเดินทางไปยังพุทธศาสนสถานใดๆ โดยมีจุดมุ่งหมายดังนี้

๑. เป็นการเดินทางไปเพื่อการบำเพ็ญบุญกุศล ๑๐ อย่างใดอย่างหนึ่ง คือ

^{๒๗} การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, การส่งเสริมสินค้าการท่องเที่ยวความสนใจพิเศษ, (กรุงเทพมหานคร : มปท, ๒๕๔๙), หน้า ๒๘.

^{๒๘} ศุภลักษณ์ อัครางกูร, พฤติกรรมนักท่องเที่ยว, (ขอนแก่น : คลังนาวิทยา, ๒๕๕๑), หน้า ๙๙.

- ๑.๑ ทานมัย ทำบุญด้วยการให้
- ๑.๒ ศีลมัย ทำบุญด้วยการรักษาศีลประพฤติดี
- ๑.๓ ภวานามัย ทำบุญด้วยการเจริญภavana
- ๑.๔ อปจายนมัย ทำบุญด้วยการประพฤติอ่อนน้อม
- ๑.๕ เวยยาวัจจมัย ทำบุญด้วยการช่วยชวนชวยรับใช้
- ๑.๖ ปัตติทานมัย ทำบุญด้วยการเฉลี่ยส่วนความดีให้ผู้อื่น
- ๑.๗ ปัตตานุโมทนามัย ทำบุญด้วยความยินดีของผู้อื่น
- ๑.๘ ฌัมมัสสวนมัย ทำบุญด้วยการฟังธรรม
- ๑.๙ ฌัมมเทศนามัย ทำบุญด้วยการสั่งสอนธรรม
- ๑.๑๐ ทิฏฐชุกัมมัย ทำบุญด้วยการทำความเห็นให้ตรง

๒. เป็นการเดินทางไปเพื่อสักการะสิ่งศักดิ์สิทธิ์และปฏิบัติธรรม ณ พุทธศาสนสถานแห่งใดแห่งหนึ่ง

๓. เป็นการเดินทางไปเพื่อเข้าร่วมศาสนพิธี งานเทศกาลประเพณีต่างๆ เช่นการไปทอดกฐิน ทอดผ้าป่า ตักบาตรดอกไม้ แห่งเทียนพรรษา เป็นต้น^{๒๙}

๒.๓.๒ จำนวนผู้ประกอบการและแหล่งท่องเที่ยวเชิงศาสนา (Religious Tourism)^{๓๐}

ในประเทศไทยมีศาสนสถาน สำนักสงฆ์ ศาลเทพเจ้าต่าง ๆ มีทั้งหมดทั่วประเทศ ๓๓,๙๐๒ แห่ง ข้อมูลเกี่ยวกับศาสนสถานมาจาก www.thaitambon.com ซึ่งเป็นศาสนสถานที่สำคัญและส่งเสริมให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวของแต่ละตำบลในประเทศไทย โดยพบว่าศาสนสถานที่มีที่ www.thaitambon.com ได้พิจารณาแนะนำให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางศาสนา มีทั้งสิ้น ๒,๑๖๑ แห่ง อยู่ในภาคกลางจำนวน ๖๘๘ แห่ง ร้อยละ ๓๑.๘ภาคเหนือ ๕๘๘ แห่ง ร้อยละ ๒๗.๒ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ๕๒๒ แห่ง ร้อยละ ๒๔.๒ภาคใต้ ๒๔๑ แห่ง ร้อยละ ๑๑.๒ และภาคตะวันออก ๑๒๒ แห่ง ร้อยละ ๕.๖ในส่วนของผู้ประกอบการการท่องเที่ยวเชิงศาสนาที่มีสถานที่สำหรับต้อนรับนักท่องเที่ยวส่วนใหญ่เป็นสำนักปฏิบัติธรรม มีจำนวน ๑๖ แห่ง ส่วนใหญ่อยู่ในภาคกลางจำนวน ๘ แห่ง ร้อยละ ๕๐.๐ และภาคเหนือและภาคใต้จำนวนเท่ากัน ภาคละ ๓ แห่ง ร้อยละ ๑๘.๘ และภาคตะวันออก ๒ แห่ง ร้อยละ ๑๒.๔ รายละเอียดดังแสดงในตารางที่ ๒.๔

^{๒๙} ภัทธสุภา สีสานภาพรรณ, “การท่องเที่ยวเชิงพุทธ : ศึกษาเฉพาะกรณีแหล่งวัฒนธรรมในกรุงเทพมหานคร”, สารนิพนธ์ศาสนศาสตร์มหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑), หน้า ๒๕.

^{๓๐} การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, การส่งเสริมสินค้าการท่องเที่ยวความสนใจพิเศษ, (กรุงเทพมหานคร : มปท, ๒๕๔๙), หน้า ๔๖-๔๗.

ตารางที่ ๒.๔ แสดงจำนวนแหล่งท่องเที่ยวและผู้ประกอบการท่องเที่ยวเชิงศาสนา
จำแนกตามภูมิภาคในประเทศไทย ณ ปี ๒๕๔๘

ภาค	ศาสนสถาน		สถานวิปัสสนา		รวม	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
กลาง	๖๘๘	๓๑.๘	๘	๕๐.๐	๖๙๖	๓๒๐
ตะวันออก	๑๒๒	๕.๖	๒	๑๒.๔	๑๒๔	๕.๗
ตะวันออกเฉียงเหนือ	๕๒๒	๒๔.๒	-	-	๕๒๒	๒๔.๐
ใต้	๒๔๑	๑๑.๒	๓	๑๘.๘	๒๔๔	๑๑.๒
เหนือ	๕๘๘	๒๗.๒	๓	๑๘.๘	๕๙๑	๒๗.๑
รวม	๒๑๖๑	๑๐๐.๐	๑๖	๑๐๐.๐	๒๑๗๗	๑๐๐.๐

๒.๓.๓ ประมาณการขนาดตลาดของการท่องเที่ยวเชิงศาสนา (Religious Tourism)

ในส่วนของผู้ให้บริการการท่องเที่ยวเชิงศาสนาประกอบด้วยแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นศาสนสถาน และสถานวิปัสสนา ซึ่งการท่องเที่ยวประเภทนี้ไม่มีหน่วยงานใดจัดเก็บข้อมูลด้านรายได้ และจำนวนนักท่องเที่ยวไว้อย่างเป็นระบบ อย่างไรก็ตามจากการส่งเสริมสนับสนุนการท่องเที่ยวเชิงศาสนาของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) ที่ส่งเสริมการไหว้พระ ๙ สถานที่ศักดิ์สิทธิ์ โดยเฉพาะในเขตพื้นที่กรุงเทพมหานคร พบว่า ได้มีการประเมินจำนวนนักท่องเที่ยวที่ทำกิจกรรมดังกล่าวไว้ในปี ๒๕๔๕ และปี ๒๕๔๗ ในเขตกรุงเทพมหานครช่วงเทศกาลปีใหม่ พบว่า ในปี ๒๕๔๕ จำนวนนักท่องเที่ยวที่ทำกิจกรรมไหว้พระ ๙ สถานที่ศักดิ์สิทธิ์ มีประมาณ ๑,๓๖๘ คน ส่วนในปี ๒๕๔๗ จำนวนประมาณ ๒๔,๐๐๐ คน ซึ่งมีอัตราการเติบโตที่สูงขึ้นมา

อย่างไรก็ตามถึงแม้ว่าจะไม่สามารถทราบขนาดตลาดจากจำนวนนักท่องเที่ยวได้ชัดเจน แต่จากการสำรวจตัวอย่างนักท่องเที่ยว พบว่า มีสัดส่วนของนักท่องเที่ยวที่ทำกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงศาสนาในสัดส่วนที่สูงถึงร้อยละ ๔๙ สำหรับชาวไทยและร้อยละ ๔๕ สำหรับชาวต่างชาติ^{๓๑}

การท่องเที่ยวเชิงพุทธในประเทศไทย

ประเทศไทยเมื่อก้าวถึงในสายตาของนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศ โดยส่วนใหญ่จะมองว่าเป็นประเทศที่มีแหล่งท่องเที่ยวที่สวยงาม มีขนบธรรมเนียม วัฒนธรรม ประเพณีที่งดงาม โดยเฉพาะเป็นดินแดนแห่งพระพุทธศาสนาซึ่งนักท่องเที่ยวส่วนหนึ่งได้ให้ความสนใจและต้องการที่จะศึกษา ปฏิบัติตามแนวทางพระพุทธศาสนา และในปรัชญา วิถีชีวิตแบบชาวตะวันออก โดยการ

^{๓๑} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๗๒.

เดินทางท่องเที่ยวเพื่อการศึกษาและการปฏิบัติในทางศาสนา หรือการเดินทางเพื่อการแสวงบุญของศาสนิกชนต่างๆ นั้น เป็นการเดินทางท่องเที่ยวเพื่อให้เกิดการพัฒนาคุณภาพชีวิตและจิตใจของผู้เดินทาง ดังเช่น พุทธศาสนิกชน เดินทางไปนมัสการสังเวชนียสถาน ๔ ตำบล ในประเทศอินเดีย และการเดินทางไปทอดผ้าป่า ทอดกฐิน ตามต่างจังหวัดในเทศกาลต่างๆ ซึ่งแสดงให้เห็นว่า กิจกรรมทางศาสนาเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้ผู้คนเดินทางไปยังสถานที่ต่างๆ ซึ่งนักท่องเที่ยว (ชาวต่างประเทศ) กลุ่มหนึ่งได้เลือกกิจกรรมทางศาสนาดังกล่าว เป็นทางเลือกในการเดินทางมาท่องเที่ยวในประเทศไทย

เนื่องจากสภาพเศรษฐกิจ สังคมในปัจจุบันที่มีการแข่งขันกันสูง ผู้คนยึดติดในวัตถุ ทำให้จิตใจของผู้คนตกต่ำ หลายคนจึงแสวงหาความสงบสุขจากจิตใจ ภายใน และสิ่งที่เป็นธรรมชาติมากขึ้น กอปรกับการท่องเที่ยวที่ผ่านมามีลักษณะของการทำลายทรัพยากรท่องเที่ยว-สิ่งแวดล้อม และการเบียดเบียนเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน เช่น การกดขี่ในทางเพศ หรือการกระทำที่ก่อให้เกิดอันตรายแก่ชีวิต-ทรัพย์สิน วิถีชีวิต และวัฒนธรรมของผู้คนในสังคมนั้นๆ อันเป็นการครอบงำและลดศักดิ์ศรีของเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน ดังนั้น การท่องเที่ยวเพื่อศึกษาถึงข้อปฏิบัติในทางพระพุทธศาสนาจึงเป็นแนวทางหนึ่งที่จะพิจารณาถึง และปัจจุบันนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศก็ให้ความสนใจที่จะศึกษาเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา โดยในการศึกษาเบื้องต้นของผู้เขียน พบว่า นักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศ ได้สนใจและฝึกปฏิบัติ เกี่ยวกับสมาธิ วิปัสสนา เฉพาะที่กองวิปัสสนาธุระ วัดมหาธาตุฯ กรุงเทพฯ และบ้านแสงธรรม (House of Dhamma) ซึ่งได้จัดให้มีการเรียนการสอนเกี่ยวกับการปฏิบัติสมาธิ วิปัสสนา และเป็นศูนย์ข้อมูลทางพระพุทธศาสนาในระดับนานาชาติ โดยเฉลี่ยแล้วจะมีนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศที่สนใจและทดลองปฏิบัติจำนวนเพิ่มขึ้น นอกจากนี้ยังมีการสอนเกี่ยวกับสมาธิ วิปัสสนาตามวัดต่างๆ ทั่วประเทศ ซึ่งอาจกล่าวได้ว่าในบรรดานักท่องเที่ยวที่เดินทางเข้ามาในประเทศไทย ยังมีนักท่องเที่ยวกลุ่มหนึ่งให้ความสนใจ ศึกษา และปฏิบัติตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาอย่างจริงจัง ซึ่งจัดเป็นการเดินทางที่ก่อให้เกิดประโยชน์ และความสงบสุขต่อผู้เดินทางและเพื่อนมนุษย์ โดยกิจกรรมการท่องเที่ยวดังกล่าว กำลังได้รับความนิยมในหมู่นักท่องเที่ยวชาวยุโรปผู้สูงอายุ และนักการศึกษาที่สนใจในวิถีชีวิตของชาวเอเชีย นับได้ว่าการท่องเที่ยวเพื่อการศึกษาและปฏิบัติทางศาสนาได้เป็นทางเลือกหนึ่งในการเดินทางท่องเที่ยว ซึ่งสมควรที่จะมีการศึกษาและส่งเสริมกันอย่างจริงจัง ในฐานะประเทศไทยเป็นดินแดนแห่งพระพุทธศาสนา

การท่องเที่ยวในแนวพุทธ มิใช่เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นใหม่ แต่เป็นสิ่งที่มีการมีมาตั้งแต่สมัยพุทธกาล ซึ่งมีคำนิยามต่างๆ เช่น "ธรรมสังญจร" "การจาริกแสวงบุญ" "การเดินทางแสวงบุญ" หรือแม้แต่ในปัจจุบันที่ว่า การท่องเที่ยวแนวพุทธ หรือ Buddhist Tourism ซึ่งถ้าหากกล่าวถึงพระพุทธรูปพระพุทธรูปที่ส่งสาวกไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่ว่า "จรล ภิกขเว พุชชนหิตาย พุชชนสุขาย โลกา นุกมปกาย ภิกขุทั้งหลาย พวกท่านจงเที่ยวจาริกไป เพื่อประโยชน์เกื้อกูล เพื่อความสุข เพื่ออนุเคราะห์ชาวโลก" หรือกล่าวโดยย่อว่า "จงเที่ยวจาริกไปเพื่อประโยชน์และความสุขของคนหมู่มาก" จะเห็นได้ว่า การท่องเที่ยวแนวพุทธ ในแต่ละนิยาม ล้วนมีความหมายเพื่อการแสวงหาความรู้ ศึกษาหาข้อปฏิบัติอันเป็นหลักในการดำรงชีวิตอย่างถูกต้อง ไม่เบียดเบียนทั้งตนเองและผู้อื่น ซึ่งหมายถึงเป็นการเดินทางที่ก่อประโยชน์เกื้อกูลซึ่งกันละกัน ระหว่างผู้ที่เดินทางท่องเที่ยวและผู้ให้บริการ อันจะนำมาซึ่งความสงบสุข สันติภาพ แก่มวลมนุษย์ทุกหมู่เหล่า มิได้เป็นการเดินทางเพื่อเบียดเบียน หรือเพื่อสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวแต่เพียงอย่างเดียว แต่เป็นการเดินทางที่

ควบคู่ไปกับการศึกษา การพัฒนาจิตใจของผู้เดินทาง และการปฏิบัติในหนทางที่ถูกต้องแก่เพื่อนมนุษย์ รวมถึงหมู่สัตว์ และสิ่งแวดล้อมอันวิถิต่างแห่งธรรมชาติอันยิ่งใหญ่ที่ทุกสรรพสิ่งล้วนต่างพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน และเพื่อความดีงามของสังคมและสรรพสิ่งในโลก ซึ่งอาจกล่าวโดยสรุปว่า "การท่องเที่ยวแนวพุทธ คือ การเดินทางเพื่อการศึกษา พัฒนาจิตใจ และการปฏิบัติในแนวทางที่ถูกต้องแก่เพื่อนมนุษย์และสิ่งแวดล้อมในลักษณะที่ก่อให้เกิดประโยชน์เกื้อกูลต่อสรรพสิ่ง"^{๓๒}

วัตถุประสงค์ของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแนวพุทธ

จากนิยามและความหมายดังกล่าว การท่องเที่ยวแนวพุทธ มีความแตกต่างจากการท่องเที่ยวทั่วไป ที่เป็นการเดินทางเพื่อชื่นชมความงามจากภายนอกที่เป็นรูปธรรมที่มองเห็นได้ชัดเจน แต่มิได้เป็นการพัฒนาในด้านจิตใจ หรือการเข้าถึงนามธรรมที่เป็นองค์รวมของสรรพสิ่งทั้งรูปธรรมและนามธรรม ดังนั้น จึงควรมีการพิจารณาถึงการเดินทางเพื่อการศึกษา พัฒนาจิตใจ และการปฏิบัติในแนวทางที่ถูกต้อง ซึ่งสามารถระบุวัตถุประสงค์ได้ ดังนี้

๑. เป็นการเดินทางเพื่อการศึกษา เรียนรู้ และปฏิบัติ ในแนวทางที่ถูกต้องตามหลักของพระพุทธศาสนา

๒. เพื่อเป็นการพัฒนาคุณภาพชีวิต และจิตใจของผู้เดินทางให้มีความรู้ ความเข้าใจในการดำเนินชีวิตอย่างถูกต้อง

๓. เพื่อเป็นการสร้างความสัมพันธ์อันดีงามระหว่างเพื่อนมนุษย์ สังคม และสิ่งแวดล้อม

๔. เพื่อเป็นการสร้างประโยชน์ ความสงบสุข สันติภาพ ต่อมวลมนุษย์และต่อสรรพสิ่งอย่างเกื้อกูล

จากวัตถุประสงค์ดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงการมุ่งหวังเพื่อสร้างความดีงามทั้งของนักท่องเที่ยวและสังคม ในการที่จะปฏิบัติต่อตนเองและผู้อื่น ในแนวทางที่ถูกต้อง เพื่อให้เกิดความรู้ ความเข้าใจ ในหลักการของ ศีล สมาธิ และปัญญา กล่าวคือ เริ่มต้นจากศีล คือข้อปฏิบัติทางกาย วาจา ที่ไม่เป็นการเบียดเบียนผู้อื่น เช่น ไม่โกหก หลอกหลวง โกงค่าบริการ หรือการแสวงหาความสุขทางกามารมณ์ (Sex Tour) แล้วแสวงหาความรู้ ความเข้าใจทางด้านจิตใจ คือเพื่อให้เข้าใจตนเองมากขึ้นจากการเรียนรู้ทั้งรูปธรรมและนามธรรม และฝึกฝนจิตใจ สมาธิ โดยจากประสบการณ์ของผู้เขียนที่ได้พบปะนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศส่วนหนึ่ง พบว่า หลายคน มีความสนใจที่จะศึกษาและปฏิบัติเกี่ยวกับสมาธิ วิปัสสนา ตามหลักของพระพุทธศาสนา และสุดท้ายคือ เป็นการพัฒนาให้เกิดปัญญา ซึ่งจะเป็นการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีงามแก่เพื่อนมนุษย์ และต่อสิ่งแวดล้อมในลักษณะที่เกื้อกูลกัน

ลักษณะและแนวทางการปฏิบัติของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแนวพุทธ

๑. เป็นการเดินทางท่องเที่ยวที่ก่อให้เกิดความรู้ ความเข้าใจทั้งในด้านรูปธรรมและนามธรรม กล่าวคือ เป็นการศึกษาหาความรู้จากสิ่งที่มีมองเห็นจากภายนอก ทั้งทางธรรมชาติ และทางศิลปวัฒนธรรม แล้วมองสรรพสิ่งโดยเป็นองค์รวม ให้เกิดความเข้าใจในความหมาย และซาบซึ้งถึงภายในอันเป็นนามธรรม และสามารถปฏิบัติต่อสิ่งต่างๆ อย่างเกื้อกูลซึ่งกันและกัน

^{๓๒} พระมหาสุทนต์ อปอูน, "การท่องเที่ยวแนวพุทธ" ใน จุลสารการท่องเที่ยว ปีที่ ๑๘ เล่มที่ ๑ (ม.ค.-มี.ค. ๒๕๔๒) : ๔-๙.

๒. เป็นการสร้างประโยชน์เกื้อกูลให้เกิดขึ้นแก่ทุกฝ่าย ทั้งผู้ที่เดินทางท่องเที่ยวและผู้ให้บริการ รวมถึงสถานที่ท่องเที่ยว โดยมีให้มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม สังคมและวัฒนธรรมของชุมชนนั้นๆ หรือให้มีผลกระทบต่อ

๓. เป็นการท่องเที่ยวที่ให้เกิดความดีงามต่อตนเองและผู้อื่นในลักษณะที่เกื้อกูลกัน กล่าวคือ เป็นการเยี่ยมเยือน ชื่นชม ชุมชน สังคม และวัฒนธรรมอย่างมีคุณค่าร่วมกัน

๔. เป็นการท่องเที่ยว ที่ยึดหลักของ ศิล สมาธิ ปัญญา กล่าวคือ มีข้อปฏิบัติทางกาย วาจา ร่วมกันในทางที่ถูกต้อง ไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น และยึดมั่นในหลักการของความถูกต้องและเป็นธรรม

๕. เป็นการท่องเที่ยวที่ก่อให้เกิดการพัฒนาต่อตนเอง ชุมชน สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมร่วมกันอย่างสร้างสรรค์

ซึ่งจากลักษณะของการท่องเที่ยวดังกล่าวจะเป็นการเชื่อมโยงให้นักท่องเที่ยวได้เข้าถึงสิ่งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรมพร้อมๆ กัน โดยมีแนวทางในการปฏิบัติ ดังนี้

๑. ยึดหลักการปฏิสันถาร คือ อามิสปฏิสันถาร และธรรมปฏิสันถาร กล่าวคือ อามิสปฏิสันถาร เป็นการต้อนรับ เชิญชวน ให้ท่องเที่ยวในด้านรูปธรรม คือการท่องเที่ยวไปยังสถานที่ต่างๆ ทั้งทางธรรมชาติและทางวัฒนธรรม เพื่อชื่นชม ความงดงามจากภายนอก และควรให้มีธรรมปฏิสันถาร คือการให้เกิดความรู้ ความเข้าใจ ชาบซึ่งถึงธรรมนามที่อยู่ภายในของสิ่งต่างๆ เหล่านั้น มีความเข้าใจอันดีในระหว่างเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน และเพื่อให้เกิดการดำเนินชีวิตที่ถูกต้องจากความรู้ในทางธรรมะ คือความเป็นจริงแห่งชีวิตและสรรพสิ่งที่ทุกคนควรปฏิบัติต่อกัน

๒. ยึดหลักความถูกต้องและเป็นธรรมในบทบาทและหน้าที่ของบุคคลที่เกี่ยวข้อง เช่นผู้ให้บริการ บริการ รู้จักเคารพ และให้เกียรติแก่นักท่องเที่ยว ผู้เดินทาง ไม่หลอกลวงในทางเสียหาย และนักท่องเที่ยวก็ควรยกย่อง ชื่นชม ความเป็นเอกลักษณ์ในวัฒนธรรม วิถีชีวิตของชุมชน หรือของสังคมนั้นๆ รวมถึงไม่ทำลายแหล่งท่องเที่ยว หรือขโมยความหลากหลายทางชีวภาพ อันเป็นทรัพยากรของท้องถิ่นหรือประเทศนั้นๆ

๓. ยึดหลักการเรียนรู้ร่วมกัน คือ มีการฝึกอบรม เรียนรู้ร่วมกันเพื่อสร้างสรรค์สิ่งดีงามต่อเพื่อนมนุษย์และสิ่งแวดล้อม โดยมีความเข้าใจในบทบาทและหน้าที่ ทั้งสองฝ่าย ทั้งผู้ให้บริการ และนักท่องเที่ยว โดยมีแนวทางปฏิบัติ คือ

๓.๑ มัคคุเทศก์ ควรเป็นผู้แสดงแนวทาง เพื่อให้เกิดความรู้ ความเข้าใจในความหมายแห่งการเดินทางอย่างแท้จริง คือ ให้ทั้งอามิสปฏิสันถาร และธรรมปฏิสันถาร เพื่อให้การเดินทางครั้งนั้นๆ มีสุขแปล่า ปราศจากคุณค่าทางด้านจิตใจและการปฏิบัติที่ดีงามต่อเพื่อนมนุษย์และสิ่งแวดล้อม

๓.๒ เจ้าของสถานที่พัก โรงแรม ควรมีลักษณะ ของการให้ที่เรียกว่า สังคหวัตถุ 4 คือ ทาน ให้ความสะดวก ปลอดภัยแก่ผู้มาพักผ่อน ปิยวาจา เป็นผู้พูดจา ไพเราะเสนาะหู ต้อนรับด้วย อหยาศัยอันดี สมานัตตตา ประพฤติตนสม่ำเสมอไม่แยกความมั่งมีหรือยากจนหรือแบ่งแยกผิวพรรณวรรณะในการให้บริการ และอถลจริยา ประพฤติสิ่งที่เป็นประโยชน์ เพื่อให้เกิดการพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจ และสังคมร่วมกัน และทั้งนี้ นักท่องเที่ยวก็ได้รับความพึงพอใจและประทับใจการเดินทางท่องเที่ยว ซึ่งผลที่ตามก็คือ ประเทศไทยได้รับความนิยมเพิ่มขึ้น เป็นการสร้างงาน สร้างรายได้ให้แก่ผู้คนในท้องถิ่นนั่นเอง

๓.๓ องค์กรที่รับผิดชอบของรัฐ ควรส่งเสริมการเรียนรู้ในหลักการที่กล่าวมาแล้วอย่างจริงจัง ด้วยความสำนึกในความกตัญญูรู้คุณของแผ่นดินหรือทรัพยากรท่องเที่ยวที่ประเทศไทยมีอยู่ ด้วยความพยายามรักษามิให้เสื่อมโทรมไปมากกว่านี้ เพราะว่า ประเทศไทยคงจะหาแหล่งท่องเที่ยวใหม่มาทดแทนไม่ได้ ด้วยการกำหนดมาตรการต่างๆ ให้ชัดเจน

๓.๔ สำหรับนักท่องเที่ยว ควรเป็นผู้ที่แสวงหาความรู้ ความเข้าใจในการพัฒนาตนเอง และจิตใจ คือ มองสรรพสิ่งจากรูปธรรมและนามธรรมให้เป็นองค์รวมและเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน พร้อมทั้งสามารถปฏิบัติให้ถูกต้องต่อเพื่อนมนุษย์ และสรรพสิ่งอย่างเกื้อกูล

๔. ยึดหลักของศีล สมาธิ ปัญญา ในการแก้ไขปัญหา หรือเพื่อการพัฒนาในวงการท่องเที่ยว คือ ให้มีความสุจริต จริ่งใจ ในการให้บริการ แนะนำ ตักเตือนให้นักท่องเที่ยวในทางที่ถูกต้อง และเสนอปรัชญาของการท่องเที่ยวในแต่ละด้าน เช่น การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม หรือการท่องเที่ยวแนวพุทธ เป็นต้น

จากแนวคิดและหลักการดังกล่าวหน่วยงานที่เกี่ยวข้องหรือผู้ประกอบสามารถจัดรูปแบบของการท่องเที่ยวแนวพุทธได้ เช่น การเที่ยวชมความงดงามของวัดพระแก้วหรือวัดพระศรีรัตนศาสดาราม วัดอรุณราชวราราม วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม โดยมีมุมมองจากรูปธรรม จิตรกรรม ฝาผนัง พุทธศิลป์ อันเป็นรูปธรรมภายนอก แล้วจัดให้มีการสอน การฝึกปฏิบัติสมาธิ วิปัสสนาในระดับเบื้องต้น อันเป็นการเรียนรู้ และฝึกฝนทางด้านจิตใจ ให้แก่นักท่องเที่ยวผู้ที่สนใจ โดยพระภิกษุหรือผู้เชี่ยวชาญในเรื่องดังกล่าว ในสถานที่เหมาะสมแห่งใดแห่งหนึ่ง หรือการเที่ยวชม ศิลปวัฒนธรรม วัดวาอาราม ในจังหวัดเชียงใหม่ แล้วฝึกปฏิบัติตามวัดที่มีการจัดสอนสมาธิ วิปัสสนา ซึ่งจะเป็นการต้อนรับทั้งอาสาสมัครและธรรมปฏิบัติ อันจะเป็นการนำมาซึ่งความเจริญ ความสงบสุขและประโยชน์เกื้อกูลของทั้งสองฝ่าย ซึ่งจะเป็นลักษณะและกิจกรรมของการท่องเที่ยวในแนวพุทธได้

การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแนวพุทธ เป็นสิ่งที่ควรนำมาพิจารณาในสถานการณ์ที่การท่องเที่ยวได้มีความหลากหลายเพื่อตอบสนองความต้องการการเรียนรู้ของผู้คน นักท่องเที่ยว ที่สนใจในการศึกษา พัฒนาจิตใจ และการดำรงชีวิตอย่างถูกต้องเหมาะสม เพื่อความสัมพันธ์ทางสังคม และการปฏิบัติที่ถูกต้องต่อเพื่อนมนุษย์และสิ่งแวดล้อมในลักษณะที่ก่อให้เกิดประโยชน์เกื้อกูลต่อกัน ฝ่ายเปรียบประดุจหม่อมมาร เทียวชื่นชมความงดงามของมณฑลบุปผา โดยมีทำลายความงดงามของมณฑลดอกไม้ ฉะนั้น ดังนั้น หน่วยงานและบุคคลที่เกี่ยวข้อง ควรพิจารณาเพื่อเป็นทางเลือกในการดำเนินงาน และประชาสัมพันธ์ ให้เกิดขึ้นในกิจกรรมการท่องเที่ยวของประเทศไทย ในฐานะที่เป็นดินแดนแห่งพระพุทธศาสนา^{๓๓}

๒.๓.๔ ปัญหาและอุปสรรคของการท่องเที่ยวเชิงศาสนา (Religious Tourism)

ภาพรวมของปัญหาและอุปสรรคของการท่องเที่ยวเชิงศาสนา ๒ ด้าน คือ ๑. ด้านรูปแบบการให้บริการ ๒. ด้านบุคลากร โดยมีรายละเอียดของปัญหาและอุปสรรค ดังนี้

^{๓๓} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔-๕.

๑. ปัญหาด้านรูปแบบการให้บริการ

- ความเป็นระเบียบของผู้ประกอบการร้านค้า ที่เข้ามาขายสินค้าภายในวัดการมีมิจฉาชีพภายในบริเวณวัด การล้วงกระบ่า การวิ่งราว ส่งผลให้เกิดภาพลักษณ์ที่ไม่ดีต่อนักท่องเที่ยวที่มาเยี่ยมชม

- สิ่งอำนวยความสะดวกภายในวัดยังไม่ดีพอ เช่น ห้องน้ำภายในวัดยังไม่สะอาด และมีไม่เพียงพอต่อการให้บริการนักท่องเที่ยว หรือบริเวณรอบวัดมีไฟฟ้าไม่เพียงพอทำให้ในปัจจุบันเกิดปัญหาอาชญากรรมบ่อยครั้ง

- สถานปฏิบัติธรรมของภาคเอกชนบางแห่ง ขาดงบประมาณในการพัฒนาสถานที่ เช่น การจัดเจ้าหน้าที่ดูแล การทำความสะอาดสถานที่ และการขยายพื้นที่ให้กว้างขวางเพื่อรองรับกับจำนวนผู้มาปฏิบัติธรรมที่มีเป็นจำนวนมาก เป็นต้น

๒. ปัญหาด้านบุคลากร

- บุคลากรไม่เพียงพอต่อการให้บริการ โดยเฉพาะบุคลากรที่มีความสามารถเฉพาะด้านการฝึกอบรมด้านวิปัสสนากรรมฐานในสถานปฏิบัติธรรม เนื่องจากมีผู้มาปฏิบัติธรรมเป็นจำนวนมาก ทำให้บางครั้งครูผู้สอนไม่เพียงพอในการดูแลอย่างใกล้ชิด

- ความสามารถด้านสื่อสารภาษาต่างประเทศ ของผู้ให้บริการในสถานปฏิบัติธรรมที่มีนักท่องเที่ยวต่างชาติมาใช้บริการเป็นจำนวนมาก แต่บุคลากรหรือพระนิตยังไม่สามารถสื่อสารกับผู้ปฏิบัติธรรมชาวต่างชาติได้ โดยเฉพาะวัดที่สำคัญและได้รับความนิยม^{๓๔}

๒.๓.๕ ความต้องการความช่วยเหลือจากภาครัฐ ของการท่องเที่ยวเชิงศาสนา (Religious Tourism)

๑. การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) ควรเป็นศูนย์กลางการจ้ดอบรมความรู้เกี่ยวกับการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวของภาครัฐให้แก่บุคลากรที่ให้บริการในแหล่งท่องเที่ยวเช่น ชาวบ้านที่เป็นอาสาสมัคร มัคทายก เพื่อให้สามารถนำไปพัฒนาคุณภาพการให้บริการได้อย่างเหมาะสม

๒. ควรมีการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงศาสนาของไทยให้ครอบคลุมกลุ่มเป้าหมายอย่างทั่วถึง เพราะเมืองไทยเป็นเมืองพุทธ โดยการส่งเสริมให้เมืองไทยเป็นศูนย์กลางของพระพุทธรูปในภูมิภาคนี้ รวมทั้งส่งเสริมและสนับสนุนให้คนไทยหันมาสนใจมานั่งวิปัสสนา การนั่งสมาธิ และเห็นความสำคัญของพระพุทธรูปศาสนาให้มากขึ้น

๓. ควรมีการดำเนินงานร่วมกับหน่วยงานที่รับผิดชอบในการรักษาความปลอดภัย สำนักงานตำรวจแห่งชาติ ในการดูแลความปลอดภัยในบริเวณแหล่งท่องเที่ยวเชิงศาสนา เพื่อไม่ให้มีมิจฉาชีพเข้ามาบกรวนนักท่องเที่ยว^{๓๕}

^{๓๔} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๙๕-๙๙.

^{๓๕} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๐๖.

๒.๓.๖ ผลการวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค (SWOT) ของการท่องเที่ยวเชิงศาสนา (Religious Tourism)^{๓๖}

จุดแข็ง

๑. ประเทศไทยเป็นประเทศที่มีจำนวนแหล่งท่องเที่ยวประเภทศาสนสถานจำนวนมาก มีวัดในพระพุทธศาสนา มากถึง ๓๓,๙๐๒ แห่ง ทั้งนี้ในส่วนของวัดทางพุทธศาสนา ได้มีการจำแนกระดับของวัดในกลุ่มพระอารามหลวง มีทั้งหมด ๒๗๒ แห่ง แจกแจงออกเป็นระดับต่างๆ ๓ ระดับ คือ พระอารามหลวงชั้นเอก ชั้นโท ชั้นตรี ซึ่งแต่ละแห่งจัดได้ว่าเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงศาสนาที่มีความสวยงามทางด้านประติมากรรม สถาปัตยกรรม จิตรกรรม และประณีตศิลป์ เนื่องจากพระอารามหลวงเป็นวัดที่พระมหากษัตริย์ หรือพระบรมวงศานุวงศ์เช่น สมเด็จพระบรมราชินี สมเด็จพระยุพราช ทรงสร้าง หรือทรงบูรณปฏิสังขรณ์ หรือมีผู้สร้างน้อมเกล้าฯน้อมถวายเป็นวัดหลวง และวัดที่ราษฎรสร้าง หรือบูรณปฏิสังขรณ์ และขอพระราชทานให้ทรงรับไว้เป็นพระอารามหลวง เช่น วัดอรุณราชวรารามราชวรมหาวิหาร วัดพระเชตุพนวิมลมังคลารามราชวรมหาวิหาร วัดสุทัศนเทพวรารามราชวรมหาวิหาร เป็นต้นนอกจากนี้ในวัดที่มีศักยภาพหรือมีศักยภาพในการเป็นแหล่งท่องเที่ยวได้จากกรรวบรวมโดย www.thaitambon.com ที่มีการคัดเลือกวัดต่างๆ ในแต่ละตำบลของแต่ละจังหวัด พบว่ามีวัดหรือศาสนสถานที่ถูกส่งเสริมให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงศาสนาเป็นจำนวนมาก ประมาณ ๒,๒๐๐ แห่ง ซึ่งกระจายอยู่ตามจังหวัดต่างๆ ทั่วทุกภูมิภาค

๒. วัดที่เป็นสถานที่ท่องเที่ยวเชิงศาสนาที่มีชื่อเสียงโดยเฉพาะวัดในระดับอารามหลวงส่วนใหญ่ มีความพร้อมด้านสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ ให้แก่นักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและต่างชาติ มีจุดบริการขายดอกไม้ธูปเทียน ที่จอดรถ ห้องน้ำ ป้ายอธิบายต่างๆ ทั้งภาษาไทยและภาษาต่างประเทศ และมีการพัฒนาภูมิทัศน์อยู่ตลอดเวลา ด้านของการจัดการได้มีการแบ่งเขตพุทธาวาส เขตสังฆาวาส มีการจัดการที่ชัดเจน เป็นสัดส่วนอย่างดี มีการปลูกต้นไม้ต่างๆ ทำให้มีบรรยากาศที่ร่มรื่น สามารถเป็นที่พักผ่อนหย่อนใจได้อีกด้วย

๓. เมื่อพิจารณาจำนวนและความพร้อมของผู้ที่ทำหน้าเผยแพร่พระธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนา พบว่า ในประเทศไทยมีบุคลากรที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเชิงศาสนาเป็นจำนวนมาก และมีบุคลากรพร้อมสำหรับรองรับการท่องเที่ยวเชิงศาสนาของประเทศไทยอย่างไรก็ตามอาจยังไม่สามารถรองรับกับความต้องการของนักท่องเที่ยวต่างชาติได้เนื่องจากข้อจำกัดในด้านภาษา

จุดอ่อน

๑. ปัจจุบันวัดที่ได้รับการสนับสนุนด้านการท่องเที่ยว แต่มีชื่อเสียงและเป็นที่ยอมรับในการท่องเที่ยวอย่างแท้จริงยังมีอยู่ไม่มากนัก ดังนั้นในช่วงเทศกาลสำคัญประจำปีของประเทศไทย เช่น เทศกาลวันขึ้นปีใหม่ วันสงกรานต์ จะมีนักท่องเที่ยวมาทำกิจกรรมตามวัดที่มีชื่อเสียงต่างๆ เป็นจำนวนมาก ทำให้เจ้าหน้าที่ของวัดไม่สามารถดูแลเรื่องความสะดวกเรียบร้อยได้อย่างทั่วถึง ทั้งในเรื่องสถานที่จอดรถ ความสะอาดของทางเดินเท้า หรือห้องน้ำ เป็นต้นทำให้นักท่องเที่ยวเกิดความไม่ประทับใจ

^{๓๖} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๗๘.

๒. งบประมาณจากภาครัฐ ในการใช้จ่ายดูแลศาสนสถานต่างๆ ในประเทศไทยยังมีอยู่จำกัด ไม่มากเพียงพอสำหรับการทำนุบำรุงดูแลรักษาสภาพแวดล้อมภายในวัด จึงจำเป็นต้องมีการขอบริจาคจากบุคคลทั่วไป หรือนักท่องเที่ยว ซึ่งบางครั้งทำให้เสียภาพลักษณ์ของศาสนสถาน

๓. วัดที่เป็นสถานที่ท่องเที่ยวหลายแห่งยังขาดแคลนพระสงฆ์หรือบุคลากรที่สามารถทำหน้าที่ในการถ่ายทอดความรู้ด้านศาสนาพุทธให้กับชาวต่างชาติ เนื่องจากปัจจุบันพระสงฆ์ และเจ้าหน้าที่หรือคนดูแลภายในวัดหรือศาสนสถานต่างๆ ส่วนใหญ่ไม่สามารถพูดภาษาต่างประเทศได้ ทำให้ไม่สามารถสื่อสารกับชาวต่างชาติที่สนใจในศาสนาพุทธที่มาท่องเที่ยวตามวัดต่างๆ ได้

โอกาส

๑. ปัจจุบันคนไทยในเมืองประสบปัญหาความเครียดจากเรื่องต่างๆ ไม่ว่าจะปัญหาจากภาวะเศรษฐกิจ และปัญหาภายในครอบครัว ทำให้คนส่วนใหญ่นิยมหันมาหาทางแก้ไขปัญหาด้วยการเข้าวัด หรือมาสนใจศึกษาทางธรรม หรือไปนมัสการเกจิอาจารย์ที่มีชื่อเสียงตามต่างจังหวัด เพื่อเป็นสิริมงคลกับชีวิตเพิ่มมากขึ้น

๒. การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) และศูนย์ข้อมูลการท่องเที่ยวของ กทม. เข้ามามีบทบาทในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงศาสนาอย่างจริงจัง โดยมีการส่งเสริมการท่องเที่ยวประเภทนี้อย่างต่อเนื่อง เช่น การส่งเสริมการท่องเที่ยวไหว้พระให้ครบ ๙ วัด ภายใน ๑ วัน ในช่วงปีใหม่ ที่กรุงเทพฯ หรือ การท่องเที่ยววัดในเขตภาคกลาง และในเขตภาคเหนือ

๓. จากเดิมที่กลุ่มนักท่องเที่ยวเชิงศาสนาส่วนใหญ่เป็นกลุ่มที่มีอายุมากกว่า ๕๐ ปีและผู้ที่เกี่ยวข้องอายุการทำงานแล้ว แสดงให้เห็นได้ว่าการท่องเที่ยวเชิงศาสนา หรือที่สามารถเรียกได้ว่าเป็นการท่องเที่ยวแบบอัมมบุญ เป็นการท่องเที่ยวสำหรับผู้สูงอายุ แต่ปัจจุบัน จากการสำรวจนักท่องเที่ยวชาวไทยต่อความสนใจในการท่องเที่ยวจำนวน ๘๔๑ คน พบว่ามีสัดส่วนของนักท่องเที่ยวที่เคยทำกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงศาสนาสูงถึง ร้อยละ ๔๘.๙ และนักท่องเที่ยวที่ไปท่องเที่ยวเชิงศาสนา มีอยู่ในทุกช่วงอายุ พบว่า นักท่องเที่ยวที่มีอายุอยู่ในช่วง ๒๑ - ๓๐ ปี มีสัดส่วนของการไปท่องเที่ยวเชิงศาสนาสูงที่สุดถึงร้อยละ ๒๔.๘ รองลงมา คือ อายุมากกว่า ๕๐ ปีขึ้นไป (ร้อยละ ๒๐.๐) อายุ ๔๑ - ๕๐ ปี (ร้อยละ ๑๙.๒) อายุ ๓๑ - ๔๐ ปี (ร้อยละ ๑๘.๗) และอายุต่ำกว่า ๒๑ ปี (ร้อยละ ๑๗.๓) ตามลำดับนอกจากนี้ในกลุ่มตัวอย่างของนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ ๔๙๐ คน พบว่ามีสัดส่วนของนักท่องเที่ยวที่เคยทำกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงศาสนาถึงร้อยละ ๔๔.๗

๔. ในปัจจุบันกระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร มีนโยบายที่จะให้วัดเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ในแหล่งชุมชนต่างๆ ซึ่งจะมีส่วนช่วยทำให้เกิดความเชื่อมโยงของวัดกับคนในชุมชน ซึ่งเป็นสิ่งที่ช่วยกระตุ้นทำให้คนมีความสนใจในศาสนาเพิ่มมากขึ้น และสามารถส่งผลต่อไปถึงการท่องเที่ยวเชิงศาสนาได้ด้วย

อุปสรรค

๑. การเข้าสู่ตลาดการท่องเที่ยวเชิงศาสนาของผู้ประกอบการนำเที่ยวนั้น ผู้ให้บริการจะต้องมีความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับศาสนาเป็นอย่างดี เช่น สามารถเป็นผู้นำสวดมนต์ได้ทราบประวัติสถานที่ที่นำนักท่องเที่ยวไป ซึ่งในประเทศไทยมีผู้นำเที่ยวศาสนาที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญด้านศาสนา และมีบริษัทนำเที่ยวเชิงศาสนาไม่มากนัก เนื่องจากหัวหน้าทัวร์ หรือผู้นำเที่ยวต้องเป็นผู้ที่ชื่นชอบ

สนใจ และมีความรอบรู้เรื่องวัด สถานที่ต่างๆ ในแต่ละจังหวัดรวมทั้งเรื่องธรรมะ และประวัติศาสตร์ ในเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับศาสนาเป็นอย่างดี

๒. การประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวเชิงศาสนาใหม่ๆ ยังมีน้อย ทำให้การท่องเที่ยวเชิงศาสนายังกระจุกตัวอยู่ที่กรุงเทพฯ และเมืองท่องเที่ยวหลักๆ เช่น เชียงใหม่ภูเก็ต พระนครศรีอยุธยา เท่านั้น ทั้งๆที่ประเทศไทยมีศาสนสถานที่สำคัญกระจายอยู่ทั่วประเทศ ทำให้ขาดโอกาสในการขยายฐานของนักท่องเที่ยว

๓. ในภูมิภาคเอเชียมีหลายประเทศที่นับถือศาสนาพุทธ และมีศาสนสถานที่มีความสวยงาม เช่น ประเทศญี่ปุ่น จีน เกาหลี เป็นต้น หรือแม้กระทั่งศาสนสถานของศาสนาอื่น เช่น วัดของศาสนาฮินดูที่เกาะบาหลี ประเทศอินโดนีเซีย ทำให้การท่องเที่ยวเชิงศาสนาของประเทศไทย มีคู่แข่งจากประเทศเพื่อนบ้าน นอกจากนี้ยังมีหลายประเทศที่ประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวเชิงศาสนาของตนเองผ่านสื่อโทรทัศน์ในรายการละครหรือภาพยนตร์ต่างๆ เช่นประเทศเกาหลีส่งเสริมวัด Temple Stay ผ่านละครชุดเรื่อง “Full House” เป็นต้น

๒.๓.๗ แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม

ความหมายของวัฒนธรรม

คำว่า “วัฒนธรรม” ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิต ฉบับ พ.ศ.๒๕๕๕ ได้ให้ความหมายไว้ว่า “วัฒนธรรม คือสิ่งที่ทำให้เจริญงอกงามแก่หมู่คณะ วิถีชีวิตของหมู่คณะ ลักษณะที่แสดงถึงความเจริญงอกงาม ความเป็นระเบียบเรียบร้อย ความกลมกลืนก้าวหน้าของชาติ และศีลธรรมอันดีของประชาชน พฤติกรรมและสิ่งที่คนในหมู่คณะผลิตสร้างขึ้นด้วยการเรียนรู้จากกันและกัน และร่วมกันใช้อยู่ในหมู่ของพวกตนวัฒนธรรม วิธีการดำเนินชีวิตของสังคมเป็นแบบแผนที่สมาชิกในสังคมเดียวกันยึดถือปฏิบัติสืบต่อกันมา สามารถเข้าใจและซาบซึ้งร่วมกัน เป็นผลรวมของการสั่งสมสิ่งสร้างสรรค์และภูมิปัญญาที่ถ่ายทอดสืบต่อกันมาช่วยให้มนุษย์ในสังคมนั้น ๆ อยู่รอดและเจริญงอกงาม

มรดกทางวัฒนธรรม

องค์การการศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (United Nations Educational, Scientific, and Cultural Organization) (n.d.) หรือ องค์การ UNESCO ได้ให้คำจำกัดความของคำว่ามรดกทางวัฒนธรรม (cultural heritage) ไว้ในการประชุมสามัญ ที่จัดขึ้น ณ กรุงปารีส ในปี ค.ศ. ๑๙๗๒ หรือตรงกับ พ.ศ. ๒๕๑๕ ว่าเป็น

(ก) อนุสรณ์สถาน (monuments) อันรวมไปถึง ผลงานทางสถาปัตยกรรม ผลงานประติมากรรมหรือจิตรกรรม ส่วนประกอบหรือโครงสร้างของโบราณคดีธรรมชาติ จารึก ที่อยู่อาศัย และร่องรอย ซึ่งมีคุณค่าโดดเด่นในระดับสากลทางด้านประวัติศาสตร์ ศิลปะศาสตร์ หรือวิทยาศาสตร์

(ข) กลุ่มอาคาร (groups of buildings) อันรวมไปถึง กลุ่มของอาคารไม่ว่าจะแยกจากกันหรือเชื่อมต่อกันโดยลักษณะทางสถาปัตยกรรม หรือโดยความสอดคล้องกลมกลืน หรือโดยสภาพทางภูมิทัศน์ซึ่งมีคุณค่าโดดเด่นในระดับสากลทางด้านประวัติศาสตร์ ศิลปะศาสตร์ และวิทยาศาสตร์

(ค) แหล่งอันรวมไปถึงผลงานที่เกิดจากมนุษย์ (sites) หรือผลที่เกิดจากมนุษย์และธรรมชาติ และบริเวณอันรวมถึงแหล่งโบราณคดีซึ่งมีคุณค่าโดดเด่นในระดับสากลทางด้านประวัติศาสตร์สุนทรียศาสตร์ ชาติพันธุ์วิทยา หรือมานุษยวิทยาทั้งนี้้องค์การ UNESCO ได้จัดตั้ง

คณะกรรมการมรดกโลก (The World Heritage Committee) ในปี พ.ศ. ๒๕๑๙ เพื่อทำหน้าที่สร้างความร่วมมือในหมู่ประเทศภาคีสมาชิกในการกำหนดมาตรการที่เหมาะสมในการดูแลแหล่งวัฒนธรรมที่มีความสำคัญมวลมนุษยชาติให้คงอยู่ พร้อมกันนี้ได้ตั้งกองทุนมรดกโลกขึ้นเพื่อเป็นแหล่งเงินทุนในการสนับสนุนการอนุรักษ์แหล่งวัฒนธรรมและธรรมชาติที่ได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นมรดกแล้วปัจจุบันประเทศไทยมีแหล่งมรดกโลกที่ได้รับการขึ้นทะเบียนแล้ว ๕ แห่ง ประกอบด้วยเมืองประวัติศาสตร์สุโขทัยและเมืองบริวาร นครประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา แหล่งโบราณคดีบ้านเชียง เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าทุ่งใหญ่นเรศวร และผืนป่าดงพญาเย็น เขาใหญ่ นอกจากนี้ยังมีแหล่งมรดกทางวัฒนธรรมที่อยู่ในบัญชีรายชื่อเบื้องต้นรอการนำเสนอต่อคณะกรรมการมรดกโลกเพื่อพิจารณาอีก ๒ แห่งได้แก่ ปราสาทหินพิมายและเส้นทางวัฒนธรรม และปราสาทพนมรุ้งและปราสาทเมืองต่ำและอุทยานประวัติศาสตร์ภูพระบาททั้งนี้การประกาศสถานที่ดังกล่าวเป็นมรดกโลก นอกจากจะเป็นความภาคภูมิใจของประเทศไทยแล้ว ยังนำมาซึ่งรายได้เข้าประเทศจากการท่องเที่ยว และยังทำให้ประชาชนในท้องถิ่นมีอาชีพที่หลากหลาย ตั้งแต่การให้บริการด้านการท่องเที่ยว การเปลี่ยนแปลงจากการท่องเที่ยวนี้ได้ยกระดับสภาพความเป็นอยู่และเพิ่มรายได้ในหมู่ประชากรของประเทศ อันนับว่าเป็นส่วนสำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ^{๓๓๗}

๒.๓.๘ ความหมายเกี่ยวกับการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม

การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม (Cultural Tourism) หมายถึง การท่องเที่ยวรูปแบบหนึ่งที่มุ่งเรียนรู้จากวัฒนธรรมอื่น ๆ เพื่อให้เกิดโลกทัศน์ใหม่ๆ ที่กว้างไกล จากการมีประสบการณ์ ในแหล่งวัฒนธรรม ที่คงเอกลักษณ์เฉพาะถิ่นรวมถึงการใช้เวลาในการท่องเที่ยวแสวงหาความรู้ด้านวิทยาการเกี่ยวกับวัฒนธรรมของชาติต่าง ๆ หรือเพื่อศึกษาชีวิตความเป็นอยู่ในแง่มนุษยวิทยาและสังคมวิทยา หรือเพื่อชมโบราณสถานที่เกี่ยวข้องกับข้อเท็จจริงทางประวัติศาสตร์

การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแหล่งท่องเที่ยวโบราณสถานและศิลปวัฒนธรรม (Archaeological and cultural attractions) หมายถึง สถานที่โบราณหรือสถานที่สำคัญต่าง ๆ เช่น วัด โบราณสถาน อุทยานประวัติศาสตร์ ชุมชนโบราณ พิพิธภัณฑสถาน กำแพงเมือง คูเมือง อนุสาวรีย์ อนุสรณ์สถาน แหล่งโบราณคดี รวมถึงสถานที่จัดตกแต่ง หรือรวบรวมเกี่ยวกับศิลปวัฒนธรรม เช่น ศูนย์วัฒนธรรม แหล่งผลิตสินค้าพื้นเมือง หัตถกรรมพื้นบ้าน สถานที่แสดงการดำเนินชีวิตและวิถีชีวิตของคนพื้นบ้าน เป็นต้น^{๓๓๘}

การท่องเที่ยววัฒนธรรม เป็นการท่องเที่ยวที่มุ่งเสนอลักษณะวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ โบราณคดี และสถานที่ต่างๆ ที่มนุษย์สร้างขึ้นและเกี่ยวเนื่องกับความเป็นอยู่ของสังคม เป็นการท่องเที่ยวในเชิงให้ความรู้และความเข้าใจ^{๓๓๙}

^{๓๓๗} กระทรวงวัฒนธรรม, (อนุสัญญา มรดกโลก ๒๕๕๕), [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <http://www.thaiwhic.go.th/convention.aspx>, [๒ ก.ค.๒๕๕๖].

^{๓๓๘} ปรีชา แดงโรจน์, *อุตสาหกรรมท่องเที่ยวสู่ศตวรรษ ๒๑*, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท ดวงกลม จำกัด, ๒๕๔๔), หน้า ๒๒๙.

^{๓๓๙} การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, *จดหมายข่าวการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์*, ๑๒ กรกฎาคม ๒๕๔๐, หน้า ๔.

การท่องเที่ยววัฒนธรรมเป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้น อาจอยู่ในลักษณะของรูปแบบและนามธรรม สถานที่น่าประทับใจทางวัฒนธรรมเช่น แหล่งก่อนประวัติศาสตร์ สถานที่สมัยประวัติศาสตร์ เช่น สนามรบ เมืองโบราณ พิพิธภัณฑน์ ฯลฯ กิจกรรมทางเศรษฐกิจ สถาปัตยกรรม ประติมากรรม จิตรกรรม กิจกรรมด้านกีฬาและนันทนาการ วัฒนธรรมดังกล่าว ก่อให้เกิดเหตุการณ์ น่าสนใจและเกิดความน่าประทับใจในการเดินทางท่องเที่ยว^{๕๐}

ซูเกียรติ นพเกตุ ได้ให้ความหมายว่า การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมเป็นการท่องเที่ยวที่ศึกษาความรู้เกี่ยวกับศิลปวัฒนธรรมของท้องถิ่นต่าง ๆ และศึกษาชีวิตความเป็นอยู่ในแง่มานุษยวิทยา และสังคมวิทยา เช่น ชมโบราณสถาน ศิลปะหรือการแสดงต่างๆ^{๕๑}

บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา ได้ให้ความหมายว่า แหล่งท่องเที่ยวเป็นผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวที่รวมเอาสินค้าและบริการหลากหลาย จึงทำให้แหล่งท่องเที่ยวมีองค์ประกอบที่สำคัญอยู่ ๓ องค์ประกอบ หรือ ๓ A's ดังต่อไปนี้ ๑. สิ่งดึงดูดใจของแหล่งท่องเที่ยว (Attraction) เป็นสิ่งดึงดูดใจนักท่องเที่ยวให้อยากเดินทางเข้าไปท่องเที่ยวแล้วเกิดความประทับใจ อาจเป็นสิ่งที่ให้ความรู้หรือความเพลิดเพลินแก่นักท่องเที่ยว ๒. การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว (Accessibility) เป็นปัจจัยที่ทำให้นักท่องเที่ยวสามารถเดินทางเข้าไปท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวได้ โดยมีเส้นทางหรือเครือข่ายคมนาคมที่สามารถเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวได้อย่างสะดวกและปลอดภัย ๓. สิ่งอำนวยความสะดวกในแหล่งท่องเที่ยว (Amenity) เป็นสิ่งอำนวยความสะดวกที่ให้บริการนักท่องเที่ยวที่เดินทางเข้ามาท่องเที่ยวในแหล่งเที่ยวนั้นอย่างประทับใจ เพื่อทำให้นักท่องเที่ยวอยากจะเที่ยวนานวันขึ้นหรือกลับมาเที่ยวซ้ำ ในโอกาสหน้า^{๕๒}

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ได้ให้ความหมายของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ไว้ว่าเป็นการท่องเที่ยวเพื่อชมสิ่งที่แสดงความเป็นวัฒนธรรม เช่น ปราสาท พระราชวัง วัด โบราณสถาน โบราณวัตถุ ประเพณี วิถีการดำเนินชีวิต ศิลปะทุกแขนง และสิ่งต่างๆ แสดงถึงความเจริญรุ่งเรืองที่มีการพัฒนาให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อม การดำเนินชีวิตของบุคคลในแต่ละยุคสมัย ผู้ท่องเที่ยวจะได้รับทราบประวัติความเป็นมา ความเชื่อ มุมมองความคิด ความศรัทธาความนิยมของบุคคลในอดีตที่ถ่ายทอดมาถึงคนรุ่นปัจจุบัน^{๕๓}

ราณี อธิชัยกุล ที่ให้ความหมายไว้ว่า การท่องเที่ยวเชิงศิลปวัฒนธรรม (Cultural tourism) หมายถึง การท่องเที่ยวเพื่อการชมหรือสัมผัสศิลปวัฒนธรรมแขนงต่าง ๆ ได้แก่ สถาปัตยกรรม จิตรกรรม ประติมากรรม ภาษาและวรรณกรรม หัตถกรรม นาฏศิลป์และดนตรี

^{๕๐} Weaver David and Oppermann 2000, Tourism Managment อ่างในถึง ซูสิทธิ์ ซูชาติและคณะ, “รูปแบบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในเขตลุ่มน้ำวาง”, รายงานวิจัย, (เชียงใหม่ : โครงการท่องเที่ยวเชิงนิเวศวัฒนธรรมบ้านสวนนนทรี, ๒๕๔๔), หน้า ๑๖.

^{๕๑} ซูเกียรติ นพเกตุ, การท่องเที่ยวและอุตสาหกรรมท่องเที่ยว, (เชียงใหม่ : คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ราย ๒๕๔๕), หน้า ๕๗.

^{๕๒} บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา, การพัฒนาและการอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยว, พิมพ์ครั้งที่ ๑, (กรุงเทพฯ : เพรส แอนด์ ดีไซน์ ๒๕๔๙), หน้า ๗๒.

^{๕๓} การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, ข้อมูลเชิงวิชาการการท่องเที่ยว ๒๕๕๑, [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : http://webhost.mots.go.th/tour_description.htm [๒๘มกราคม๒๕๕๖].

รวมทั้งงานเทศกาล ประเพณี ตลอดจนการเที่ยวชมมรดกทางประวัติศาสตร์ที่เป็นแหล่งประวัติศาสตร์ โบราณสถาน และศาสนสถาน ซึ่งเป็นไปในแนวทางเดียวกัน^{๔๔}

แนวคิดการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมและการท่องเที่ยวเชิงมรดกวัฒนธรรมการท่องเที่ยวเชิงมรดกวัฒนธรรม และการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมเป็นสิ่งที่ต้องพิจารณาควบคู่กัน ซึ่งการรักษาามรดกวัฒนธรรมเป็นประโยชน์ด้านองค์ความรู้และให้คุณค่าแก่สังคมในขณะที่การพัฒนาการท่องเที่ยวนำไปสู่การเติบโตทางเศรษฐกิจและรายได้ของชุมชน การจัดหาแนวทางการจัดการท่องเที่ยวเชิงมรดกวัฒนธรรมจึงเป็นเรื่องสำคัญ ทั้งนี้ แนวคิดหลักเพื่อใช้ในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมประกอบด้วย แนวคิดการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน และแนวคิดเศรษฐกิจและการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ ซึ่งแต่ละแนวคิดจะประกอบด้วยกลยุทธ์และแนวทางสนับสนุนที่จะนำไปสู่การจัดการมรดกวัฒนธรรม และการท่องเที่ยวเชิงมรดกวัฒนธรรมเป็นไปอย่างเหมาะสม

๒.๓.๙ แบบจำลองการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

จากความสำเร็จและแนวคิดเบื้องต้นที่จะนำไปสู่การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม นำมาสู่การวางแผน การจัดการ และการส่งเสริมกิจกรรมการท่องเที่ยว ตลอดจนการวางแผนกลยุทธ์การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมให้เหมาะสมกับประเทศไทย จากการศึกษาของ Bywater ได้แยกประเภทนักท่องเที่ยววัฒนธรรมออกเป็น ๓ ประเภท

๑. นักท่องเที่ยวตามแรงกระตุ้นทางวัฒนธรรม (Culturally Motivated) หมายถึง ผู้ที่เดินทางท่องเที่ยวด้วยเหตุผลทางวัฒนธรรมนักท่องเที่ยวกลุ่มนี้มีความสนใจที่จะเรียนรู้ ศึกษาวรรณกรรมและมีพฤติกรรมที่จะพักอยู่ในแหล่งท่องเที่ยวเป็นระยะเวลานาน

๒. นักท่องเที่ยวตามแรงบันดาลใจด้านวัฒนธรรม (Culturally Inspired) หมายถึง ผู้ที่ถูกดึงดูดด้านศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวให้เป็นที่รู้จักหรือได้รับการประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อ รูปภาพ โดยนักท่องเที่ยวประเภทนี้จะใช้ระยะเวลาที่จะพักอยู่ในแหล่งเที่ยวน้อยกว่าประเภทแรก แต่มีโอกาสที่จะเดินทางกลับมายังสถานที่ท่องเที่ยวอีกครั้งในอนาคต

๓. นักท่องเที่ยวตามแรงดึงดูดทางวัฒนธรรม (Culturally Attracted) หมายถึง ผู้ที่มีความสนใจในกิจกรรมการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้น โดยนักท่องเที่ยวประเภทนี้จะมีระยะเวลาในการท่องเที่ยวสั้น อาจจะเป็นในลักษณะเยี่ยมชมมากกว่าการพักอาศัย^{๔๕}

^{๔๔} ราณี อธิชัยกุล, ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับการท่องเที่ยว, เอกสารประกอบการเรียนการสอนเรื่อง หลักการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๔๖), หน้า ๑๑๔.

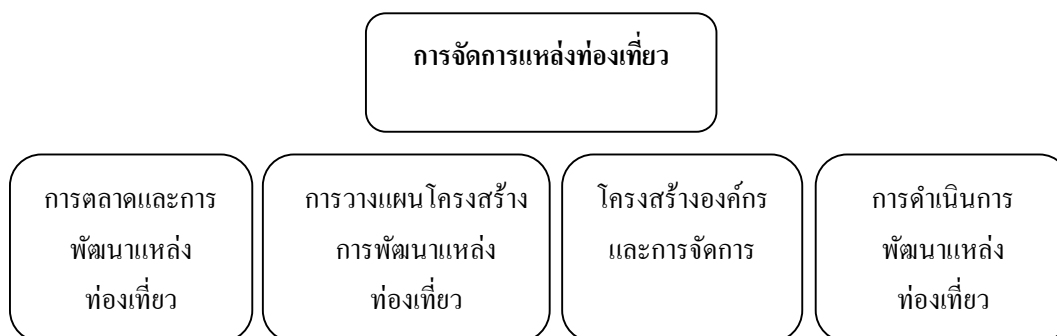
^{๔๕} Bywater, M. (1993). The Market for Cultural Tourism in Europe. Travel and Tourism Analyst, 6, 30-46.

ทั้งนี้ Smith ได้จัดประเภทและพฤติกรรมนักท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมดังต่อไปนี้^{๔๖} ตารางที่ ๒.๑ ประเภทของนักท่องเที่ยว

ประเภทนักท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม	สถานที่และกิจกรรมที่สนใจ
นักท่องเที่ยวแหล่งมรดก (Heritage Tourist)	ปราสาท พระราชวัง แหล่งโบราณคดี
นักท่องเที่ยวศิลปะ (Arts Tourist)	โรงละคร เทศกาล งานประเพณี
นักท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ (Creative Tourist)	ถ่ายภาพ วาดภาพ เครื่องปั้น การทำอาหาร
นักท่องเที่ยววัฒนธรรมเมือง (Urban Cultural Tourist)	แหล่งประวัติศาสตร์ แหล่งอุตสาหกรรม
นักท่องเที่ยววัฒนธรรมชนบท (Rural Cultural Tourist)	การท่องเที่ยวเชิงเกษตร ชุมชน ฟาร์ม พิพิธภัณฑ์ ธรรมชาติ ภูมิทัศน์
นักท่องเที่ยววัฒนธรรมภูมิปัญญาท้องถิ่น (Indigeneous Cultural Tourist)	ชาวเขา ทะเลทราย เดินป่า ศูนย์วัฒนธรรม ศิลปะและหัตถกรรม
นักท่องเที่ยววัฒนธรรมทันสมัย (Popular Cultural Tourist)	สวนสนุก ห้างสรรพสินค้า การแสดงคอนเสิร์ต งานแข่งขันกีฬา

การแบ่งประเภท และลักษณะของนักท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมดังที่กล่าวมาข้างต้น ทำให้ทราบถึงลักษณะและความต้องการของนักท่องเที่ยว เพื่อใช้เป็นแนวทางในการกำหนดกลยุทธ์ตอบสนองความต้องการอันจะนำไปสู่การสร้างรายได้ให้แหล่งท่องเที่ยว ควบคู่ไปกับการส่งเสริมความรู้ความเข้าใจ และการรักษาวัฒนธรรมของชุมชนให้คงไว้

ทั้งนี้ Garrod และ Fyall ได้เสนอแบบจำลองการจัดการแหล่งท่องเที่ยวเพื่อนำไปสู่การพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน ดังนี้



ตารางที่ ๒.๒ แบบจำลองการจัดการแหล่งท่องเที่ยว

^{๔๖} Smith, M. K. (2003). *Issues in Cultural Tourism Studies*. London : Routhledge, 37.

๑. การตลาดและการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว

การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างยั่งยืนจะสามารถสำเร็จลุล่วงไปได้ จะต้องอาศัยกลยุทธ์ทางการตลาดและการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว เพื่อสนองความต้องการระหว่างนักท่องเที่ยวกับผู้ให้บริการหรือผู้ประกอบการ ทั้งนี้การทำการตลาดการท่องเที่ยวในแต่ละแหล่งนั้นมีความแตกต่างด้านการบริการที่นักท่องเที่ยวได้รับ ซึ่งอาจจะเป็นสิ่งที่สามารถจับต้องได้ หรือไม่ สามารถจับต้องได้ ซึ่งโดยขั้นตอนการตลาดและการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวคำนึงถึงปัจจัย ดังต่อไปนี้

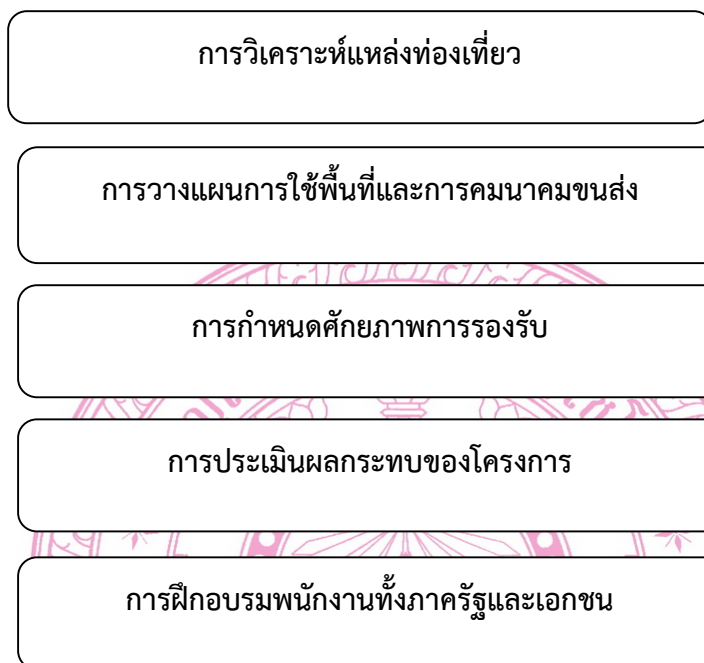
๑.๑ ผลลัพธ์ที่จะสนองความต้องการของนักท่องเที่ยว ก่อนการพัฒนาการตลาดทางด้านการท่องเที่ยว ผู้ประกอบการหรือผู้จัดการแหล่งท่องเที่ยวควรทราบถึงความต้องการของนักท่องเที่ยว เช่น นักท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมส่วนมากเน้นที่ความรู้ ความประทับใจ ความสุนทรีย์ ประสพการณ์ ฯลฯ ดังนั้น แหล่งท่องเที่ยวควรมีความโดดเด่น และมีเอกลักษณ์เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้รับประโยชน์ และสนองความต้องการสูงสุด ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวจะผลักดันการตลาดของแหล่งท่องเที่ยว ทั้งจากการโฆษณาปากต่อปากและการกลับมาเยือนอีกครั้ง นอกจากนี้ การสร้างตราสินค้าแหล่งท่องเที่ยว (Destination Branding) เพื่อการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเป็นกลยุทธ์ทางการตลาดที่สำคัญในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เนื่องจากแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแต่ละพื้นที่ของประเทศไทยมีความแตกต่างกัน มีอัตลักษณ์และมีศักยภาพที่จะสามารถดึงดูดความสนใจและชวนให้นักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติมาเยี่ยมชมเยือน

๑.๒ การส่งเสริมการตลาดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม การส่งเสริมการตลาดเป็นกลยุทธ์ที่จะทำให้นักท่องเที่ยวรับรู้ และสนใจเยือนแหล่งท่องเที่ยว ดังนั้นการส่งเสริมการตลาดเช่น การให้ข้อมูลข่าวสาร การโฆษณา การประชาสัมพันธ์ หรือการพูดแบบปากต่อปากเพื่อกระตุ้นให้นักท่องเที่ยวสนใจและต้องการเที่ยว การนำเสนอที่น่าสนใจและสามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวให้สนใจการท่องเที่ยววัฒนธรรมแบบยั่งยืน อาจเป็นการประชาสัมพันธ์ การจัดตั้งศูนย์บริการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม หรือการจัดนิทรรศการภาพถ่าย การใช้สื่อมัลติมีเดียปฏิสัมพันธ์เพื่อการประชาสัมพันธ์ส่งเสริมแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม และแนวคิดการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมให้คงอยู่สืบเนื่องต่อไป ซึ่งการเลือกใช้สื่อประชาสัมพันธ์จะนำจุดเด่นของแหล่งท่องเที่ยวตลอดจนวิถีในการดำเนินชีวิตเป็นจุดขาย (Brand Idea) และสื่อสารไปยังนักท่องเที่ยว (Brand Communication) เพื่อสร้างการรับรู้และสัมผัสประสบการณ์ (Brand Experience) จนเกิดเป็นกระบวนการท่องเที่ยว^{๔๗}

^{๔๗} Garrod, B., & Fyall, A. (1998). Beyond the rhetoric of sustainable tourism? *Tourism Management*, 19 (3) 199-212.

๒. การวางแผนโครงสร้างการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว

ตารางที่ ๒.๓ ขั้นตอนการวางแผนโครงการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ประกอบด้วยกระบวนการดังนี้



ขั้นตอนสำคัญของการวางแผนพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเริ่มจากการวิเคราะห์แหล่งท่องเที่ยว ซึ่งรวมถึงความพร้อมของแหล่งท่องเที่ยวที่เอื้ออำนวยต่อการพัฒนา การปรับปรุง และความน่าสนใจของแหล่งท่องเที่ยวนั้นว่าเพียงพอที่จะดึงดูดใจนักท่องเที่ยวให้เดินทางไปยังแหล่งท่องเที่ยวนั้นหรือไม่ คุณค่าของแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเป็นอย่างไร ซึ่งรวมถึงภาพรวมด้านความสวยงาม ลักษณะเด่น อัตลักษณ์ ความเก่าแก่ทางประวัติศาสตร์ ความสำคัญทางศาสนา สถาปัตยกรรม และวิถีชีวิต นอกจากนี้ประเด็นของความพร้อมทางด้านความสะดวกซึ่งรวมถึงทั้งความสะดวกในการเข้าถึง และสิ่งอำนวยความสะดวกเป็นสิ่งสำคัญในการวางแผนการใช้พื้นที่และกำหนดศักยภาพรองรับแหล่งท่องเที่ยว ในการกำหนดศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวนั้น ประเด็นสำคัญคือต้องสามารถจัดการสิ่งอำนวยความสะดวกเบื้องต้น เช่น ถนน ไฟฟ้า น้ำประปา การกำจัดขยะ ระบบสื่อสารคมนาคม ลานจอดรถ ที่พักโรงแรม ร้านอาหาร และร้านขายของที่ระลึกให้พอเพียงกับจำนวนนักท่องเที่ยว รวมถึงต้องควบคุมจำนวนนักท่องเที่ยวไม่ให้เกินความสามารถที่จะรองรับได้ ซึ่งรวมถึงการประเมินผลกระทบจากการเพิ่มขึ้นของจำนวนนักท่องเที่ยวในพื้นที่ดังกล่าวตลอดจนปัญหาและผลกระทบที่จะตามมาจากการพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่

ประเด็นพื้นฐานที่สำคัญประเด็นหนึ่งที่จะนำไปสู่การวางนโยบายการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่เหมาะสม คือ การประเมินผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นจากการพัฒนาการท่องเที่ยว ทั้งนี้ การสร้างหลักเกณฑ์และตัวบ่งชี้ในการประเมินผลกระทบขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ของการพัฒนาการท่องเที่ยวของแต่ละฝ่ายซึ่งจะต้องมีการประเมินผลกระทบของการพัฒนาการท่องเที่ยวร่วมกัน โดยหลักเกณฑ์การประเมินผลกระทบนั้นแบ่งเป็นผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน

ผลกระทบต่อคุณค่าทางวัฒนธรรม และผลกระทบต่อองค์การรักษามรดกทางวัฒนธรรม เพื่อนำไปสู่การวางแผนนโยบายที่สมดุล และแนวทางการจัดการเพื่อควบคุมผลกระทบจากการท่องเที่ยวอันจะนำไปสู่การก่อให้เกิดผลประโยชน์สุทธิที่สูงสุดต่อพื้นที่

นอกจากนี้ขั้นตอนการวางแผนการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวควรจะรวมถึงการฝึกอบรมคนในพื้นที่ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และประชาชนในท้องถิ่น ให้รับรู้และมีส่วนร่วมในการดูแลแหล่งท่องเที่ยว ทั้งนี้การพัฒนาบุคลากร การให้ความรู้ และการฝึกอบรมเพื่อให้บุคลากรที่เกี่ยวข้องมีความรู้ มีแนวคิด และวิธีปฏิบัติในการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน นับว่าเป็นแนวทางในการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน

๓. โครงสร้างองค์กรและการจัดการ

การจัดการโครงสร้างองค์กร และการจัดการที่เหมาะสมเป็นส่วนประกอบที่สำคัญในการที่จะกำหนดทิศทางของการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่ยั่งยืน โดยทั่วไปแล้วจะสามารถสรุปโครงสร้างองค์กรและการจัดการสำหรับการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม โดยจะมุ่งเน้นที่การประสานงานกับองค์กรปกครองท้องถิ่น และหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องส่งเสริมกิจกรรมการท่องเที่ยวในท้องถิ่นต้องนำการท่องเที่ยวขยายเศรษฐกิจในท้องถิ่น เพื่อที่จะร่วมกันหาจุดเด่น หรืออัตลักษณ์ที่จะเป็นจุดประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยว นอกจากนี้การสนับสนุนการมีส่วนร่วมและการสร้างเครือข่ายพัฒนาการท่องเที่ยวกับท้องถิ่นเพื่อที่จะร่วมกันวิเคราะห์ หรือแก้ไขปัญหาและข้อขัดแย้งในผลประโยชน์ที่ต่างกันเป็นอีกแนวทางที่มีความจำเป็นต่อการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างยั่งยืนอีกด้วย

๔. การดำเนินการโครงการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว

ตามข้อเสนอของกรมส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่นกระทรวงมหาดไทย พ.ศ. ๒๕๕๐ การดำเนินการโครงการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว มีหลักการดำเนินการที่สำคัญ ๔ ด้านซึ่งประกอบด้วย

๑. การเร่งพัฒนา บุคลากร พื้นฟูมรดก และสินทรัพย์ทางวัฒนธรรม เพื่อให้เกิดการท่องเที่ยวใหม่เพื่อสร้างรายได้ให้กับชุมชน โดยส่งเสริมบทบาทการมีส่วนร่วมของเอกชนเพื่อที่จะรักษาแหล่งท่องเที่ยวและวิถีชีวิตให้อยู่ในสภาพเดิมอย่างยั่งยืน

๒. การเพิ่มความหลากหลายของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมรูปแบบต่าง ๆ ทั้งการท่องเที่ยวแหล่งมรดก การท่องเที่ยวศิลปะ การท่องเที่ยววัฒนธรรมเมือง การท่องเที่ยววัฒนธรรมชนบท รวมถึงการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์และภูมิปัญญาท้องถิ่นไทย

๓. การเพิ่มสิ่งอำนวยความสะดวก การวางแผนด้านความปลอดภัย สุขอนามัย และสวัสดิการของนักท่องเที่ยวทุกกลุ่ม ทุกเพศ ทุกวัย

๔. การส่งเสริมความเชื่อมโยง ความร่วมมือกับหน่วยงานในท้องถิ่น และประชาชนในชุมชน เพื่อที่จะสร้างกิจกรรมท่องเที่ยวพัฒนาคุณภาพการบริการท่องเที่ยว รวมถึงการประชาสัมพันธ์ของการท่องเที่ยวท้องถิ่นในรูปแบบต่างๆ

สรุป การท่องเที่ยวเชิงศาสนาและการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในงานวิจัยนี้ ดังนี้

๑. การท่องเที่ยวเชิงศาสนาในงานวิจัยนี้ หมายถึง การท่องเที่ยวในวัดหนองแวง (พระอารามหลวง) แนวคิดจากดั่งกล่าวข้างต้นได้กล่าวไว้ว่า การท่องเที่ยวเชิงพุทธ คือ การท่องเที่ยวเชิงศาสนา ตามค่านิยมของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยและกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา ใน

หนังสือ โครงการส่งเสริมสินค้าการท่องเที่ยวความสนใจพิเศษ แล้วจะพบว่า การท่องเที่ยวเชิงศาสนา ก็คือ การท่องเที่ยวเชิงพุทธ ซึ่งหมายถึง การเดินทางไปท่องเที่ยวยังศาสนสถาน (Religious Place) เพื่อเยี่ยมชมหรือบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ นมัสการศาสนสถาน และพระสงฆ์ผู้ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ ทำบุญทำทานและการสาธารณกุศลต่างๆ การเดินทางเพื่อการบำบัตจิตใจตามหลักพุทธศาสนา หรือการบำบัตจิตใจโดยการฝึกปฏิบัติตนตามแนวทางพระพุทธศาสนา ได้แก่ การนั่งสมาธิและการทำวิปัสสนากรรมฐาน เพื่อการผ่อนคลายและลดความตึงเครียดในชีวิตประจำวัน ซึ่งบางครั้งการท่องเที่ยวเชิงศาสนาเป็นการเดินทางโดยมีเหตุผลทางศาสนา ซึ่งเหตุผลในการเดินทางที่แท้จริงแล้วอาจไม่มีการท่องเที่ยวเข้ามาเกี่ยวข้อง แต่ในปัจจุบัน สถานที่ประกอบพิธีทางศาสนาไม่ได้มีแต่เพียงผู้ที่นับถือศาสนาเท่านั้นที่เข้าเยี่ยมชมศาสนสถาน หากแต่นักท่องเที่ยวอื่นๆ ที่ยังให้ความสนใจเข้าชมความงาม เข้าชมศิลปวัฒนธรรม สถาปัตยกรรมของศาสนสถาน หรือเข้าไปพักผ่อนสงบจิตสงบใจ ซึ่งในปัจจุบันนี้ ผู้คนโดยทั่วไปนั้น ก็มักจะให้ความนิยมในสถานที่ทางศาสนาเป็นที่พึ่งพิงทางจิตใจกันมาก รวมถึงการเดินทางไปเพื่อการบำเพ็ญบุญกุศลวิบัติ ๑๐ ประการ บำเพ็ญสาธารณกุศลหรืออย่างใดอย่างหนึ่ง และยังร่วมไปถึงการเดินทางไปเพื่อเข้าร่วมศาสนพิธี และงานเทศกาลประเพณีต่างๆ

๒. การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมในงานวิจัยนี้ หมายถึง การท่องเที่ยวในวัดหนองแวง (พระอารามหลวง) ที่มุ่งเน้นในการท่องเที่ยวที่มีการสืบทอดทางด้านวัฒนธรรมประเพณีวิถีชีวิต ความเป็นอยู่อย่างต่อเนื่องส่งผลให้นักท่องเที่ยวเกิดความสนใจและเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวจนกลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญทางด้านวัฒนธรรม โดยเน้นการจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ซึ่งหมายถึง กระบวนการการท่องเที่ยวและเยี่ยมชมสถานที่ที่มีคุณลักษณะที่สำคัญทางประวัติศาสตร์และแสดงถึงความเป็นวัฒนธรรมเช่น การชมสถานโบราณวัตถุ โบราณสถาน ปราสาท พระราชวัง วัด พระบรมธาตุ เจดีย์ มีการบอกเล่าเรื่องราวในการพัฒนาทางสังคมและมนุษย์ผ่านทางประวัติศาสตร์อันเป็นผลเกี่ยวเนื่องกับวัฒนธรรม ตลอดถึงประเพณีวิถีการดำเนินชีวิตของบุคคลในแต่ละยุคสมัย

๒.๑ ผลดีทางด้านเศรษฐกิจ การท่องเที่ยวเป็นการกระตุ้นเศรษฐกิจของประเทศ ทำให้รายได้ของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวเพิ่มมากยิ่งขึ้น ทำให้วัดมีรายได้จากการท่องเที่ยว และสามารถนำรายได้เหล่านี้ไปพัฒนาในด้านต่าง ๆ ของวัดได้ อีกทั้งทำให้ประชาชนที่อยู่ในชุมชนรอบวัด มีรายได้จากการขายสินค้า ของที่ระลึกต่างๆ เป็นต้น

๒.๒ ผลดีทางด้านวัฒนธรรม วัดเป็นสถานที่ที่ดำรงไว้ซึ่งศิลปวัฒนธรรมอันดีงาม อีกทั้งยังเป็นศูนย์รวมความเชื่อ ความศรัทธาของพุทธศาสนิกชนชาวไทย ดังนั้น จึงถือได้ว่าวัดเป็นสถานที่ท่องเที่ยวทางด้านวัฒนธรรม ที่อุดมไปด้วยสิ่งดีงามทางด้านคำสอนของพระพุทธศาสนา และความสวยงามของพุทธศิลป์ต่าง ๆ ดังนั้น หากวัดเป็นสถานที่ท่องเที่ยว จะทำให้ศิลปวัฒนธรรมอันดีงามทางพระพุทธศาสนา สามารถเผยแพร่ไปยังนักท่องเที่ยวต่าง ๆ ได้อย่างกว้างขวาง

๒.๓ ผลดีทางด้านสังคม นักท่องเที่ยวที่เดินทางมาท่องเที่ยววัด จะได้รับการปลูกฝังทางด้านคำสอนของพระพุทธศาสนา โดยเฉพาะอย่างยิ่งนักท่องเที่ยวที่เป็นเยาวชน จะทำให้เยาวชนสามารถเรียนรู้คุณธรรม และสิ่งที่ดีงามต่างๆจากการมาท่องเที่ยวที่วัด ส่งผลให้เยาวชนและประชาชนในสังคม มีคุณธรรมและจริยธรรมมากยิ่งขึ้น ซึ่งจะทำให้สังคมมีความสงบมากยิ่งขึ้น

๒.๔ ผลดีทางด้านสิ่งแวดล้อม การที่วัดเป็นสถานที่ท่องเที่ยว ทำให้วัดมีรายได้จากนักท่องเที่ยว ซึ่งรายได้ที่มาจากนักท่องเที่ยวเหล่านี้ วัดสามารถนำมาปรับปรุง บูรณะซ่อมแซม พุทธ

ศิลป์ต่าง ๆ ภายในวัดที่เสื่อมโทรมให้สวยงามได้ นอกจากนี้ วัดยังสามารถนำเงินที่ได้จากนักท่องเที่ยว มาจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม เพื่อเป็นประโยชน์สูงสุดให้แก่เยาวชนและประชาชนทั่วไปได้อีกทางหนึ่ง

๒.๔ แนวคิดเกี่ยวกับนโยบายพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยว

๒.๔.๑ ความหมายเกี่ยวกับนโยบายพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยว

การพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน เป็นการพัฒนาการท่องเที่ยวที่สนองความต้องการของคนไทยปัจจุบันให้ยืนยาวไปจนถึงคนรุ่นลูกรุ่นหลานที่จะเกิดขึ้นในอนาคต ทั้งนี้ต้องไม่เป็นการตอบสนองความต้องการกลุ่มใหญ่ (Mass tourism) กระทบกลุ่มเล็กทั้งในเมืองและชนบท การพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน เป็นการพัฒนาที่ยืนยาวไปจนถึงรุ่นลูกรุ่นหลานที่จะเกิดขึ้นในอนาคต ทั้งนี้ต้องไม่เป็นการไปเพิ่มภาระหรือสร้างเงื่อนงำที่ยากลำบากให้แก่คนในยุคต่อไปต้องขบคิดหาทางแก้ไข

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ได้ให้ความหมายของการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนว่า เป็นการท่องเที่ยวที่มีการจัดการทรัพยากรทั้งหมด ในลักษณะที่สามารถรักษาความสมบูรณ์ทางวัฒนธรรมกระบวนการที่จำเป็นเชิงนิเวศวิทยา ความหลากหลายทางชีววิทยาและระบบสนับสนุนการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน^{๔๘}

ดร.ชณิ เอมพันธ์ ได้ให้ความหมายว่า การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน หมายถึง การท่องเที่ยวที่สนองตอบความต้องการของนักท่องเที่ยวและผู้เป็นเจ้าของแหล่งท่องเที่ยว โดยการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ เพื่อให้สามารถรักษาความมั่นคงของระบบนิเวศ ตลอดจนวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของชุมชน เพื่อประโยชน์ทั้งในปัจจุบันและอนาคต^{๔๙}

วรรณภา วงษ์วานิช ได้ให้ความหมายว่า การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน หมายถึง การพัฒนาที่สามารถตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวและผู้เป็นเจ้าของท้องถิ่นในปัจจุบันโดยมีการปกป้อง และสงวนรักษาโอกาสต่าง ๆ ของอนุชนรุ่นหลังด้วย การท่องเที่ยวจะมีความหมายรวมถึงการจัดการทรัพยากรเพื่อตอบสนองความจำเป็นทางเศรษฐกิจ สังคม และความงามทางสุนทรียภาพ ในขณะที่สามารถรักษาเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมและระบบนิเวศด้วย^{๕๐}

ภราเดช พยัฆวิเชียร ได้อธิบายถึงการพัฒนาการท่องเที่ยวให้มีความยั่งยืนไว้ว่า จำเป็นต้องมีการพิจารณาทั้งในมิติด้านเศรษฐศาสตร์ สังคม และสิ่งแวดล้อม ควบคู่กันกันไปโดยตลอด การพัฒนาที่ยั่งยืนก็หมายถึง การพัฒนาที่จะใช้ประโยชน์ในปัจจุบัน โดยไม่กระทบกระเทือนผลประโยชน์ที่พึงได้พึงมีในอนาคต หรืออีกนัยหนึ่งก็คือ การใช้ประโยชน์ในเชิงเศรษฐกิจจากวัฒนธรรมหรือธรรมชาติในระดับที่ให้วัฒนธรรมหรือธรรมชาติยังมีชีวิตดำรงอยู่ได้อย่างถาวร

^{๔๘} การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ๒๕๔๑, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : <http://www.tat.or.th>. [๓๐ มกราคม ๒๕๕๖].

^{๔๙} ดร.ชณิ เอมพันธ์, การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในเอกสารชุดฝึกอบรมทางไกลหลักสูตรการจัดการการท่องเที่ยวชุมชนอย่างยั่งยืน, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, ๒๕๔๘), หน้า ๑๔๑.

^{๕๐} วรรณภา วงษ์วานิช, ภูมิศาสตร์การท่องเที่ยว, (โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ท่าพระจันทร์, กรุงเทพมหานคร ๒๕๔๙), หน้า ๔๖.

บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา กล่าวว่า การท่องเที่ยวแบบยั่งยืน หมายถึง การท่องเที่ยวของกลุ่มใหญ่หรือกลุ่มเล็กที่มีการจัดการอย่างดีเยี่ยม เพื่อสามารถดำรงไว้ซึ่งทรัพยากรท่องเที่ยวให้มีความดึงดูดใจอย่างไม่เสื่อมคลายและธุรกิจท่องเที่ยวมีการปรับปรุงคุณภาพให้ได้ผลกำไรอย่างเป็นธรรมในขณะเดียวกันชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมได้รับผลประโยชน์ตอบแทนอย่างเหมาะสม โดยมีนักท่องเที่ยวเข้ามาเยี่ยมเยือนสม่ำเสมออย่างเพียงพอ แต่มีผลกระทบทางลบต่อสิ่งแวดล้อมน้อยที่สุดอย่างยั่งยืน

หลักสำคัญ ๓ ประการ ของการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

๑. ความยั่งยืนทางด้านเศรษฐกิจ (Economic Sustainability)

๑.๑ การเติบโตต้องอยู่ในอัตราที่บริหารจัดการได้อย่างมีประสิทธิภาพ หากโตเร็วไปอาจทำให้สิ่งรองรับนักท่องเที่ยวด้านต่าง ๆ ไม่พร้อม ไม่เพียงพอ เช่น โครงสร้างพื้นฐานคุณภาพของแรงงาน และการให้บริการอาจมีผลทำให้นักท่องเที่ยวหงุดหงิดไม่พอใจ ขาดความนิยม ไม่เดินทางมาท่องเที่ยว ทำให้เศรษฐกิจตกต่ำในระยะยาว

๑.๒ การเติบโตของการท่องเที่ยวอาจทำให้คนหันมาประกอบอาชีพเกี่ยวกับการท่องเที่ยวหมด เกิดผลกระทบต่อเศรษฐกิจในภาคอื่น ๆ เช่น ภาคการเกษตร การกสิกรรม การอุตสาหกรรม

๑.๓ การเติบโตที่ต้องอาศัยวัสดุอุปกรณ์ แรงงาน และผู้เชี่ยวชาญจากต่างประเทศเป็นผลทำให้เงินตราต่างประเทศรั่วไหลออกไปนอกประเทศ

๒. ความยั่งยืนทางด้านสังคม (Social Sustainability)

๒.๑ การหลั่งไหลของนักท่องเที่ยวต่างประเทศมากเกินไปและรวดเร็วเกินไปมีผลกระทบต่อชุมชนที่มีความเป็นเอกลักษณ์ในท้องถิ่น

๒.๒ การใช้เงินอย่างง่ายตายของนักท่องเที่ยว ซึ่งมีกำลังซื้อสูงกว่าคนในท้องถิ่น การใช้ชีวิตที่หรูหรา หรืออย่างอิสระเบรี ซึ่งทะลักเข้าสู่ชุมชนหนึ่ง ๆ อาจกลายเป็นแม่เหล็กดึงดูดใจให้คนหนุ่มสาวในท้องถิ่นหลงใหลมัวเมาต่อเงินทองหรือความสำราญที่หาได้ง่าย ๆ ทำให้เกิดปัญหาสังคมติดตามมากมาย

๓. ความยั่งยืนทางด้านสิ่งแวดล้อม (Environmental Sustainability)

๓.๑ การพัฒนาการท่องเที่ยวที่ขาดการควบคุม อาจกลายเป็นสิ่งที่ทำลายสิ่งแวดล้อม ซึ่งเป็นตัวต้นกำเนิดของกิจกรรมท่องเที่ยวนั้น ๆ เสียเอง เช่น จำนวนนักท่องเที่ยวที่ล้นหลาม ความแออัด ความสกปรกรุงรัง และอื่น ๆ

๓.๒ การเร่งรัดพัฒนาโดยใช้เทคนิคก่อสร้างที่ไม่เหมาะสมทำให้เกิดการพังทลายอย่างถาวรของหน้าดิน หาดทราย ชายทะเลการสูญเสียสภาพภูมิทัศน์ ฯลฯ

๓.๓ การก่อสร้างอาคารหรือสิ่งก่อสร้างในตำแหน่งที่ผิดพลาด อาจทำให้วงจรธรรมชาติเกิดความแปรปรวน

๓.๔ การเก็บเอาพันธุ์ไม้ไปจากพื้นที่ อาจทำลายระบบนิเวศวิทยาที่เปราะบางของพื้นที่บางแห่งไป

๓.๕ กิจกรรมของนักท่องเที่ยวจำนวนมากทำให้เกิดปริมาณของเสียอย่างมหาศาล เช่น ของเสีย เศษอาหาร ขยะ ฯลฯ ทำให้เกิดมลภาวะต่อสิ่งแวดล้อมได้อย่างมากมาย

การท่องเที่ยวแบบยั่งยืนมีหลักการดังนี้

Using Resource Sustainable : การอนุรักษ์และใช้ทรัพยากรอย่างพอดีทั้งที่เป็นทรัพยากรธรรมชาติ สังคม และวัฒนธรรมเป็นสิ่งสำคัญและเป็นแนวทางการทำธุรกิจในระยะยาว

Reducing Over – Consumption and waste : การลดการบริโภคที่มากเกินไปและการลดของเสีย จะช่วยลดค่าใช้จ่ายในการทำนุบำรุงสิ่งแวดล้อมที่ถูกทำลายในระยะยาวและเป็นการเพิ่มคุณภาพของการท่องเที่ยว

Integrating Tourism into Planning : การประสานการพัฒนาการท่องเที่ยวเข้ากับกรอบแผนกลยุทธ์การพัฒนาแห่งชาติ การพัฒนาท้องถิ่น และการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมจะช่วยขยายศักยภาพการท่องเที่ยวในระยะยาว^{๕๑}

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๕๐

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๕๐ มีสาระที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติและวัฒนธรรมอยู่หลายมาตรา ได้แก่

มาตรา ๗๙ รัฐต้องดำเนินการตามแนวนโยบายด้านสังคม การศึกษา และวัฒนธรรม อนุรักษ์ ปันฟู ปกป้อง และเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรมและขนบธรรมเนียมประเพณี ของชาติ ตลอดจนค่านิยมอันดีงามและภูมิปัญญาท้องถิ่น และต้องปลูกฝังและส่งเสริมให้ประชาชน มีจิตสำนึกในเรื่องดังกล่าว

มาตรา ๘๔ หมวด ๕ นโยบายพื้นฐานแห่งรัฐ กำหนดไว้ว่า “รัฐต้องดำเนินการตามแนวนโยบายด้านที่ดิน ทรัพยากรธรรมชาติ และ สิ่งแวดล้อม ดังนี้ (๑) จัดให้มีแผนการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างเป็นระบบ โดยให้ประชาชนชุมชน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องมีส่วนร่วมในการจัดทำแผนดังกล่าว ด้วย (๒) ส่งเสริมและสนับสนุนให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการสงวน บำรุงรักษาและ ใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและหลากหลายทางชีวภาพอย่างสมดุล (๓) ส่งเสริม บำรุงรักษา และคุ้มครองคุณภาพสิ่งแวดล้อมตามหลักการพัฒที่ยั่งยืน โดยให้ประชาชน ชุมชนท้องถิ่น และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น มีส่วนร่วมในการกำหนดแนวทางการดำเนินงาน.”

มาตรา ๒๘๐ หมวด ๑๔ การปกครองส่วนท้องถิ่น กำหนดไว้ว่า “องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นย่อมมีหน้าที่บำรุงรักษาศิลปะ จารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น หรือวัฒนธรรมอันดีของท้องถิ่น”

มาตรา ๒๘๑ เพื่อส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นย่อมมีอำนาจหน้าที่ตามที่กฎหมายบัญญัติ (๑) การจัดการ การบำรุงรักษา และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อมที่อยู่ในเขตพื้นที่ (๒) การเข้าไปมีส่วนในการบำรุงรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่อยู่นอกเขตพื้นที่เฉพาะในกรณีที่มีผลกระทบต่อการดำรงชีวิตของประชาชนในพื้นที่ของตน (๓) การมีส่วนร่วมในการพิจารณาเพื่อริเริ่มโครงการหรือกิจกรรม

^{๕๑} เนตรชนก นันท์, “การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม : กรณีศึกษาชุมชนวัดพระบาทห้วยต้ม อำเภอลี้ จังหวัดลำพูน”, ศิลปะศาสตร์มหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ๒๕๕๕), หน้า ๔๖-๔๗.

ไดนอกเขตพื้นที่ซึ่งอาจมีผลกระทบต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อมหรือสุขภาพอนามัยของประชาชนในพื้นที่^{๕๒}

๒.๔.๒ แผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๕๕-๒๕๕๙

๑. หลังจากแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๕๕-๒๕๕๙ ผ่านความเห็นชอบจากคณะกรรมการนโยบายการท่องเที่ยวแห่งชาติ และคณะรัฐมนตรีแล้วสำนักงานปลัดกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬาในฐานะหน่วยงานที่ทำหน้าที่ฝ่ายเลขานุการคณะกรรมการนโยบายการท่องเที่ยวแห่งชาติเพื่อผลักดันให้เกิดกระบวนการแปลงแผนยุทธศาสตร์ไปสู่การปฏิบัติของหน่วยงานรัฐและองค์กรที่เกี่ยวข้องในภาคอุตสาหกรรมท่องเที่ยวโดยมีเป้าหมายสูงสุดเพื่อให้เกิดการสร้างรายได้จากการท่องเที่ยวและการบริหารจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวให้มีคุณภาพอย่างยั่งยืน

๒. แผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๕๕-๒๕๕๙ ที่ได้รับความเห็นชอบจากคณะรัฐมนตรีแล้วจะประกาศในราชกิจจานุเบกษาเพื่อเป็นกรอบทิศทางให้หน่วยงานของรัฐมีหน้าที่ดำเนินการตามอำนาจหน้าที่เพื่อปฏิบัติให้เป็นไปตามแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ (มาตรา ๑๖ ใน พระราชบัญญัติ นโยบายการท่องเที่ยวแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๕๑) ทั้งนี้เพื่อให้การดำเนินการเป็นไปตามแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๕๕-๒๕๕๙ อย่างมีเอกภาพ กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬาในฐานะเลขานุการคณะกรรมการนโยบายการท่องเที่ยวแห่งชาติมีหน้าที่ให้คำแนะนำแก่หน่วยงานของรัฐและผลักดันให้มีการบูรณาการตั้งแต่ระดับยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศ นโยบายของรัฐบาลและถ่ายทอดไปยังหน่วยงานส่วนกลางส่วนภูมิภาคจังหวัดและท้องถิ่น โดยจะใช้กลไกการประสานงานระหว่างคณะกรรมการนโยบายการท่องเที่ยวแห่งชาติและคณะกรรมการในระดับชาติ คณะต่างๆ ที่มีอยู่ในการผลักดันงานในระดับนโยบาย และถ่ายทอดนโยบายไปยังคณะกรรมการพัฒนาการท่องเที่ยว ระดับจังหวัด และคณะกรรมการร่วมภาครัฐและเอกชน รวมทั้งภาคประชาชนในการกำกับดูแล การเสนอแผนยุทธศาสตร์และแผนปฏิบัติการจากหน่วยงานปฏิบัติให้สอดคล้องกับสถานการณ์และสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นจริง โดยมุ่งเน้นการมีส่วนร่วมภาคประชาชนในพื้นที่ เพื่อให้เกิดความเชื่อมโยงระหว่างแผนพัฒนา ทุกระดับกับการจัดสรรงบประมาณในการดำเนินการตามแผนงาน/โครงการต่อไป^{๕๓}

๒.๔.๓ นโยบายภาคการท่องเที่ยวและการบริการของรัฐบาล

นางสาวยิ่งลักษณ์ ชินวัตร นายกรัฐมนตรี ได้แถลงต่อรัฐสภาไว้เมื่อ วันอังคาร ที่ ๒๓ เดือน สิงหาคม พุทธศักราช ๒๕๕๔ คือ การท่องเที่ยวและการบริการ

๑) การพัฒนาด้านการท่องเที่ยว

๑.๑) ส่งเสริมการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน สนับสนุนการท่องเที่ยวและเร่งรัดการปรับปรุงมาตรฐานในเรื่องสิ่งอำนวยความสะดวกความปลอดภัย และสุขอนามัย โดยคำนึงถึงการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวของผู้พิการและผู้สูงอายุ

^{๕๒} สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, “รัฐธรรมนูญไทย ๒๕๕๐”, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : <http://www.parliament.go.th/library.com>. [๓๐ มกราคม ๒๕๕๖].

^{๕๓} กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, “แผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ พ.ศ.๒๕๕๕-๒๕๕๙”, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : www.tica.or.th/images/plan_tourism2555-2559/2555-2559.pdf. [๒๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๖].

๑.๒) พัฒนาบูรณะและฟื้นฟูแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมเดิมที่มีอยู่แล้วส่งเสริมการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวใหม่ในเชิงกลุ่มพื้นที่ที่มีศักยภาพสามารถ เชื่อมโยง ธรรมชาติ ศิลปวัฒนธรรม และวิถีชีวิตของชุมชนตามแผนพัฒนาการท่องเที่ยวที่ เป็นกรอบแนวทางการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวต่าง ๆ ของประเทศรวมทั้งส่งเสริมและสนับสนุนให้ภาคเอกชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นลงทุนพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว

๑.๓) ยกระดับและรักษามาตรฐานบริการด้านการท่องเที่ยวเพื่อให้การประกอบการและดำเนินธุรกิจเป็นไปตามมาตรฐาน สากลรวมทั้งพัฒนามาตรฐานบุคลากรที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว ตลอดจนปรับปรุงการบริการภาครัฐเพื่อให้สามารถดึงดูดและรองรับตลาดนักท่องเที่ยวกลุ่มคุณภาพ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

๑.๔) ส่งเสริม สนับสนุนตลาดนักท่องเที่ยวคุณภาพทั้งจากต่างประเทศและในประเทศ โดยใช้กลยุทธ์การตลาดเชิงรุกในกลุ่มต่างๆ ทั้งระดับภายในประเทศและระหว่าง ประเทศเพื่อให้ประเทศไทยเป็นแหล่งท่องเที่ยวระดับโลก ศูนย์กลางการประชุมและ แสดงสินค้าระหว่างประเทศและ ศูนย์กลางการท่องเที่ยว เชิงสุขภาพ และเพิ่มประสิทธิภาพการตรวจลงตรา การยกเว้นค่าธรรมเนียม การตรวจลงตราให้นักท่องเที่ยวอยู่ในกรอบการค้าเสรีหรือมีความสัมพันธ์ด้านการค้าการลงทุน ร่วมกับประเทศไทย และการยกเว้นการตรวจลงตราให้นักท่องเที่ยวจากประเทศกลุ่มเป้าหมาย

๑.๕) ส่งเสริมกิจกรรมและรูปแบบการท่องเที่ยวเพื่อสร้างคุณค่าและมูลค่าเพิ่มทางการท่องเที่ยวพัฒนาคุณภาพการบริการท่องเที่ยว สนับสนุนการทำภาพยนตร์ต่างชาติในประเทศไทย และส่งเสริมการเสนอตัว ให้ประเทศไทยเป็นเจ้าภาพการจัดกิจกรรมนานาชาติ ขนาดใหญ่

๑.๖) ผลักดันความร่วมมือของหน่วยงานต่าง ๆ เพื่อให้บริการนักท่องเที่ยวอย่างมีคุณภาพรวมทั้งพัฒนามาตรฐานบุคลากรที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวให้เพียงพอกับความ ต้องการ ปรับปรุงแก้ไขกฎหมายและระเบียบที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว และเพิ่มประสิทธิภาพของการบังคับใช้กฎหมายที่เกี่ยวข้องเพื่ออำนวยความสะดวก ดูแลความปลอดภัย และป้องกันการเอาเปรียบนักท่องเที่ยว พร้อมทั้งป้องกันแก้ไขปัญหาผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมเพื่อพัฒนาอุตสาหกรรม การท่องเที่ยวสู่ความยั่งยืน

๑.๗) พัฒนาด้านการตลาดและประชาสัมพันธ์ส่งเสริมบทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและภาคเอกชนให้เข้ามามีส่วน ร่วมในการกำหนดนโยบาย กลยุทธ์ด้านการตลาด และการประชาสัมพันธ์เพื่อยกระดับแหล่งท่องเที่ยวของไทยให้เป็นที่รู้จักทั่ว โลก

๒. การพัฒนาด้านการบริการ

๒.๑) เร่งรัดพัฒนาผู้ประกอบการด้านบริการให้มีองค์ความรู้ เสริมสร้างนวัตกรรมและทักษะทั้งด้านภาษา มาตรฐานการบริการ และการจัดการ เพื่อสร้างความเข้มแข็งและทันต่อการเปลี่ยนแปลงของความตกลงระหว่างประเทศด้านการค้าบริการ การเสริมสร้างบรรยากาศการลงทุน มาตรฐานธุรกิจและการพัฒนาบุคลากรให้พร้อมรับการขยายตัวของธุรกิจ และส่งเสริมขีดความสามารถในการแข่งขันของภาคบริการไทย

๒.๒) พัฒนาธุรกิจบริการที่มีศักยภาพเพื่อขยายฐานการผลิตและการตลาดสู่ระดับภูมิภาค โดยเพิ่มให้เป็นแหล่งสร้างรายได้เงินตราต่างประเทศและรายได้ท้องถิ่น เช่น การท่องเที่ยว ธุรกิจบริการสุขภาพ ธุรกิจการประชุมและแสดงสินค้า การศึกษานานาชาติ การก่อสร้าง ธุรกิจภาพยนตร์

ธุรกิจออกแบบแฟชั่น ธุรกิจอัญมณี การบริหารจัดการขนส่งสินค้าและบริการ เทคโนโลยีสารสนเทศ และการสื่อสาร ธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับกีฬาและนันทนาการ รวมทั้งสินค้าบริการที่ใช้ความคิดสร้างสรรค์ บนพื้นฐานของวัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทยที่เชื่อมโยงกับเทคโนโลยีสมัยใหม่

สรุป นโยบายพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยว หมายถึง แผนการพัฒนาการท่องเที่ยว โดยประชาชนต้องมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นและมีการแจ้งความต้องการแนวทางในการพัฒนาสถานที่ท่องเที่ยวเพื่อเป็นการส่งเสริมและอนุรักษ์วัฒนธรรมการท่องเที่ยวให้มีความยั่งยืน เพราะถ้าหากทุกคนได้รับผลประโยชน์จากทรัพยากรการท่องเที่ยวของตนก็จะเกิดกระแสที่เป็นความภาคภูมิใจ รัก ห่วงแหน อนุรักษ์ และความรู้สึกรักก็จะถูกถ่ายทอดไปยังคนรุ่นต่อไป ทรัพยากรการท่องเที่ยวของชุมชนก็จะยังคงมีอยู่ไม่หมดสิ้นไป

การวางแผนการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงมรดกทางวัฒนธรรมเป็นหนึ่งในยุทธศาสตร์ที่ต้องพัฒนาในประเทศไทยเพราะนอกจากการท่องเที่ยวจะเป็นอุตสาหกรรมหลักที่สร้างรายได้ และนำเงินตราต่างประเทศเข้าสู่ประเทศไทยแล้ว การท่องเที่ยวยังก่อให้เกิดการสร้างอาชีพสืบเนื่องจากการท่องเที่ยว เช่น การผลิตหัตถกรรมพื้นบ้าน หรือการให้บริการด้านต่างๆ นับได้ว่าการท่องเที่ยวมีบทบาทในการกระตุ้นให้เกิดการผลิตและการนำทรัพยากรของประเทศมาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุดอย่างไรก็ดีเนื่องจากสถานการณ์ตลาดการท่องเที่ยวในปัจจุบันมีการแข่งขันอย่างรุนแรง ประเทศไทยจึงควรส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยให้ความสำคัญกับการใช้วัฒนธรรม เป็นจุดขายในการแข่งกับแหล่งท่องเที่ยวทั่วโลก ทั้งนี้ ประเทศไทยมีแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมซึ่งจัดได้ว่าเป็นแหล่งมรดกโลกที่ได้รับการขึ้นทะเบียนแล้วจำนวน ๕ แห่งด้วยกัน และรอการขึ้นทะเบียนจำนวน ๒ แห่ง

นอกจากนี้ยังมีมรดกทางวัฒนธรรมอีกจำนวนมาก เช่น ปราสาท พระราชวัง วัด โบราณสถาน โบราณวัตถุประเพณี และวิถีการดำเนินชีวิต ทั้งนี้ หัวใจสำคัญของการวางแผนพัฒนาอุตสาหกรรมท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมให้มีการเติบโตอย่างยั่งยืน คือการรักษาสมดุลระหว่างการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม และการส่งเสริมพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ซึ่งจะสำเร็จลุล่วงไปได้จะต้องอาศัยความร่วมมือกันจากทุกฝ่ายทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน องค์กรอิสระ และชุมชน ขั้นตอนของการจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเพื่อนำไปสู่การพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนนั้น ประกอบด้วยการตลาดที่จะต้องตอบสนองความต้องการและสร้างความพึงพอใจให้แก่นักท่องเที่ยว การวางแผนโครงการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ซึ่งรวมถึงการวางแผนการใช้พื้นที่ การวางแผนการขนส่ง การประเมินผลกระทบและศักยภาพในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม นอกจากนี้ยังรวมถึงการจัดการโครงสร้างองค์กรและการจัดการที่เหมาะสมต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม และการดำเนินโครงการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว ซึ่งรวมถึงการจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโครงสร้างพื้นฐาน และสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ เพื่อสนับสนุนการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมพร้อมกับการอนุรักษ์พัฒนาวัฒนธรรมให้ยั่งยืนในระยะยาวต่อไป

จากการทบทวนเอกสารและงานวิจัยสรุปได้ว่า “การจัดการการท่องเที่ยวเชิงพุทธของวัดหนองแวง (พระอารามหลวง) อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น” หมายถึง กระบวนการในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ให้บรรลุเป้าหมายหรือบรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ การนำทรัพยากรทางการบริหารต่าง ๆ อันได้แก่ บุคลากร เงิน วัสดุสิ่งของ และวิธีการจัดการ ผ่านกระบวนการทางการบริหาร คือ การวางแผน การจัดองค์การ การสั่งการ และการควบคุม เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด

ดังนั้นการบริหารจัดการการท่องเที่ยวของวัดหนองแขง (พระอารามหลวง) จึงเป็นเรื่องที่สำคัญและจำเป็นอย่างยิ่งเนื่องจากวัดหนองแขง (พระอารามหลวง) ถือเป็นสถานที่ท่องเที่ยวเชิงพุทธหรือเชิงศาสนาของจังหวัดขอนแก่นอีกแห่งหนึ่งที่ประชาชนทั่วประเทศเดินทางมาท่องเที่ยวเป็นจำนวนมากและการบริหารจัดการนี้ยังชี้ให้เห็นถึงจุดอ่อน จุดแข็ง ความสำเร็จ หรือล้มเหลว ความสำเร็จ ประสิทธิภาพ หรือความไร้ประสิทธิภาพและแนวการพัฒนาแก้ไขต่อการจัดการการท่องเที่ยวเชิงพุทธของวัดหนองแขง (พระอารามหลวง) และเป็นการอนุรักษ์ส่งเสริม ประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวของจังหวัดขอนแก่นให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญของจังหวัดและของประเทศไทย

การจัดการการท่องเที่ยวเชิงพุทธของวัดหนองแขง (พระอารามหลวง) ประกอบด้วย

๑. ด้านสถานที่
๒. ด้านการสร้างแรงจูงใจ
๓. ด้านการให้บริการ

๑.๑ ด้านสถานที่

วิธีการกระทำอย่างมีเป้าหมายที่สอดคล้องกับหลักการ ทฤษฎีและแนวคิดที่เหมาะสม โดยคำนึงถึงสภาพที่แท้จริง รวมทั้งข้อจำกัดต่างๆ ของสังคมและสภาพแวดล้อม การกำหนดแนวทาง มาตรการ และแผนปฏิบัติการที่ดี ต้องคำนึงถึงกรอบความคิดที่ได้กำหนดไว้ มิฉะนั้นแล้วการจัดการท่องเที่ยวจะดำเนินไปอย่างไรทิศทางและประสบความสำเร็จหรือไม่ การพิจารณาการจัดการท่องเที่ยวอย่างเป็นระบบ (System approach) และบรรลุวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายนั้น จำเป็นจะต้องพิจารณาระบบย่อย (Subsystem) หรือองค์ประกอบหลักของการจัดการสถานที่ท่องเที่ยว บทบาทหน้าที่ของแต่ละองค์ประกอบและความสัมพันธ์ (Relationship) ระหว่างองค์ประกอบเหล่านั้น รวมถึงการพิจารณาสภาพแวดล้อมของระบบการท่องเที่ยวด้วย^{๕๔}

การจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยว

ทรัพยากรการท่องเที่ยว หมายถึง พื้นที่ สิ่งของ กิจกรรม และ/หรือมิติอื่นใดที่สามารถให้คุณค่าเชิงการท่องเที่ยว เช่น ความสวยงามตามธรรมชาติ คุณค่าเชิงประวัติศาสตร์ ศิลปวัฒนธรรม และการเรียนรู้ประสบการณ์ใหม่ เป็นต้น แก่นักท่องเที่ยว ทั้งนี้ทรัพยากรการท่องเที่ยวสามารถปรากฏได้ทั้งในลักษณะของรูปธรรมที่สามารถสัมผัสได้ด้วยการจับต้อง เช่น สิ่งก่อสร้าง ของที่ระลึก ถ้ำ และน้ำตก เป็นต้น และในลักษณะของนามธรรมที่ไม่สามารถสัมผัสได้ด้วยการจับต้องแต่สามารถสัมผัสได้ด้วยทางอื่น เช่น ภูมิปัญญาท้องถิ่น ภาษา ความเป็นชนเผ่า และการเล่นการแสดงพื้นบ้าน เป็นต้น

หากแต่ในด้านทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงพุทธศิลป์เพื่อพัฒนาจิตและปัญญา ศาสนวัตถุ หรือปูชนียวัตถุที่ควรค่าแก่การบูชาเช่น พระพุทธรูป ศาสนสถาน ปูชนียสถาน เช่น พระปฐมเจดีย์ จังหวัดนครปฐม วัดพระศรีรัตนศาสดาราม กรุงเทพมหานคร และวัดพระพุทธบาท จังหวัดสระบุรี เป็นต้น ได้ให้คุณค่าเชิงการท่องเที่ยวทั้งในลักษณะของรูปธรรม ที่สามารถสัมผัสได้ด้วยความงามเชิง

^{๕๔} วัชรภรณ์ รัชชปรี, “พฤติกรรมกรการท่องเที่ยวเชิงพุทธของนักท่องเที่ยวชาวไทยและต่างชาติที่มาเที่ยววัดในบริเวณเกาะรัตนโกสินทร์ กรุงเทพมหานคร”, *ปริญญาานิพนธ์ วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต*, (แผนและการจัดการการท่องเที่ยวเพื่ออนุรักษ์สิ่งแวดล้อม), (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๕๐), หน้า ๔๓.

พุทธศิลป์ และในลักษณะของนามธรรมที่ไม่สามารถสัมผัสได้ด้วยการจับต้องแต่หากสัมผัส ได้ด้วยทางอื่น เช่น ความงามเชิงคุณค่าทางจิตใจและปัญญา

การจัดการสถานที่ท่องเที่ยวของวัดหนองแขง (พระอารามหลวง)

โดยการบริหารจัดการสถานที่ท่องเที่ยวของวัดหนองแขง (พระอารามหลวง) ได้แบ่งเป็น ๒ ส่วน คือ ๑. ภายในองค์พระมหาธาตุ ๒. ภายนอกองค์พระมหาธาตุ

ภายในองค์พระมหาธาตุ พระมหาธาตุมีทั้งหมด ๙ ชั้น แต่ละชั้นจะจัดการสถานที่แตกต่างกันออกไปเพื่อความเป็นระเบียบ ซึ่งประกอบด้วย

ชั้นที่ ๑ เป็นหอประชุมมีพระบรมสารีริกธาตุ ประดิษฐานอยู่บนบุษบกตรงกลางและพระประธาน ๓ องค์อยู่ตรงกลาง บานประตู หน้าต่าง แกะสลักภาพนิทานเรื่องจำปาสี่ต้น โดยเฉพาะบานประตูแกะสลักภาพ ๓ มิติและมีจิตรกรรมฝาผนังเกี่ยวกับประวัติศาสตร์เมืองขอนแก่น

ชั้นที่ ๒ เป็นหอพัก บานประตูหน้าต่างเขียนลวดลายเบญจรงค์และภาพแกะสลักนิทานเรื่องสังข์ศิลป์ชัย ตามผนังด้านบนมีภาพเขียนเป็นเรื่องราวเกี่ยวกับคะลำ หรือข้อห้ามต่าง ๆ ของชาวอีสาน

ชั้นที่ ๓ เป็นหอปริยัติ บานประตูหน้าต่างเขียนลวดลายเบญจรงค์และภาพแกะสลักนิทานเรื่องนางผมหมอม

ชั้นที่ ๔ เป็นหอปริยัติธรรม ภายในมีพิพิธภัณฑของเก่าบานประตูหน้าต่างภาพพระประจำวันเกิด เทพประจำทิศและตัวพืง-ตัวเสวย

ชั้นที่ ๕ เป็นหอพิพิธภัณฑ มีบริวารของหลวงปู่พระครูปลัดบุษบา สุมน อติตเจ้าอาวาส วัดรูปที่ ๖ บานประตูหน้าต่างแกะสลักภาพพุทธชาดก

ชั้นที่ ๖ เป็นหอพระอุปัชฌาย์อาจารย์บานประตูหน้าต่างแกะสลักนิทานชาดกเรื่องเวสสันดร

ชั้นที่ ๗ เป็นหอพระอรหันสาวก บานประตูหน้าต่างแกะสลักนิทานเรื่องพระเตมีย์ใบ้

ชั้นที่ ๘ เป็นหอพระธรรม เป็นที่รวบรวมพระธรรม คัมภีร์สำคัญทางพระพุทธศาสนามีพระไตรปิฎก ฯลฯ บานประตูแกะสลักรูปพรหม ๑๖ ชั้น

ชั้นที่ ๙ เป็นหอพระพุทธ ตรงกลางมีบุษบก เป็นที่บรรจุพระบรมสารีริกธาตุของพระพุทธเจ้า บานประตูแกะสลักภาพ ๓ มิติ รูปพรหม ๑๖ ชั้น และสามารถชมทัศนียภาพของตัวเมืองขอนแก่นได้ทั้ง ๔ ด้าน โดยเฉพาะทางด้านทิศตะวันออกสามารถมองเห็นบึงแก่นนครได้สวยงามมากทางวัดได้จัดให้มีมัคคุเทศน์น้อยนำชม อธิบายภาพเขียนต่าง ๆ รวมทั้งสิ่งของที่จัดแสดงไว้^{๕๕}

ภายนอกองค์พระมหาธาตุ

ภายนอกองค์พระมหาธาตุ หรือบริเวณรอบพระมหาธาตุจะเป็นที่สำหรับทำกิจกรรมในวันสำคัญและพิธีกรรมต่าง ๆ ทางศาสนา เช่น การเวียนเทียนในวันสำคัญต่างๆ เป็นต้น และนอกจากนั้นก็ยังมีสวนหย่อม สวนป่าไม้เฉลิมพระเกียรติ สำหรับนักท่องเที่ยวที่เดินทางมาเที่ยวภายในวัดหนองแขง (พระอารามหลวง) ได้พักผ่อน

^{๕๕} พระธรรมวิสุทธิธารจารย์ (คุณ ขนติโก), ประวัติวัดเมืองขอนแก่น วิถีชีวิตชาวบ้าน ฮีตสิบสองคองสิบสี่, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (ขอนแก่น : หจก. โรงพิมพ์คลังนานาวิทยา, ๒๕๔๖), หน้า ๖.

สรุป ด้านสถานที่ หมายถึง กระบวนการการบริหารจัดการสถานที่ภายในวัดหนองแขวง (พระอารามหลวง) อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น ให้เป็นระบบและให้มีความสวยงามให้นักท่องเที่ยวที่เดินทางมาเที่ยวเกิดความพึงพอใจ การจัดการด้านสถานที่ประกอบด้วย ความสะอาด ความเป็นระเบียบสวยงาม การบริหารพื้นที่ใช้สอยภายในพระมหาธาตุ การบริหารจัดการภายนอกองค์พระมหาธาตุ การจัดการระบบสาธารณูปโภคภายในวัดให้เหมาะสมกับแหล่งท่องเที่ยว เพื่อตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวที่เดินทางเข้ามาเที่ยวภายในวัด

๓. ด้านการสร้างแรงจูงใจ

พฤติกรรมการเดินทางท่องเที่ยวเป็นพฤติกรรมที่มีเป้าหมายชัดเจน เพื่อตอบสนองความต้องการจำเป็นบางอย่างของแต่ละบุคคลทางการท่องเที่ยว พฤติกรรมที่มีเป้าหมายนี้จะมีแรงจูงใจเป็นตัวผลักดันรวมอยู่ด้วยจึงส่งเสริมเร่งเร้าให้บุคคลเดินทางมากขึ้นและยังมีอิทธิพลที่ทำให้แต่ละบุคคลมีพฤติกรรมที่แตกต่างกัน ทั้งในด้านพฤติกรรมการบริโภคสินค้าและบริการการท่องเที่ยว และพฤติกรรมทางสังคมที่ผู้ให้บริการต้อนรับสนใจศึกษา และมุ่งหวังที่จะตอบสนองความต้องการจำเป็น เพื่อสร้างความพอใจสูงสุดให้แก่นักท่องเที่ยว จนมีความพร้อมและความตั้งใจที่จะกลับมาเยี่ยมเยือนแหล่งท่องเที่ยวเดิมอีกครั้งหนึ่ง

แรงจูงใจ (Motives) หมายถึง การผสมผสานของแรงผลักดันที่เกิดจากความต้องการทางด้านร่างกาย จิตใจ และวัฒนธรรมความเป็นอยู่ของบุคคล อย่างต่อเนื่องจนสามารถกระตุ้นให้แสดงพฤติกรรมการบริโภคอย่างมีเป้าหมายและถ้าเป็นแรงจูงใจทางการท่องเที่ยว ย่อมแสดงให้เห็นถึงค่านิยมพฤติกรรมการบริโภคสินค้า และบริการการท่องเที่ยว การแสวงหา ประสบการณ์ วัตถุประสงค์หลายทางการท่องเที่ยว ซึ่งคาดว่าจะสามารถ ตอบสนองความต้องการ และสร้างความพึงพอใจให้แก่นักท่องเที่ยวผู้นั้นได้ แรงจูงใจเหล่านี้ทำให้อารมณ์ พฤติกรรมการเดินทางท่องเที่ยวแตกต่างกัน ซึ่งผู้ให้บริการการท่องเที่ยวจะเข้าใจเหมือนกันว่า นักท่องเที่ยวมาด้วยวัตถุประสงค์ต่างกัน และหากศึกษาในภาพรวมของแรงจูงใจแล้ว จะหมายถึง การศึกษาอุปสงค์การท่องเที่ยว (Tourism Demand) ส่วนหนึ่งซึ่งมีความจำเป็นในงานการตลาดการท่องเที่ยวเป็นอย่างดี^{๕๖}

แรงจูงใจทางการท่องเที่ยว หมายถึง สิ่งที่กระตุ้นให้นักท่องเที่ยวออกเดินทางท่องเที่ยวเพื่อสนองความต้องการของตนเอง การท่องเที่ยวจะเกิดขึ้นได้นั้น นักท่องเที่ยวจะต้องมีสิ่งบันเทิงใจ เช่น การไปชมการแข่งขันกีฬาในต่างประเทศ และก็จะพิจารณาการท่องเที่ยวอย่างอื่นประกอบด้วย เช่น การชมโบราณสถานโบราณวัตถุ ศึกษาชีวิตความเป็นอยู่และภาษาของคนในท้องถิ่นนั้น ๆ ตามปกตินักท่องเที่ยวจะเดินทางหรือไม่ย่อมขึ้นอยู่กับแรงจูงใจที่สำคัญ ๔ ประการคือ

๑. แรงจูงใจทางกายภาพ (Physical Motivation) ได้แก่ เพื่อการพักผ่อน สนุกสนานรื่นเริง เปลี่ยนบรรยากาศ เล่นกีฬา นันทนาการ หรือเพื่อรักษาสุขภาพ พักฟื้น เป็นต้น

๒. แรงจูงใจทางวัฒนธรรม (Cultural Motivation) ได้แก่ เพื่อการศึกษาหาความรู้ และประสบการณ์ในสิ่งที่ตนสนใจ เช่น ขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรม ดนตรี ศิลปะ นาฏศิลป์ และศาสนา เป็นต้น

^{๕๖} การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, (๒๕๔๗), ศูนย์เครือข่ายความรู้วัฒนธรรม, [ออนไลน์], <http://nkw.ac.th/courseware/siamculture/knowledge/travel.html>. [๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๖].

๓. แรงจูงใจระหว่างบุคคล (Interpersonal Motivation) ได้แก่ เพื่อสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล เพื่อกิจกรรมบางอย่าง ซึ่งเกิดจากการขัดจูง ชักชวนหรือโน้มน้าวจิตใจ ความปรารถนาที่จะได้รู้จักคนใหม่ๆ

๔. แรงจูงใจทางด้านสถานภาพหรือชื่อเสียง (Status and Pretige Motivation) ได้แก่ เพื่อการพัฒนาตนเอง เพื่อเพิ่มความรู้ ประสบการณ์และสถานภาพของตนเอง ตลอดจนทำให้ตนเองได้รับชื่อเสียง เช่น การประชุม การอบรม การศึกษาดูงาน อาสาสมัคร เป็นต้น

มูลเหตุจูงใจในการเดินทางท่องเที่ยว ได้แก่

๑. มูลเหตุทางด้านร่างกาย (Physical motivation) ความต้องการพักผ่อน การพักผ่อนร่างกายตามคำแนะนำของแพทย์ ผ่อนคลายความเครียด ซึ่งเมื่อพิจารณาแล้ว ก็คือสิ่งเดียวกันกับปัจจัยผลักดันของฮัตแมนนั่นเอง

๒. มูลเหตุทางด้านวัฒนธรรม (cultural motivation) หมายถึง ความต้องการอยากดูอยากเห็นเกี่ยวกับประเทศต่าง ๆ เช่น การศึกษาเกี่ยวกับศิลปวัฒนธรรม นาฏศิลป์ ฯลฯ

๓. มูลเหตุจูงใจเพื่อความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล (Interpersonal motivation) หมายถึง การไปพบปะกับบุคคลอื่น ๆ หรือ แสวงหาเพื่อนใหม่

๔. มูลเหตุทางด้านสถานภาพและเกียรติภูมิ (Status and prestige motivation) หมายถึง ความต้องการยกระดับฐานะของตนเองให้สูงขึ้น เช่น การไปทำธุรกิจ การศึกษา หรือ ทำกิจกรรมต่างๆ มูลเหตุจูงใจเหล่านี้เป็นสิ่งผลักดันในจิตใจของบุคคลทุกคนและเป็นตัวกระตุ้นทำให้เกิดพฤติกรรม ตามที่มีการคาดหวังไว้ ซึ่งในเรื่องของการท่องเที่ยว การคาดหวังดังกล่าว คือ ความพึงพอใจที่ได้รับจากกิจกรรมเพื่อการพักผ่อนหย่อนใจ^{๕๗}

สรุป การสร้างแรงจูงใจ หมายถึง สิ่งที่ตั้งใจผู้นักท่องเที่ยวเข้ามาท่องเที่ยวภายในวัดหนองแวง (พระอารามหลวง) ประกอบด้วย ชื่อเสียงของวัด ความสะอาดสวยงามของสถานที่ มีญาติที่สนิทคุ้นเคยในท้องถิ่น การคมนาคมมีความสะดวกสบายหรือเป็นสถานที่บรรพบุรุษเคยมากราบไหว้มาก่อนและที่สำคัญเป็นสถานที่ประดิษฐานพระบรมสารีริกธาตุซึ่งเป็นที่เคารพของประชาชน และนอกจากนี้คือชื่อเสียงของสถานที่ท่องเที่ยวเป็นที่รู้จักกันอย่างแพร่หลายโดยมีการโฆษณาผ่านสื่อต่างๆ เช่น วิทยุ โทรทัศน์ อินเทอร์เน็ต ตลอดทั้งจากนักท่องเที่ยวที่เดินทางมาเที่ยวแล้วเกิดความพึงพอใจแล้วชักชวนกันมาเที่ยวอีก

๔. ด้านการให้บริการ

การให้บริการการท่องเที่ยว หมายถึง สิ่งที่ทำให้นักท่องเที่ยวได้รับความสะดวกสบายต่อสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐาน (Infrastructure) เช่น ห้องน้ำ สถานที่จอดรถ การสื่อสาร โทรคมนาคม เป็นต้น และขั้นสูง (Superstructure) เช่น ร้านค้า-ร้านอาหาร ร้านขายของที่ระลึก ที่พัก การให้บริการข้อมูลการท่องเที่ยว เป็นต้น

^{๕๗} ฉลองศรี พิมลสมพงษ์, การวางแผนและพัฒนาตลาดการท่องเที่ยว, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๔), หน้า ๘๔.

วัดหนองแขวง (พระอารามหลวง) มีสถานที่บริการและอำนวยความสะดวกไว้บริการนักท่องเที่ยวดังนี้

๔.๑ บริการที่จอดรถ (parking lot) สำหรับนักท่องเที่ยวจะอยู่บริเวณรอบพระมหาธาตุ และหน้าร้านค้าด้านทิศตะวันออกของพระมหาธาตุ สามารถรองรับรถนักท่องเที่ยวได้วันละประมาณ ๑๕๐ - ๒๐๐ คัน/วัน

๔.๒ ร้านขายเครื่องดื่ม (Drinks stall) และร้านขายของที่ระลึก (Bad souvenir shops) ให้บริการตั้งอยู่ใกล้ ๆ พระมหาธาตุโดยวางขายอย่างเป็นระเบียบ

๔.๓ อาคารที่พัก (Building) สำหรับนักท่องเที่ยวที่เดินทางมาไกลเกิดความเหนื่อยล้าในการเดินทาง ทางวัดมีอาคารที่พักสำหรับนักท่องเที่ยวซึ่งพักได้ถึง ๑๐๐-๒๐๐ คน/วัน

๔.๔ ศูนย์แพทย์ชุมชนวัดหนองแขวง (Community Medical Center Nongweang Temple) เครือข่ายโรงพยาบาลศูนย์ขอนแก่นที่เปิดให้บริการแก่ประชาชนที่ไม่สะดวกจะเดินทางไปโรงพยาบาล

๔.๕ ชมรมแพทย์แผนไทย วัดหนองแขวง (Nongweang Thai Traditional Medicine club) เปิดบริการให้แก่ประชาชนทั่วไปที่ต้องการ นวดตามร่างกายหรือนวดแก่นักท่องเที่ยวที่เกิดความเมื่อยล้าจากการเดินทางไกล

๔.๖ ห้องสุขา (Toilets) ให้บริการห้องสุขาแยกชาย-หญิง อยู่บริเวณทิศเหนือและทิศตะวันตกของพระมหาธาตุ

องค์ประกอบในการบริการ

กระบวนการบริการระหว่างผู้ให้บริการและผู้รับบริการ เป็นผลของการรับรู้และประเมินคุณภาพของการบริการในสิ่งที่ผู้รับบริการคาดหวังว่าจะได้รับและสิ่งที่ผู้รับบริการได้รับจริงในแต่ละสถานการณ์ ซึ่งระดับความพึงพอใจอาจไม่คงที่ ผันแปรไปตามช่วงเวลาที่แตกต่างกันได้ ทั้งนี้ความพึงพอใจในการบริการมีองค์ประกอบ ๒ ประการ คือ

๑. องค์ประกอบด้านการรับรู้คุณภาพของผลิตภัณฑ์บริการ ผู้รับบริการจะรับรู้ว่าคุณภาพบริการที่ได้รับมีลักษณะตามพันธะสัญญาของกิจการแต่ละประเภทตามที่ควรจะเป็นมากน้อยเพียงใด เช่น แยกที่เข้าพักในโรงแรมจะได้พักในห้องพักที่จองไว้ ลูกค้ายที่เข้าไปในภัตตาคารควรจะได้รับอาหารตามที่สั่ง เป็นต้น สิ่งเหล่านี้เป็นบริการที่ผู้รับบริการควรจะได้รับตามลักษณะของการบริการ แต่ละประเภท ซึ่งจะสร้างความพึงพอใจให้ลูกค้าในสิ่งที่ลูกค้าต้องการ

๒. องค์ประกอบด้านการรับรู้คุณภาพของการนำเสนอบริการ ผู้รับบริการจะรับรู้่วิธีการนำเสนอบริการในกระบวนการบริการของผู้ให้บริการมีความเหมาะสมมากน้อยเพียงใด ไม่ว่าจะเป็นความสะดวกในการเข้าถึงบริการพฤติกรรมแสดงออกของผู้ให้บริการตามบทบาทหน้าที่ และปฏิกริยาการตอบสนองการบริการของผู้ให้บริการต่อผู้รับบริการในด้านความรับผิดชอบต่องาน การใช้ภาษาสื่อความหมายและการปฏิบัติตนในการให้บริการ

จะเห็นได้ว่า ความพึงพอใจในการบริการเกิดจากการประเมินคุณค่าการรับรู้คุณภาพของการบริการเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์บริการตามลักษณะของการบริการ และกระบวนการนำเสนอบริการในวงจรของการให้บริการระหว่างผู้ให้บริการและผู้รับบริการ ซึ่งถ้าตรงกับสิ่งที่ผู้รับบริการมีความต้องการหรือตรงกับความคาดหวังที่มีอยู่ หรือประสบการณ์ที่เคยได้รับบริการตามองค์ประกอบ

ดังกล่าวข้างต้นก็ย่อมจะนำมาซึ่งความพึงพอใจในบริการนั้น แต่หากเป็นไปในทางตรงกันข้าม สิ่งที่ได้รับบริการได้รับจริงไม่ตรงกับกรรับรู้ที่คาดหวัง ผู้รับบริการย่อมเกิดความไม่พึงพอใจต่อผลิตภัณฑ์และการนำเสนอบริการได้ จึงสามารถแสดงเป็นภาพองค์ประกอบของความพึงพอใจในการบริการได้^{๕๘}

ลักษณะการบริการ

งานบริการมีลักษณะเฉพาะดังต่อไปนี้

๑. ได้รับความพอใจหรือไม่พอใจ ก็จะทำให้เกิดความรู้สึกในทันที งานบริการเป็นงานให้ความช่วยเหลือและอำนวยความสะดวก ดังนั้นเมื่อผู้รับบริการได้รับการสนองตอบตรงตามความต้องการก็จะแสดงออกถึงความรู้สึกที่ดี แต่ในทางกลับกันถ้าไม่ได้รับความพอใจก็จะเกิดความรู้สึกที่ไม่ดีต่อผู้ให้บริการและองค์กรที่ให้บริการในทันทีเช่นกัน

๒. ผลของการบริการเกิดขึ้นได้ตลอดเวลาและแปรผลได้รวดเร็ว งานบริการเริ่มต้นและดำเนินการได้ทุกขณะ ทั้งในตอนต้น ท่ามกลางและในตอนท้าย เพราะไม่มีข้อจำกัดว่าจะต้องให้บริการเฉพาะในเวลาหนึ่งเวลาใด

๓. ผลของบริการเชื่อมโยงไปถึงคนและองค์กร งานบริการสร้างความรู้ในทันทีที่ได้รับบริการจึงสามารถแปรเปลี่ยนเป็นผลจากการให้บริการได้ทั้งในแง่ดีและไม่ดี อาจจะแปรผลจากการให้บริการได้ทั้งในแง่ดีและไม่ดี

๔. ผิดพลาดแล้วชดเชยด้วยสิ่งอื่นก็เพียงแค่บรรเทาความไม่พอใจ การบริการที่ผิดพลาดบกพร่องไม่สามารถจะเปลี่ยนความรู้สึกของผู้รับบริการให้กลับมาดีได้ นอกจากเป็นการลดความพอใจที่เกิดขึ้นได้น้อยลง

๕. สร้างทัศนคติต่อบุคคล องค์กรและองค์การได้อย่างมาก การบริการสามารถจะสร้างความรู้สึกชอบหรือไม่ชอบ ที่มีต่อผู้ให้บริการหรือองค์กรอย่างมากมายไม่มีขีดจำกัดขึ้นอยู่กับลักษณะของการให้บริการที่มีมากน้อยเพียงใดสำคัญมากน้อยเท่าใด

๖. สร้างภาพลักษณ์ให้องค์กรและองค์การเป็นเวลานาน การบริการทั้งที่ดีและไม่ดีจะติดอยู่ในความทรงจำของผู้บริการอยู่ตลอดไป แม้เมื่อมีการปรับปรุงแก้ไขบริการให้ดีขึ้นมากแล้ว แต่ภาพเก่าที่ไม่ดียังคงอยู่เหลืออยู่กว่าที่จะล้างภาพลักษณ์ที่อุปถัมภ์ได้ต้องใช้เวลานานหลายปี

๗. หากเกิดความบกพร่องจะเห็นได้ชัด บริการเป็นสิ่งที่ไวต่อการรับรู้ เมื่อมีสิ่งหนึ่งสิ่งใดไม่สมบูรณ์หรือขาดตกบกพร่องก็จะปรากฏให้เห็นได้ในทันทีทันใด จึงต้องระมัดระวังในเรื่องบริการให้มา

๘. ต้องการคนเป็นส่วนสำคัญในการสร้างบริการที่ดี บริการจะดีหรือไม่ดีมากน้อยเพียงใดขึ้นอยู่กับผู้ให้บริการ ถ้าได้คนดีมีจิตสำนึกในการให้บริการดี มีทัศนคติต่อการให้บริการดีและได้รับการปลูกฝังนิสัยในการให้บริการและฝึกฝนตนเองมาดี ก็จะทำให้เกิดการบริการที่เป็นเลิศ ในทางกลับกัน ถ้าได้คนไม่มีมาเป็นผู้ทำงานให้บริการก็จะเท่ากับผิดพลาดตั้งแต่ต้นแล้วจะหวังให้เกิดบริการที่ดีเป็นไปได้ยาก

^{๕๘} ศิริวรรณ เสรีรัตน์, กลยุทธ์การตลาดและการบริหารการตลาด, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท อีระฟิล์ม และไซเท็กซ์ จำกัด, ๒๕๔๑), หน้า ๗๒.

๙. คนเป็นตัวแปรที่สำคัญในการสร้างและทำลายงานบริการ บริการที่ผิดพลาดบกพร่อง นำความเสียหายมาสู่องค์กรจะพบว่าส่วนใหญ่เกิดจากคน องค์กรหลายแห่งเคยได้รับชื่อเสียงยกย่องว่าให้บริการดี แต่พอเปลี่ยนทีมงานที่ให้บริการก็มีเสียงสะท้อนว่าให้บริการด้วยคุณภาพหรือให้บริการไม่ดีดังเดิม และอาจถึงขั้นทำให้เสียผู้รับบริการเดิมไปได้^{๕๙}

สรุปการให้บริการ หมายถึง การอำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยวของวัดหนองแขวง (พระอารามหลวง) อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น ประกอบด้วย ป้ายบอกทาง ป้ายบอกสถานที่และจุดบริการต่าง ร้านค้า ร้านอาหาร สถานที่พักผ่อนภายในวัดและรวมถึงการบริการของเจ้าหน้าที่ภายในวัดเพื่ออำนวยความสะดวกและสร้างความประทับใจแก่นักท่องเที่ยวและแก่ประชาชนทั่วไปที่เดินทางมาทำบุญ

๒.๕ ข้อมูลพื้นฐานวัดหนองแขวงพระอารามหลวง

๒.๕.๑ ประวัติวัดหนองแขวง (พระอารามหลวง) อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น

วัดหนองแขวง (พระมหาธาตุแก่นนคร) ตั้งอยู่ที่ถนนกลางเมือง ริมบึงแก่นนคร อำเภอเมือง ภายในวัดหนองแขวงเมืองเก่า มีพระมหาธาตุแก่นนคร หรือ พระธาตุเก้าชั้นฐานสี่เหลี่ยมกว้างด้านละ ๕๐ เมตร เรือนยอดทรงเจดีย์จำลองแบบจากพระธาตุขามแก่น จัดสร้างขึ้น เนื่องในวโรกาสที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงครองสิริราชสมบัติครบ ๕๐ ปี และมหามงคลานุสรณ์ ๒๐๐ ปี เมืองขอนแก่น ความสูงขององค์พระธาตุฯ ๘๐ เมตร มีพระจุลธาตุ ๔ องค์ ตั้งอยู่ ๔ มุมและมีกำแพงแก้วพญานาค ๗ เศียรล้อมรอบ เป็นศิลปะสมัยทวารวดี ผสมผสานศิลปะอินโดจีน ซึ่งเป็นลักษณะแบบชาวอีสานตากแห

ประวัติวัดหนองแขวง (พระอารามหลวง) วัดหนองแขวง เดิมชื่อวัดเหนือ ตั้งขึ้นเมื่อปี พ.ศ. ๒๓๓๒ พร้อมกับวัดกลาง และวัดธาตุ โดยท้าวเพี้ยเมืองแพน เจ้าเมืองคนแรก ณ บ้านบึงบอน (บึงแก่นนคร) พ.ศ.๒๓๕๔ ท้าวจามบุตร ท้าวเพี้ยเมืองแพน เจ้าเมืองคนที่ ๑ ได้ย้ายเมืองไปอยู่บ้านดอนพันชาติ เขตเมืองมหาสารคาม (บ้านโนนเมือง ตำบลแพ่ง อำเภอโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม) บ้านบึงบอนจึงกลายเป็นเมืองเก่าตั้งแต่นั้นมา

ปัจจุบันตั้งอยู่ เลขที่ ๕๙๓ ถนนกลางเมือง ตำบลในเมือง อำเภอเมืองขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมาครั้งแรก เมื่อปี พ.ศ.๒๔๔๒ โดยพระยานครศรีบริรักษ์ (อู่) และได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมาครั้งสุดท้าย เมื่อวันที่ ๒๗ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๒๗ เขตวิสุงคามสีมา กว้าง ๔๐ เมตร ยาว ๘๐ เมตร มีเนื้อที่ดินที่ตั้งวัด ๒๖ ไร่ ๖๕ ตารางวา โดยมีหนังสือแสดงกรรมสิทธิ์เป็นโฉนด ๗๓๑ เลขที่ ๒๘ หน้าสำรวจ ๗๙๔ เล่มที่ ๘ หน้า ๑๓

ลักษณะพื้นที่ตั้งวัดและบริเวณโดยรอบเป็นที่ราบเรียบ เป็นลักษณะ ๖ เหลี่ยม มีหมู่บ้านล้อมรอบสามด้าน และมีบึงแก่นนครอยู่ทางทิศตะวันออกของวัดเคยได้รับรางวัล เป็นวัดพัฒนาตัวอย่าง ปี พ.ศ. ๒๕๒๔ เป็นวัดพัฒนาดีเด่น ปี พ.ศ. ๒๕๒๖ และทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ยกฐานะขึ้นเป็น พระอารามหลวง ปี พ.ศ. ๒๕๒๗

^{๕๙} สมิต สัจฉกร, ศิลปะการให้บริการ, (สำนักพิมพ์สายธาร กรุงเทพฯ, ๒๕๔๘), หน้า ๑๔-๑๕.

ภายในองค์พระธาตุมีอยู่ ๙ ชั้น คือ

ชั้นที่ ๑ เป็นหอประชุมมีพระบรมสารีริกธาตุ ประดิษฐานอยู่บนบุษบกตรงกลางและพระประธาน ๓ องค์อยู่ตรงกลาง บานประตู หน้าต่าง แกะสลักภาพนิทานเรื่องจำปาสี่ต้น โดยเฉพาะบานประตูแกะสลักภาพ ๓ มิติและมีจิตรกรรมฝาผนังเกี่ยวกับประวัติศาสตร์เมืองขอนแก่น

ชั้นที่ ๒ เป็นหอพัก บานประตูหน้าต่างเขียนลวดลายเบญจรงค์และภาพแกะสลักนิทานเรื่องสังข์ศิลป์ชัย ตามผนังด้านบนมีภาพเขียนเป็นเรื่องราวเกี่ยวกับคะลำ หรือข้อห้ามต่าง ๆ ของชาวอีสาน

ชั้นที่ ๓ เป็นหอปริยัติ บานประตูหน้าต่างเขียนลวดลายเบญจรงค์และภาพแกะสลักนิทานเรื่องนางผมหมอม

ชั้นที่ ๔ เป็นหอปริยัติธรรม ภายในมีพิพิธภัณฑ์ของเก่าบานประตูหน้าต่างภาพพระประจำวันเกิด เทพประจำทิศและตัวพืง-ตัวเสวย

ชั้นที่ ๕ เป็นหอพิพิธภัณฑ์ มีบริขารของหลวงปู่พระครูปลัดบุษบา สุมนโ อติตเจ้าอาวาส วัดรูปที่ ๖ บานประตูหน้าต่างแกะสลักภาพพุทธชาดก

ชั้นที่ ๖ เป็นหอพระอุปัชฌาย์อาจารย์บานประตูหน้าต่างแกะสลักนิทานชาดกเรื่องเวสสันดร

ชั้นที่ ๗ เป็นหอพระอรหันต์สาวก บานประตูหน้าต่างแกะสลักนิทานเรื่องพระเตมีย์ใบ้

ชั้นที่ ๘ เป็นหอพระธรรม เป็นที่รวบรวมพระธรรม คัมภีร์สำคัญทางพระพุทธศาสนามีพระไตรปิฎก ฯลฯ บานประตูแกะสลักรูปพรหม ๑๖ ชั้น

ชั้นที่ ๙ เป็นหอพระพุทธ ตรงกลางมีบุษบก เป็นที่บรรจุพระบรมสารีริกธาตุของพระพุทธเจ้า บานประตูแกะสลักภาพ ๓ มิติ รูปพรหม ๑๖ ชั้น^{๖๐}

๒.๖ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๒.๖.๑ งานวิจัยที่เกี่ยวกับความคิดเห็น

ความคิดเห็นเป็นการแสดงออกทางอารมณ์ ความรู้สึกนึกคิดของบุคคล โดยจะเป็นการยอมรับการเห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วยกับสิ่งใดสิ่งหนึ่งที่เกิดขึ้นด้วยการพูด การเขียน หรือการสื่อสารให้บุคคลอื่นได้รับรู้โดยอาศัยพื้นฐานความรู้ ประสบการณ์ ค่านิยม สภาพแวดล้อม ตลอดจนอารมณ์ ความรู้สึกของบุคคลนั้นเป็นปัจจัยที่ทำให้เกิดปฏิกิริยาตอบสนอง การสำรวจความคิดเห็นเป็นการศึกษาความรู้สึกของบุคคลที่มีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง แต่ละคนจะแสดงความเชื่อและความรู้สึกใดๆ ออกมาโดยการพูดหรือการเขียนก็ได้โอกาสนั้นๆ อาจจะถูกต้องหรือไม่ถูกต้องก็ได้และมีสภาพที่ไม่คงที่แน่นอนอาจจะเปลี่ยนสภาพไปตามกาลเวลา ผู้วิจัยได้นำเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องมาประกอบดังนี้

^{๖๐} อ้างแล้ว.

พระพงษ์ ดวงสนิท ได้ทำการวิจัยเรื่อง “ความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติที่มีต่อการให้บริการของมัคคุเทศก์ในจังหวัดเชียงราย” พบว่า ความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติที่มีต่อการให้บริการ ของมัคคุเทศก์จังหวัดเชียงราย ในเรื่องของความรู้ที่อยู่ในระดับดี มัคคุเทศก์สามารถบรรยายเกี่ยวกับทรัพยากรการท่องเที่ยวได้ดีไม่ว่าจะเป็นเรื่องของโบราณสถาน โบราณวัตถุ ประเพณี วัฒนธรรมและสถานที่ท่องเที่ยวธรรมชาติ สำหรับในเรื่องความสามารถอยู่ในระดับดี โดยเฉพาะความสามารถในด้านวิชาการ ด้านการนำเที่ยว และด้านการจัดการ ส่วนคุณสมบัติของมัคคุเทศก์ในด้านหน้าที่ความรับผิดชอบอยู่ในระดับดี

โดยเฉพาะการตรงต่อเวลาและความซื่อสัตย์สุจริต ด้านบุคลิกภาพอยู่ในระดับดี โดยเฉพาะความเชื่อมั่นในตนเองและการมีอารมณ์ขัน และด้านมนุษยสัมพันธ์อยู่ในระดับดีเช่นกัน โดยเฉพาะความเอื้อเฟื้อ รู้จักเอาใจหาประโยชน์ และมีความใจพร้อมจะให้ความช่วยเหลือ คุณลักษณะของมัคคุเทศก์ที่นักท่องเที่ยวชาวต่างชาติพึงประสงค์นั้น ส่วนใหญ่มีความต้องการให้มัคคุเทศก์เป็นผู้มีความรู้ดี ทั้งความรู้เกี่ยวกับโบราณสถาน โบราณวัตถุสถานที่ท่องเที่ยว ธรรมชาติ และประเพณี วัฒนธรรม สำหรับในเรื่องความสามารถอยู่ในระดับดี โดยเฉพาะด้านการจัดการและด้านวิชาการ ส่วนคุณสมบัติของมัคคุเทศก์ในด้านหน้าที่และความรับผิดชอบอยู่ในระดับปานกลาง โดยเฉพาะความเชื่อมั่นในตนเองและการมีอารมณ์ขัน และด้านมนุษยสัมพันธ์อยู่ในระดับดี โดยเฉพาะมีความเอื้อเฟื้อ รู้จักเอาใจหาประโยชน์ สดชื่นร่าเริงแจ่มใส และมีความใจพร้อมที่จะให้ความช่วยเหลือกับให้ความร่วมมือดีตามลำดับ

นอกจากนี้ยังพบว่าความต้องการของนักท่องเที่ยวก่อนเดินทางมาและความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวหลังจากได้รับการบริการแล้ว มีสิ่งที่เกินความคาดหวังคือ ความสามารถด้านภาษาหน้าที่และความรับผิดชอบในด้านการแนะนำในสิ่งที่ดี และการตรงต่อเวลา บุคลิกภาพด้านพละนาถาย สมบูรณ์ วาจาสุภาพอ่อนหวานไพเราะ และการแต่งกายได้เหมาะสมกับกาลเทศะ ส่วนด้านมนุษยสัมพันธ์ ได้แก่ การมีน้ำใจพร้อมที่จะให้ความช่วยเหลือ และสิ่งที่น้อยกว่าความคาดหวังคือ บุคลิกภาพในด้านความเชื่อมั่นในตนเอง^{๖๑}

น้ำฝน แซ่มบำรุง ได้ทำการวิจัยเรื่อง “ความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวต่อการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรของศูนย์วิจัยเกษตรหลวงเชียงใหม่ (ขุนวาง) พบว่า การได้รับข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงเกษตรและประสบการณ์ การท่องเที่ยวเชิงเกษตรของนักท่องเที่ยวมีความสัมพันธ์ในเชิงบวกกับระดับความคิดเห็นต่อการจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตร

ปัญหาและข้อเสนอแนะของนักท่องเที่ยวต่อการจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตรของศูนย์วิจัยเกษตรนครหลวงเชียงใหม่ (ขุนวาง) พบว่า บ้านพักมีจำนวนจำกัดไม่เพียงพอกับจำนวนนักท่องเที่ยวทางศูนย์วิจัยเกษตรหลวงเชียงใหม่ (ขุนวาง) ควรเพิ่มจำนวนเตียงให้มากขึ้น พร้อมทั้ง

^{๖๑} พระพงษ์ ดวงสนิท, “ความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติที่มีต่อการให้บริการ ของมัคคุเทศก์ในจังหวัดเชียงราย”, ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๕), บทความย่อ.

จัดหาสถานที่สำหรับกางเต็นท์ให้เพียงพอ เพื่อตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวในอนาคตต่อไป^{๒๒}

ชนกสุตา เพ็ชรไทย ได้ทำการวิจัยเรื่อง “ความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวเกี่ยวกับกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่ป่าชายเลน: กรณีศึกษา ตำบลบางปู อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรปราการ” พบว่า ๑. ผลการศึกษาความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวเกี่ยวกับกิจกรรมและบริการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่ป่าชายเลน ๒ ด้านคือ ด้านกิจกรรมการท่องเที่ยว และด้านบริการการท่องเที่ยว

ด้านกิจกรรมการท่องเที่ยว พบว่า นักท่องเที่ยวมีความคิดเห็นเกี่ยวกับกิจกรรมและบริการการท่องเที่ยว อยู่ในระดับปานกลาง ค่าเฉลี่ย ๓.๒๒ กิจกรรมที่นักท่องเที่ยวชอบในระดับมากที่สุด คือ กิจกรรมรับประทานอาหารทะเล เนื่องจากตำบลบางปูตั้งอยู่ใกล้ทะเล จึงมีอาหารทะเลที่สด ราคาถูก และมีร้านอาหารให้บริการตั้งอยู่มากมายเพื่ออำนวยความสะดวกให้แก่นักท่องเที่ยว

ด้านบริการการท่องเที่ยว พบว่า นักท่องเที่ยวมีความคิดเห็นเกี่ยวกับกิจกรรมและบริการการท่องเที่ยว อยู่ในระดับปานกลาง ค่าเฉลี่ย ๓.๑๕ กิจกรรมที่นักท่องเที่ยวชอบในระดับมากที่สุดคือ การท่องเที่ยวในสถานที่ที่มีบรรยากาศ ร่มรื่น สวยงาม เนื่องจากนักท่องเที่ยวต้องการความสงบ เพื่อพักผ่อน หย่อนใจ

๒. นักท่องเที่ยวที่เป็นเพศชายและเพศหญิง มีความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวเกี่ยวกับกิจกรรมและบริการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ในพื้นที่ป่าชายเลน ตำบลบางปู อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรปราการ โดยรวมทุกด้านแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๑

๓. นักท่องเที่ยวที่มีอายุต่างกัน มีความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวเกี่ยวกับกิจกรรมและบริการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ในพื้นที่ป่าชายเลน ตำบลบางปู อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรปราการ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๑

๔. นักท่องเที่ยวที่มีระดับการศึกษาต่างกัน มีความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวเกี่ยวกับกิจกรรมและการบริการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ในพื้นที่ป่าชายเลน ตำบลบางปู อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรปราการ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๑^{๒๓}

๒.๖.๒ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดการสถานที่ท่องเที่ยว

การจัดการสถานที่ท่องเที่ยวเป็นกระบวนการให้การสร้างความเป็นระเบียบและความสวยงามแก่สถานที่ท่องเที่ยวซึ่งมีความแตกต่างกันออกไป การจัดการสถานที่ท่องเที่ยวนั้นเป็นสิ่งที่สำคัญอย่างยิ่งต่อสถานที่ท่องเที่ยว เพราะสถานที่ท่องเที่ยวจะเป็นสิ่งดึงดูดนักท่องเที่ยวให้เข้ามาเที่ยว

^{๒๒} น้ำฝน แฉ่มบำรุง, “ความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวต่อการจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตรของศูนย์วิจัยเกษตรหลวงเชียงใหม่” (ขุนวาง), วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาส่งเสริมการเกษตร, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๕๐), บทคัดย่อ.

^{๒๓} ชนกสุตา เพ็ชรไทยเรื่อง, “ความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวเกี่ยวกับกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่ป่าชายเลน : กรณีศึกษา ตำบลบางปู อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรปราการ”, ปริญญาานิพนธ์ วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต, (สาขาวิชาการวางแผนและการจัดการการท่องเที่ยวเพื่ออนุรักษ์สิ่งแวดล้อม), (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๕๑), บทคัดย่อ.

เป็นการสร้างแรงจูงใจให้แก่นักท่องเที่ยวเพื่อตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวที่เดินทางมาเที่ยวและเป็นการอำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยว ผู้วิจัยได้นำเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องมา ดังนี้

ตลใจ มณีงาม ได้ทำวิจัยเรื่อง “พฤติกรรมและความพึงพอใจของผู้มาเที่ยวที่มีต่อการบริหารจัดการสถานที่ท่องเที่ยวในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา” ผลงานวิจัยพบว่า ๑. พฤติกรรมของผู้มาเที่ยวส่วนใหญ่ มาท่องเที่ยว ๓ ครั้งขึ้นไปต่อเดือน มาเที่ยววันเสาร์-วันอาทิตย์ เดินทางมาโดยรถส่วนตัว ค่าใช้จ่ายต่อครั้ง ๑,๐๐๑ - ๕,๐๐๐ บาท และจะกลับมาเที่ยวอีก ๒. ระดับความคิดเห็นของผู้มาเที่ยวด้านการวางแผน ด้านการจัดการสถานที่ท่องเที่ยว ด้านการแนะนำ/จูงใจผู้มาเที่ยว และด้านควบคุมดูแลความปลอดภัย มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมากทุกด้านแนะนำ/จูงใจผู้มาเที่ยว และด้านควบคุมดูแลความปลอดภัย มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมากทุกด้าน ๓. ระดับความพึงพอใจของผู้มาเที่ยวด้านการบริการ และด้านสถานที่ มีความพึงพอใจอยู่ในระดับมาก ส่วนด้านการอำนวยความสะดวก มีความพึงพอใจอยู่ในระดับปานกลาง ๔. ผู้มาเที่ยวที่มีระดับการศึกษา อาชีพ และรายได้ส่วนบุคคลต่อเดือนต่างกัน มีระดับความคิดเห็นแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ ๕. ผู้มาเที่ยวที่มีระดับการศึกษา อาชีพ รายได้ส่วนบุคคลต่อเดือน และสถานภาพสมรสต่างกัน มีระดับความพึงพอใจแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ ๖. ผู้มาเที่ยวที่มีการเดินทางมาท่องเที่ยว และค่าใช้จ่ายที่ใช้ต่างกัน มีระดับความพึงพอใจแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ ๗. ปัจจัยส่วนบุคคลของผู้มาเที่ยวมีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมของผู้มาเที่ยว อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ ๘. ระดับความคิดเห็นของผู้มาเที่ยวมีความสัมพันธ์กับระดับความพึงพอใจของผู้มาเที่ยวอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๑^{๖๔}

เกศินี พรหมบุตร ได้ทำวิจัยเรื่อง “การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในเขตเทศบาลตำบลเวียง อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย” พบว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนเทศบาลตำบลเวียงเชียงแสน อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย ในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลางขณะเดียวกันประชาชนมีส่วนร่วมในระดับน้อย ด้านการให้ความรู้และอำนวยความสะดวกให้แก่นักท่องเที่ยว และด้านการศึกษารวบรวมข้อมูล และเตรียมความพร้อมชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

จากผลการสัมภาษณ์ผู้นำชุมชน พบว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมค่อนข้างจำกัดเฉพาะการช่วยกันปรับปรุงทัศนียภาพโดยรอบแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและการสนับสนุนงบประมาณ สำหรับซ่อมแซม ดูแล แหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม บางส่วนเท่านั้น ปัญหาและอุปสรรคการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนเทศบาลตำบลเวียงเชียงแสน อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย พบว่า ขาดแคลนงบประมาณในการดำเนินกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในชุมชน ขาดการดำเนินกิจกรรมรณรงค์ให้คนในชุมชน ตลอดจนเด็กและเยาวชน ได้เรียนรู้และเข้าใจในการอนุรักษ์ ดูแลแหล่งท่องเที่ยวทางโบราณคดีและประวัติศาสตร์ในชุมชนที่ต่อเนื่อง แหล่งท่องเที่ยวทางโบราณคดีและประวัติศาสตร์ใน

^{๖๔} ตลใจ มณีงาม, “พฤติกรรมและความพึงพอใจของผู้มาเที่ยวที่มีต่อการบริหารจัดการสถานที่ท่องเที่ยวในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา”, วิทยานิพนธ์บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา, ๒๕๕๐), บทคัดย่อ.

ชุมชน ป้ายประชาสัมพันธ์ ที่จอตฤถ ห้องน้ำสาธารณะ ไม่ได้รับการพัฒนาปรับปรุงให้มีความ สะอาดเหมาะสม^{๖๕}

วัฒนาพร สุฉายา ได้ทำวิจัยเรื่อง “แนวทางการจัดการแหล่งท่องเที่ยว ตามหลักการ ท่องเที่ยวเชิงนิเวศ : กรณีศึกษา แหล่งท่องเที่ยวดอยตุง จังหวัดเชียงราย” พบว่า บริบทของสภาพ แหล่งท่องเที่ยวดอยตุงตามองค์ประกอบหลักของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ คือ องค์ประกอบด้านพื้นที่ องค์ประกอบด้านกิจกรรมและกระบวนการ องค์ประกอบด้านองค์การ และองค์ประกอบด้านการ จัดการ มีความพร้อมและสามารถจัดการแหล่งท่องเที่ยวดอยตุง ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศได้ อย่างไรก็ตามผลจากการศึกษาครั้งนี้ชี้ให้เห็นว่า นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่มีความรู้ด้านพื้นที่ท่องเที่ยว ดอยตุง ความรู้เรื่องการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและพฤติกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอยู่ในระดับกลาง ดังนั้นแหล่งท่องเที่ยวควรจะมีการปรับปรุงด้านการให้ความรู้และการสื่อความหมายให้กับ นักท่องเที่ยวและคนในท้องถิ่น^{๖๖}

บุญพิเชษฐ์ จันทร์เมือง ได้ทำวิจัยเรื่อง “การจัดการการท่องเที่ยวในพระอารามหลวงชั้น เอก ในเกาะรัตนโกสินทร์” พบว่า ทรัพยากรทางวัฒนธรรมในพระอารามหลวงชั้นเอกทุกวัด มี ศักยภาพโดดเด่น ซึ่งทางภาครัฐพร้อมให้การสนับสนุน ภาคเอกชนมีความสนใจร่วมมือในการจัดการ ท่องเที่ยว นักท่องเที่ยวยังปลื้มในความงดงามของพระอาราม แต่ในด้านการบริการการ ท่องเที่ยวของพระอาราม ๕ วัดยังไม่ได้มาตรฐาน ยกเว้นวัดพระศรีรัตนศาสดาราม และวัดพระเชตุพน วิมลมังคลาราม เนื่องจากความคิดเห็นของผู้รับผิดชอบและผู้เกี่ยวข้องยังไม่สามารถหาข้อสรุปที่ เหมาะสมในทิศทางเดียวกันได้ ระหว่างแนวคิดการอนุรักษ์กับแนวคิดเพื่อการพัฒนาวัดเพื่อบริการ การท่องเที่ยว รวมถึงการใช้อำนาจบริหารสิ่งต่าง ๆ ของวัด แนวทางการจัดการการท่องเที่ยว ภายในพระอารามหลวงนั้น ควรเน้น ๑) การชื่นชมศิลปกรรมต่าง ๆ ๒) การนมัสการไหว้พระและสิ่ง ศักดิ์สิทธิ์ ๓) การฝึกสมาธิภาวนาในวันหยุดและวันพักผ่อน ๔) สิ่งที่นักท่องเที่ยวควรได้รับในการมา ท่องเที่ยวคือความเพลิดเพลิน คติธรรม เกร็ดความรู้ทางศาสนาที่ประกอบด้วยประวัติศาสตร์ที่ ละเอียดลึกซึ้ง และ ๕) ควรปรับปรุงด้านการบริการท่องเที่ยวของวัดที่ยังไม่เป็นที่ดึงดูดใจเพื่อ มาตรฐานแรงจูงใจ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการจัดการสาธารณูปโภค

นางสาวสุดชีวัน นันทวัน ณ ออยุธยา ได้ทำวิจัยเรื่อง “การจัดการการท่องเที่ยวเชิง วัฒนธรรมโดยชุมชนเป็นศูนย์กลาง” จากผลการศึกษาดังกล่าวสามารถสรุปแนวทางการจัดการ การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยเน้นให้ชุมชนเป็นศูนย์กลาง ได้ดังนี้คือ ๑) การกำหนดนโยบายการศึกษา

^{๖๕} เกศินี พรหมบุตร, “การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในเขต เทศบาลตำบลเวียง อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย” **ปริญญาณิพนธ์ วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต**, (สาขาวิชาการ วางแผนและการจัดการการท่องเที่ยวเพื่ออนุรักษ์สิ่งแวดล้อม), (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๕๑), บทคัดย่อ.

^{๖๖} นางวัฒนาพร สุฉายา, “แนวทางการจัดการแหล่งท่องเที่ยว ตามหลักการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ : กรณีศึกษา แหล่งท่องเที่ยวดอยตุง จังหวัดเชียงราย”, **ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต**, (สาขาวิชาการจัดการ อุตสาหกรรมท่องเที่ยว), (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๕๔), บทคัดย่อ.

ของรัฐเป็นเครื่องมือที่สำคัญในการอนุรักษ์วัฒนธรรม และเป็นเครื่องมือในการจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ ๒) คือการกำหนดนโยบายการท่องเที่ยวของรัฐ จำเป็นต้องส่งเสริมให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยว เพื่อสร้างความตระหนักในการมีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยวของท้องถิ่น ๓) เสริมสร้างชุมชนให้เข้มแข็ง และเปิดพื้นที่ให้ภาคประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงาน มีส่วนร่วมในการตัดสินใจ มีส่วนร่วมในการประเมิน และที่สำคัญคือมีส่วนร่วมในผลประโยชน์มากยิ่งขึ้น ๔) การส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ภาครัฐ องค์กรที่เกี่ยวข้อง และคนในชุมชนไม่ควรมุ่งเน้นประโยชน์ทางด้านเศรษฐกิจเพียงด้านเดียวเป็นสำคัญ ควรมุ่งเน้นวัตถุประสงค์และความต้องการของเจ้าของชุมชนและประโยชน์ที่ชุมชนพึงจะได้รับอย่างยั่งยืนในทุกๆด้าน ทั้งด้านคุณภาพชีวิต ความมั่นคงทางสังคม ความงามทางศิลปวัฒนธรรมของชุมชนด้วย ทั้งนี้เพื่อป้องกันการผูกพันทางวัฒนธรรมและทรัพยากรธรรมชาติที่อาจเกิดขึ้นได้^{๖๗}

นุชศินี ยศปกรณ์ ได้ทำวิจัยเรื่อง “การบริหารจัดการของบริษัทท่องเที่ยวที่มีผลต่อความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว : กรณีศึกษาจังหวัดพระนครศรีอยุธยา” ผลการวิจัยพบว่า

๑) นักท่องเที่ยวมีความพึงพอใจต่อการบริหารจัดการ ด้านกลยุทธ์ทางการตลาดของบริษัทท่องเที่ยวได้แก่ ผลผลิตภัณฑ์ ราคา การจัดจำหน่าย การส่งเสริมการตลาด บุคลากรให้บริการ ลักษณะทางกายภาพ และระบบการให้บริการ อยู่ในระดับมาก

๒) สำหรับปัจจัยที่มีผลต่อการบริหารจัดการของบริษัทท่องเที่ยว ผลการวิจัย พบว่า นักท่องเที่ยว การตลาดท่องเที่ยว ทรัพยากรท่องเที่ยว และการบริการทางการท่องเที่ยว มีผลต่อการบริหารจัดการของบริษัทท่องเที่ยว และนอกจากนี้ ยังมีความสัมพันธ์ กับลักษณะทางกายภาพทั่วไปของแหล่งท่องเที่ยว ภูมิประเทศ ภูมิอากาศ กิจกรรมทางสังคม ตลอดจนประเพณี วัฒนธรรม

๓) สำหรับวิธีการการบริหารจัดการด้านกลยุทธ์ทางการตลาดของบริษัทท่องเที่ยว ผลการวิจัยพบว่า บริษัทท่องเที่ยวส่วนใหญ่ มีการนำการบริหารจัดการด้านกลยุทธ์ทางการตลาด ซึ่งประกอบด้วยกลยุทธ์ทางด้านผลิตภัณฑ์ ราคา การจัดจำหน่าย การส่งเสริมการตลาด บุคลากรให้บริการ ลักษณะทางกายภาพ และระบบการให้บริการ มาเป็นแนวทางในการจัดการทางการท่องเที่ยว เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพในการทำงาน และตอบสนองความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว

๔) นักท่องเที่ยวเพศชาย และเพศหญิง มีความพึงพอใจการบริหารจัดการด้านกลยุทธ์ทางการตลาดในภาพรวมไม่แตกต่างกัน นักท่องเที่ยวที่มีอายุต่างกันมีความพึงพอใจการบริหารจัดการด้านกลยุทธ์ทางการตลาดในภาพรวมไม่แตกต่างกัน นักท่องเที่ยวที่มีสัญชาติต่างกันมีความพึงพอใจการบริหารจัดการด้านกลยุทธ์ทางการตลาดในภาพรวมแตกต่างกัน นักท่องเที่ยวที่มีสถานภาพต่างกันมีความพึงพอใจการบริหารจัดการด้านกลยุทธ์ทางการตลาดในภาพรวมไม่แตกต่างกัน นักท่องเที่ยวที่มีระดับการศึกษาต่างกัน มีความพึงพอใจการบริหารจัดการด้านกลยุทธ์ทางการตลาดในภาพรวมไม่แตกต่างกัน นักท่องเที่ยวที่ประกอบอาชีพต่างกัน มีความพึงพอใจการบริหารจัดการด้านกลยุทธ์ทาง

^{๖๗} นางสาวสุดชีวัน นันทวัน ณ อยุธยา, “การจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยชุมชนเป็นศูนย์กลาง”, **ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต**, (สาขาวิชาเศรษฐศาสตร์การเมือง บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๕๑), บทคัดย่อ.

การตลาดในภาพรวมไม่แตกต่างกัน นักท่องเที่ยวที่มีรายได้ต่างกัน มีความพึงพอใจการบริหารจัดการด้านกลยุทธ์ทางการตลาดในภาพรวมไม่แตกต่างกัน และ

๕) ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยส่วนบุคคลของนักท่องเที่ยว กับพฤติกรรมและลักษณะการท่องเที่ยว พบว่า สัญชาติและอาชีพ มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมและลักษณะการท่องเที่ยว^{๖๔}

๒.๖.๓ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเชิงศาสนาและวัฒนธรรม

การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเป็นการศึกษาหาความรู้ในพื้นที่หรือบริเวณที่มีคุณลักษณะที่สำคัญทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม มีการบอกเล่าเรื่องราวในการพัฒนาทางสังคมและมนุษย์ผ่านทางประวัติศาสตร์อันเป็นผลเกี่ยวเนื่องกับวัฒนธรรม องค์ความรู้ และการให้คุณค่าของสังคม โดยสถาปัตยกรรมที่มีคุณค่าหรือสภาพแวดล้อมอย่างธรรมชาติ ที่สามารถแสดงออกให้เห็นถึงความสวยงามและประโยชน์ที่ได้รับจากธรรมชาติ สามารถสะท้อนให้เห็นถึงสภาพชีวิต ความเป็นอยู่ของคนในแต่ละยุคสมัยได้เป็นอย่างดี ไม่ว่าจะเป็นสภาพทางเศรษฐกิจ สังคม หรือขนบธรรมเนียมประเพณี ผู้วิจัยได้นำเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องมาดังนี้

พระสมุห์อนุรักษ์ ธีรสกลโก (ช่างเมือง) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธในจังหวัดสมุทรสาคร” ผลการวิจัย พบว่า ๑. ระดับความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธในจังหวัดสมุทรสาคร พบว่า ประชาชนมีความคิดเห็นเกี่ยวกับการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธในจังหวัดสมุทรสาคร โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่าอยู่ในระดับมากทุกด้าน เรียงลำดับได้ดังนี้ ๑.ด้านการพัฒนากิจกรรมภายในวัด ๒.ด้านการพัฒนาศาสนสถาน ๓.ด้านการพัฒนาศาสนบุคคลหรือบุคลากรในวัด และ ๔.ด้านการพัฒนาสิ่งแวดล้อม

๒. การวิเคราะห์เปรียบเทียบความคิดเห็นของประชาชน ที่มีต่อการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธในจังหวัดสมุทรสาคร โดยจำแนกตามสถานภาพส่วนบุคคล โดยภาพรวมประชาชนที่มีเพศและจำนวนครั้งในการมาท่องเที่ยววัด ที่ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธในจังหวัดสมุทรสาคร ไม่แตกต่างกัน ซึ่งปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้ส่วนประชาชนที่มีอายุ วุฒิการศึกษา อาชีพและรายได้ ที่ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธในจังหวัดสมุทรสาคร แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑ ซึ่งยอมรับสมมติฐานที่ตั้งไว้

๓ ปัญหาส่วนใหญ่ในการพัฒนาวัด คือ ปัญหาเกี่ยวกับความสะอาด ขยะมูลฝอยมูลสุนัข มูลนก ห้องน้ำห้องสุขาไม่ค่อยสะอาด มีต้นไม้ไม้ไม่ค่อยร่มรื่น เจ้าหน้าที่ของทางวัดที่ทำความสะอาดหรือทำงานในจุดต่างๆ มีน้อย ทั้งยังแต่งกายไม่ค่อยสุภาพ และปัญหาในเรื่องของกิจกรรมในวัดซึ่งมีการประชาสัมพันธ์น้อย จัดไม่ตรงกับวันหยุด จึงทำให้ไม่ทราบเรื่องและไม่สะดวกในการมาร่วมกิจกรรม

^{๖๔} นุชศินี ยศปกรณ, “การบริหารจัดการของบริษัทท่องเที่ยวที่มีผลต่อความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว : กรณีศึกษาจังหวัดพระนครศรีอยุธยา”, วิทยานิพนธ์ปริญญาบริหารธุรกิจมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา, ๒๕๔๗), บทคัดย่อ.

ข้อเสนอแนะในการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธ ควรมีการจัดเจ้าหน้าที่ทำความสะอาดและเจ้าหน้าที่ประจำในจุดต่างๆ ให้มากขึ้น และแต่งกายให้เรียบร้อย ในเรื่องการพัฒนาศาสนสถาน หากมีการสร้างใหม่ควรมีการคำนึงถึงประโยชน์ใช้สอยเป็นหลัก มีการวางผังใหม่ให้ดี มีการปลูกต้นไม้ให้มากขึ้น เพื่อให้เกิดความร่มรื่นและเป็นการทำให้ภูมิทัศน์ของวัดสวยงาม น่ารื่นรมย์ การจัดกิจกรรมต่างๆ ต้องมีการประชาสัมพันธ์ให้ทั่วถึง และมีการบริหารจัดการในด้านต่างๆ ของวัดให้สมบูรณ์ เพราะหากวัดมีความพร้อมในการรองรับประชาชนที่มาวัดแล้ว ย่อมทำให้ประชาชนมาวัดแล้วเกิดศรัทธา เกิดความยินดี เกิดความสุขใจ มาทำบุญ ทำกุศลต่างๆ พร้อมทั้งการมาพักผ่อนหย่อนใจในรูปแบบของการท่องเที่ยวเชิงพุทธได้^{๖๙}

พระมหาสุทิตย์ อากาศโร ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “รูปแบบและเครือข่ายการเรียนรู้ของแหล่งท่องเที่ยวประเภทวัดในประเทศไทย” ผลการวิจัยพบว่า ผลการศึกษาข้อมูลพื้นฐานและความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างนักท่องเที่ยวเกี่ยวกับการจัดการท่องเที่ยวของวัดและผลการเรียนรู้ด้านการพัฒนาจิตใจและปัญญา พบว่า นักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศมีความสนใจในการเรียนรู้และการปฏิบัติตามหลักการทางพระพุทธศาสนา โดยเฉพาะการเจริญจิตภาวนาและการเจริญปัญญา กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ระบุว่า ทางวัดได้จัดให้มีข้อมูลข่าวสาร สถานที่ และการแนะนำความรู้ทางพระพุทธศาสนาที่เหมาะสม มีรูปแบบการฝึกอบรมด้านจิตใจที่ดี ซึ่งสิ่งที่นักท่องเที่ยวได้รับจากการปฏิบัติ คือ การเห็นคุณค่าของการเกิดเป็นมนุษย์ การเห็นคุณค่าของการพัฒนาจิตใจและปัญญา การเห็นคุณค่าของพระรัตนตรัย การเห็นคุณค่าของการรักษาศีล การเห็นคุณค่าของวัฒนธรรมประเพณีชาวพุทธ และสามารถนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาไปประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวันได้

ผลศึกษากระบวนการสื่อสารคุณค่าและการพัฒนาจิตใจแก่นักท่องเที่ยวพบว่า วัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวมีกระบวนการสื่อสารคุณค่าและการพัฒนาจิตใจแก่นักท่องเที่ยวตามหลักการทางพระพุทธศาสนา โดยมีการสื่อสารและการพัฒนาจิตใจที่อาศัยหลักการทางพระพุทธศาสนา เช่น การให้ไหว้พระสวดมนต์ การฝึกสมาธิ การเจริญปัญญา และการจัดกิจกรรมเชิงประเพณี เป็นต้น โดยใช้สื่อที่สำคัญ ๔ ประเภท คือ ๑) สื่อบุคคล ๒) สื่อธรรมชาติ ๓) สื่อประเพณีและกิจกรรม และ ๔) สื่อมวลชน^{๗๐}

ภัทร์สุภา สีสานภาพรรณ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การท่องเที่ยวเชิงพุทธ : ศึกษาเฉพาะกรณีแหล่งวัฒนธรรมในกรุงเทพมหานคร ผลการวิจัยพบว่า การท่องเที่ยวเชิงพุทธหมายถึง การเดินทางไปท่องเที่ยวยังพุทธสถานใดๆ โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อบำเพ็ญบุญกุญญาวัตุ ๑๐ หรืออย่างใดอย่างหนึ่งตามคติทางพระพุทธศาสนา นอกจากนี้ ยังหมายรวมถึงการเดินทางไปเพื่อสักการะสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ปฏิบัติธรรมและเข้าร่วมศาสนพิธี งานเทศกาลประเพณีต่างๆ ปัจจัยที่ทำให้เกิดการท่องเที่ยวเชิงพุทธที่สำคัญได้แก่ พระมหากษัตริย์ทรงเป็นต้นแบบในการเสด็จประพาสไปสู่พุทธศาสนสถาน

^{๖๙} พระสมุห์อนุรักษ์ วีรสกโก, (ช่างเมือง) เรื่อง “การพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธในจังหวัดสมุทรสาคร”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ), (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยพุทธศักราช, ๒๕๕๔), บทคัดย่อ.

^{๗๐} พระมหาสุทิตย์ อากาศโร (อบอุ้น), เรื่อง “รูปแบบการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวประเภทวัดในกรุงเทพมหานคร”, (*รายงานวิจัย*), (สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาท่องเที่ยวไทย และสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, ๒๕๕๒), บทคัดย่อ.

พระพุทธศาสนาผสมผสานอยู่ในวิถีการดำเนินชีวิตของชาวไทยมาแต่โบราณ และกระแสนิยมในยุคโลกาภิวัตน์ทำให้ประชาชนนิยมหาทางออกจากความรีบเร่ง สับสน วุ่นวาย ด้วยการเดินทางท่องเที่ยว ในลักษณะของการท่องเที่ยวเชิงพุทธจากการศึกษาการท่องเที่ยวเชิงพุทธในแหล่งวัฒนธรรม กรุงเทพมหานครทั้ง ๓ แห่งพบว่า นักท่องเที่ยวสามารถดำเนินกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาต่างๆ ได้ ด้วยการสักการะสิ่งศักดิ์สิทธิ์ การสวดมนต์ การฟังธรรม และการบำเพ็ญภาวนา นอกจากนี้ ยังสามารถเยี่ยมชมและศึกษาแหล่งศิลปวัฒนธรรม ซึ่งก่อให้เกิดคุณค่าทางการท่องเที่ยวเชิงพุทธ

ความสำคัญและคุณค่าของการท่องเที่ยวเชิงพุทธที่สำคัญ ๓ ด้าน ได้แก่ ด้านการอนุรักษ์ วัฒนธรรมและประเพณี ก่อให้เกิดการอนุรักษ์มรดกวัฒนธรรมไทย เอกลักษณ์ของชาติและสืบทอด ปรัชญาคติและศาสนคติ ด้านเศรษฐกิจ ช่วยลดปัญหาความยากจน และส่งเสริมปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ด้านการพัฒนาชีวิตและจิตใจ ก่อให้เกิดการส่งเสริมการพัฒนาคุณภาพคนและสังคม ส่งเสริม คุณธรรม จริยธรรม และศีลธรรมอันดี และส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ทางด้านศาสตร์และศิลป์ของ ศิลปวัฒนธรรม ประเพณีไทย^{๗๑}

วัชรภรณ์ ระยัยศรี ได้ทำการวิจัยเรื่อง “พฤติกรรมการท่องเที่ยวเชิงพุทธของ นักท่องเที่ยวชาวไทยและต่างชาติที่มาเที่ยววัดในบริเวณเกาะรัตนโกสินทร์ กรุงเทพมหานคร” พบว่า นักท่องเที่ยวมีความเห็นว่า ศิลปกรรมไทยเป็นสิ่งควรช่วยกันอนุรักษ์และศึกษา กิจกรรมที่ นักท่องเที่ยวชอบ ได้แก่ การเที่ยวชมศิลปกรรมความสวยงามของวัด และประโยชน์ที่นักท่องเที่ยว ได้รับจากการเดินทางมาเที่ยววัดคือ การได้ผ่อนคลายความเครียด เกิดความสบายใจ และได้พัฒนา ใจดีให้สงบ^{๗๒}

กฤษดา ชุ่ยอาภัย ได้ทำวิจัยเรื่อง “การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม: กรณีศึกษาบ้านหลวงเหนือ ตำบลหลวงเหนือ อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่” พบว่า นักท่องเที่ยวชาวไทยมีความเห็นว่า ปัจจัยทางการตลาดท่องเที่ยวที่มีอิทธิพลมากที่สุดในการตัดสินใจมาเที่ยวในจังหวัดเชียงใหม่ คือ แหล่งท่องเที่ยวตามธรรมชาติสำหรับนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศมีความเห็นว่า ปัจจัยทางการตลาด การท่องเที่ยวที่มีอิทธิพลมากที่สุดการตัดสินใจมาเที่ยวในจังหวัดเชียงใหม่คือ ศิลปวัฒนธรรม ประเพณี และวิถีชีวิต ส่วนในการเผยแพร่และประชาสัมพันธ์ ทั้งนักท่องเที่ยวชาวไทยและชาว ต่างประเทศพบว่าการบอกต่อจากคนใกล้ชิด หรือคนรู้จัก และอินเทอร์เน็ต มีอิทธิพลมากที่สุด ในด้าน ค่าครองชีพและงบประมาณในการท่องเที่ยวที่มีอิทธิพลมากที่สุด

ส่วนในด้านความน่าสนใจในการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม นักท่องเที่ยวชาวไทยและชาว ต่างประเทศมีความเห็นว่า ยังไม่แน่ใจ และผู้ประกอบการ ธุรกิจท่องเที่ยวมีความเห็นว่าสถานการณ์ ท่องเที่ยวจังหวัดเชียงใหม่ค่อนข้างชะลอตัวเนื่องจาก ปัญหาเศรษฐกิจ และปัญหาทางการเมือง โดย

^{๗๑} ภัทร์สุภา ลีลานภาพรรณี , เรื่อง “การท่องเที่ยวเชิงพุทธ : ศึกษาเฉพาะกรณีแหล่งวัฒนธรรมใน กรุงเทพมหานคร”, **สารนิพนธ์ศาสนศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑), บทคัดย่อ.

^{๗๒} วัชรภรณ์ ระยัยศรี, เรื่อง “พฤติกรรมการท่องเที่ยวเชิงพุทธของนักท่องเที่ยวชาวไทยและ ชาวต่างชาติ ที่มาเที่ยววัดในบริเวณเกาะรัตนโกสินทร์ กรุงเทพมหานคร”, **ปริญญาานิพนธ์ วท.ม.** (การวางแผนและ การจัดการการท่องเที่ยวเพื่ออนุรักษ์สิ่งแวดล้อม), (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๕๑), บทคัดย่อ.

เล็งเห็นว่านักท่องเที่ยวชาวไทยมีความสำคัญมากขึ้น สำหรับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมนั้น ผู้ประกอบการส่วนใหญ่เห็นว่าควรจะต้องจัดขึ้นในรูปแบบของโฮมสเตย์ และต้องอาศัยการสนับสนุนจากภาครัฐ สำหรับความเห็นของผู้นำชุมชนบ้านลวงเหนือมีความเห็นสอดคล้องกับผู้ประกอบการ อีกทั้งยังพบปัญหา ๓ ส่วนคือ ๑. ปัญหาภายนอกชุมชน ได้แก่ ปัญหาเศรษฐกิจ ปัญหาการเมือง ๒. ปัญหาภายในชุมชน เช่น การขาดความเข้มแข็งของชุมชนในเรื่องวัฒนธรรมท้องถิ่น ปัญหาขาดแคลนบุคลากรและภาษาอังกฤษ เป็นต้น ๓. ปัญหาจากภาครัฐ คือ การขาดกานสนับสนุนที่ดีจากภาครัฐ เท่าที่ควร สำหรับผลกระทบจากการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม สามารถแบ่งได้สองส่วนคือ ผลกระทบด้านบวก ทำให้เกิดความเข้มแข็งของชุมชน ไม่ว่าจะเป็นรายได้ การประชาสัมพันธ์ชุมชน ส่วนผลกระทบด้านลบคือ อาจเกิดปัญหาด้านอาชญากรรม ยาเสพติด และโรคระบาท เป็นต้น แนวทางที่เหมาะสมในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบ้านลวงเหนือคือ การพัฒนาในรูปแบบของโฮมสเตย์ และการสร้างแหล่งความรู้ชุมชน^{๗๓}

พรทิพย์ กิจเจริญไพศาล ได้ทำวิจัยเรื่อง “การศึกษาทรัพยากรท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนชาวมอญเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในจังหวัดปทุมธานี” ผลการวิจัยสรุปได้ว่า จังหวัดปทุมธานีมีทรัพยากรท่องเที่ยวที่มีศักยภาพสูง โดดเด่นด้านวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของชาวมอญด้าน ประวัติศาสตร์ ด้านโบราณสถานและโบราณวัตถุ ได้แก่ วัดมอญ เตาโอ่งอ่าง เครื่องปั้น ดินเผา ตุ่มสามโคก ตลอดจนด้านประเพณี เทศกาล ได้แก่ งานสงกรานต์ งานแห่เสาหงส์ธงตะขาบ และวิถีชีวิตของชุมชนชาวมอญได้แก่ อาหารการกิน การแต่งกายแนวทางการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในจังหวัดปทุมธานี ควรเน้นการพัฒนาคุณค่าทางศิลปวัฒนธรรมของชุมชนชาวมอญ อนุรักษ์และถ่ายทอดภูมิปัญญา และองค์ความรู้ให้คงอยู่อย่างต่อเนื่อง แนวทางการพัฒนาด้านกิจกรรมท่องเที่ยวของชุมชนชาวมอญ ควรพัฒนาด้านการคมนาคม โดยการปรับปรุงถนน และพัฒนาเส้นทางการเดินทางไปสู่แหล่งท่องเที่ยวให้เชื่อมโยงถึงกัน ตลอดจนพัฒนาด้านบริการและสิ่งอำนวยความสะดวก โดยการให้ข้อมูลด้านการท่องเที่ยวกับนักท่องเที่ยว ควบคู่กับการให้ความรู้ด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ^{๗๔}

สมาภรณ์ คงเจริญกาย ได้ทำวิจัยเรื่อง “พฤติกรรมและความพึงพอใจของผู้เข้ามาท่องเที่ยวที่มีผลต่อการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา” ผลการวิจัยพบว่า ๑) ผู้ที่เข้ามาท่องเที่ยวที่มีพฤติกรรมการได้รู้จักสถานที่ท่องเที่ยวในจังหวัดพระนครศรีอยุธยานั้นมาจากการบอกของญาติและเพื่อนแนะนำที่เข้ามาท่องเที่ยวก่อนแล้ว โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อต้องการเข้ามาไหว้พระตามวัดต่าง ๆ ซึ่งจะเข้ามาท่องเที่ยวเฉลี่ยอยู่จำนวน ๒ - ๔ ครั้ง ในช่วงวันเสาร์และวันอาทิตย์ ด้วยการใช้จ่ายพาหนะรถยนต์ส่วนตัว และเมื่อเข้ามาท่องเที่ยวแล้ว ผู้เข้ามาท่องเที่ยวมักจะจ่ายใช้สอยซื้อของ

^{๗๓} กฤษดา พุ้ยอาภัย, เรื่อง “การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม : กรณีศึกษาบ้านลวงเหนือ ตำบลลวงเหนือ อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่”, **ปริญาญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต**, (สาขาวิชาเศรษฐศาสตร์การเมือง), (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๕๒), บทคัดย่อ.

^{๗๔} พรทิพย์ กิจเจริญไพศาล, เรื่อง “การศึกษาทรัพยากรท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนชาวมอญเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในจังหวัดปทุมธานี”, **ปริญาญานิพนธ์ วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต**, (การวางแผนและการจัดการการท่องเที่ยวเพื่ออนุรักษ์สิ่งแวดล้อม), (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ), ๒๕๕๓), บทคัดย่อ.

เบ็ดเตล็ด จำนวนเฉลี่ยไม่เกิน ๑,๐๐๐ บาท ลักษณะการท่องเที่ยวตามสถานที่เป็นการเดินเท้าเที่ยวชมสถานที่ต่างๆ มีอาณาบริเวณใกล้เคียงกัน มุ่งเน้นความสนใจด้านโบราณสถาน ส่วนการจัดกิจกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยวของจังหวัดพระนครศรีอยุธยาที่สามารถดึงดูดกลุ่มผู้เข้ามาท่องเที่ยวคือ การจัดงานมรดกโลก โดยรับทราบข้อมูลการจัดงานจากทางวารสารการท่องเที่ยว และผู้เข้ามาท่องเที่ยวส่วนใหญ่มีพฤติกรรมที่จะกลับมาท่องเที่ยวในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาอีกครั้ง ๒) การศึกษาระดับความพึงพอใจของผู้เข้ามาท่องเที่ยวในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา พบว่าระดับความพึงพอใจของผู้เข้ามาท่องเที่ยวในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาที่มีต่อด้านสถานที่ ด้านการอำนวยความสะดวก และด้านการบริการ ส่วนใหญ่มีระดับความพึงพอใจอยู่ในระดับมาก ๓) ผู้เข้ามาท่องเที่ยวที่มีการศึกษาแตกต่างกัน มีผลต่อระดับความพึงพอใจในการเข้ามาท่องเที่ยวที่แตกต่างกัน ๔) พฤติกรรมความถี่ในการเข้ามาท่องเที่ยว การเดินทาง ลักษณะค่าใช้จ่ายในการเข้ามาท่องเที่ยวค่าใช้จ่ายที่ใช้ และการกลับมาท่องเที่ยวอีกครั้งที่ต่างกัน มีระดับความพึงพอใจในการเข้ามาท่องเที่ยวไม่แตกต่างกัน และ ๕) วิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยส่วนบุคคลกับพฤติกรรมของผู้เข้ามาท่องเที่ยว พบว่า ปัจจัยส่วนบุคคลด้านอายุ ระดับการศึกษา อาชีพ รายได้ส่วนบุคคลต่อเดือนและสถานภาพมีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมของผู้ที่เข้ามาท่องเที่ยวในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา^{๗๕}

อรพิน บุญเยี่ยม ได้ทำวิจัยเรื่อง “การศึกษาความคิดเห็นเกี่ยวกับการเข้ามาเที่ยวในวัดพระศรีสรรเพชญ์” พบว่า ๑) สาเหตุที่เดินทางมาเที่ยวส่วนใหญ่สนใจในประวัติศาสตร์ของวัดพระศรีสรรเพชญ์ เดินทางมาเที่ยวชมวัดพระศรีสรรเพชญ์มาโดยรถยนต์ส่วนตัว เดินทางมาเที่ยวชม วัดพระศรีสรรเพชญ์ครั้งแรก รู้จักวัดพระศรีสรรเพชญ์ส่วนใหญ่ รู้จักจากเพื่อนแนะนำ การเดินทางมายังวัดพระศรีสรรเพชญ์สะดวกสบาย การเดินทางมาท่องเที่ยวครั้งนี้ใช้จ่ายงบประมาณไม่เกิน ๕๐๐ บาท การใช้จ่ายในการท่องเที่ยวครั้งนี้ได้มุ่งเน้นใช้จ่ายค่าใช้จ่ายเบ็ดเตล็ด สถานที่ท่องเที่ยวควรได้รับการปรับปรุงแก้ไขส่วนใหญ่บูรณะซ่อมแซม ประทับใจอะไรมากที่สุดประทับใจความรู้ทางประวัติศาสตร์ทางโบราณคดีและความสวยงามทางด้านสถาปัตยกรรมศิลปกรรม ๒) ความคิดเห็นของผู้มาเที่ยวที่มีต่อวัดพระศรีสรรเพชญ์ สถานที่ท่องเที่ยวเป็นโบราณสถานที่มีความสำคัญเห็นด้วยมากที่สุด ในส่วนของขนาดของแผ่นป้ายประชาสัมพันธ์ความคิดเห็นด้วยค่อนข้างมาก การประชาสัมพันธ์และการสร้างความพึงพอใจแก่นักท่องเที่ยวจัดอยู่ในระดับความคิดเห็นด้วยค่อนข้างมาก ร้านขายของที่ระลึกและร้านอาหารประจำท้องถิ่นจัดอยู่ในชั้นความคิดเห็นที่ค่อนข้างมาก การเดินทางในการมาท่องเที่ยวถือว่ามีความสะดวกค่อนข้างมากเพราะอยู่ใกล้กับกรุงเทพฯ สามารถเดินทางได้ทั้งทางรถยนต์และทางรถไฟ ซึ่งจัดอยู่ในระดับความคิดเห็นค่อนข้างดีมาก ในส่วนของบรรยากาศภายในวัดพระศรีสรรเพชญ์ก็ถือว่าร่มรื่น และสวยงาม และมีเจ้าหน้าที่รักษาความปลอดภัยและเจ้าหน้าที่อำนวยความสะดวกแก่

^{๗๕} สมารณ์ คงเจริญกาย, “พฤติกรรมและความพึงพอใจของผู้เข้ามาท่องเที่ยวที่มีผลต่อการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา”, วิทยานิพนธ์ปริญญาบริหารธุรกิจมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา, ๒๕๔๘), บทคัดย่อ.

นักท่องเที่ยวมากเพียงพอกับจำนวนนักท่องเที่ยวที่เข้ามาท่องเที่ยว ซึ่งตรงจุดนี้ถือว่าเป็นตัวแปรสำคัญในการสร้างความสบายใจเกี่ยวกับชีวิตและทรัพย์สินของนักท่องเที่ยวได้เป็นอย่างดี^{๗๖}

๒.๗ กรอบแนวคิดการวิจัย (Conceptual Framework)

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้ากรอบแนวคิดให้เห็นถึงกระบวนการเชื่อมโยงเกี่ยวกับความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวต่อการจัดการการท่องเที่ยวเชิงพุทธของวัดหนองแขง (พระอารามหลวง) อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น โดยได้กำหนดเป็นกรอบแนวคิดการวิจัย (Conceptual Framework) ประกอบด้วยตัวแปรต้น (Independent Variables) และตัวแปรตาม (Dependent Variables)



แผนภาพที่ ๒.๑ กรอบแนวคิดการวิจัย

^{๗๖} อรพิน บุญเยี่ยม, เรื่อง “การศึกษาความคิดเห็นเกี่ยวกับการเข้ามาเที่ยวในวัดพระศรีสรรเพชญ์”, วิทยานิพนธ์ปริญญาบริหารธุรกิจมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา, ๒๕๔๔), บทคัดย่อ.

บทที่ ๓

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้ การวิจัยเรื่อง “การจัดการการท่องเที่ยวเชิงพุทธของวัดหนองแวง (พระอารามหลวง) อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น เพื่อให้การวิจัยเป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการตามลำดับดังนี้

- ๓.๑ รูปแบบการวิจัย
- ๓.๒ ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง
- ๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
- ๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล
- ๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูล

๓.๑ รูปแบบการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “การจัดการการท่องเที่ยวเชิงพุทธของวัดหนองแวง (พระอารามหลวง) อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น” เป็นการวิจัยแบบผสม (Mixed Method) โดยเป็นการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ซึ่งเป็นการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) และการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ภายในวัดหนองแวง (พระอารามหลวง)

๓.๒ ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

๓.๒.๑ ประชากร

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ได้แก่ นักท่องเที่ยวที่เดินทางมาเที่ยววัดหนองแวง (พระอารามหลวง) อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น ที่มีอายุ ๑๕ ปีขึ้นไป ในปี พ.ศ. ๒๕๕๕ จำนวน ๗๗,๑๒๔^๑ คน

๓.๒.๒ กลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่าง แบ่งเป็น ๒ กลุ่ม คือ

๓.๒.๒.๑ กลุ่มที่ ๑ ได้แก่นักท่องเที่ยวที่เดินทางเข้ามาท่องเที่ยวในวัดหนองแวง (พระอารามหลวง) อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น โดยผู้วิจัยได้กำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างโดยการเปิดตารางกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างของเครซี (Krejcie) และมอร์แกน (Morgan)^๒ ได้ขนาดของกลุ่มตัวอย่าง

^๑ วัดหนองแวง (พระอารามหลวง), สมุดเชี่ยนเยียมวัด, พ.ศ. ๒๕๕๕.

^๒ ธานินทร์ ศิลป์จารุ, การวิจัยและวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติด้วย SPSS, พิมพ์ครั้งที่ ๑, (กรุงเทพมหานคร : บิซิเนสเซอร์แอนดรัส, ๒๕๕๒), หน้า ๔๘ -๔๙.

๓๘๒ คน โดยผู้วิจัยได้ทำการเลือกตัวอย่างแบบบังเอิญ (Accidental Sampling) โดยใช้ระยะเวลาประมาณ ๓ เดือน ระหว่างเดือน พฤษภาคม ถึง กรกฎาคม

๓.๒.๒.๒ กลุ่มที่ ๒ เป็นผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key-Informants) โดยใช้วิธีการเลือกตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) รวมจำนวน ๕ รูป/คน ดังนี้

๑. พระธรรมวิสุทธาจารย์ ตำแหน่ง เจ้าอาวาสวัดหนองแขง (พระอารามหลวง)
๒. พระมหาอดุลย์ กิตติญาณเมธี ตำแหน่ง ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดหนองแขงวิทยา
๓. พระครูสุตธรรมรักชิต ตำแหน่ง ผู้ช่วยฝ่ายบริหารทั่วไป โรงเรียนวัดหนองแขงวิทยา
๔. นายบัญญัติ นาคมจรินทร์ ตำแหน่ง ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนา จังหวัดขอนแก่น
๕. นายพนรัตน์ กอกหวาน ตำแหน่ง ผู้อำนวยการการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย สำนักงาน จังหวัดขอนแก่น

๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ผู้วิจัยได้ใช้แบบสอบถาม (Questionnaire) และแบบสัมภาษณ์ (Interview) เป็นเครื่องมือในการวิจัยโดยดำเนินการดังนี้

๓.๓.๑ ลักษณะของเครื่องมือ

๓.๓.๑.๑ ลักษณะของแบบสอบถาม (Questionnaire)

แบบสอบถามมีลักษณะปลายปิดและปลายเปิด โดยแบ่งออกเป็น ๓ ตอนดังนี้

ตอนที่ ๑ เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ เพศ อายุ การศึกษา อาชีพ มีลักษณะเป็นคำถามแบบปลายปิดให้เลือกตอบแบบตรวจสอบรายการ (Check list) จำนวน ๔ ข้อ

ตอนที่ ๒ เป็นแบบสอบถามที่ใช้วัดความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวต่อการจัดการการท่องเที่ยวเชิงพุทธของวัดหนองแขง (พระอารามหลวง) อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น มีลักษณะเป็นมาตราส่วนประเมินค่า (RatingScale) มี ๕ ระดับ ตามหลักการของลิเคิร์ต (Likert)^๓ จำนวน ๓๐ ข้อ โดยแบ่งคำถามตามระดับการจัดการ ออกเป็น ๓ ด้าน ดังนี้

๑. ด้านสถานที่
๒. ด้านการสร้างแรงจูงใจ
๓. ด้านการให้บริการ

ตอนที่ ๓ เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการจัดการการท่องเที่ยวเชิงพุทธของวัดหนองแขง (พระอารามหลวง) ซึ่งมีลักษณะเป็นคำถามปลายเปิด (Open ended Questionnaire) ให้ตอบโดยเสรี

^๓ สุวรี ศิริโกการภิมมย์, การวิจัยทางการศึกษา, (ลพบุรี : สถาบันราชภัฏเทพสตรี , ๒๕๔๖), หน้า ๑๔๐.

๓.๓.๑.๒ ลักษณะของเครื่องมือสำหรับแบบสัมภาษณ์ (Interview Form)

แบบสัมภาษณ์ มีลักษณะแบบมีโครงสร้าง ซึ่งเป็นคำถามแบบปลายเปิด (Open ended Form) เพื่อให้ผู้ให้สัมภาษณ์ได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับแนวทางการจัดการการท่องเที่ยวเชิงพุทธของวัดหนองแวง (พระอารามหลวง) อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น และข้อเสนอแนะต่าง ๆ ได้อย่างอิสระ

๓.๓.๒ การสร้างและการตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ

๓.๓.๒.๑ การสร้างและการตรวจสอบคุณภาพของแบบสอบถาม

๑) ขั้นตอนการสร้างแบบสอบถาม (Questionnaire)

ผู้วิจัยได้ดำเนินการสร้างแบบสอบถามในการวิจัย โดยศึกษาเอกสารวิชาการและจากงานวิจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการการท่องเที่ยวเชิงพุทธของวัดหนองแวง (พระอารามหลวง) โดยมีขั้นตอนดังนี้

๑. ศึกษาแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวข้องกับการจัดการการท่องเที่ยวเชิงพุทธของวัดหนองแวง (พระอารามหลวง) จากเอกสาร ตำรา และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๒. กำหนดกรอบแนวคิดในการวิจัย และสรุปเป็นคำนิยามศัพท์ในการวิจัย

๓. สร้างแบบสอบถามจากกรอบเนื้อหาในคำนิยามศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย โดยแบ่งแบบสอบถามออกเป็น ๓ ตอน

๔. นำแบบสอบถามที่สร้างเสร็จเรียบร้อยแล้ว นำเสนอให้ผู้เชี่ยวชาญ ทำการตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา

๕. เมื่อผู้เชี่ยวชาญตรวจเรียบร้อยแล้ว จึงนำไปทดลองใช้กับหน่วยการวัดที่มีใช้ประชากรในการวิจัย แล้วนำมาหาค่าความเชื่อมั่น

๖. หากพบว่า แบบสอบถามมีความเชื่อมั่นแล้ว จึงนำไปทดลองใช้จริงกับกลุ่มตัวอย่างเป้าหมายต่อไป

๒) ขั้นตอนการตรวจสอบคุณภาพของแบบสอบถาม

นำแบบสอบถามที่สร้างเสร็จเรียบร้อยแล้วไปหาคุณภาพของแบบสอบถาม ดังนี้

๑. ผู้วิจัยทำการหาความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) โดยนำแบบสอบถามที่สร้างขึ้นไปให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบความถูกต้องและความครอบคลุมของเนื้อหาที่ต้องการศึกษา จำนวน ๕ ท่าน ได้แก่

๑) พระมหาสำราญ กम्मสุโท, ดร. น.ธ.เอก, ป.ธ.๖, พธ.บ., M.A. (English), Ph.D. (English)

๒) พระครูสุตธรรมรักขิต น.ธ.เอก, ป.ธ.๔, ป.วค., พธ.ม. (ปรัชญา)

๓) ผศ.ดร. ไสวีย์ บำรุงภักดิ์ พธ.ด. (พระพุทธศาสนา) อาจารย์ประจำสาขาวิชาพระพุทธศาสนา

๔) ดร.เยาวนิตย์ เพียงเกษ อาจารย์พิเศษประจำสาขาวิชารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยวิทยาเขตขอนแก่น

๕) อาจารย์ นิเทศ สนั่นนารี น.ธ.เอก, พธ.บ., M.A. (Public Administration) อาจารย์ประจำมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น

๒. นำแบบสอบถามที่ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบแล้วนำมาหาค่าดัชนีความสอดคล้องตามวัตถุประสงค์ของข้อคำถาม (Index of Congruence : IOC) ซึ่งแต่ละข้อได้ค่า IOC ๑.๐๐ ทุกข้อ

๓. นำแบบสอบถามมาปรับปรุงตามคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญและกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ แล้วนำไปทำการทดสอบหาค่าความเชื่อมั่น (Reliability) โดยนำแบบสอบถามที่ได้ไปปรับปรุงแล้วไปทดลองใช้ (Try out) กับประชากรที่ไม่ได้เป็นกลุ่มตัวอย่าง จำนวน ๓๐ คน แล้วนำมาตรวจคะแนนหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (Alpha Coefficients) ตามวิธีของครอนบาค (Cronbach) โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทางคอมพิวเตอร์ ได้ค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของความเชื่อมั่นทั้งฉบับเท่ากับ ๐.๙๕๓

๔. แบบสอบถามที่หาค่าความเชื่อมั่นแล้วนำไปเก็บข้อมูลต่อไป

๓.๓.๒.๒ การสร้างและการตรวจสอบคุณภาพของแบบสัมภาษณ์

๑) ขั้นตอนการสร้างแบบสัมภาษณ์ (Interview Form)

ผู้วิจัยได้ดำเนินการสร้างแบบสัมภาษณ์ในการวิจัย โดยศึกษาเอกสารวิชาการและจากงานวิจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการการท่องเที่ยวเชิงพุทธของวัดหนองแขง (พระอารามหลวง) โดยมีขั้นตอนดังนี้

๑. ศึกษาแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการจัดการการท่องเที่ยวเชิงพุทธของวัดหนองแขง (พระอารามหลวง) อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น จากเอกสาร ตำรา และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๒. กำหนดกรอบแนวคิดในการวิจัย และสรุปเป็นค่านิยามศัพท์ในการวิจัย

๓. สร้างแบบสัมภาษณ์จากกรอบเนื้อหาในค่านิยามศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย โดยแบ่งแบบสอบถามออกเป็น ๒ ตอน

๔. นำแบบสัมภาษณ์ที่สร้างเสร็จเรียบร้อยแล้ว นำเสนอให้ผู้เชี่ยวชาญ ทำการตรวจความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา

๕. เมื่อผู้เชี่ยวชาญตรวจเรียบร้อยแล้ว จึงนำไปสัมภาษณ์กับกลุ่มตัวอย่างเป้าหมายต่อไป

๒) ขั้นตอนการตรวจสอบคุณภาพของแบบสัมภาษณ์

นำแบบสัมภาษณ์ที่สร้างเสร็จเรียบร้อยแล้วไปหาคุณภาพของแบบสัมภาษณ์ ดังนี้

๑. ผู้วิจัยทำการหาความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) โดยนำแบบสัมภาษณ์ที่สร้างขึ้นให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบความถูกต้องและความครอบคลุมของเนื้อหาที่ต้องการศึกษา จำนวน ๕ ท่าน

๒. นำแบบสัมภาษณ์ที่ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบแล้วนำมาหาค่าดัชนีความสอดคล้องตามวัตถุประสงค์ของข้อคำถาม (Index of Congruence : IOC)

๓. นำแบบสัมภาษณ์มาปรับปรุงตามคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญและกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ แล้วนำไปสัมภาษณ์กับกลุ่มตัวอย่างเป้าหมายต่อไป

๓.๓.๓ การวัดค่าตัวแปรของแบบสอบถาม

๑) การวัดค่าตัวแปรอิสระประกอบด้วย

๑. เพศ แบ่งออกเป็น ๒ กลุ่ม ประกอบด้วย ชาย และ หญิง

๒. อายุ แบ่งออกเป็น ๔ กลุ่ม ประกอบด้วย น้อยกว่า ๒๐ ปี, ระหว่าง ๑๕ - ๓๐ ปี ระหว่าง ๓๑ - ๔๐ ปี และมากกว่า ๔๐ ปี

๓. ระดับการศึกษา แบ่งออกเป็น ๓ กลุ่ม ประกอบด้วย ต่ำกว่าปริญญาตรี, ปริญญาตรี และสูงกว่าปริญญาตรี

๔. อาชีพ แบ่งออกเป็น ๖ กลุ่ม ประกอบด้วย นักเรียน/นักศึกษา, รัฐบาล, พนักงานบริษัท, ค้าขาย/ธุรกิจส่วนตัว, รับจ้างทั่วไป, เกษตรกรรม,

๒) การวัดค่าตัวแปรตาม ประกอบด้วยความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวต่อการจัดการการท่องเที่ยวเชิงพุทธของวัดหนองแขง (พระอารามหลวง) อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น โดยคำตอบเป็นแบบประเมินค่า Rating Scale สร้างคำตอบตามแนวของลิเคิร์ต (Likert) มีคำตอบให้เลือก ๕ ระดับ และมีเกณฑ์การให้คะแนนคือ

๕	หมายถึง	มีความคิดเห็นอยู่ในระดับ	มากที่สุด
๔	หมายถึง	มีความคิดเห็นอยู่ในระดับ	มาก
๓	หมายถึง	มีความคิดเห็นอยู่ในระดับ	ปานกลาง
๒	หมายถึง	มีความคิดเห็นอยู่ในระดับ	น้อย
๑	หมายถึง	มีความคิดเห็นอยู่ในระดับ	น้อยที่สุด

โดยเกณฑ์การแปลผลค่าเฉลี่ย โดยกำหนดเกณฑ์ในการวิเคราะห์ ตามแนวคิดของเบสต์ (Best)^๕

ค่าเฉลี่ย	๔.๕๐ - ๕.๐๐	แปลว่า	มากที่สุด
ค่าเฉลี่ย	๓.๕๐ - ๔.๔๙	แปลว่า	มาก
ค่าเฉลี่ย	๒.๕๐ - ๓.๔๙	แปลว่า	ปานกลาง
ค่าเฉลี่ย	๑.๕๐ - ๒.๔๙	แปลว่า	น้อย
ค่าเฉลี่ย	๑.๐๐ - ๑.๔๙	แปลว่า	น้อยที่สุด

๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลผู้วิจัยได้ดำเนินการดังนี้

๓.๔.๑ การเก็บรวบรวมข้อมูลจากแบบสอบถาม

๑. ทำหนังสือขอความอนุเคราะห์ในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากโครงการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ ศูนย์บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เพื่อกราบเรียนพระธรรมวิสุทธาจารย์ เจ้าอาวาสวัดหนองแขง (พระอารามหลวง) อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น

๒. ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยแจกแบบสอบถามให้กลุ่มตัวอย่างนักท่องเที่ยวที่เดินทางเข้ามาท่องเที่ยววัดหนองแขง (พระอารามหลวง) จำนวน ๓๘๒ คน

๓. ตรวจสอบความถูกต้อง และความสมบูรณ์ของแบบสอบถามเพื่อนำมาใช้ในการวิเคราะห์ต่อไป

^๕ ประกอบ กรรณสูตร, สถิติเพื่อการวิจัยทางพฤติกรรมศาสตร์, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร : ด่านสุทธากาพิมพ์, ๒๕๔๒), หน้า ๑๐๘.

๓.๔.๒ การเก็บรวบรวมข้อมูลแบบสัมภาษณ์

ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลแบบสัมภาษณ์ตามขั้นตอน ดังนี้

๑. ผู้วิจัยได้นำหนังสือขออนุญาตเก็บรวบรวมข้อมูล จากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย นำเสนอพระธรรมวิสุทธาจารย์ เจ้าอาวาสวัดหนองแขวง (พระอารามหลวง) อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น เพื่อขออนุญาตเก็บข้อมูลการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) กับผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informants) วัตถุประสงค์การทอ้งเกี่ยวเชิงพุทธของวัดหนองแขวง (พระอารามหลวง) อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น จำนวน ๕ ท่าน

๒. ทำการนัดหมายวันเพื่อสัมภาษณ์

๓. ทำการสัมภาษณ์

๔. นำข้อมูลจากการสัมภาษณ์ไปวิเคราะห์ข้อมูลต่อไป

๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปเพื่อการวิจัยทางสังคมศาสตร์ สถิติที่ใช้วิเคราะห์ข้อมูลมีดังนี้

๓.๕.๑ การวิเคราะห์ข้อมูลแบบสอบถาม

หลังจากที่ได้ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลจากแบบสอบถามเรียบร้อยแล้ว นำข้อมูลที่ได้ไปวิเคราะห์ข้อมูลด้วยเครื่องคอมพิวเตอร์ โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติเพื่อการวิจัยทางสังคมศาสตร์ ดังนี้

สถิติพรรณนา (Descriptive Statistics)

๑. ใช้สถิติจำนวน (Frequency) และร้อยละ (Percentage) อธิบายปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม วิเคราะห์โดยการ นำเสนอเป็นตารางประกอบการบรรยายผล

๒. ใช้สถิติวิเคราะห์โดยการหาค่าเฉลี่ย (\bar{X}) ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) อธิบายข้อมูล การจัดการการท่องเที่ยวเชิงพุทธของวัดหนองแขวง (พระอารามหลวง) นำเสนอในรูปตารางประกอบคำบรรยาย

สถิติอนุมาน (Inferential Statistics)

๑. ใช้สถิติทดสอบค่าที (t-test) ในกรณีตัวแปรต้นสองกลุ่ม

๒. ใช้สถิติการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One Way ANOVA)^๕ ในกรณีตัวแปรต้นมากกว่าสองกลุ่มขึ้นไป เมื่อพบว่ามีความแตกต่าง จะทำการเปรียบเทียบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่ โดยใช้วิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (Least Significant Difference : LSD.)

๓.๕.๒ การวิเคราะห์ข้อมูลแบบสัมภาษณ์

การวิเคราะห์ข้อมูลแบบสัมภาษณ์ วิเคราะห์โดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis Technique) ประกอบบริบท และประมวลผลเข้าด้วยกัน รวมทั้งใช้แนวคิดจากเอกสารและผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องมาสนับสนุนในการวิเคราะห์เพื่อให้เห็นภาพรวม

^๕ ชูศรี วงศ์รัตน์, เทคนิคการใช้สถิติเพื่อการวิจัย, (กรุงเทพมหานคร : เทพเนรมิตการพิมพ์, ๒๕๔๑), หน้า ๒๓๖.

บทที่ ๔

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การศึกษาวิจัยเรื่อง “การจัดการการท่องเที่ยวเชิงพุทธของวัดหนองแวง (พระอารามหลวง) อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น” มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการจัดการการท่องเที่ยวเชิงพุทธของวัดหนองแวง (พระอารามหลวง) อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น ตามความคิดเห็นของนักท่องเที่ยว เพื่อเปรียบเทียบการจัดการการท่องเที่ยวเชิงพุทธของวัดหนองแวง (พระอารามหลวง) อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่นตามความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวที่มีปัจจัยส่วนบุคคลแตกต่างกัน เพื่อศึกษาแนวทางการจัดการการท่องเที่ยวเชิงพุทธของวัดหนองแวง (พระอารามหลวง) อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น ผู้วิจัยนำแบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์ที่ได้จากการสอบถามและสัมภาษณ์ มาวิเคราะห์โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปเพื่อการวิจัยทางสังคมศาสตร์ ผลการวิเคราะห์ข้อมูลนำเสนอต่อไปนี้

๔.๑ ปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม

๔.๒ ความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวต่อการจัดการการท่องเที่ยวเชิงพุทธของวัดหนองแวง (พระอารามหลวง) อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น

๔.๓ ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวต่อการจัดการการท่องเที่ยวเชิงพุทธของวัดหนองแวง (พระอารามหลวง) อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น

๔.๔ ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการจัดการการท่องเที่ยวเชิงพุทธของวัดหนองแวง (พระอารามหลวง) อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น

๔.๕ บทสัมภาษณ์แนวทางการจัดการการท่องเที่ยวเชิงพุทธของวัดหนองแวง (พระอารามหลวง) อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น

๔.๑ ปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม

ผู้วิจัยได้ศึกษาสภาพปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถามจำแนกตาม เพศ อายุ การศึกษา อาชีพ ผลการศึกษาดังปรากฏในตารางต่อไปนี้

ตารางที่ ๔.๑ จำนวนและร้อยละ ของผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม

(n = ๓๘๒)

ปัจจัยส่วนบุคคลของนักท่องเที่ยวนักท่องเที่ยว	จำนวน (คน)	ร้อยละ
๑. เพศ		
ชาย	๑๑๒	๒๙.๓
หญิง	๒๗๐	๗๐.๗
รวม	๓๘๒	๑๐๐
๒. อายุ		
ต่ำกว่า ๒๐ ปี	๑๖๘	๔๔.๐
๒๑ - ๓๐ ปี	๑๑๒	๒๙.๓
๓๑ - ๔๐ ปี	๕๙	๑๕.๔
๔๑ - ๕๐ ปี	๒๑	๕.๕
๕๑ - ๖๐ ปี	๑๗	๔.๕
๖๐ ปีขึ้นไป	๕	๑.๓
รวม	๓๘๒	๑๐๐
๓. การศึกษา		
มัธยมศึกษาตอนต้น	๑๐๐	๒๖.๒
มัธยมศึกษาตอนปลาย / ปวช	๖๘	๑๗.๘
อนุปริญญา / ปวส	๔๒	๑๑.๐
ปริญญาตรี	๑๔๙	๓๙.๐
สูงกว่าปริญญาตรี	๒๓	๖.๐
รวม	๓๘๒	๑๐๐
๔. อาชีพ		
นักเรียน / นักศึกษา	๒๑๙	๕๗.๓
รับราชการ	๔๖	๑๒.๐
พนักงานบริษัท	๕๐	๑๓.๑
ค้าขาย / ธุรกิจส่วนตัว	๓๔	๘.๙
รับจ้างทั่วไป	๒๙	๗.๖
เกษตรกรกรรม	๔	๑.๐
รวม	๓๘๒	๑๐๐

จากตารางที่ ๔.๑ แสดงจำนวนร้อยละ ปัจจัยส่วนบุคคลของนักท่องเที่ยวของวัดหนองแวง (พระอารามหลวง) อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น สามารถอธิบายในแต่ละประเด็นดังต่อไปนี้

๑. ปัจจัยส่วนบุคคลของนักท่องเที่ยวของวัดหนองแวง (พระอารามหลวง) อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น ส่วนใหญ่ เป็นเพศหญิง คิดเป็นร้อยละ ๗๐.๗ รองลงมาคือเพศชาย คิดเป็นร้อยละ ๒๙.๓

๒. ปัจจัยส่วนบุคคลของนักท่องเที่ยวของวัดหนองแวง (พระอารามหลวง) อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น ส่วนใหญ่ อายุต่ำกว่า ๒๐ ปี คิดเป็นร้อยละ ๔๔.๐ รองลงมาคือ อายุ ๒๑-๓๐ ปี คิดเป็นร้อยละ ๒๙.๓ อายุ ๓๑-๔๐ ปี คิดเป็นร้อยละ ๑๕.๔ อายุ ๔๑-๕๐ ปี คิดเป็นร้อยละ ๕.๕ อายุ ๕๑-๖๐ ปี คิดเป็นร้อยละ ๔.๕ และ ๖๐ ปีขึ้นไป คิดเป็นร้อยละ ๑.๓ ตามลำดับ

๓. ปัจจัยส่วนบุคคลของนักท่องเที่ยวของวัดหนองแวง (พระอารามหลวง) อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น ส่วนใหญ่ การศึกษาระดับปริญญาตรี คิดเป็นร้อยละ ๓๙.๐ รองลงมาคือ มัธยมศึกษาตอนต้น คิดเป็นร้อยละ ๒๖.๒ มัธยมปลาย/ปวช คิดเป็นร้อยละ ๑๗.๘ อนุปริญญา/ปวส คิดเป็นร้อยละ ๑๑.๐ และสูงกว่าปริญญาตรี คิดเป็นร้อยละ ๖.๐ ตามลำดับ

๔. ปัจจัยส่วนบุคคลของนักท่องเที่ยวของวัดหนองแวง (พระอารามหลวง) อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น ส่วนใหญ่ เป็นนักเรียนนักศึกษา คิดเป็นร้อยละ ๕๗.๓ รองลงมาคือ พนักงานบริษัท คิดเป็นร้อยละ ๑๓.๑ รับราชการ คิดเป็นร้อยละ ๑๒.๐ ค้าขาย/ธุรกิจส่วนตัว คิดเป็นร้อยละ ๘.๙ รับจ้างทั่วไป คิดเป็นร้อยละ ๗.๖ และเกษตรกร คิดเป็นร้อยละ ๑.๐ ตามลำดับ

๔.๒ ความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวที่มีต่อการจัดการการท่องเที่ยวเชิงพุทธของวัดหนองแวง (พระอารามหลวง) อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น

ผลการวิเคราะห์ความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวต่อการจัดการการท่องเที่ยวเชิงพุทธของวัดหนองแวง (พระอารามหลวง) อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น ตามความคิดเห็นของนักท่องเที่ยว ตามแบบสอบถามแบ่งออกเป็น ๓ ด้าน ได้แก่ ด้านสถานที่ ด้านการสร้างแรงจูงใจ ด้านการให้บริการ มีจำนวน ๒๐ ข้อ วิเคราะห์ ข้อมูลโดยใช้สถิติ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และแปลผลการจัดการการท่องเที่ยวเชิงพุทธของวัดหนองแวง (พระอารามหลวง) อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น ตามความคิดเห็นของนักท่องเที่ยว โดยภาพรวมและรายด้าน มีรายละเอียดในตารางดังต่อไปนี้

ตารางที่ ๔.๒ แสดงค่าเฉลี่ย (\bar{X}) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และแปลผลความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวต่อการจัดการการท่องเที่ยวเชิงพุทธของวัดหนองแวง (พระอารามหลวง) อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น โดยภาพรวม

(ก = ๓๘๒)

ข้อที่	การจัดการการท่องเที่ยว	\bar{X}	S.D.	การแปลผล
๑	ด้านสถานที่	๔.๔๘	๐.๔๕	มาก
๒	ด้านการสร้างแรงจูงใจ	๔.๓๒	๐.๕๐	มาก
๓	ด้านการให้บริการ	๔.๑๘	๐.๕๙	มาก
	รวม	๔.๓๒	๐.๔๔	มาก

จากตารางที่ ๔.๒ พบว่า การจัดการการท่องเที่ยวเชิงพุทธของวัดหนองแวง (พระอารามหลวง) อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น ตามความคิดเห็นของประชาชน โดยรวม อยู่ในระดับมาก (\bar{X} = ๔.๓๒) เมื่อพิจารณาในแต่ละด้าน พบว่า การจัดการการท่องเที่ยวเชิงพุทธของวัดหนองแวง (พระอารามหลวง) อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น ตามความคิดเห็นของประชาชน อยู่ในระดับมากทุกด้าน โดยเรียงลำดับค่าเฉลี่ยได้ดังนี้ คือ ด้านสถานที่ (\bar{X} = ๔.๔๘) ด้านการสร้างแรงจูงใจ (\bar{X} = ๔.๓๒) ด้านการให้บริการ (\bar{X} = ๔.๑๘)

ตารางที่ ๔.๓ แสดงค่าเฉลี่ย (\bar{X}) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และแปลผลระดับการจัดการการท่องเที่ยวเชิงพุทธของวัดหนองแวง (พระอารามหลวง) อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น ตามความคิดเห็นของนักท่องเที่ยว ด้านสถานที่

(n = ๓๘๒)

ข้อที่	ด้านสถานที่	\bar{X}	S.D.	การแปลผล
๑	สถานที่ท่องเที่ยวสะอาด	๔.๔๕	๐.๕๙	มาก
๒	สถานที่ท่องเที่ยวมีความเป็นระเบียบ สวยงาม	๔.๕๓	๐.๕๘	มาก
๓	สถานที่ตั้งองค์พระมหาธาตุมีความเหมาะสม	๔.๕๘	๐.๕๖	มาก
๔	สถานที่ท่องเที่ยวมีการจัดการที่เป็นระบบมีสัดส่วนเหมาะสม	๔.๔๓	๐.๖๔	มาก
๕	สถานที่ประดิษฐานพระบรมสารีริกธาตุอยู่ตำแหน่งที่เหมาะสม	๔.๕๒	๐.๖๐	มาก
๖	สถานที่ท่องเที่ยวมีระบบสาธารณูปโภคโดยรวมมีความเหมาะสม	๔.๓๓	๐.๖๗	มาก
	รวม	๔.๔๘	๐.๕๕	มาก

จากตารางที่ ๔.๓ พบว่า นักท่องเที่ยวมีความคิดเห็นต่อการจัดการการท่องเที่ยวเชิงพุทธของวัดหนองแวง (พระอารามหลวง) อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น ด้านสถานที่ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๔.๔๘$) เมื่อพิจารณารายละเอียดในแต่ละข้อพบว่า อยู่ในระดับมากทุกข้อ นักท่องเที่ยวมีความคิดเห็นว่า สถานที่ตั้งองค์พระมหาธาตุมีความเหมาะสม มีความเป็นระเบียบสวยงาม ที่ประดิษฐานพระบรมสารีริกธาตุอยู่ตำแหน่งที่เหมาะสม สะอาด มีการจัดการที่เป็นระบบมีสัดส่วนเหมาะสม ระบบสาธารณูปโภคโดยรวมมีความเหมาะสม

ตารางที่ ๔.๔ แสดงค่าเฉลี่ย (\bar{X}) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และแปลผลระดับการจัดการการท่องเที่ยวเชิงพุทธของวัดหนองแวง (พระอารามหลวง) อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น ตามความคิดเห็นของนักท่องเที่ยว ด้านการสร้างแรงจูงใจ

(n = ๓๘๒)

ข้อที่	ด้านการสร้างแรงจูงใจ	\bar{X}	S.D.	การแปลผล
๗	วัดแห่งนี้มีชื่อเสียง	๔.๕๐	๐.๖๕	มากที่สุด
๘	วัดแห่งนี้มีความสะอาดและสวยงาม	๔.๕๐	๐.๖๑	มากที่สุด
๙	วัดแห่งนี้อยู่ใกล้บ้านญาติและคนรู้จัก	๔.๐๓	๐.๙๓	มาก
๑๐	วัดแห่งนี้เข้าถึงง่าย สะดวกสบาย ปลอดภัย	๔.๔๕	๐.๖๘	มาก
๑๑	วัดแห่งนี้มีบรรพบุรุษเคยมาเคารพกราบไหว้ก่อน	๔.๒๙	๐.๘๖	มาก
๑๒	วัดแห่งนี้มีพระบรมสารีริกธาตุและเป็นที่เคารพของประชาชน	๔.๕๓	๐.๖๗	มากที่สุด
๑๓	วัดแห่งนี้มีการโฆษณาทางสื่อต่าง ๆ เช่น วิทยุ ทีวี และ อินเทอร์เน็ต	๓.๙๕	๐.๙๓	มาก
	รวม	๔.๓๒	๐.๕๐	มาก

จากตารางที่ ๔.๔ พบว่า นักท่องเที่ยวมีความคิดเห็นต่อการจัดการการท่องเที่ยวเชิงพุทธของวัดหนองแวง (พระอารามหลวง) อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น ด้านการสร้างแรงจูงใจ โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๔.๓๒$) เมื่อพิจารณารายละเอียดในแต่ละข้อพบว่า อยู่ในระดับมากทุกข้อนักท่องเที่ยวมีความคิดเห็นว่า วัดแห่งนี้มีพระบรมสารีริกธาตุและเป็นที่เคารพของประชาชน มีชื่อเสียง มีความสะอาดและสวยงาม เข้าถึงง่าย สะดวกสบาย ปลอดภัย อยู่ใกล้บ้านญาติและคนรู้จัก และมีการโฆษณาทางสื่อต่าง ๆ เช่น วิทยุ ทีวี และ อินเทอร์เน็ต

ตารางที่ ๔.๕ แสดงค่าเฉลี่ย (\bar{X}) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และแปลผลระดับการจัดการการท่องเที่ยวเชิงพุทธของวัดหนองแวง (พระอารามหลวง) อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น ตามความคิดเห็นของนักท่องเที่ยว ด้านการให้บริการ

(n = ๓๘๒)

ข้อที่	ด้านการให้บริการ	\bar{X}	S.D.	การแปลผล
๑๔	ป้ายชี้ทางเข้าสู่แหล่งท่องเที่ยวชัดเจน	๔.๑๑	๐.๘๓	มาก
๑๕	ป้ายบอกสถานที่และจุดบริการต่าง ๆ	๔.๑๒	๐.๘๑	มาก
๑๖	สถานที่จอดรถมีความสะดวกสบาย	๔.๐๗	๐.๗๙	มาก
๑๗	ร้านอาหาร ร้านค้า และบริการห้องสุขา	๔.๐๕	๐.๘๐	มาก
๑๘	มีดอกไม้รูปเทียน ไว้บริการอย่างทั่วถึง	๔.๔๑	๐.๖๖	มาก
๑๙	ภาชนะรองรับขยะตามจุดต่าง ๆ มีบริการอย่างทั่วถึง	๔.๒๐	๐.๗๔	มาก
๒๐	เจ้าหน้าที่มีอัธยาศัยดีและให้การต้อนรับเป็นอย่างดี	๔.๒๘	๐.๗๑	มาก
	รวม	๔.๑๘	๐.๕๙	มาก

จากตารางที่ ๔.๕ พบว่า นักท่องเที่ยวมีความคิดเห็นต่อการจัดการการท่องเที่ยวเชิงพุทธของวัดหนองแวง (พระอารามหลวง) อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น ด้านการให้บริการ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก (\bar{X} = ๔.๑๘) เมื่อพิจารณารายละเอียดในแต่ละข้อพบว่า อยู่ในระดับมากทุกข้อ นักท่องเที่ยวมีความคิดเห็นว่ามีดอกไม้รูปเทียนไว้บริการอย่างทั่วถึง และเจ้าหน้าที่มีอัธยาศัยดีให้การต้อนรับเป็นอย่างดี นอกจากนี้ภายในวัดยังมีภาชนะรองรับขยะตามจุดต่าง ๆ มีบริการอย่างทั่วถึง ป้ายบอกสถานที่และป้ายบอกจุดบริการ ป้ายชี้ทางเข้าสู่แหล่งท่องเที่ยวมีความชัดเจน สถานที่จอดรถมีความสะดวกสบาย มีบริการร้านอาหาร ร้านค้า และบริการห้องสุขา

๔.๓ ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวต่อการจัดการการท่องเที่ยวเชิงพุทธของวัดหนองแวง (พระอารามหลวง) อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น ตามความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวที่มีปัจจัยส่วนบุคคลแตกต่างกัน

ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบการจัดการการท่องเที่ยวเชิงพุทธของวัดหนองแวง (พระอารามหลวง) อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น การทดสอบสมมติฐานโดยการวิเคราะห์หาความแตกต่างระหว่างตัวแปร จำแนกตาม เพศ, อายุ, การศึกษา, และอาชีพ โดยการทดสอบค่าที (t-test) และการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One Way ANOVA) เมื่อพบว่ามีความแตกต่างจะทำการเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ โดยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (LSD.) ตามสมมติฐานตามรายละเอียดในตารางดังนี้

สมมติฐานที่ ๑ นักท่องเที่ยวที่มีเพศต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการจัดการการท่องเที่ยวเชิงพุทธของวัดหนองแวง (พระอารามหลวง) อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น แตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๖ แสดงผลเปรียบเทียบการจัดการการท่องเที่ยวเชิงพุทธของวัดหนองแวง (พระอารามหลวง) อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น จำแนกตามเพศ

(n = ๓๘๒)

การจัดการการท่องเที่ยว	เพศ				t	Sig.
	ชาย (๑๑๒ คน)		หญิง (๒๗๐ คน)			
	\bar{X}	S.D.	\bar{X}	S.D.		
ด้านสถานที่	๔.๔๙	.๔๕	๔.๔๗	.๔๖	๑.๒๑๓	.๒๗๑
ด้านการสร้างแรงจูงใจ	๔.๒๗	.๕๐	๔.๓๔	.๕๐	.๗๐๘	.๔๐๐
ด้านการให้บริการ	๔.๑๗	.๕๙	๔.๑๘	.๕๙	.๐๐๘	.๙๓๑
โดยรวม	๔.๓๑	.๔๓	๔.๓๓	.๔๕	๒.๙๖๘	.๐๘๖

จากตารางที่ ๔.๖ พบว่า นักท่องเที่ยวที่มีเพศต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการจัดการการท่องเที่ยวเชิงพุทธของวัดหนองแวง (พระอารามหลวง) อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น โดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน จึงไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่านักท่องเที่ยวที่มีเพศต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการจัดการการท่องเที่ยว ไม่แตกต่างกันทุกด้าน

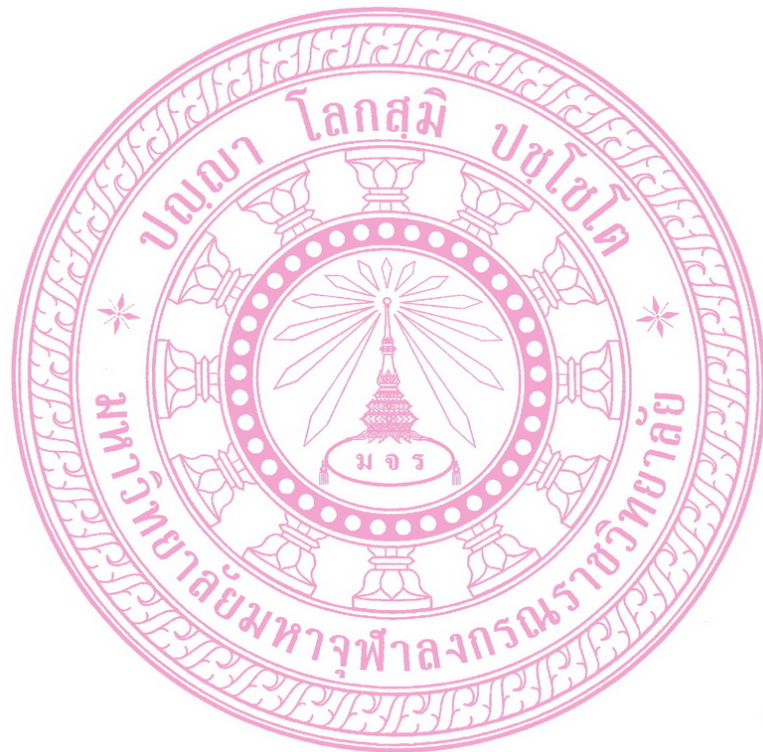
สมมติฐานที่ ๒ นักท่องเที่ยวที่มีอายุต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการจัดการการท่องเที่ยวเชิงพุทธของวัดหนองแวง (พระอารามหลวง) อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น แตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๗ แสดงผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวต่อการจัดการการท่องเที่ยวเชิงพุทธของวัดหนองแวง (พระอารามหลวง) อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น โดยภาพรวม จำแนกตามอายุ

(n = ๓๘๒)

การจัดการการท่องเที่ยวเชิงพุทธ	อายุ												F	Sig.
	ต่ำกว่า ๒๐		๒๑-๓๐ ปี		๓๑-๔๐ ปี		๔๑-๕๐ ปี		๕๑-๖๐ปี		๖๐ ปีขึ้นไป			
	\bar{X}	S.D.	\bar{X}	S.D.	\bar{X}	S.D.	\bar{X}	S.D.	\bar{X}	S.D.	\bar{X}	S.D.		
ด้านสถานที่	๔.๕๐	.๔๕	๔.๕๖	.๔๒	๔.๓๔	.๔๗	๔.๔๖	.๔๔	๔.๓๐	.๔๖	๔.๒๐	.๔๙	๒.๗๘๔	.๔๙๓
ด้านการสร้างแรงจูงใจ	๔.๓๒	.๔๘	๔.๓๗	.๕๐	๔.๒๖	.๕๔	๔.๓๖	.๕๔	๔.๒๖	.๕๕	๔.๐๐	.๓๐	.๘๘๒	.๔๙๓
ด้านการให้บริการ	๔.๒๒	.๕๙	๔.๒๑	.๕๖	๔.๐๙	.๕๙	๔.๒๕	.๖๔	๔.๐๒	.๖๕	๓.๔๘	.๒๙	๒.๑๔๔	.๐๖๐
รวม	๔.๓๕	.๔๔	๔.๓๘	.๔๑	๔.๒๓	.๔๕	๔.๓๕	.๕๐	๔.๑๙	.๔๙	๓.๘๙	.๒๐	๒.๒๓๒	๐.๕๑

จากตารางที่ ๔.๗ พบว่า นักท่องเที่ยวที่มีอายุต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการจัดการการท่องเที่ยวเชิงพุทธของวัดหนองแวง (พระอารามหลวง) อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่นโดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน จึงไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้



สมมติฐานที่ ๓ นักท่องเที่ยวที่มีการศึกษาต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการจัดการการท่องเที่ยวเชิงพุทธของวัดหนองแขง (พระอารามหลวง) อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น แตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๘ แสดงผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวต่อการจัดการการท่องเที่ยวเชิงพุทธของวัดหนองแขง (พระอารามหลวง) อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น โดยภาพรวม จำแนกตามการศึกษา

(n=๓๘๒)

การจัดการการท่องเที่ยวเชิงพุทธ	การศึกษา										F	Sig.
	มัธยมต้น		มัธยมปลาย หรือ ปวช.		อนุปริญญา หรือ ปวส.		ปริญญาตรี		สูงกว่า ปริญญาตรี			
	\bar{X}	S.D.	\bar{X}	S.D.	\bar{X}	S.D.	\bar{X}	S.D.	\bar{X}	S.D.		
ด้านสถานที่	๔.๕๖	.๓๙	๔.๕๕	.๕๖	๔.๖๐	.๔๗	๔.๕๒	.๔๗	๔.๒๙	.๕๖	๓.๑๐๐	.๐๑๖*
ด้านการสร้างแรงจูงใจ	๔.๔๓	.๔๓	๔.๒๖	.๔๙	๔.๕๐	.๔๗	๔.๒๒	.๕๓	๔.๓๖	.๕๓	๔.๕๒๘	.๐๐๒*
ด้านการให้บริการ	๔.๓๔	.๕๒	๔.๑๓	.๕๓	๔.๓๙	.๖๑	๔.๐๖	.๖๑	๓.๙๘	.๖๖	๕.๔๐๔	.๐๐๐*
รวม	๔.๔๔	.๓๙	๔.๒๘	.๕๑	๔.๕๐	.๔๔	๔.๒๔	.๔๕	๔.๒๑	.๔๙	๕.๕๔๑	.๐๐๐*

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๘ พบว่า นักท่องเที่ยวที่เป็นนักเรียนนักศึกษา มีความคิดเห็นต่อการจัดการการท่องเที่ยวเชิงพุทธของวัดหนองแวง (พระอารามหลวง) อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น โดยภาพรวม แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ ๐.๕ จึงเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า นักท่องเที่ยวที่มีการศึกษาต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการจัดการการท่องเที่ยวเชิงพุทธของวัดหนองแวง (พระอารามหลวง) อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น ด้านสถานที่ท่องเที่ยว ด้านการสร้างแรงจูงใจ ด้านการให้บริการ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ ๐.๕

ดังนั้นจึงได้ทำการเปรียบเทียบ ความแตกต่างค่าเฉลี่ยเป็นคู่ โดยรวม จำแนกตามการศึกษา ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (Least Significant Difference: LSD) รายละเอียดดังแสดงในตารางที่ ๔.๙ - ๔.๑๒



ตารางที่ ๔.๙ แสดงผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวต่อการจัดการการท่องเที่ยวเชิงพุทธของวัดหนองแวง (พระอารามหลวง) อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น โดยภาพรวม จำแนกตามการศึกษา

(n=๓๘๒)

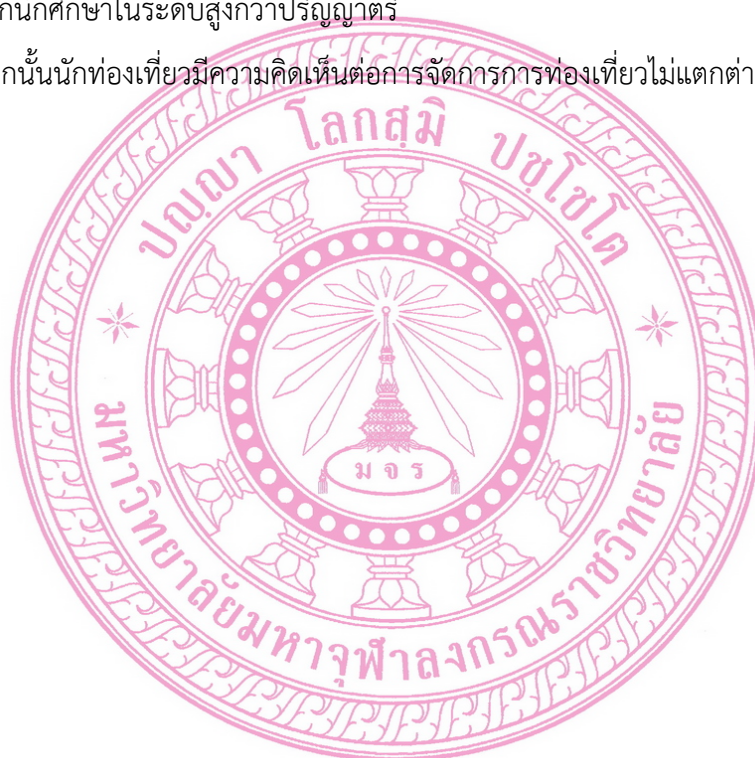
การศึกษา	มัธยมต้น $\bar{X} = ๔.๔๔$	มัธยมปลาย/ปวช $\bar{X} = ๔.๒๘$	อนุปริญญา/ปวส $\bar{X} = ๔.๕๐$	ปริญญาตรี $\bar{X} = ๔.๒๔$	สูงกว่าปริญญาตรี $\bar{X} = ๔.๒๑$
มัธยมต้น $\bar{X} = ๔.๔๔$	-	.๑๖๐๔๔*	-.๐๕๕๔๓	.๒๐๕๓๕*	.๒๒๙๒๒*
มัธยมปลาย $\bar{X} = ๔.๒๘$		-	-.๒๑๕๘๓*	.๐๔๔๙๑	.๐๖๘๗๘
อนุปริญญา $\bar{X} = ๔.๕๐$			-	.๒๖๐๗๘	.๒๘๔๖๕*
ปริญญาตรี $\bar{X} = ๔.๒๔$				-	.๐๒๓๘๗
สูงกว่าปริญญาตรี $\bar{X} = ๔.๒๑$					-

จากตารางที่ ๔.๙ พบว่า นักท่องเที่ยวที่เป็นนักเรียนมัธยมต้น มีความคิดเห็นต่อการจัดการการท่องเที่ยว โดยภาพรวม แตกต่างจากนักเรียนมัธยมปลาย,ปริญญาตรี และสูงกว่าปริญญาตรี

นักท่องเที่ยวที่เป็นนักเรียนมัธยมปลาย มีความคิดเห็นต่อการจัดการการท่องเที่ยวโดยรวมแตกต่างจากนักเรียนในระดับอนุปริญญา

นักท่องเที่ยวที่เป็นนักศึกษาระดับอนุปริญญา มีความคิดเห็นต่อการจัดการการท่องเที่ยวโดยรวมแตกต่างจากนักศึกษาในระดับสูงกว่าปริญญาตรี

นอกจากนั้นนักท่องเที่ยวมีความคิดเห็นต่อการจัดการการท่องเที่ยวไม่แตกต่างกัน



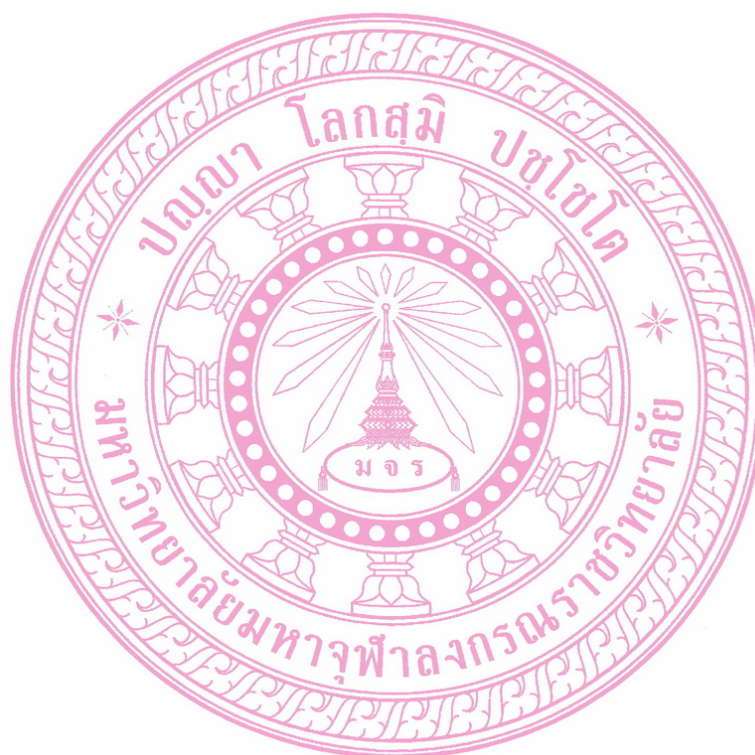
ตารางที่ ๔.๑๐ แสดงผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวต่อการจัดการการท่องเที่ยวเชิงพุทธของวัดหนองแขวง (พระอารามหลวง) อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น ด้านสถานที่ เป็นรายคู่ จำแนกตามการศึกษา

(n = ๓๘๒)

การศึกษา	มัธยมต้น $\bar{X} = ๔.๔๔$	มัธยมปลาย/ปวช $\bar{X} = ๔.๒๘$	อนุปริญญา/ปวส $\bar{X} = ๔.๕๐$	ปริญญาตรี $\bar{X} = ๔.๒๔$	สูงกว่าปริญญาตรี $\bar{X} = ๔.๒๑$
มัธยมต้น $\bar{X} = ๔.๔๔$	-	.๑๐๓๓๓	-.๐๔๕๕๘	.๑๓๓๒๖*	.๒๖๔๕๗*
มัธยมปลาย $\bar{X} = ๔.๒๘$		-	-.๑๔๘๘๑	.๐๒๙๙๒	.๑๖๑๒๓
อนุปริญญา $\bar{X} = ๔.๕๐$			-	.๑๗๘๗๓*	.๓๑๐๐๔*
ปริญญาตรี $\bar{X} = ๔.๒๔$				-	.๑๓๑๓๑
สูงกว่าปริญญาตรี $\bar{X} = ๔.๒๑$					-

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๑๐ พบว่า นักท่องเที่ยวที่เป็นนักเรียนมัธยมต้น มีความคิดเห็นต่อการจัดการการท่องเที่ยว แตกต่างจากนักท่องเที่ยวที่เป็นนักศึกษาระดับปริญญาตรีและสูงกว่าปริญญาตรี นักท่องเที่ยวที่เรียนอยู่ในระดับอนุภูมามีความคิดเห็นต่อการจัดการท่องเที่ยวแตกต่างจากนักท่องเที่ยวที่เป็นนักศึกษาระดับปริญญาตรีและสูงกว่าปริญญาตรี นอกจากนี้ นักท่องเที่ยวมีความคิดเห็นต่อการจัดการการท่องเที่ยวไม่แตกต่างกัน



ตารางที่ ๔.๑๑ แสดงผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวต่อการจัดการการท่องเที่ยวเชิงพุทธของวัดหนองแขวง (พระอารามหลวง) อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น ด้านการสร้างแรงจูงใจ เป็นรายคู่ จำแนกตามศึกษา

(n = ๓๘๒)

การศึกษา	มัธยมต้น $\bar{X} = ๔.๔๔$	มัธยมปลาย/ปวช $\bar{X} = ๔.๒๘$	อนุปริญญา/ปวส $\bar{X} = ๔.๕๐$	ปริญญาตรี $\bar{X} = ๔.๒๔$	สูงกว่าปริญญาตรี $\bar{X} = ๔.๒๑$
มัธยมต้น $\bar{X} = ๔.๔๔$	-	.๑๗๖๖๔*	-.๐๖๒๘๖	.๒๑๑๘๓*	.๐๗๐๖๘
มัธยมปลาย $\bar{X} = ๔.๒๘$		-	.๒๓๙๕๐*	.๐๓๕๑๙	-.๑๐๕๙๖
อนุปริญญา $\bar{X} = ๔.๕๐$			-	.๒๗๔๖๙*	.๑๓๓๕๔
ปริญญาตรี $\bar{X} = ๔.๒๔$				-	-.๑๔๑๑๕
สูงกว่าปริญญาตรี $\bar{X} = ๔.๒๑$					-

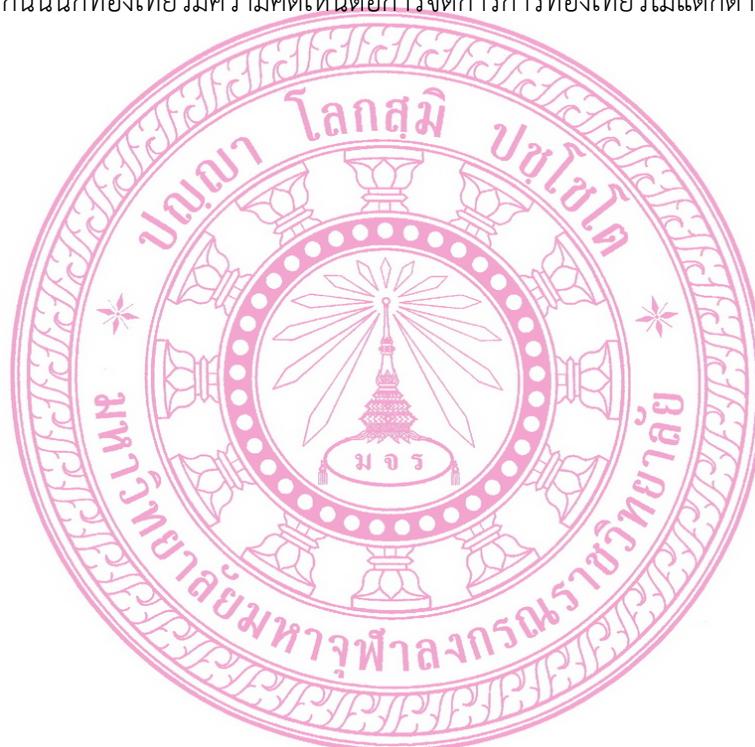
* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๑๑ พบว่า นักท่องเที่ยวที่เป็นนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น มีความคิดเห็นต่อการจัดการการท่องเที่ยว แตกต่างจากนักท่องเที่ยวที่ศึกษาอยู่ในระดับมัธยมปลายและปริญญาตรี

นักท่องเที่ยวที่ศึกษาอยู่ในระดับมัธยมปลายมีความคิดเห็นต่อการจัดการการท่องเที่ยว แตกต่างจากนักท่องเที่ยวที่ศึกษาในระดับอนุปริญญา

นักท่องเที่ยวที่ศึกษาอยู่ในระดับอนุปริญญามีความคิดเห็นต่อการจัดการการท่องเที่ยว แตกต่างจากนักท่องเที่ยวที่ศึกษาในระดับปริญญาตรี

นอกจากนี้นักท่องเที่ยวมีความคิดเห็นต่อการจัดการการท่องเที่ยวไม่แตกต่างกัน



ตารางที่ ๔.๑๒ แสดงผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวต่อการจัดการการท่องเที่ยวเชิงพุทธของวัดหนองแขวง (พระอารามหลวง) อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น ด้านการให้บริการ เป็นรายคู่ จำแนกตามการศึกษา

(n = ๓๘๒)

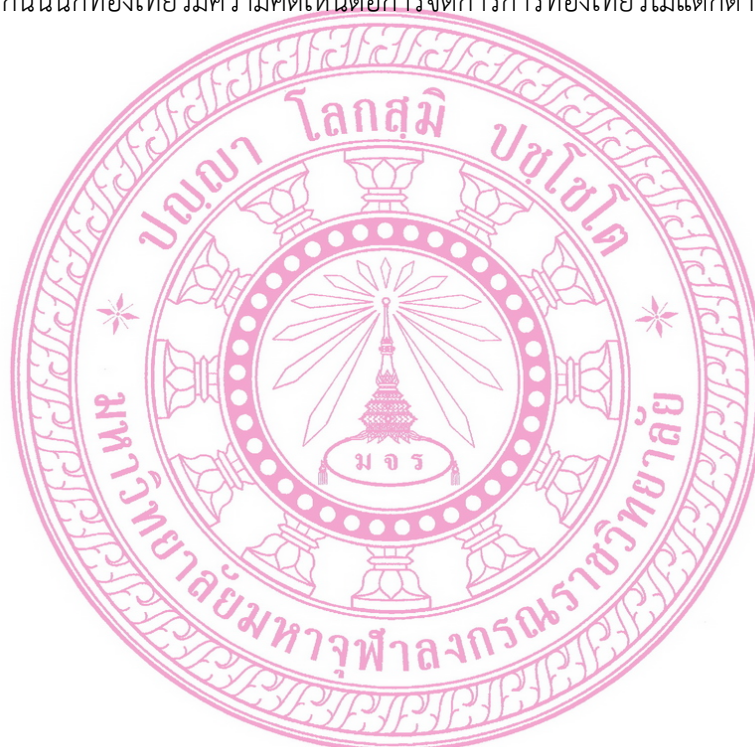
การศึกษา	มัธยมต้น $\bar{X} = ๔.๔๔$	มัธยมปลาย/ปวช $\bar{X} = ๔.๒๘$	อนุปริญญา/ปวส $\bar{X} = ๔.๕๐$	ปริญญาตรี $\bar{X} = ๔.๒๔$	สูงกว่าปริญญาตรี $\bar{X} = ๔.๒๑$
มัธยมต้น $\bar{X} = ๔.๔๔$	-	.๒๐๑๓๔*	-.๐๕๗๙๖	.๒๗๐๙๗*	.๓๕๒๔๒*
มัธยมปลาย $\bar{X} = ๔.๒๘$		-	-.๒๕๙๓๐*	.๐๖๙๖๒	.๑๕๑๐๘
อนุปริญญา $\bar{X} = ๔.๕๐$			-	.๓๒๘๙๓*	.๔๑๐๓๘*
ปริญญาตรี $\bar{X} = ๔.๒๔$				-	.๐๘๑๔๕
สูงกว่าปริญญาตรี $\bar{X} = ๔.๒๑$					-

จากตารางที่ ๔.๑๒ พบว่า นักท่องเที่ยวที่เป็นนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น มีความคิดเห็นต่อการจัดการการท่องเที่ยว แตกต่างจากนักท่องเที่ยวที่ศึกษาอยู่ในระดับมัธยมปลาย, ปริญญาตรีและสูงกว่าปริญญาตรี

นักท่องเที่ยวที่ศึกษาอยู่ในระดับมัธยมปลายมีความคิดเห็นต่อการจัดการการท่องเที่ยว แตกต่างจากนักท่องเที่ยวที่ศึกษาในระดับอนุปริญญา

นักท่องเที่ยวที่ศึกษาอยู่ในระดับอนุปริญญามีความคิดเห็นต่อการจัดการการท่องเที่ยว แตกต่างจากนักท่องเที่ยวที่ศึกษาในระดับปริญญาตรีและสูงกว่าปริญญาตรี

นอกจากนี้นักท่องเที่ยวมีความคิดเห็นต่อการจัดการการท่องเที่ยวไม่แตกต่างกัน



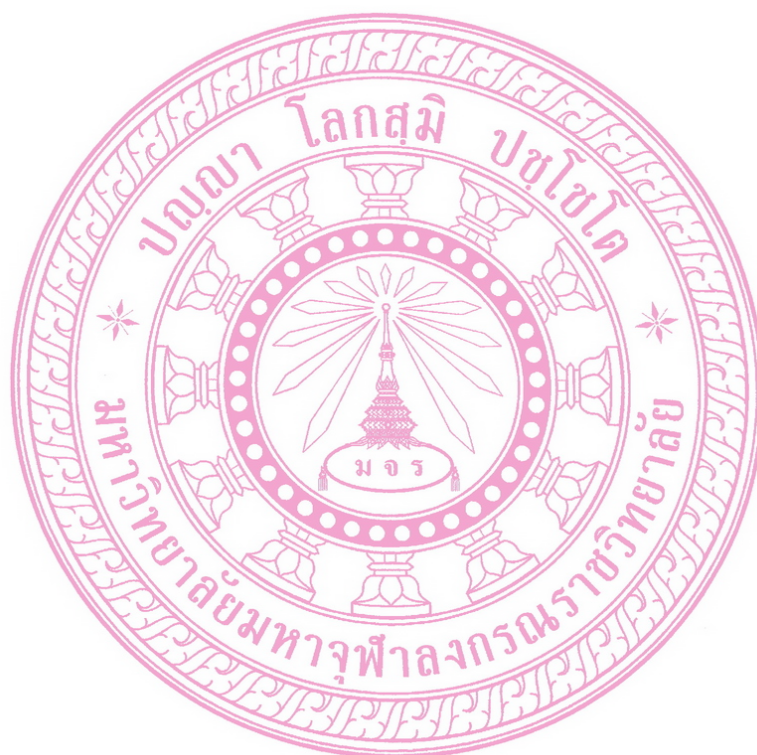
สมมติฐานที่ ๔ นักท่องเที่ยวที่มีอาชีพต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการจัดการการท่องเที่ยวเชิงพุทธของวัดหนองแขวง (พระอารามหลวง) อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น แตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๑๓ แสดงผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวต่อการจัดการการท่องเที่ยวเชิงพุทธของวัดหนองแขวง (พระอารามหลวง) อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น โดยรวม จำแนกตามอาชีพ

(n = ๓๘๒)

การจัดการการท่องเที่ยวเชิงพุทธ	อาชีพ												F	Sig.
	นักเรียนนักศึกษา		รับราชการ		พนักงานบริษัท		ค้าขาย/ธุรกิจส่วนตัว		รับจ้างทั่วไป		เกษตรกร			
	\bar{X}	S.D.	\bar{X}	S.D.	\bar{X}	S.D.	\bar{X}	S.D.	\bar{X}	S.D.	\bar{X}	S.D.		
ด้านสถานที่	๔.๕๑	.๔๕	๔.๔๒	.๔๕	๔.๔๐	.๔๒	๔.๔๓	.๔๒	๔.๕๐	.๕๑	๔.๒๐	.๗๗	๑.๐๒๒	.๔๐๕
ด้านการสร้างแรงจูงใจ	๔.๓๕	.๔๙	๔.๒๐	.๕๒	๔.๒๙	.๔๘	๔.๔๓	.๔๔	๔.๒๓	.๕๖	๔.๐๗	.๘๒	๑.๔๔๕	.๒๐๗
ด้านการให้บริการ	๔.๒๒	.๕๙	๔.๑๔	.๕๔	๔.๐๗	.๕๘	๔.๑๙	.๖๓	๔.๑๓	.๖๓	๓.๘๙	.๙๑	.๘๖๓	.๕๒๕
รวม	๔.๓๖	.๔๔	๔.๒๖	.๔๑	๔.๒๕	.๔๒	๔.๓๕	.๔๒	๔.๒๙	.๔๘	๔.๐๕	.๗๙	๑.๑๔๕	.๓๓๖

จากตารางที่ ๔.๑๓ พบว่า นักท่องเที่ยวที่มีอาชีพต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการจัดการการท่องเที่ยวเชิงพุทธของวัดหนองแวง (พระอารามหลวง) อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่นโดยรวมไม่แตกต่างกัน จึงไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้



ตารางที่ ๔.๑๔ แสดงสรุปผลการทดสอบสมมติฐานของการวิจัย

ตัวแปรอิสระ	ผลการทดสอบ	
	ยอมรับสมมติฐาน	ปฏิเสธสมมติฐาน
ปัจจัยส่วนบุคคล	การจัดการการท่องเที่ยวเชิงพุทธของวัดหนองแขวง (พระอารามหลวง) อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น	
เพศ		✓
อายุ		✓
การศึกษา	✓	
อาชีพ		✓

จากตารางที่ ๔.๑๔ พบว่า นักท่องเที่ยวที่มีการศึกษาที่แตกต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการจัดการการท่องเที่ยวเชิงพุทธของวัดหนองแขวง (พระอารามหลวง) จึงเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้แตกต่างกัน จึงเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ ส่วนนักท่องเที่ยวที่มี เพศ อายุ และอาชีพ ที่ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการจัดการการท่องเที่ยวเชิงพุทธของวัดหนองแขวง (พระอารามหลวง) ไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้

๔.๔ ความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวต่อการจัดการการท่องเที่ยวเชิงพุทธของวัดหนองแวง (พระอารามหลวง) อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น

นักท่องเที่ยวที่เดินทางมาเที่ยวภายในวัดหนองแวง มีความคิดเห็นต่อการจัดการการท่องเที่ยวเชิงพุทธของวัดหนองแวง (พระอารามหลวง) อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น ดังนี้

ตารางที่ ๔.๑๕ ความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวต่อการจัดการการท่องเที่ยวเชิงพุทธของวัดหนองแวง (พระอารามหลวง) อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น ด้านแนวทางในการพัฒนาจิตใจ และปัญญา

ที่	แนวทางในการพัฒนาจิตใจและปัญญา	จำนวน (คน)
๑	ได้รับความรู้และหลักการในการทำบุญให้ทาน	๒๒๘
๒	เห็นคุณค่าของพุทธศิลป์ เช่น จิตรกรรม ประติมากรรม	๒๐๙
๓	ได้รับความรู้ในการพัฒนาปัญญา	๒๐๒
๔	ได้รับความรู้ในการฝึกสมาธิและปัญญา	๑๙๓
๕	ได้รับความรู้และหลักธรรมเพื่อความกตัญญูรู้คุณ	๑๕๐

จากตารางที่ ๔.๑๕ พบว่า นักท่องเที่ยวเห็นว่า ได้รับความรู้และหลักการในการทำบุญให้ทาน เห็นคุณค่าของพุทธศิลป์ เช่น จิตรกรรม ประติมากรรม ได้รับความรู้ในการพัฒนาปัญญา ได้รับความรู้ในการฝึกสมาธิและปัญญา ได้รับความรู้และหลักธรรมเพื่อความกตัญญูรู้คุณตามลำดับ

ตารางที่ ๔.๑๖ ความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวยต่อการจัดการการท่องเที่ยวเชิงพุทธของวัดหนองแขง (พระอารามหลวง) อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น ด้านแนวทางในการดำเนินชีวิต

ที่	แนวทางในการดำเนินชีวิต	จำนวน (คน)
๑	ดำเนินชีวิตด้วยความมีสติ	๒๕๗
๒	ทำความดี ละเว้นความชั่ว ทำจิตใจให้บริสุทธิ์	๒๒๗
๓	ไม่ประมาทในชีวิต	๒๐๐
๔	มีความซื่อสัตย์สุจริต ไม่เบียดเบียนผู้อื่น	๒๐๐
๕	เข้าถึงพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์เป็นที่พึ่งที่ระลึก	๑๗๗
๖	ดำเนินชีวิตตามทำนองคลองธรรม	๑๕๓

จากตารางที่ ๔.๑๖ พบว่า นักท่องเที่ยวเห็นว่า ควรดำเนินชีวิตด้วยความมีสติ ทำความดี ละเว้นความชั่ว ทำจิตใจให้บริสุทธิ์ ไม่ประมาทในชีวิต มีความซื่อสัตย์สุจริต ไม่เบียดเบียนผู้อื่น เข้าถึงพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์เป็นที่พึ่งที่ระลึก ดำเนินชีวิตตามทำนองคลองธรรม ตามลำดับ

ตารางที่ ๔.๑๗ ความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวต่อการจัดการการท่องเที่ยวเชิงพุทธของวัดหนองแขวง (พระอารามหลวง) อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น ด้านผลที่ได้รับจากการเดินทางมาท่องเที่ยว

ที่	ผลที่ได้รับจากการเดินทางมาท่องเที่ยว	จำนวน (คน)
๑	รู้สึกมีความสุข	๒๙๑
๒	จิตใจที่ฟุ้งซ่านก็สงบลง และมีสติมากขึ้น	๒๒๘
๓	เมื่อมีสติมากขึ้น ก็ทำให้ทำงานได้ดีขึ้น ประสบความสำเร็จมากขึ้น	๑๘๓
๔	มีกำลังใจในการฝ่าฟันอุปสรรคและผ่านพ้นไปได้	๑๗๙
๕	ต่อไปภายภาคหน้า จะกลับมากราบไหว้อีกเพื่อเป็นธรรมเนียมปฏิบัติสืบต่อไป	๑๗๓
๖	ทำให้มีความมั่นใจในการดำเนินชีวิตมากขึ้น	๑๗๐
๗	จิตใจที่กำลังกระวนกระวายว้าวุ่นที่วุ่นวายก็สงบระงับ	๑๕๔
๘	เมื่อได้พบกับสิ่งที่ร้ายก็กลายเป็นดี	๑๔๙

จากตารางที่ ๔.๑๗ พบว่า นักท่องเที่ยวเห็นว่า รู้สึกมีความสุข ใจที่ฟุ้งซ่านก็สงบลง และมีสติมากขึ้น เมื่อมีสติมากขึ้น ก็ทำให้ทำงานได้ดีขึ้น ประสบความสำเร็จมากขึ้น มีกำลังใจในการฝ่าฟันอุปสรรคและผ่านพ้นไปได้ ต่อไปภายภาคหน้า จะกลับมากราบไหว้อีกเพื่อเป็นธรรมเนียมปฏิบัติสืบต่อไป ทำให้มีความมั่นใจในการดำเนินชีวิตมากขึ้น ใจที่กำลังกระวนกระวายว้าวุ่นที่วุ่นวายก็สงบระงับ เมื่อได้พบกับสิ่งที่ร้ายก็กลายเป็นดี

๔.๕ บทสัมภาษณ์แนวทางการพัฒนาการจัดการการท่องเที่ยวเชิงพุทธของวัดหนองแขวง (พระอารามหลวง) อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น

ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลักจำนวน ๕ ท่าน ซึ่งได้ให้แนวทางการพัฒนาการจัดการการท่องเที่ยวเชิงพุทธของวัดหนองแขวง (พระอารามหลวง) อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น ดังนี้

๑. แนวทางการพัฒนาการจัดการการท่องเที่ยวเชิงพุทธของวัดหนองแขวง (พระอารามหลวง) อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น ด้านสถานที่

ผู้ให้สัมภาษณ์มีแนวทางว่า บุคลากรภายในเองควรเอาใจใส่ร่วมกันคิด ช่วยกันรักษา ร่วมกันพัฒนา และรักษาสถานที่เป็นสมบัติของส่วนรวมเป็นสมบัติของพระศาสนาและเป็นสิ่งที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของพุทธศาสนิกชน โดยเฉพาะเรื่องของความสะอาดบุคลากรที่มีหน้าที่ดูแลสถานที่คือองค์พระมหาธาตุเองต้องเอาใจใส่ให้มาก ๆ เพราะความสะอาดของสถานที่ถือว่าเป็นหัวใจสำคัญของสถานที่ที่เป็นแหล่งท่องเที่ยว เจ้าหน้าที่ควรทำความสะอาดเป็นประจำในจุดที่นักท่องเที่ยวใช้บริการบ่อยๆ โดยเฉพาะในวันเสาร์และวันอาทิตย์ หรือวันหยุด ซึ่งเป็นวันที่นักท่องเที่ยวเดินทางมาเที่ยวมากเป็นพิเศษ^๑

ส่วนความสะอาดภายนอกองค์พระมหาธาตุ ได้แก่บริเวณ หอมน้ำ ลาดจอดรถ หน้าร้านอาหารร้านค้า สถานที่ทิ้งขยะควรมีป้ายบอกนักท่องเที่ยวเพื่อให้นักท่องเที่ยวได้มีส่วนร่วมในการรักษาความสะอาดของสถานที่ท่องเที่ยวด้วยกัน เพื่อความสะอาดของวัดโดยรวม^๒ ควรมีการขยายสถานที่ เช่น ลานจอดรถและหอมน้ำเพื่อรองรับนักท่องเที่ยวที่จะเดินทางมามากขึ้นในอนาคตต่อไป หรือ จัดสถานที่ให้กว้างขึ้น ให้เป็นระเบียบขึ้น ควรคำนึงถึงการใช้สอยเป็นหลัก ทำทางขึ้นสำหรับคนพิการ เพื่อช่วยอำนวยความสะดวกให้ผู้พิการได้มาทำบุญ^๓ ควรบูรณะปฏิสังขรณ์พัฒนาศาสนสถานที่ชำรุดทรุดโทรม เช่น องค์พระมหาธาตุ ภาวนาจิตกรรมฝาผนัง อุโบสถ หอมน้ำ เป็นต้น

ควรปลูกต้นไม้ให้มากขึ้น เพื่อให้เกิดความร่มรื่นและเป็นการทำให้ภูมิทัศน์ของวัดสวยงาม น่ารื่นรมย์ การจัดกิจกรรมต่างๆ ต้องมีการประชาสัมพันธ์ให้ทั่วถึง และมีการบริหารจัดการในด้านต่างๆ ของวัดให้สมบูรณ์ เพราะหากวัดมีความพร้อมในการรองรับนักท่องเที่ยวที่มาวัดแล้ว ย่อมทำให้นักท่องเที่ยวมาวัดแล้วเกิดศรัทธา เกิดความยินดี เกิดความสุขใจ มาทำบุญ ทำกุศลต่างๆ พร้อมทั้งการมาพักผ่อนหย่อนใจในรูปแบบของการท่องเที่ยวเชิงพุทธได้^๔

^๑ สัมภาษณ์ พ93ระธรรมวิสุทธิธารจารย์, เจ้าอาวาสวัดหนองแขวง (พระอารามหลวง), ๑๘ สิงหาคม ๒๕๕๖.

^๒ สัมภาษณ์ พระมหาอดุลย์ กิตติญาณเมธี ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดหนองแขวงวิทยา, ๑๘ สิงหาคม ๒๕๕๖.

^๓ สัมภาษณ์ พระครูสุตธรรมรักขิต ผู้ช่วยฝ่ายบริหารงานทั่วไปโรงเรียนวัดหนองแขวงวิทยา, ๑๘ สิงหาคม ๒๕๕๖.

^๔ สัมภาษณ์ นายนพรัตน์ กอกหวาน ผู้อำนวยการการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย สำนักงานจังหวัดขอนแก่น, ๑๕ สิงหาคม ๒๕๕๖.

๒.แนวทางการพัฒนาการจัดการการท่องเที่ยวเชิงพุทธของวัดหนองแวง (พระอารามหลวง) อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น ด้านการสร้างแรงจูงใจ

ผู้ให้สัมภาษณ์มีแนวทางว่า แรงจูงใจเกี่ยวกับกิจกรรมวัดควรเพิ่มกิจกรรมการท่องเที่ยวให้มีความหลากหลายสำหรับครอบครัวและเป็นกิจกรรมที่ทุกคนในครอบครัวสามารถทำร่วมกันได้ เพื่อเสริมสร้างความสัมพันธ์ในครอบครัวโดยจัดให้มีรูปแบบที่น่าสนใจมากขึ้น^๕ เช่น จัดกิจกรรมธรรมะแบบกลุ่มสำหรับครอบครัว คลินิกปรึกษาปัญหาธรรมะ การฝึกวิปัสสนากรรมฐาน จัดการบรรยายธรรมะทางวิทยุชุมชน ในเรื่องสิ่งอำนวยความสะดวกภายในแหล่งท่องเที่ยว หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวควรให้ความสำคัญกับความสะอาดสบาย และความปลอดภัยในการท่องเที่ยวซึ่งเป็นแรงจูงใจให้แก่นักท่องเที่ยว^๖

แรงจูงใจเกี่ยวกับสถานที่ คือความสะอาดและความสวยงามของวัด บุคคลากรภายในวัด และเจ้าหน้าที่ควรเอาใจใส่รักษาและธรรมาภิบาลให้นักท่องเที่ยวมีส่วนร่วมในการรักษาความสะอาดภายในวัด มีการทำสื่อ หรือการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวทางสถานีวิทยุ และอินเทอร์เน็ต เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้รับรู้ถึงสถานที่ท่องเที่ยว^๗

๓.แนวทางการพัฒนาการจัดการการท่องเที่ยวเชิงพุทธของวัดหนองแวง (พระอารามหลวง) อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น ด้านการให้บริการ

ผู้ให้สัมภาษณ์มีแนวทางว่า การบริการนักท่องเที่ยวควรเพิ่มจำนวนป้ายบอกทางเข้าสถานที่ท่องเที่ยวต่าง ๆ เพื่อให้ผู้มาเที่ยวสามารถวางแผนในการท่องเที่ยว ทั้งยังทำให้ได้รับความสะดวกสบายไม่เสียเวลาในการเดินทาง ควรเพิ่มจำนวนป้ายบอกเส้นทางการเดินชมภายในสถานที่ เพื่อให้ผู้มาเที่ยวได้รับความสะดวกสบาย ว่าง ไม่สับสน และทำให้ผู้มาเที่ยวได้ชมครบทุกสถานที่ และควรรักษาความสะอาด การบริการสถานที่จอดรถควรเพิ่มหรือขยายสถานที่จอดรถเพิ่มเติม เพราะบางครั้งนักท่องเที่ยวจอดรถตามถนนรอบพระมหาธาตุทำให้การสัญจรไม่สะดวก^๘

ส่วนการบริการด้านห้องน้ำควรมีห้องน้ำสำหรับนักท่องเที่ยวสูงอายุที่มีราวจับใกล้กับแหล่งท่องเที่ยวหรือ มีป้ายตามจุดต่างๆ ที่นักท่องเที่ยวสะดวกในการมองเห็น และสามารถเข้าใจได้ง่าย^๙ มีบริการรับฝากของสำหรับนักท่องเที่ยวที่มีสัมภาระเยอะ ซึ่งช่วยให้เกิดความสะดวกระหว่าง

^๕ สัมภาษณ์ นายบัญชายุทธ นาคมจลินท์ ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดขอนแก่น, ๑๕ สิงหาคม ๒๕๕๖.

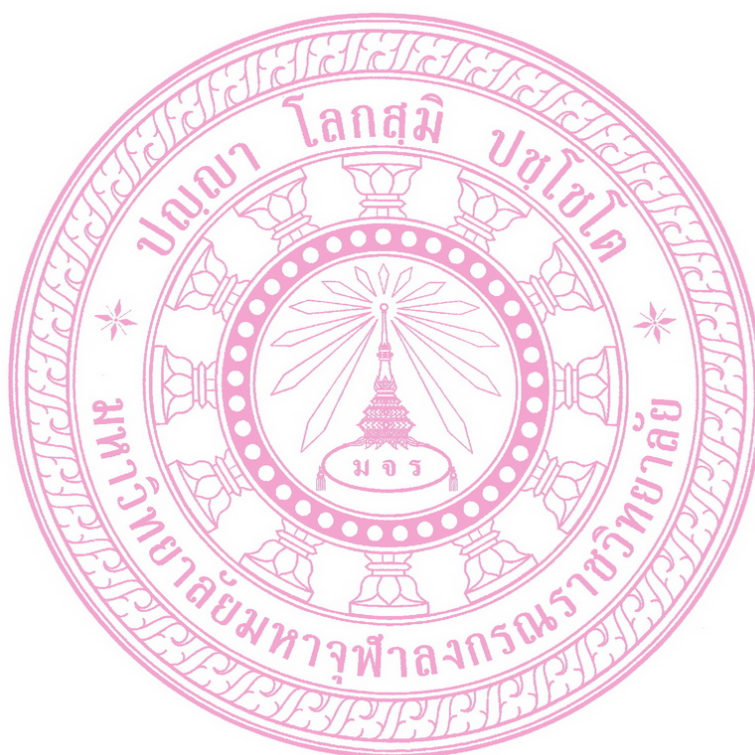
^๖ สัมภาษณ์ พระมหาอดุลย์ กิตติญาณเมธี ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดหนองแวงวิทยา, ๑๘ สิงหาคม ๒๕๕๖.

^๗ สัมภาษณ์ นายพนรัตน์ กอกหวาน ผู้อำนวยการการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย สำนักงานจังหวัดขอนแก่น, ๑๕ สิงหาคม ๒๕๕๖.

^๘ สัมภาษณ์ พระครูสุตธรรมรักขิต ผู้ช่วยฝ่ายบริหารงานทั่วไปโรงเรียนวัดหนองแวงวิทยา, ๑๘ สิงหาคม ๒๕๕๖.

^๙ สัมภาษณ์ พระมหาอดุลย์ กิตติญาณเมธี ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดหนองแวงวิทยา, ๑๘ สิงหาคม ๒๕๕๖.

การทำกิจกรรมภายในแหล่งท่องเที่ยว^{๑๐} ควรมีเจ้าหน้าที่ของทางวัดประจำในจุดต่างๆ ของวัดในการให้บริการแก่ประชาชนผู้มาเที่ยววัด และเจ้าหน้าที่ของทางวัด ควรแต่งกายเป็นชุดฟอร์มของทางวัด หรือแต่งกายในชุดที่สุภาพ มีเจ้าหน้าที่คอยให้คำแนะนำ ให้ข้อมูลข่าวสารหรือบอกเล่าถึงประวัติความเป็นมาเป็นไปของวัด กับประชาชนที่มาท่องเที่ยวหรือมีศูนย์ข้อมูลสำหรับนักท่องเที่ยวที่ต้องการข้อมูลเกี่ยวกับวัด เป็นต้น ทั้งนี้ เพื่อสร้างความเชื่อมั่นและความประทับใจให้กับนักท่องเที่ยวให้เพิ่มมากขึ้น และยังสามารถดึงดูดใจให้นักท่องเที่ยวกลับมาท่องเที่ยวซ้ำได้อีกในอนาคต^{๑๑}



^{๑๐} สัมภาษณ์ นายณพรัตน์ กอกหวาน ผู้อำนวยการการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย สำนักงานจังหวัดขอนแก่น, ๑๕ สิงหาคม ๒๕๕๖.

^{๑๑} สัมภาษณ์ นายบัญชายุทธ นาคมุจลินท์ ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดขอนแก่น, ๑๕ สิงหาคม ๒๕๕๖.

บทที่ ๕

สรุป อภิปรายผล ข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง “การจัดการการท่องเที่ยวเชิงพุทธของวัดหนองแวง (พระอารามหลวง) อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น” มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาระดับความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวต่อการจัดการการท่องเที่ยวเชิงพุทธของวัดหนองแวง (พระอารามหลวง) อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น และเพื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวต่อการจัดการการท่องเที่ยวเชิงพุทธของวัดหนองแวง (พระอารามหลวง) อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น ตลอดถึงเพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาของนักท่องเที่ยวที่มีต่อการจัดการการท่องเที่ยวเชิงพุทธของวัดหนองแวง (พระอารามหลวง) อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น เป็นการวิจัยแบบผสม (Mixed Method) โดยเป็นการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ซึ่งเป็นการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) และการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) เกี่ยวกับการจัดการการท่องเที่ยวเชิงพุทธของวัดหนองแวง (พระอารามหลวง) อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น กลุ่มตัวอย่างได้แก่ ประชาชนที่มาท่องเที่ยวภายในวัดหนองแวงพระอารามหลวง อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น จำนวน ๓๗,๑๒๔ คน ซึ่งได้จากการกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างตามตารางของ เครซี่ (Krejcie) และมอร์แกน (Moregan) ได้จำนวน ๓๘๒ คน โดยทำการสุ่มตัวอย่างแบบแบ่งชั้น (Stratified Random Sampling) และทำการ สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) จำนวน ๕ คน โดยใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Random Sampling) ดำเนินการเก็บข้อมูลตั้งแต่ เดือนกรกฎาคม พ.ศ.๒๕๕๖ ถึง เดือนตุลาคม พ.ศ.๒๕๕๖ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย เป็นแบบสอบถาม (Questionnaire) และแบบสัมภาษณ์ (Interview) วิเคราะห์ข้อมูลโดยหาค่าความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การทดสอบค่า (t-test) และการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One way analysis of variance) และ เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่โดยวิธีผลต่างนัยสำคัญที่น้อยที่สุด (Least Significant Difference : LSD) ซึ่งมีรายละเอียด ตามลำดับดังนี้

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

๕.๒ อภิปรายผลการวิจัย

๕.๓ ข้อเสนอแนะ

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

จากการศึกษาความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวต่อการจัดการการท่องเที่ยวเชิงพุทธของวัดหนองแวง (พระอารามหลวง) อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น

๕.๑.๑ ปัจจัยส่วนบุคคลของนักท่องเที่ยว

ผลการวิจัยพบว่า นักท่องเที่ยวที่ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง จำนวน ๒๗๐ คิดเป็นร้อยละ ๗๐.๗ มีอายุต่ำกว่า ๒๐ ปี มีจำนวน ๑๖๘ คน คิดเป็นร้อยละ ๔๔.๐ มีระดับการศึกษาอยู่ในระดับปริญญาตรี ๑๔๙ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๙.๙ มีอาชีพนักเรียน/นักศึกษา ๒๑๙ คน คิดเป็นร้อยละ ๕๗.๓

๕.๑.๒ การจัดการการท่องเที่ยวเชิงพุทธของวัดหนองแวง (พระอารามหลวง) อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น

ผลการวิจัยพบว่า นักท่องเที่ยวมีความคิดเห็นต่อการจัดการการท่องเที่ยวเชิงพุทธของวัดหนองแวง (พระอารามหลวง) อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๔.๓๒$) เมื่อพิจารณาในแต่ละด้านพบว่า นักท่องเที่ยวมีความคิดเห็นต่อการจัดการการท่องเที่ยวเชิงพุทธของวัดหนองแวง (พระอารามหลวง) อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น ด้านสถานที่อยู่ในระดับมาก ด้านการสร้างแรงจูงใจ ด้านการให้บริการ อยู่ในระดับมาก เมื่อจำแนกเป็นรายด้าน สรุปได้ดังนี้

๑) ด้านสถานที่ พบว่าผู้ตอบแบบสอบถามมีความคิดเห็นต่อการจัดการการท่องเที่ยวเชิงพุทธของวัดหนองแวง (พระอารามหลวง) อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๔.๔๘$) เมื่อพิจารณารายละเอียดในแต่ละข้อพบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามมีความคิดเห็นต่อการจัดการการท่องเที่ยวเชิงพุทธของวัดหนองแวง (พระอารามหลวง) อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น ด้านสถานที่ อยู่ในระดับมากทุกข้อ

๒) ด้านการสร้างแรงจูงใจ พบว่าผู้ตอบแบบสอบถามมีความคิดเห็นต่อการจัดการการท่องเที่ยวเชิงพุทธของวัดหนองแวง (พระอารามหลวง) อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๔.๓๒$) เมื่อพิจารณารายละเอียดในแต่ละข้อพบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามมีความคิดเห็นต่อการจัดการการท่องเที่ยวเชิงพุทธของวัดหนองแวง (พระอารามหลวง) อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น ด้านการสร้างแรงจูงใจ วัดแห่งนี้มีชื่อเสียง วัดแห่งนี้มีความสะอาดและสวยงาม วัดแห่งนี้มีพระบรมสารีริกธาตุและเป็นทีเคารพของประชาชน อยู่ในระดับมากที่สุด วัดแห่งนี้อยู่ใกล้บ้านญาติและคนรู้จัก วัดแห่งนี้เข้าถึงง่าย สะดวกสบาย ปลอดภัย วัดแห่งนี้มีบรรพบุรุษเคยมาเคารพกราบไหว้ก่อน วัดแห่งนี้มีการโฆษณาทางสื่อต่าง ๆ เช่น วิทยุ ทีวี และอินเทอร์เน็ต อยู่ในระดับมาก

๓) ด้านการให้บริการ พบว่าผู้ตอบแบบสอบถามมีความคิดเห็นต่อการจัดการการท่องเที่ยวเชิงพุทธของวัดหนองแวง (พระอารามหลวง) อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๔.๑๘$) เมื่อพิจารณารายละเอียดในแต่ละข้อคำถามพบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามมีความคิดเห็นต่อการจัดการการท่องเที่ยวเชิงพุทธของวัดหนองแวง (พระอารามหลวง) อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น ด้านการให้บริการ อยู่ในระดับมากทุกข้อ

๕.๑.๓ ผลการเปรียบเทียบระดับการจัดการการท่องเที่ยวเชิงพุทธของวัดหนองแวง (พระอารามหลวง) อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น ผลการวิจัยพบว่า

สมมติฐานที่ ๑ นักท่องเที่ยวที่มีเพศต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการจัดการการท่องเที่ยวเชิงพุทธของวัดหนองแวง (พระอารามหลวง) อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น โดยภาพรวมและรายด้านไม่แตกต่างกัน ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้

สมมติฐานที่ ๒ นักท่องเที่ยวที่มีอายุต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการจัดการการท่องเที่ยวเชิงพุทธของวัดหนองแวง (พระอารามหลวง) อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น โดยภาพรวมและรายด้านไม่แตกต่างกัน ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้

สมมติฐานที่ ๓ นักท่องเที่ยวที่มีการศึกษาต่างกันมีความคิดเห็นต่อการจัดการการท่องเที่ยวเชิงพุทธของวัดหนองแวง (พระอารามหลวง) อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น โดยภาพรวมมีความคิดเห็นที่แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ .๐๕ ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า นักท่องเที่ยวที่มีการศึกษาต่างกัน มีระดับความคิดเห็นต่อการจัดการการท่องเที่ยวเชิงพุทธ ทุกด้านแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ .๐๕ ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้

สมมติฐานที่ ๔ นักท่องเที่ยวที่มีอาชีพต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการจัดการการท่องเที่ยวเชิงพุทธของวัดหนองแวง (พระอารามหลวง) อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น โดยภาพรวมและรายด้านไม่แตกต่างกัน ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้

๕.๑.๔ ความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวต่อการจัดการการท่องเที่ยวเชิงพุทธของวัดหนองแวง (พระอารามหลวง) อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น

ผลการวิเคราะห์คำถามปลายเปิดจากแบบสอบถาม นักท่องเที่ยวได้แสดงความคิดเห็นต่อการจัดการการท่องเที่ยวเชิงพุทธของวัดหนองแวง (พระอารามหลวง) อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น ดังนี้

๑. แนวทางในการพัฒนาจิตใจและปัญญา นักท่องเที่ยวมีความคิดเห็นว่า ได้รับความรู้และหลักการในการทำบุญให้ทาน เห็นคุณค่าของพุทธศิลป์ เช่น จิตรกรรม ประติมากรรม ได้รับความรู้ในการพัฒนาปัญญา ได้รับความรู้ในการฝึกสมาธิและปัญญา ได้รับความรู้และหลักธรรมเพื่อความกตัญญูรู้คุณตามลำดับ

๒. แนวทางในการดำเนินชีวิต นักท่องเที่ยวมีความคิดเห็นว่า ควรดำเนินชีวิตด้วยความมีสติ ทำความดี ละเว้นความชั่ว ทำจิตใจให้บริสุทธิ์ ไม่ประมาทในชีวิต มีความซื่อสัตย์สุจริต ไม่เบียดเบียนผู้อื่น เข้าถึงพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์เป็นที่พึ่งที่ระลึก ดำเนินชีวิตตามทำนองคลองธรรม ตามลำดับ

๓. ผลที่ได้รับจากการเดินทางมาท่องเที่ยว นักท่องเที่ยวมีความคิดเห็นว่า รู้สึกมีความสุข จิตใจที่ฟุ้งซ่านก็สงบลง และมีสติมากขึ้น เมื่อมีสติมากขึ้น ก็ทำให้ทำงานได้ดีขึ้น ประสบความสำเร็จมากขึ้น มีกำลังใจในการฝ่าฟันอุปสรรคและผ่านพ้นไปได้ ต่อไปภายภาคหน้า จะกลับมากราบไหว้อีกเพื่อเป็นธรรมเนียมปฏิบัติสืบต่อไป ทำให้มีความมั่นใจในการดำเนินชีวิตมากขึ้น จิตใจที่กำลังกระวนกระวายว่าวุ่นที่วุ่นวายก็ระงับ เมื่อได้พบกับสิ่งที่ร้ายก็กลายเป็นดี

๕.๑.๕ บทสัมภาษณ์แนวทางการจัดการการท่องเที่ยวเชิงพุทธของวัดหนองแวง (พระอารามหลวง) อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น

ผลการวิเคราะห์แบบสัมภาษณ์ แนวทางการพัฒนาการจัดการการท่องเที่ยวเชิงพุทธของวัดหนองแวง (พระอารามหลวง) อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น ผู้ให้สัมภาษณ์ได้ให้แนวทาง ดังนี้

๕.๑.๕.๑ แนวทางการพัฒนาการจัดการการท่องเที่ยวเชิงพุทธของวัดหนองแวง (พระอารามหลวง) อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น ด้านสถานที่

ผู้ให้สัมภาษณ์มีแนวทางว่า บุคลากรควรเอาใจใส่ร่วมกันคิด ช่วยกันรักษา ร่วมกันพัฒนา และรักษาสิ่งที่เป็นสมบัติของส่วนรวมเป็นสมบัติของพระศาสนาและเป็นสิ่งที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของพุทธศาสนิกชน โดยเฉพาะเรื่องของความสะอาดบุคลากรที่มีหน้าที่ดูแลสถานที่คือองค์พระมหาธาตุเองต้องเอาใจใส่ให้มาก ๆ เพราะความสะอาดของสถานที่ถือว่าเป็นหัวใจสำคัญของสถานที่ที่เป็นแหล่งท่องเที่ยว เจ้าหน้าที่ควรทำความสะอาดเป็นประจำในจุดที่นักท่องเที่ยวใช้บริการบ่อยๆ โดยเฉพาะในวันเสาร์และวันอาทิตย์ หรือวันหยุด ซึ่งเป็นวันที่นักท่องเที่ยวเดินทางมาเที่ยวมากเป็นพิเศษ

ส่วนความสะอาดภายนอกองค์พระมหาธาตุ ได้แก่บริเวณ ห้องน้ำ ลาดจอดรถ หน้าร้านอาหารร้านค้า สถานที่ที่ถึงขยะควรมีป้ายบอกนักท่องเที่ยวเพื่อให้นักท่องเที่ยวได้มีส่วนร่วมในการรักษาความสะอาดของสถานที่ท่องเที่ยวด้วยเช่นกัน เพื่อความสะอาดของวัดโดยรวม ควรมีการขยายสถานที่ เช่น ลานจอดรถและห้องน้ำเพื่อรองรับนักท่องเที่ยวที่จะเดินทางมามากขึ้นในอนาคตต่อไป หรือจัดสถานที่ให้กว้างขึ้น ให้เป็นระเบียบขึ้น ควรคำนึงถึงการใช้สอยเป็นหลัก ทำทางขึ้นสำหรับคนพิการ เพื่อช่วยอำนวยความสะดวกให้ผู้พิการได้มาทำบุญ ควรบูรณะปฏิสังขรณ์พัฒนาศาสนสถานที่ชำรุดทรุดโทรม เช่น องค์พระมหาธาตุ ภาพวาดจิตรกรรมฝาผนัง อุโบสถ ห้องน้ำ เป็นต้น

ควรปลูกต้นไม้ให้มากขึ้น เพื่อให้เกิดความร่มรื่นและเป็นการทำให้ภูมิทัศน์ของวัดสวยงาม น่ารื่นรมย์ การจัดการกิจกรรมต่างๆ ต้องมีการประชาสัมพันธ์ให้ทั่วถึง และมีการบริหารจัดการในด้านต่างๆ ของวัดให้สมบูรณ์ เพราะหากวัดมีความพร้อมในการรองรับนักท่องเที่ยวที่มาวัดแล้ว ย่อมทำให้นักท่องเที่ยวมาวัดแล้วเกิดศรัทธา เกิดความยินดี เกิดความสุขใจ มาทำบุญ ทำกุศลต่างๆ พร้อมทั้งการมาพักผ่อนหย่อนใจในรูปแบบของการท่องเที่ยวเชิงพุทธได้

๕.๑.๕.๒ แนวทางการพัฒนาการจัดการการท่องเที่ยวเชิงพุทธของวัดหนองแวง (พระอารามหลวง) อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น ด้านการสร้างแรงจูงใจ

ผู้ให้สัมภาษณ์มีแนวทางว่า แรงจูงใจเกี่ยวกับกิจกรรมวัดควรเพิ่มกิจกรรมการท่องเที่ยวให้มีความหลากหลายสำหรับครอบครัวและเป็นกิจกรรมที่ทุกคนในครอบครัวสามารถทำร่วมกันได้ เพื่อเสริมสร้างความสัมพันธ์ในครอบครัวโดยจัดให้มีรูปแบบที่น่าสนใจมากขึ้น เช่น จัดกิจกรรมธรรมะแบบ

กลุ่มสำหรับครอบครัว คลินิกปรึกษาปัญหาธรรมะ การฝึกวิปัสสนากรรมฐาน จัดการบรรยายธรรมะทางวิทยุชุมชน ในเรื่องสิ่งอำนวยความสะดวกภายในแหล่งท่องเที่ยว หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวควรให้ความสำคัญกับความสะอาดสบาย และความปลอดภัยในการท่องเที่ยวซึ่งเป็นแรงจูงใจแก่นักท่องเที่ยว

แรงจูงใจเกี่ยวกับสถานที่ คือความสะอาดและความสวยงามของวัด บุคลากรภายในวัด และเจ้าหน้าที่ควรเอาใจใส่รักษาและธรรงค์ให้นักท่องเที่ยวมีส่วนร่วมในการรักษาความสะอาดภายในวัด มีการทำสื่อ หรือการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวทางสถานีวิทยุ และอินเทอร์เน็ต เพื่อให้ นักท่องเที่ยวได้รับรู้ถึงสถานที่ท่องเที่ยว

๕.๑.๕.๓ แนวทางการพัฒนาการจัดการการท่องเที่ยวเชิงพุทธของวัดหนองแขง (พระอารามหลวง) อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น ด้านการให้บริการ

ผู้ให้สัมภาษณ์มีแนวทางว่า การบริการนักท่องเที่ยวควรเพิ่มจำนวนป้ายบอกทางเข้าสถานที่ท่องเที่ยวต่าง ๆ เพื่อให้ผู้มาเที่ยวสามารถวางแผนในการท่องเที่ยว ทั้งยังทำให้ได้รับความสะดวกสบายไม่เสียเวลาในการเดินทาง ควรเพิ่มจำนวนป้ายบอกเส้นทางการเดินชมภายในสถานที่ เพื่อให้ผู้มาเที่ยวได้รับความสะดวกสบาย ไม่งง ไม่สับสน และทำให้ผู้มาเที่ยวได้ชมครบทุกสถานที่ และควรรักษาความสะอาด การบริการสถานที่จอดรถควรเพิ่มหรือขยายสถานที่จอดรถเพิ่มเติมเพราะ บางครั้งนักท่องเที่ยวจอดรถตามถนนรอบพระมหาธาตุทำให้การสัญจรไม่สะดวก

ส่วนการบริการด้านห้องน้ำควรมีห้องน้ำสำหรับนักท่องเที่ยวสูงอายุที่มีราวจับใกล้กับแหล่งท่องเที่ยวหรือ มีป้ายตามจุดต่างๆ ที่นักท่องเที่ยวสะดวกในการมองเห็น และสามารถเข้าใจได้ง่าย มีบริการรับฝากของสำหรับนักท่องเที่ยวที่มีสัมภาระเยอะ ซึ่งช่วยให้เกิดความสะดวกระหว่างการทำกิจกรรมภายในแหล่งท่องเที่ยว ควรมีเจ้าหน้าที่ของทางวัดประจำในจุดต่างๆ ของวัดในการให้บริการแก่ประชาชนผู้มาเที่ยววัด และเจ้าหน้าที่ของทางวัด ควรแต่งกายเป็นชุดฟอร์มของทางวัด หรือแต่งกายในชุดที่สุภาพ มีเจ้าหน้าที่คอยให้คำแนะนำ ให้ข้อมูลข่าวสารหรือบอกเล่าถึงประวัติความเป็นมาเป็นไปของวัด กับประชาชนที่มาท่องเที่ยวหรือมีศูนย์ข้อมูลสำหรับนักท่องเที่ยวที่ต้องการข้อมูลเกี่ยวกับวัด เป็นต้น ทั้งนี้ เพื่อสร้างความเชื่อมั่นและความประทับใจให้กับนักท่องเที่ยวให้เพิ่มขึ้น และยังสามารถดึงดูดใจให้นักท่องเที่ยวกลับมาท่องเที่ยวซ้ำได้อีกในอนาคต

๕.๒ อภิปรายผลการวิจัย

ผลจากการศึกษาค้นคว้าข้อมูล การวิจัยเรื่อง “การจัดการการท่องเที่ยวเชิงพุทธของวัดหนองแขวง (พระอารามหลวง) อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น” ตามความคิดเห็นของนักท่องเที่ยว โดยรวมอยู่ในระดับมาก ซึ่งมีประเด็นการอภิปรายผลจำแนกตาม ๓ ด้าน ได้แก่ ๑). ด้านสถานที่ ๒). ด้านการสร้างแรงจูงใจ ๓). ด้านการให้บริการ เพื่อพัฒนาให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้นมีประเด็นการอภิปรายดังนี้

๕.๒.๑ อภิปรายผลการจัดการการท่องเที่ยวเชิงพุทธของวัดหนองแขวง (พระอารามหลวง) อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น

จากการวิจัยพบว่า นักท่องเที่ยวมีความคิดเห็นต่อการจัดการการท่องเที่ยวเชิงพุทธของวัดหนองแขวง (พระอารามหลวง) อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๔.๓๒$) ที่เป็นเช่นนี้อภิปรายได้ว่า การจัดการการท่องเที่ยวเชิงพุทธของวัดหนองแขวง พัฒนาไปในทางที่ดีเพราะมีการพัฒนาปรับปรุงสถานที่คือสร้างลานจอดรถและห้องน้ำเพื่อรองรับนักท่องเที่ยวที่เดินทางมาเที่ยวเพิ่มมากขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัย ของ **ตลใจ มณีงาม** ได้วิจัยเรื่อง “พฤติกรรมและความพึงพอใจของผู้มาเที่ยวที่มีต่อการบริหารจัดการสถานที่ท่องเที่ยวในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา” ผลการวิจัยพบว่า ระดับความคิดเห็นของผู้มาเที่ยวด้านการวางแผน ด้านการจัดการสถานที่ท่องเที่ยว ด้านการแนะนำ/จูงใจผู้มาเที่ยว และด้านควบคุมดูแลความปลอดภัย มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมากทุกด้านแนะนำ/จูงใจผู้มาเที่ยว และด้านควบคุมดูแลความปลอดภัย มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมากทุกด้าน

เมื่อพิจารณาผลการวิจัยในแต่ละด้านสามารถนำมาอภิปรายผลได้ดังนี้

๕.๒.๑.๑ ด้านสถานที่ จากผลการวิจัยพบว่า การจัดการการท่องเที่ยวเชิงพุทธของวัดหนองแขวง (พระอารามหลวง) อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น ตามความคิดเห็นของประชาชน ด้านสถานที่ โดยรวม อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๔.๔๘$) ที่เป็นเช่นนี้อภิปรายได้ว่า เนื่องจากการจัดการด้านสถานที่ที่มีการจัดการที่เป็นระบบมีการใช้สอยพื้นที่ให้มีความเหมาะสม ซึ่งดูแล้วมีความเป็นระเบียบสะอาด สวยงาม ซึ่งสอดคล้องกับการสัมภาษณ์ของ **พระธรรมวิสุทธาจารย์** เจ้าอาวาสวัดหนองแขวง (พระอารามหลวง) ได้ให้สัมภาษณ์ว่า บุคลากรภายในเองควรเอาใจใส่ร่วมกันคิด ช่วยกันรักษาร่วมกันพัฒนา และรักษาสิ่งที่เป็นสมบัติของส่วนร่วมเป็นสมบัติของพระศาสนาและเป็นสิ่งที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของพุทธศาสนิกชน โดยเฉพาะเรื่องของความสะอาดบุคลากรที่มีหน้าที่ดูแลสถานที่คือองค์พระมหาธาตุเองต้องเอาใจใส่ให้มาก ๆ เพราะความสะอาดของสถานที่ถือว่าเป็นหัวใจสำคัญของสถานที่ที่เป็นแหล่งท่องเที่ยว และยังสอดคล้องกับผลการวิจัยของ **สมาภรณ์ คงเจริญกาย** ได้วิจัยเรื่อง “พฤติกรรมและความพึงพอใจของผู้เข้ามาท่องเที่ยวที่มีผลต่อการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา” ผลการวิจัยพบว่าระดับความพึงพอใจของผู้เข้ามาท่องเที่ยวในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาที่มีต่อด้านสถานที่ โดยภาพรวมส่วนใหญ่มีระดับความพึงพอใจอยู่ในระดับมากและเมื่อพิจารณาในแต่ละด้าน พบว่า ด้านสถานที่ อยู่ในระดับมาก

๕.๒.๑.๒ ด้านการสร้างแรงจูงใจ จากผลการวิจัยพบว่า การจัดการการท่องเที่ยวเชิงพุทธของวัดหนองแวง (พระอารามหลวง) อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น ตามความคิดเห็นของนักท่องเที่ยว ด้านการสร้างแรงจูงใจ โดยรวม อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๔.๓๒$) ที่เป็นเช่นนี้อธิบายได้ว่า วัดแห่งนี้มีพระบรมสารีริกธาตุและเป็นทีเคารพของประชาชน มีชื่อเสียง มีความสะอาดและสวยงาม เข้าถึงง่าย สะดวกสบาย ปลอดภัย ซึ่งสอดคล้องกับผลการสัมภาษณ์ของ **พระมหาอดุลย์ กิตติญาณเมธี** ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดหนองแวงวิทยา ได้ให้สัมภาษณ์ว่า เรื่องสิ่งอำนวยความสะดวกภายในแหล่งท่องเที่ยว หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวควรให้ความสำคัญกับความสะอาดสบาย และความปลอดภัยในการท่องเที่ยวซึ่งเป็นแรงจูงใจให้นักท่องเที่ยวอีกทางหนึ่ง และยังสอดคล้องกับผลการวิจัยของ **ดลใจ มณีงาม** ได้วิจัยเรื่อง “พฤติกรรมและความพึงพอใจของผู้มาเที่ยวที่มีต่อการบริหารจัดการสถานที่ท่องเที่ยวในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา” ผลการวิจัยพบว่า ด้านการแนะนำ/จูงใจผู้มาเที่ยว และด้านควบคุมดูแลความปลอดภัย มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก

๕.๒.๑.๓ ด้านการให้บริการ จากผลการวิจัยพบว่า การจัดการการท่องเที่ยวเชิงพุทธของวัดหนองแวง (พระอารามหลวง) อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น ตามความคิดเห็นของนักท่องเที่ยว ด้านการให้บริการ ตามความคิดเห็นของนักท่องเที่ยว ด้านการให้บริการ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๔.๑๘$) ที่เป็นเช่นนี้อธิบายได้ว่า เจ้าหน้าที่ของวัดได้เตรียมดอกไม้ธูปเทียนไว้บริการแก่นักท่องเที่ยวสำหรับสักการะพระบรมสารีริกธาตุ ภายในวัดยังมีภาชนะรองรับขยะตามจุดต่างไว้บริการอย่างทั่วถึง มีป้ายบอกสถานที่และบอกจุดบริการต่าง ๆ สถานที่จอดรถมีความสะอาดสบาย ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ **อรพิน บุญแยม** ได้วิจัยเรื่อง “การศึกษาความคิดเห็นเกี่ยวกับการเข้ามาเที่ยวในวัดพระศรีสรรเพชญ์” ผลการวิจัยพบว่า เจ้าหน้าที่พร้อมที่จะต้อนรับและบริการนักท่องเที่ยวด้วยความเต็มใจ มีบริการร้านขายของที่ระลึกและร้านอาหารประจำท้องถิ่น มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก

๕.๒.๒ เปรียบเทียบการจัดการการท่องเที่ยวเชิงพุทธของวัดหนองแวง (พระอารามหลวง) อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น ตามความคิดเห็นของประชาชนที่มีปัจจัยส่วนบุคคลแตกต่างกัน

๕.๒.๒.๑ ผลการวิจัยพบว่า นักท่องเที่ยวที่มีเพศต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการจัดการการท่องเที่ยวเชิงพุทธของวัดหนองแวง (พระอารามหลวง) อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น โดยรวมไม่แตกต่างกัน จึงไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ ที่เป็นเช่นนี้อธิบายได้ว่า การจัดการการท่องเที่ยว ไม่มีนโยบายการบริหารและบริการนักท่องเที่ยวโดยแบ่งแยกเพศ จึงทำให้นักท่องเที่ยวมีความคิดเห็นต่อการจัดการการท่องเที่ยวไม่แตกต่างกัน ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ **นุชคินี ยศปกรณ์ ได้วิจัยเรื่อง “การบริหารจัดการของบริษัทท่องเที่ยวที่มีผลต่อความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว : กรณีศึกษาจังหวัดพระนครศรีอยุธยา” ผลการวิจัยพบว่า นักท่องเที่ยวเพศชาย และเพศหญิง มีความพึงพอใจต่อการบริหารจัดการไม่แตกต่างกัน**

๕.๒.๒.๒ ผลการวิจัยพบว่า นักท่องเที่ยวที่มีอายุต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการจัดการการท่องเที่ยวเชิงพุทธของวัดหนองแวง (พระอารามหลวง) อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น โดยรวมไม่แตกต่างกัน จึงไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ ที่เป็นเช่นนี้อธิบายได้ว่า การจัดการการท่องเที่ยวเชิงพุทธของวัดหนองแวง (พระอารามหลวง) มีความเสมอภาคแก่นักท่องเที่ยวทุกคนไม่ได้ แบ่งแยกวัยต่าง ๆ จึงไม่มีผลต่อการจัดการการท่องเที่ยวเชิงพุทธของวัดหนองแวง (พระอารามหลวง) ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ **นุชศินี ยศปกรณ** ได้วิจัยเรื่อง “การบริหารจัดการของบริษัทท่องเที่ยวที่มีผลต่อความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว : กรณีศึกษาจังหวัดพระนครศรีอยุธยา” ผลการวิจัยพบว่า นักท่องเที่ยวที่มีเพศและอายุต่างกัน มีความพึงพอใจไม่แตกต่างกัน

๕.๒.๒.๓ ผลการวิจัยพบว่า นักท่องเที่ยวที่มีการศึกษาต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการจัดการการท่องเที่ยวเชิงพุทธของวัดหนองแวง (พระอารามหลวง) อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น โดยรวมแตกต่างกัน จึงเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ ที่เป็นเช่นนี้อธิบายได้ว่า นักท่องเที่ยวที่มีการศึกษาต่างกัน ได้รับความรู้และมีประสบการณ์การเรียนรู้ที่ต่างลำดับชั้นกัน การแสดงความคิดเห็นจึงแตกต่างกัน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ **ตลใจ มณีงาม** ได้วิจัยเรื่อง “พฤติกรรมและความพึงพอใจของผู้มาเที่ยวที่มีต่อการบริหารจัดการสถานที่ท่องเที่ยวในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา” ผลการวิจัยพบว่า ผู้มาเที่ยวที่มีระดับการศึกษา อาชีพ และรายได้ส่วนบุคคลต่อเดือนต่างกัน มีระดับความคิดเห็นแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕

๕.๒.๒.๔ ผลการวิจัยพบว่า ประชาชนที่มีอาชีพต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการจัดการการท่องเที่ยวเชิงพุทธของวัดหนองแวง (พระอารามหลวง) อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น โดยรวมไม่แตกต่างกัน จึงไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ ที่เป็นเช่นนี้อธิบายได้ว่า นโยบายการจัดการการท่องเที่ยวเชิงพุทธของวัดหนองแวง (พระอารามหลวง) ให้การต้อนรับและบริการแก่นักท่องเที่ยวทุกอาชีพ โดยไม่ได้แบ่งชั้นวรรณะ จึงไม่ส่งผลต่อความคิดเห็นของนักท่องเที่ยว ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ **นุชศินี ยศปกรณ** ได้วิจัยเรื่อง “การบริหารจัดการของบริษัทท่องเที่ยวที่มีผลต่อความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว : กรณีศึกษาจังหวัดพระนครศรีอยุธยา” ผลการวิจัยพบว่า นักท่องเที่ยวที่ประกอบอาชีพต่างกัน มีความพึงพอใจการบริหารจัดการด้านกลยุทธ์ทางการตลาดในภาพรวมไม่แตกต่างกัน

๕.๒.๓ ความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวต่อการจัดการการท่องเที่ยวเชิงพุทธของวัดหนองแวง (พระอารามหลวง) อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น

๕.๒.๓.๑ นักท่องเที่ยวได้รับความรู้และหลักการในการทำบุญให้ทาน นักท่องเที่ยวเข้าใจเกี่ยวกับหลักการทางพุทธศาสนา โดยผ่านการศึกษารับรู้จากสภาพแวดล้อมที่สอดคล้องกับวิถีแห่งธรรมชาติและวัฒนธรรมทางพุทธศาสนา และได้ฝึกปฏิบัติตนตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา เช่น การกราบไหว้ ความเคารพอ่อนน้อม การเจริญสมาธิภาวนา ทำให้เกิดความรู้ การเห็นคุณค่าของการเกิดเป็นมนุษย์ การเห็นคุณค่าของการพัฒนาจิตใจและปัญญา การเห็นคุณค่าของพระรัตนตรัย การเห็นคุณค่าของการรักษาศีล การเห็นคุณค่าของวัฒนธรรมประเพณีของชาวพุทธ เห็นคุณค่าของการเสียสละแบ่งปัน และสามารถนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา เช่น ศีล ๕ กรรมบถ ๑๐ อริยสัจ

๔ หลักพรหมวิหาร ๔ หลักอิทธิบาท ๔ เป็นต้น ไปประยุกต์ในการดำเนินชีวิตได้ สามารถใช้ชีวิตที่เป็นประโยชน์ต่อตนเองและผู้อื่นได้มากขึ้น มีความเข้าใจและยอมรับการเปลี่ยนแปลงในชีวิตได้ดี

๕.๒.๓.๒ นักท่องเที่ยวมีการดำเนินชีวิตด้วยความมีสติ การท่องเที่ยวเชิงศาสนาที่มีวัดเป็นแหล่งเรียนรู้และปฏิบัติดังกล่าว การจัดกิจกรรมเชิงวัฒนธรรมชาวพุทธ เช่น การไหว้พระ สวดมนต์ การทำบุญใส่บาตร การให้พิจารณาอาหารก่อนการบริโภค การเจริญสมาธิ การเดินจงกรม การฝึกวิปัสสนา ล้วนเป็นสิ่งที่ค้นพบได้ง่าย สำหรับผู้ที่สนใจหรือนักท่องเที่ยวที่ไม่มี ความรีบเร่ง สิ่งเหล่านั้นทำให้เกิดการเรียนรู้ในวิถีชีวิตของตนเอง การร่วมปฏิบัติดังกล่าวทำให้ได้เครื่องเตือนใจหรือสร้างภูมิคุ้มกันชีวิตมิให้ตกลงในความประมาท นอกจากกิจกรรมดังกล่าวแล้ว ยังมีกิจกรรมการท่องเที่ยวที่เป็นลักษณะของการไหว้พระ การท่องเที่ยวตามเทศกาลและวันสำคัญของพระพุทธศาสนา ซึ่งล้วนมีความสัมพันธ์กับวิถีชีวิตและการพัฒนาบุคคล

๕.๒.๓.๓ รู้สึกมีความสุข การท่องเที่ยวทำให้เกิดความสุขทางกายและทางจิตใจ นักท่องเที่ยวได้พักผ่อนจากการทำงาน พักจากการทำกิจกรรมประจำวันในการดำเนินชีวิตที่ทำให้รู้สึกเคร่งเครียด สถานที่ท่องเที่ยวบางสถานที่ที่มีธรรมชาติที่ทำให้รู้สึกสงบและบางสถานที่ก็เป็นปฏิบัติธรรมทำให้เกิดความสงบ ซึ่งเป็นไปเพื่อพัฒนาความสงบของจิตใจผู้ปฏิบัติ และการเสริมสร้างความรู้ ความเข้าใจในชีวิตและความสุขที่มาจากภายในที่สัมพันธ์กับความรู้สึทางด้านจิตใจ ซึ่งมีขั้นตอนการส่งเสริมการเรียนรู้และการปฏิบัติ เช่น ๑) การสร้างความเข้าใจในหลักการทางพระพุทธศาสนาเบื้องต้น ๒) การปรับฐานจิตด้วยการไหว้พระ สวดมนต์ ๓) การเจริญจิตภาวนา ๔) การกำหนดทดสอบอารมณ์ ๕) การทำกิจวัตรประจำวันด้วยสติ และ ๖) การแผ่เมตตาต่อสรรพสัตว์ เป็นต้น

๕.๓ ข้อเสนอแนะ

ผลการวิจัยเรื่อง การจัดการการท่องเที่ยวเชิงพุทธของวัดหนองแขง (พระอารามหลวง) อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น มีข้อเสนอแนะดังนี้

๕.๓.๑ ข้อเสนอแนะเพื่อนำผลการวิจัยไปปฏิบัติ

๑. ด้านสถานที่ ควรดูแลและรักษาความสะอาดของสถานที่ท่องเที่ยวเพิ่มมากขึ้น เช่น บริเวณห้องน้ำ ลานจอดรถ และภายในพระมหาธาตุ เพราะความสะอาดเป็นสิ่งสำคัญของแหล่งท่องเที่ยว เพื่อให้นักท่องเที่ยวที่เดินทางมาเที่ยวเห็นแล้วเกิดความประทับใจในความสะอาดและเพื่อสุขอนามัยที่ดี ควรเพิ่มจำนวนป้ายบอกทางเข้าสู่สถานที่ท่องเที่ยว เพื่อให้ผู้มาเที่ยวสามารถวางแผนในการท่องเที่ยว ทั้งยังทำให้ได้รับความสะดวกสบายไม่เสียเวลาในการเดินทาง ควรเพิ่มป้ายจุดบริการต่าง ๆ เช่น ป้ายบอกที่สำหรับจอดรถ ป้ายบอกทางไปห้องน้ำ ป้ายบอกร้านค้า เป็นต้น

๒. ด้านการสร้างแรงจูงใจ หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ควรมีการสนับสนุนกิจกรรมการเรียนรู้และท่องเที่ยวของวัด โดยดำเนินการตามรูปแบบการท่องเที่ยวที่เหมาะสมกับการปฏิบัติทางพระพุทธศาสนา เช่น การฝึกอบรมสมาธิวิปัสสนาแก่นักท่องเที่ยวผู้ที่สนใจตามที่กล่าวแล้ว โดยมีส่วนร่วมในฐานะองค์กรที่ให้การ

สนับสนุนทั้งความรู้ กระบวนการ และงบประมาณที่สอดคล้องกัน เช่น จัดทำเว็บไซต์เพื่อเป็นศูนย์รวมในการแสดงข้อมูลเกี่ยวกับการปฏิบัติธรรม ควรมีการพัฒนาสื่อและช่องทางการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารให้กว้างขวางออกไป ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อผู้ที่สนใจเพิ่มขึ้น

๓. ด้านการให้บริการ ควรเพิ่มสถานที่จอดรถเนื่องจากนักท่องเที่ยวเดินทางมาเที่ยวมากขึ้นทุกปี ควรปรับปรุงบริการร้านค้าร้านอาหารและการจัดตั้งถังขยะไว้ตามจุดต่าง ๆ ให้มากขึ้นเพื่อให้ผู้มาเที่ยวสะดวกในการทิ้งขยะต่าง ๆ เช่น ถังขนมหรือขวดน้ำดื่มให้เป็นที่เป็นที่ทางและไม่สร้างความสกปรกแก่สถานที่ท่องเที่ยวอื่น ๆ และควรเพิ่มจำนวนห้องน้ำสำหรับบริการผู้มาเที่ยวให้มากขึ้นเพื่อสร้างความสะดวกแก่ผู้มาเที่ยว เจ้าหน้าที่ควรให้ข้อมูลและแนะนำผู้มาเที่ยวเพิ่มขึ้นเพื่อสร้างความประทับใจให้แก่ผู้มาเที่ยว และความสะดวกรสบายในการแนะนำข้อมูลหรือเส้นทางที่ผู้มาเที่ยวต้องการจะไปต่อ

๕.๓.๒ ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

ผู้วิจัยเสนอแนะการดำเนินการวิจัยในลักษณะต่อไปนี้

๑. ควรมีการศึกษาในลักษณะกลุ่มตัวแปรตามเดียวกัน โดยขยายขอบข่ายของพื้นที่ในการทำวิจัยให้กว้างออกไปอีกหลายจังหวัดเพื่อให้ได้มุมมองที่หลากหลายในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงพุทธ

๒. ควรศึกษาเส้นทางการท่องเที่ยวของแหล่งท่องเที่ยวประเภทวัด ที่เชื่อมโยงแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมในประเทศไทย

๓. ควรศึกษาถึงหลักธรรมในการส่งเสริมการเรียนรู้แก่นักท่องเที่ยวของพระสงฆ์หรือวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวในประเทศไทย

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย

(๑) หนังสือ:

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. **ศูนย์เครือข่ายความรู้วัฒนธรรม**, ๒๕๔๗.

_____. **การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. การส่งเสริมสินค้าการท่องเที่ยวความสนใจพิเศษ.**

กรุงเทพมหานคร : มปท, ๒๕๔๙.

_____. **การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. จัดหมายข่าวการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์**, ๑๒ กรกฎาคม ๒๕๔๐.

จิตรจำนง สุภาพ. **ทฤษฎีธรรมาภิบาล**. พิมพ์ครั้งที่ ๑๑. กรุงเทพมหานคร : ศูนย์การพิมพ์พลชัย, ๒๕๔๔.

ฉล่องศรี พิมพ์สมพงษ์. **การวางแผนและพัฒนาตลาดการท่องเที่ยว**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๕.

ชูเกียรติ นพเกตุ. **การท่องเที่ยวและอุตสาหกรรมท่องเที่ยว**. เชียงราย : คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย, ๒๕๔๕.

ชูศรี วงศ์รัตน์. **เทคนิคการใช้สถิติเพื่อการวิจัย**. กรุงเทพมหานคร : เทพเนรมิตการพิมพ์, ๒๕๔๑.

ธงชัย สันติวงษ์. **หลักการจัดการ**. กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๔๑.

ธานีรินทร์ ศิลป์จารุ. **การวิจัยและวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติด้วย SPSS**. พิมพ์ครั้งที่ ๑.

กรุงเทพมหานคร : บิสซิเนสอาร์แอนด์ดี, ๒๕๕๒.

บุญเรียง ขจรศิลป์. **วิธีวิจัยศึกษา**. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร : พิชาญพรินตัง, ๒๕๓๔.

บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา. **การพัฒนาและการอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยว**. พิมพ์ครั้งที่ ๑. กรุงเทพมหานคร : เพรส แอนด์ ดีไซน์, ๒๕๔๙.

ประกอบ กรรณสูตร. **สถิติเพื่อการวิจัยทางพฤติกรรมศาสตร์**. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร : ด้านสุขภาพการพิมพ์, ๒๕๔๒.

ประภาเพ็ญ สุวรรณ. **ความคิดเห็น : การวัดการเปลี่ยนแปลง และพฤติกรรมอนามัย**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์พีระพัฒนา, ๒๕๒๖.

ปรีชา แดงโรจน์. **อุตสาหกรรมท่องเที่ยวสู่ศตวรรษ ๒๑**. กรุงเทพมหานคร : บริษัท ดวงกลม จำกัด, ๒๕๔๔.

ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์. **จิตวิทยาสังคม**. กรุงเทพมหานคร : แพร์พิทยา อินเตอร์เนชั่นแนล, ๒๕๓๒.

พรเพ็ญ เพชรสุขศิริ. **การวัดทัศนคติ**. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๓๑.

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต). **พุทธธรรม**. กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๘.

พระพรหมบัณฑิต (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). **คุณธรรมและพุทธวิถีการบริหาร**. กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิพุทธธรรมและโรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕.

พระมหาภูติชัย วชิรเมธี (ว. วชิรเมธี). **คนสำราญงานสำเร็จ**. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร : บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน), ๒๕๕๐.

พระธรรมวิสุทธิธารจารย์ (คุณ ขนดีโก). ประวัติวัดเมืองขอนแก่น วิถีชีวิตชาวบ้าน ฮีตสิบสอง

คองสิบสี่. พิมพ์ครั้งที่ ๓. ขอนแก่น : หจก.โรงพิมพ์คลังนานาวิทยา, ๒๕๔๖.

ฟาโยล. อ่างใน ศิริวรรณ เสรีรัตน์ . **ทฤษฎีองค์การ : ฉบับมาตรฐาน**. กรุงเทพมหานคร : ธรรมสาร, ๒๕๔๕.

ภักดี รัตนผล. **การมีส่วนร่วมของภาครัฐ ท้องถิ่น ชุมชน และภาคเอกชนในการพัฒนาส่งเสริมการท่องเที่ยว**. สำนักงานจังหวัดลำปาง, ๒๕๔๓.

มิตรา สามารถ. **การมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นในการบริหารจัดการด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ : รายงานผลการวิจัย**. กรุงเทพมหานคร . สถาบันดำรงราชานุภาพ สำนักงานปลัดกระทรวงมหาดไทย. มีนาคม.๒๕๔๓, พิมพ์ครั้งที่ ๑.

วรรณมา วงษ์วานิช. **ภูมิศาสตร์การท่องเที่ยว**. โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ท่าพระจันทร์. กรุงเทพมหานคร มิถุนายน, ๒๕๔๘.

วัดหนองแวง (พระอารามหลวง). **สมุดเซ็นเยี่ยมวัด**, พ.ศ. ๒๕๕๕.

วิโรจน์ สารรัตน์. **การบริหาร หลักการ ทฤษฎี ประเด็นทางการศึกษา และบทวิเคราะห์องค์การทางการศึกษาไทย** พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร : ทิพย์วิสุทธิ, ๒๕๔๕.

ศิริวรรณ เสรีรัตน์. **กลยุทธ์การตลาดและการบริหารการตลาด**. กรุงเทพมหานคร ; บริษัท ธีระฟิล์มและไซเท็กซ์ จำกัด, ๒๕๔๑.

ศุภลักษณ์ อัครางกูร. **พฤติกรรมนักท่องเที่ยว**. ขอนแก่น : คลังนานาวิทยา, ๒๕๕๑.

สมพงษ์ เกษมสิน. **การบริหาร**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ไพบูลย์ สารานุกรม, ๒๕๔๑.

สมยศ นาวิการ. **การบริหารเชิงกลยุทธ์**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์บรรณกิจ. ๒๕๔๔.

สมิต สัชฌุกร. **ศิลปะการให้บริการ**. สำนักพิมพ์สายธาร กรุงเทพมหานคร, ๒๕๔๘.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. **ความสำเร็จในการปฏิบัติการกิจของวัด : ศึกษาเฉพาะกรณีวัดสวนแก้ว อำเภอบางใหญ่ จังหวัดนนทบุรี**. กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๕.

สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร. **รัฐธรรมนูญไทย**, ๒๕๕๐.

สิรภพ เหล่าลาภะ. **พุทธศาสตร์การเมือง**. กรุงเทพมหานคร : สหธรรมิก, ๒๕๔๕.

สุวรี ศิริโกการภิมมย์. **การวิจัยทางการศึกษา**. ลพบุรี : สถาบันราชภัฏเทพสตรี , ๒๕๔๖.

(๒) บทความ:

พระมหาสุทิตย์ อบอุ่น. **การท่องเที่ยวแนวพุทธใน จุลสารการท่องเที่ยว ปีที่ ๑๘ เล่มที่ ๑ ม.ค.-มี.ค., ๒๕๔๒**.

(๓) วิทยานิพนธ์:

กฤษดา ชูย์อาทิตย์. “การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม : กรณีศึกษาบ้านหลวงเหนือ ตำบลหลวงเหนือ อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่”. **ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต**. สาขาวิชาเศรษฐศาสตร์การเมือง บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๕๒.

- เกศินี พรหมบุตร. “การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในเขตเทศบาล ตำบลเวียง อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย”. **ปริญญานิพนธ์ วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต**. สาขาวิชาการวางแผนและการจัดการการท่องเที่ยวเพื่ออนุรักษ์สิ่งแวดล้อม. กรุงเทพมหานคร บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๕๑.
- ชนกสุดา เพ็ชรไทย. “ความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวเกี่ยวกับกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่ป่า ชายเลย : กรณีศึกษา ตำบลบางปู อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรปราการ”. **ปริญญานิพนธ์ วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต**. สาขาวิชาการวางแผนและการจัดการการท่องเที่ยวเพื่ออนุรักษ์สิ่งแวดล้อม. กรุงเทพมหานคร บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๕๑.
- ดลใจ มณีงาม. “พฤติกรรมและความพึงพอใจของผู้มาเที่ยวที่มีต่อการบริหารจัดการสถานที่ท่องเที่ยวในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา”. **วิทยานิพนธ์บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา, ๒๕๕๐.
- นางวัฒนาพร สุฉายา. “แนวทางการจัดการแหล่งท่องเที่ยวตามหลักการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ : กรณีศึกษา แหล่งท่องเที่ยวดอยตุง จังหวัดเชียงราย”. **ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๕๔.
- นางสาวสุดชีวัน นันทวัน ณ อยุธยา. “การจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยชุมชนเป็น ศูนย์กลาง”. **ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต**. สาขาวิชาเศรษฐศาสตร์การเมือง. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๕๑.
- น้ำฝน แซ่มบำรุง. “ความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวต่อการจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตรของศูนย์วิจัย เกษตรหลวงเชียงใหม่” (ขุนวาง). **วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต**. สาขาวิชาส่งเสริมการเกษตร. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๕๐.
- นุชศินี ยศปรกรณ์. “การบริหารจัดการของบริษัทท่องเที่ยวที่มีผลต่อความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว: กรณีศึกษาจังหวัดพระนครศรีอยุธยา”. **วิทยานิพนธ์ ปริญญาบริหารธุรกิจมหาบัณฑิต**. บัณฑิตมหาวิทาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา, ๒๕๔๗.
- เนตรชนก นันท์. “การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม : กรณีศึกษาชุมชนวัดพระบาทห้วยต้ม อำเภอเถิน จังหวัดลำพูน”. **ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๕.
- ปิยพร ทาวีกุล. “การมีส่วนร่วมในการจัดการแหล่งท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน : กรณีศึกษาบ้านไหล่หิน ตำบลไหล่หิน อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง”. **ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๔.
- พรทิพย์ กิจเจริญไพศาล. “การศึกษาทรัพยากรท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนชาวมอญเพื่อ ส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในจังหวัดปทุมธานี”. **ปริญญานิพนธ์ วิทยาศาสตร์ มหาบัณฑิต**. การวางแผนและ การจัดการการท่องเที่ยวเพื่ออนุรักษ์สิ่งแวดล้อม. กรุงเทพมหานคร : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๕๓.

พระมหา บุญพิเชษฐ์ จันทน์เมือง. “การจัดการการท่องเที่ยวในพระอารามหลวงชั้นเอก ในเกาะรัตนโกสินทร์”. **ปริญญาานิพนธ์ วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต**. สาขาวิชาการวางแผนและการจัดการการท่องเที่ยวเพื่ออนุรักษ์สิ่งแวดล้อม. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๕๓.

พระมหาอนันต์ อุปสอด. “ความคิดเห็นของพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ ภาค ๖ ที่มีต่อการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัด”. **ปริญญาานิพนธ์ สาขารัฐประศาสนศาสตร์มหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์, ๒๕๔๙.

พระสมุห์อนุรักษ์ ชีรสกโก (ช่างเมือง). “การพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธในจังหวัดสมุทรสาคร”. **ปริญญาพุทธศาสตร์มหาบัณฑิต**. สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยพุทธศักราช , ๒๕๕๔.

พีระพงษ์ ดวงสนิท. “ความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติที่มีต่อการให้บริการ ของมัคคุเทศก์ในจังหวัดเชียงราย”. **หลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต**. สาขาวิชาการจัดการอุตสาหกรรมบริการท่องเที่ยว. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๕๕.

ภัทร์สุภา ลีสถานภาพรณ์. “การท่องเที่ยวเชิงพุทธ : ศึกษาเฉพาะกรณีแหล่งวัฒนธรรมในกรุงเทพมหานคร”. **สารนิพนธ์ศาสนศาสตร์มหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑.

วัชรภรณ์ ระยัศรี. “พฤติกรรมนักท่องเที่ยวเชิงพุทธของนักท่องเที่ยวชาวไทยและต่างชาติที่มาเที่ยววัดในบริเวณเกาะรัตนโกสินทร์ กรุงเทพมหานคร”. **ปริญญาานิพนธ์ วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต**. แผนและการจัดการการท่องเที่ยวเพื่ออนุรักษ์สิ่งแวดล้อม. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๕๐.

สมาภรณ์ คงเจริญกาย. “พฤติกรรมและความพึงพอใจของผู้เข้ามาท่องเที่ยวที่มีผลต่อการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา”. **วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา, ๒๕๔๘.

อรพิน บุญแยม. “การศึกษาความคิดเห็นเกี่ยวกับการเข้ามาเที่ยวในวัดพระศรีสรรเพชญ์”. **วิทยานิพนธ์ ปริญญาบริหารธุรกิจมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา, ๒๕๔๔.

อุทิศ แก้วขาว. “ความคิดเห็นของผู้มีสิทธิเลือกตั้งเกี่ยวกับคุณลักษณะและบทบาทของนายกเทศมนตรี : กรณีศึกษาเทศบาลตำบลโนนสูง จังหวัดนครราชสีมา”. **วิทยานิพนธ์ ศิลปศาสตร มหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๔๓.

(๔) เอกสารที่ไม่ได้ตีพิมพ์เผยแพร่:

ชูสิทธิ์ ชูชาติและคณะ. รูปแบบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในเขตลุ่มน้ำวาง. **รายงานวิจัย**. เชียงใหม่ : โครงการท่องเที่ยวเชิงนิเวศวัฒนธรรมบ้านสวนนนท์, ๒๕๔๔.

- ดร.ชณิ เอมพันธ์. การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในเอกสารชุดฝึกอบรมทางไกลหลักสูตรการ
จัดการการท่องเที่ยวชุมชนอย่างยั่งยืน. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
แนวโน้มการเปลี่ยนแปลงอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว, ๒๕๔๘.
- บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา. การวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน : เอกสารประกอบการสอน
เชียงใหม่ : คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๒.
- พระมหาสุทิตย์ อาภากรโ (อบอู่่น). "รูปแบบการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวประเภทวัดใน
กรุงเทพมหานคร". รายงานวิจัย. สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาท่องเที่ยวไทย และ
สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, ๒๕๕๒.
- ราณี อิศัยกุล. ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับการท่องเที่ยว. เอกสารประกอบการเรียนการสอนเรื่อง
หลักการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช,
๒๕๔๖.

(๕) สื่ออิเล็กทรอนิกส์:

- กระทรวงวัฒนธรรม. (อนุสัญญามรดกโลก๒๕๕๕).[ออนไลน์]. แหล่งที่มา:
<http://www.thaiwhic.go.th/convention.aspx>, [๒ ก.ค. ๒๕๕๖].
- การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. ข้อมูลเชิงวิชาการการท่องเที่ยว ๒๕๕๑, [ออนไลน์]. แหล่งที่มา:
http://webhost.mots.go.th/tour_description.htm [๒๙ มกราคม ๒๕๕๖].
- การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ๒๕๔๑, [ออนไลน์]. แหล่งที่มา:
<http://www.tat.or.th>. [๓๐ มกราคม ๒๕๕๖].
- กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา. “แผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ พ.ศ.๒๕๕๕-๒๕๕๙,
[ออนไลน์]. แหล่งที่มา: www.tica.or.th/images/plan_tourism2555-2559/2555-2559.pdf. [๒๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๖].

(๖) สัมภาษณ์:

- สัมภาษณ์ พระธรรมวิสุทธาจารย์, เจ้าอาวาสวัดหนองแขวง (พระอารามหลวง), ๑๘ สิงหาคม ๒๕๕๖.
- สัมภาษณ์ พระมหาอดุลย์ กิตติญาณเมธี ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดหนองแขวงวิทยา, ๑๘ สิงหาคม
๒๕๕๖.
- สัมภาษณ์ พระครูสุตธรรมรักขิต, ผู้ช่วยฝ่ายบริหารงานทั่วไปโรงเรียนวัดหนองแขวงวิทยา, ๑๘
สิงหาคม ๒๕๕๖.
- สัมภาษณ์ นายนพรัตน์ กอกหวาน, ผู้อำนวยการการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย สำนักงานจังหวัด
ขอนแก่น, ๑๕ สิงหาคม ๒๕๕๖.
- สัมภาษณ์ นายบัญญัติ นาคมุจลินท์, ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดขอนแก่น, ๑๕
สิงหาคม ๒๕๕๖.

(๔). ภาษาอังกฤษ:

Fayol, Henri. **Industrial and General Administration**. New York : Mc-Grew Hill, 1930
[Online],/Available: 2547.

Garrod, B., & Fyall, A. (1998). **Beyond the rhetoric of sustainable tourism?** Tourism
Heady, Ferrel, **Public Administration: A Comparative Perspective**, 2nd ed, New
York and Basel : Marcel Dekker, 1979.

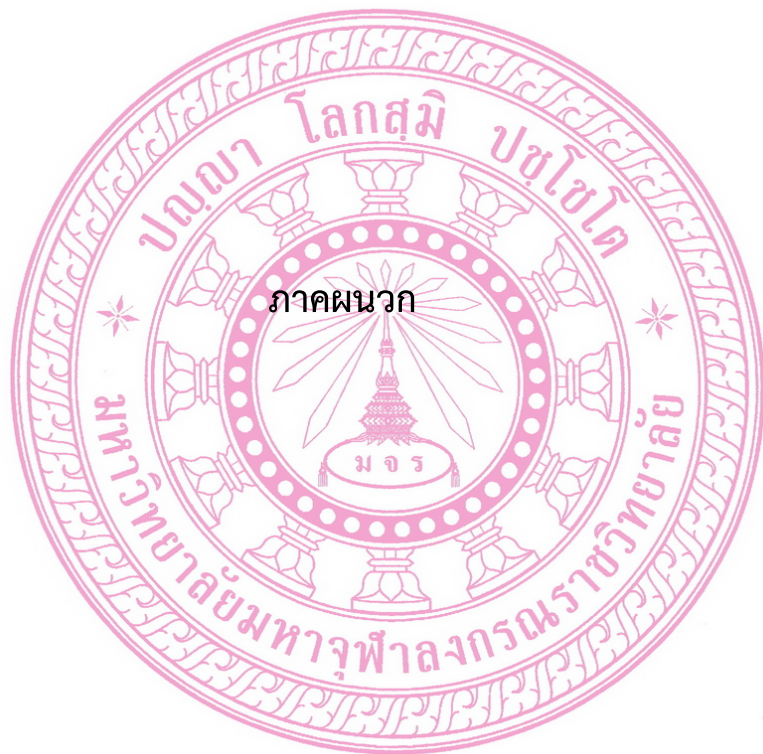
Management, 19(3)199-212 Mary L. Good, **Integrating the Individual and the
Organization**, New York : Wiley, 2006.

Smith, M. K. (2003). **Issues in Cultural Tourism Studies**. London: Routhledge.

William Ouchi, **Organization and Management** , (Eaglewood Cliffs : Prentice
Hill, 1971), p. 283. Bywater, M. (1993). The Market for Cultural Tourism
in Europe. Travel and Tourism Analyst.

Williams J.D., **Public Administration: The people's Business**. Boston: Little, Brown
and Company, 1880.





ภาคผนวก



ภาคผนวก ก
แบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์

แบบสอบถามเพื่อการวิจัย

เรื่อง

การจัดการการท่องเที่ยวเชิงพุทธของวัดหนองแขวง (พระอารามหลวง) อำเภอเมือง จังหวัด
ขอนแก่น

คำชี้แจง : แบบสอบถามมีทั้งหมด ๓ ตอน ดังนี้

ตอนที่ ๑ ข้อมูลเบื้องต้นของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตอนที่ ๒ แบบสอบถามเกี่ยวกับการจัดการการท่องเที่ยวเชิงพุทธของวัดหนองแขวง (พระอารามหลวง)

ตอนที่ ๓ ความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวต่อการจัดการการท่องเที่ยวเชิงพุทธของวัดหนองแขวง (พระอารามหลวง)

ตอนที่ ๑ : ข้อมูลเบื้องต้นของผู้ตอบแบบสอบถาม

คำชี้แจง : โปรดทำเครื่องหมาย ลงในช่อง หรือเติมข้อความลงในช่องว่าง ซึ่งข้อมูลที่ได้จะทำการวิเคราะห์ในภาพรวม เพื่อนำผลการวิจัยไปใช้เพื่อการจัดการการท่องเที่ยวเชิงพุทธของวัดหนองแขวง (พระอารามหลวง) อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น

๑. เพศ

ชาย

หญิง

๒. อายุ

ต่ำกว่า ๒๐ปี

๒๑ - ๓๐ ปี

๓๑ - ๔๐ ปี

๔๑ - ๕๐ ปี

๕๑ - ๖๐ ปี

๖๐ ปีขึ้นไป

๓. การศึกษา

มัธยมศึกษาตอนต้น

มัธยมศึกษาตอนปลาย/ปวช

อนุปริญญา/ปวส

ปริญญาตรี

สูงกว่าปริญญาตรี

อื่น ๆ ระบุ.....

๔. อาชีพ

นักเรียน/นักศึกษา

รับราชการ

พนักงานบริษัท

ค้าขาย/ธุรกิจส่วนตัว

รับจ้างทั่วไป

เกษตรกรรม

อื่น ๆ ระบุ.....

ตอนที่ ๒ แบบสอบถามเกี่ยวกับการจัดการการท่องเที่ยวเชิงพุทธของวัดหนองแวง (พระอารามหลวง) คำชี้แจง : โปรดทำเครื่องหมาย / ในช่องที่ตรงมากที่สุด

การจัดการการท่องเที่ยวเชิงพุทธของวัดหนองแวง (พระอารามหลวง) อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น	ระดับความคิดเห็น				
	มากที่สุด (๕)	มาก (๔)	ปานกลาง (๓)	น้อย (๒)	น้อยที่สุด (๑)
๑.ด้านสถานที่					
๑. สถานที่ท่องเที่ยวสะอาด					
๒. สถานที่ท่องเที่ยวมีความเป็นระเบียบ สวยงาม					
๓. สถานที่ตั้งองค์พระมหาธาตุมีความเหมาะสม					
๔. สถานที่ท่องเที่ยวมีการจัดการที่เป็นระบบมีสัดส่วนเหมาะสม					
๕. สถานที่ประดิษฐานพระบรมสารีริกธาตุอยู่ตำแหน่งที่เหมาะสม					
๖. สถานที่ท่องเที่ยวมีระบบสาธารณูปโภคโดยรวมมีความเหมาะสม					
๒. ด้านการสร้างแรงจูงใจ					
๗. วัดแห่งนี้มีชื่อเสียง					
๘. วัดแห่งนี้มีความสะอาดและสวยงาม					
๙. วัดแห่งนี้มีอยู่ใกล้บ้านญาติและคนรู้จัก					
๑๐. วัดแห่งนี้เข้าถึงง่าย สะดวกสบาย ปลอดภัย					
๑๑. วัดแห่งนี้มีญาติผู้ใหญ่เคยมาเคารพกราบไหว้ก่อน					
๑๒. วัดแห่งนี้มีพระบรมสารีริกธาตุและเป็นที่เคารพของประชาชน					
๑๓. วัดแห่งนี้มีการโฆษณาทางสื่อต่าง ๆ เช่น วิทยุ ทีวี และอินเทอร์เน็ต					
๓. ด้านการให้บริการ					
๑๔. ป้ายชี้ทางเข้าสู่แหล่งท่องเที่ยวชัดเจน					
๑๕. ป้ายบอกสถานที่และจุดบริการต่างๆ					
๑๖. สถานที่จอดรถมีความสะดวกสบาย					
๑๗. ร้านอาหาร ร้านค้า และบริการห้องสุขา					
๑๘. มีดอกไม้ ธูป เทียน ไว้บริการอย่างทั่วถึง					
๑๙. ภาชนะรองรับขยะตามจุดต่าง ๆ มีบริการทั่วถึง					
๒๐. เจ้าหน้าที่มีอัธยาศัยดีและให้การต้อนรับเป็นอย่างดี					

ส่วนที่ ๓ ความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวต่อการจัดการการท่องเที่ยวเชิงพุทธของวัดหนองแขวง (พระอารามหลวง) อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น (ตอบได้มากกว่า ๑ ข้อ)

๓.๑ แนวทางในการพัฒนาจิตใจและปัญญา

- ได้รับความรู้ในการพัฒนาปัญญา
- ได้รับความรู้ในการฝึกสมาธิและปัญญา
- ได้รับความรู้และหลักการในการทำบุญให้ทาน
- ได้รับความรู้และหลักธรรมเพื่อความกตัญญูรู้คุณ
- เห็นคุณค่าของพุทธศิลป์ เช่น จิตรกรรม ประติมากรรม
- อื่น ๆ ระบุ.....

๓.๒ แนวทางในการดำเนินชีวิต

- ไม่ประมาทในชีวิต
- ดำเนินชีวิตด้วยความมีสติ
- ดำเนินชีวิตตามทำนองครองธรรม
- มีความซื่อสัตย์สุจริต ไม่เบียดเบียนผู้อื่น
- ทำความดี ละเว้นความชั่ว ทำจิตใจให้บริสุทธิ์
- เข้าถึงพระพุทธรูป พระธรรม และพระสงฆ์เป็นที่พึงที่ระลึก
- อื่นๆ (ระบุ).....

๓.๓ ผลที่ได้รับจากการเดินทางมาท่องเที่ยว

- รู้สึกมีความสุข
- เมื่อได้พบกับสิ่งที่ร้ายก็กลับกลายเป็นดี
- จิตใจที่ฟุ้งซ่านก็สงบลง และมีสติมากขึ้น
- ทำให้มีความมั่นใจในการดำเนินชีวิตมากขึ้น
- มีกำลังใจในการฝ่าฟันอุปสรรคและผ่านพ้นไปได้
- จิตใจที่กำลังกระวนกระวายว้าวุ่นที่วุ่นวาย ก็ระงับ
- เมื่อมีสติมากขึ้น ก็ทำให้ทำงานได้ดีขึ้น ประสบความสำเร็จมากขึ้น
- ต่อไปภายหน้า จะกลับมาราบไหว้อีกเพื่อเป็นธรรมเนียมปฏิบัติสืบไป
- อื่นๆ ระบุ.....

๓.๔ ข้อเสนอแนะการจัดการการท่องเที่ยวเชิงพุทธ ของวัดหนองแขวง (พระอารามหลวง)

.....

.....

.....

ขอเจริญพร ขอบคุณทุกท่านเป็นอย่างยิ่งที่กรุณาให้ความร่วมมือในการตอบแบบสอบถาม



รายนามผู้เชี่ยวชาญตรวจคุณภาพเครื่องมือ

๑. พระมหาสำราญ กมมสุโท, ดร.	Ph.D (English) หัวหน้าสาขารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขต ขอนแก่น
๒. พระครูสุตธรรมรักขิต	พธ.ม. (ปรัชญา) ผู้ช่วยฝ่ายบริหารงานทั่วไป โรงเรียนวัดหนองแวงวิทยา
๓. ผศ.ดร. โสวิทย์ บำรุงภักดิ์	พธ.ด. (พระพุทธศาสนา) อาจารย์ประจำสาขาวิชาพระพุทธศาสนา
๔. ดร.เขาวนิตย์ เพ็ญเกษ	อาจารย์พิเศษประจำสาขาวิชารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยวิทยาเขตขอนแก่น
๕. อาจารย์นิเทศ สันนารี	M.A. (Public Administration) อาจารย์ประจำมหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราช วิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น



บันทึกข้อความ

ส่วนงาน ศูนย์บัณฑิตศึกษา วิทยาเขตขอนแก่น

ที่ ศธ ๖๑๒๓.๔/๔๐๓

วันที่ ๕ กรกฎาคม ๒๕๕๖

เรื่อง ขอความร่วมมือเป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือการศึกษาวิจัย

เรียน พระมหาสำราญ กम्मสุโข ดร.

ด้วย พระมหาธีรธรรม ลีริมงคล / มาตรา รหัสนิติบัญญัติ ๕๕๐๕๔๐๕๒๐๑ นิสิตปริญญาโท สาขาวิชา รัฐประศาสนศาสตร์ ภาคปกติ ศูนย์บัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น ได้รับอนุมัติให้ทำการศึกษาค้นคว้าอิสระเรื่อง “การจัดการการท่องเที่ยวเชิงพุทธของวัดหนองแวง (พระอารามหลวง) จังหวัดขอนแก่น” โดยมีคณะกรรมการควบคุม ดังนี้
คือ ๑. ผศ.ดร.ชาญชัย ฮวดศรี ๒. ดร.ปัญญา คล้ายเดช

เพื่อให้งานการศึกษาค้นคว้าอิสระของนิสิตมีคุณภาพด้านวิชาการและถูกต้องตามหลักการวิจัย ศูนย์บัณฑิตศึกษา วิทยาเขตขอนแก่น พิจารณาเห็นว่าท่านเป็นบุคคลที่มีความรู้ความสามารถและมีความเชี่ยวชาญในการตรวจสอบเครื่องมือการศึกษาวิจัย จึงขอเจริญพรเชิญท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบเครื่องมือการศึกษาวิจัยของนิสิตท่านนี้ด้วย

ศูนย์บัณฑิตศึกษา วิทยาเขตขอนแก่น หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับร่วมมือจากท่านด้วยดี ขออนุโมทนาและขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

(พระครูสุวิธานพัฒนบัณฑิต,ดร.)

รองอธิการบดี วิทยาเขตขอนแก่น

ประธานกรรมการบริหารศูนย์บัณฑิตศึกษา วิทยาเขตขอนแก่น

1๕ กรกฎาคม ๒๕๕๖

ที่ ศธ ๖๑๒๓.๔/๙๐๓



มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตขอนแก่น ๓๐ หมู่ ๑ ตำบลโคกสี
อำเภอเมืองขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น ๔๐๐๐๐
โทรศัพท์. ๐-๔๓๒๘-๓๕๔๗
โทรสาร. ๐-๔๓๒๘-๓๓๙๙

๕ กรกฎาคม ๒๕๕๖

เรื่อง ขอความร่วมมือเป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือการศึกษาวิจัย

เรียน พระครูสุตธรรมรักขิต

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วย พระมหาธรร สิริมงคล/มาตรา รหัสประจำตัว ๕๕๐๕๔๐๕๒๐๑ นิสิตปริญญาโท สาขาวิชา รัฐประศาสนศาสตร์ ภาควิชา ศูนย์บัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น ได้รับอนุมัติให้ทำวิทยานิพนธ์เรื่อง “การจัดการการท่องเที่ยวเชิงพุทธของวัดหนองแวง (พระอารามหลวง) อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น” โดยมีคณะกรรมการควบคุม ดังนี้ ๑) ผศ.ดร.ชาญชัย ฮวดศรี ๒) ดร.ปัญญา คล้ายเดช

เพื่อให้งานวิทยานิพนธ์ของนิสิตมีคุณภาพด้านวิชาการและถูกต้องตามหลักการวิจัย ศูนย์บัณฑิตศึกษา วิทยาเขตขอนแก่น พิจารณาเห็นว่าท่านเป็นบุคคลที่มีความรู้ความสามารถและมีความเชี่ยวชาญในการตรวจสอบเครื่องมือการศึกษาวิจัย จึงขอความเชิญท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบเครื่องมือการศึกษาวิจัยของนิสิตท่านนี้ด้วย

ศูนย์บัณฑิตศึกษา วิทยาเขตขอนแก่น หวังเป็นอย่างยิ่งว่าคงได้รับร่วมมือจากท่านด้วยดี ขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

เรียนมาด้วยความนับถือ

(พระครูสุวิธานพัฒนบัณฑิต,ดร.)

รองอธิการบดี วิทยาเขตขอนแก่น

ปฏิบัติหน้าที่แทน

อธิการบดีมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

เจ้าหน้าที่ประสานงาน

: พ.ม. พิสิฐ วิสิษฐปัญญา เจ้าหน้าที่ประสานงานฯ ๐๘๕-๗๕๗๗-๗๖๐

//ขอสอบถามถึงความเป็นมาของ
๑) ๒) ๓) ๔) ๕) ๖) ๗) ๘) ๙) ๑๐)

(พระครูสุวิธานพัฒนบัณฑิต,ดร.)
๒๘/๘/๕๖



บันทึกข้อความ

ส่วนงาน ศูนย์บัณฑิตศึกษา วิทยาเขตขอนแก่น

ที่ ศธ ๖๑๒๓.๔/๙๐๓

วันที่ ๕ กรกฎาคม ๒๕๕๖

เรื่อง ขอความร่วมมือเป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือการศึกษาวิจัย

เจริญพร ผศ.ดร. โสวิทย์ บำรุงศักดิ์

ด้วย พระมหาธีรธรรม สิริมงคล / มาตรา รหัสประจำตัว ๕๕๐๕๔๐๕๒๐๑ นิสิตปริญญาโท สาขาวิชา รัฐประศาสนศาสตร์ ภาคปกติ ศูนย์บัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น ได้รับอนุมัติให้ทำการศึกษาค้นคว้าอิสระเรื่อง “การจัดการการท่องเที่ยวเชิงพุทธของวัดหนองแวง (พระอารามหลวง) จังหวัดขอนแก่น” โดยมีคณะกรรมการควบคุม ดังนี้
คือ ๑. ผศ.ดร.ชาญชัย ฮวดศรี ๒. ดร.ปัญญา คล้ายเดช

เพื่อให้งานการศึกษาค้นคว้าอิสระของนิสิตมีคุณภาพด้านวิชาการและถูกต้องตามหลักการวิจัย ศูนย์บัณฑิตศึกษา วิทยาเขตขอนแก่น พิจารณาเห็นว่าท่านเป็นบุคคลผู้มีความรู้ความสามารถและมีความเชี่ยวชาญในการตรวจสอบเครื่องมือการศึกษาวิจัย จึงขอเจริญพรเชิญท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบเครื่องมือการศึกษาวิจัยของนิสิตท่านนี้ด้วย

ศูนย์บัณฑิตศึกษา วิทยาเขตขอนแก่น หวังเป็นอย่างยิ่งว่าคงได้รับร่วมมือจากท่านด้วยดี ขออนุโมทนาและขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

(พระครูสุวิธานพัฒนบัณฑิต,ดร.)

รองอธิการบดี วิทยาเขตขอนแก่น

ประธานกรรมการบริหารศูนย์บัณฑิตศึกษา วิทยาเขตขอนแก่น

ได้อ่านทราบ ทศวิทย์ บำรุงศักดิ์ ผอ.เขตขอนแก่น
แจ้งแจ้งให้คณะที่ปรึกษาที่ปรึกษาในเขตขอนแก่น

๒๖ ส.ค. ๕๖.



บันทึกข้อความ

ส่วนงาน ศูนย์บัณฑิตศึกษา วิทยาเขตขอนแก่น

ที่ ศธ ๖๑๒๓.๔/๙๐๓

วันที่ ๕ กรกฎาคม ๒๕๕๖

เรื่อง ขอความร่วมมือเป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือการศึกษาวิจัย

เจริญพร ดร. เยาวนิตย์ เพียงเกษ

ด้วย พระมหาธีรธรรม สิริมงคลโล / มาตรา รหัสประจำตัว ๕๕๐๕๔๐๕๒๐๑ นิสิตปริญญาโท สาขาวิชา รัฐประศาสนศาสตร์ ภาคปกติ ศูนย์บัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น ได้รับอนุมัติให้ทำการศึกษาค้นคว้าอิสระเรื่อง “การจัดการการท่องเที่ยวเชิงพุทธของวัดหนองแวง (พระอารามหลวง) จังหวัดขอนแก่น” โดยมีคณะกรรมการควบคุม ดังนี้

คือ ๑. ผศ.ดร.ชาญชัย ฮวดศรี ๒. ดร.ปัญญา คล้ายเดช

เพื่อให้งานการศึกษาค้นคว้าอิสระของนิสิตมีคุณภาพด้านวิชาการและถูกต้องตามหลักการวิจัย ศูนย์บัณฑิตศึกษา วิทยาเขตขอนแก่น พิจารณาเห็นว่าท่านเป็นบุคคลผู้มีความรู้ความสามารถและมีความเชี่ยวชาญในการตรวจสอบเครื่องมือการศึกษาวิจัย จึงขอเจริญพรเชิญท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบเครื่องมือการศึกษาวิจัยของนิสิตท่านนี้ด้วย

ศูนย์บัณฑิตศึกษา วิทยาเขตขอนแก่น หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับร่วมมือจากท่านด้วยดี ขออนุโมทนาและขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

(พระครูสุวิธานพัฒนบัณฑิต,ดร.)

รองอธิการบดี วิทยาเขตขอนแก่น

ประธานกรรมการบริหารศูนย์บัณฑิตศึกษา วิทยาเขตขอนแก่น

ทรงจ ๖๑ ๒/๑๑๖
 ๖๑๒๓.๔/๙๐๓
 (นางสาวปัทมา เฟื่องเพชร)



บันทึกข้อความ

ส่วนงาน ศูนย์บัณฑิตศึกษา วิทยาเขตขอนแก่น

ที่ ศธ ๖๑๒๓.๔/๗๐๓

วันที่ ๕ กรกฎาคม ๒๕๕๖

เรื่อง ขอความร่วมมือเป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือการศึกษาวิจัย

เจริญพร อาจารย์นิเทศ สนั่นนารี

ด้วย พระมหาธัชชธร สิริมงคล/มาตรา รหส์ประจำตัว ๕๕๐๕๔๐๕๒๐๑ นิสิตปริญญาโท สาขาวิชา รัฐประศาสนศาสตร์ ภาคปกติ ศูนย์บัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น ได้รับอนุมัติให้ทำวิทยานิพนธ์เรื่อง “การจัดการการท่องเที่ยวเชิงพุทธของวัดหนองแวง (พระอารามหลวง) อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น” โดยมีคณะกรรมการควบคุม ดังนี้ ๑) ผศ.ดร.ชาญชัย ฮวดศรี ๒) ดร.ปัญญา คล้ายเคช

เพื่อให้งานวิทยานิพนธ์ของนิสิตมีคุณภาพด้านวิชาการและถูกต้องตามหลักการวิจัย ศูนย์บัณฑิตศึกษา วิทยาเขตขอนแก่น พิจารณาเห็นว่าท่านเป็นบุคคลผู้มีความรู้ความสามารถและมีความเชี่ยวชาญในการตรวจสอบเครื่องมือการศึกษาวิจัย จึงขอความเชิญท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบเครื่องมือการศึกษาวิจัยของนิสิตท่านนี้ด้วย

ศูนย์บัณฑิตศึกษา วิทยาเขตขอนแก่น หวังเป็นอย่างยิ่งว่าคงได้รับร่วมมือจากท่านด้วยดี ขออนุโมทนาและขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

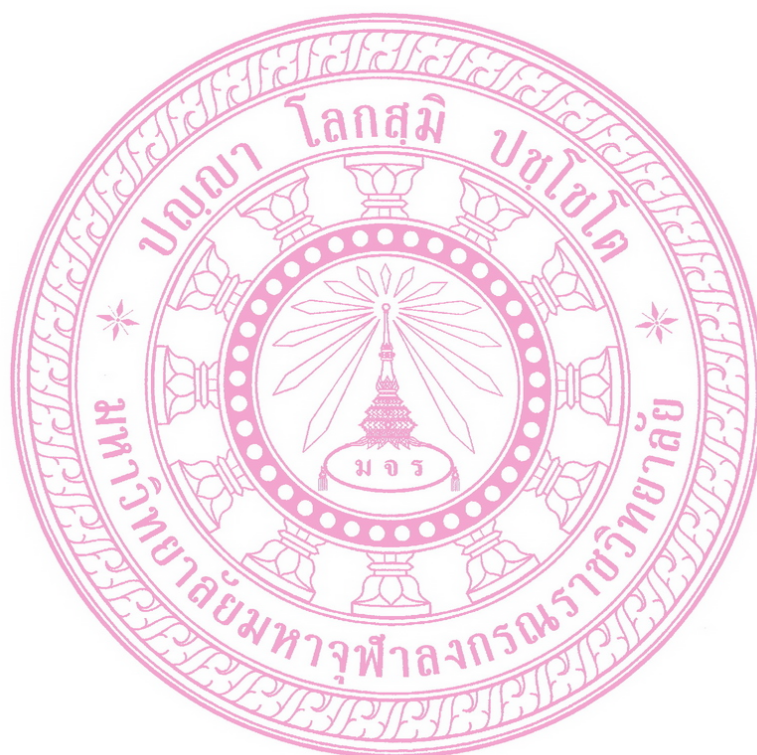
(พระครูสุวิธานพัฒนบัณฑิต,ดร.)

รองอธิการบดี วิทยาเขตขอนแก่น

ประธานกรรมการบริหารศูนย์บัณฑิตศึกษา วิทยาเขตขอนแก่น

๓๓๐๓๖
 ๓๓๐ ค.ด. ๕๖





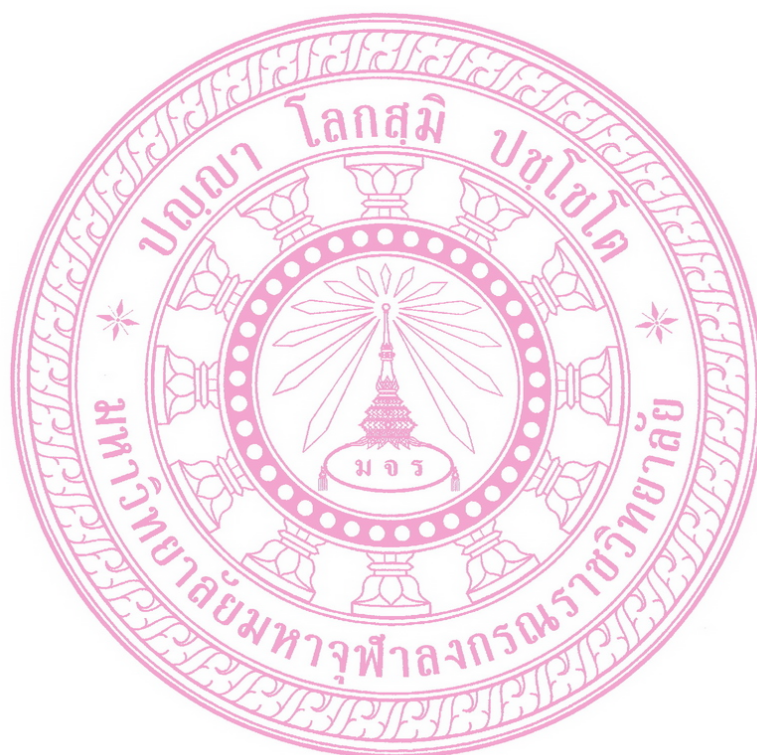
ตารางการหาค่าความเที่ยงตรงของแบบสอบถาม (IOC)

ข้อที่	รายการ	ผู้เชี่ยวชาญ					รวม	ค่า IOC	ประเมินผล
		๑	๒	๓	๔	๕			
	ด้านสถานที่								
๑	สถานที่ที่ท่องเที่ยวสะอาด	+	+	+	+	+	๕	๑	นำไปใช้ได้
		๑	๑	๑	๑	๑			
๒	สถานที่ท่องเที่ยวมีความเป็นระเบียบสวยงาม	+	+	+	+	+	๕	๑	นำไปใช้ได้
		๑	๑	๑	๑	๑			
๓	สถานที่ตั้งองค์พระมหาธาตุมีความเหมาะสม	+	+	+	+	+	๕	๑	นำไปใช้ได้
		๑	๑	๑	๑	๑			
๔	สถานที่ท่องเที่ยวมีการจัดการที่เป็นระบบมีสัดส่วนเหมาะสม	+	+	+	+	+	๕	๑	นำไปใช้ได้
		๑	๑	๑	๑	๑			
๕	สถานที่ประดิษฐานพระบรมสารีริกธาตุอยู่ตำแหน่งที่เหมาะสม	+	+	+	+	+	๕	๑	นำไปใช้ได้
		๑	๑	๑	๑	๑			
๖	สถานที่ท่องเที่ยวมีระบบสาธารณูปโภคโดยรวมมีความเหมาะสม	+	+	+	+	+	๕	๑	นำไปใช้ได้
		๑	๑	๑	๑	๑			
	ด้านการสร้างแรงจูงใจ								
๗	วัดแห่งนี้มีชื่อเสียง	+	+	+	+	+	๕	๑	นำไปใช้ได้
		๑	๑	๑	๑	๑			
๘	วัดแห่งนี้มีความสะอาดสวยงาม	+	+	+	+	+	๕	๑	นำไปใช้ได้
		๑	๑	๑	๑	๑			
๙	วัดแห่งนี้อยู่ใกล้บ้านญาติและคนรู้จัก	+	+	+	+	+	๕	๑	นำไปใช้ได้
		๑	๑	๑	๑	๑			
๑๐	วัดแห่งนี้เข้าถึงง่าย สะดวกสบายปลอดภัย	+	+	+	+	+	๕	๑	นำไปใช้ได้
		๑	๑	๑	๑	๑			
๑๑	วัดแห่งนี้มีบรรพบุรุษเคยมาเคารพกราบไหว้ก่อน	+	+	+	+	+	๕	๑	นำไปใช้ได้
		๑	๑	๑	๑	๑			
๑๒	วัดแห่งนี้มีพระบรมสารีริกธาตุเป็นที่เคารพของประชาชน	+	+	+	+	+	๕	๑	นำไปใช้ได้
		๑	๑	๑	๑	๑			

ข้อที่	รายการ	ผู้เชี่ยวชาญ					รวม	ค่า IOC	ประเมินผล
		๑	๒	๓	๔	๕			
๑๓	วัดแห่งนี้มีการโฆษณาทางสื่อต่าง ๆ เช่น วิทยุ ทีวีและอินเทอร์เน็ต	+	+	+	+	+	๕	๑	นำไปใช้ได้
	ด้านการให้บริการ								
๑๔	ป้ายชี้ทางเข้าสู่แหล่งท่องเที่ยวชัดเจน	+	+	+	+	+	๕	๑	นำไปใช้ได้
๑๕	ป้ายบอกสถานที่และจุดบริการต่าง ๆ	+	+	+	+	+	๕	๑	นำไปใช้ได้
๑๖	สถานที่จอดรถมีความสะดวกสบาย	+	+	+	+	+	๕	๑	นำไปใช้ได้
๑๗	ร้านอาหาร ร้านค้า และบริการห้องสุขา	+	+	+	+	+	๕	๑	นำไปใช้ได้
๑๘	มีดอกไม้ธูปเทียน ไว้บริการอย่างทั่วถึง	+	+	+	+	+	๕	๑	นำไปใช้ได้
๑๙	ภาชนะรองรับขยะตามจุดต่าง ๆ มีบริการอย่างทั่วถึง	+	+	+	+	+	๕	๑	นำไปใช้ได้
๒๐	เจ้าหน้าที่มีอัธยาศัยดีและให้การต้อนรับเป็นอย่างดี	+	+	+	+	+	๕	๑	นำไปใช้ได้

ตารางการหาค่าความเที่ยงตรงของแบบสัมภาษณ์ (IOC)

ข้อ	รายการ	ผู้เชี่ยวชาญ					รวม	ค่า IOC	แปลผล
		๑	๒	๓	๔	๕			
๑	ท่านมีแนวทางในการพัฒนา การจัดการ การท่องเที่ยวเชิงพุทธ ด้านสถานที่ อย่างไร	+	+	+	+	+	๕	๑	ใช้ได้
๒	ท่านมีแนวทางในการพัฒนา การจัดการ การท่องเที่ยวเชิงพุทธ ด้านการสร้างแรงจูงใจ อย่างไร	+	+	+	+	+	๕	๑	ใช้ได้
๓	ท่านมีแนวทางในการพัฒนา การจัดการ การท่องเที่ยวเชิงพุทธ ด้านการให้บริการ อย่างไร	+	+	+	+	+	๕	๑	ใช้ได้



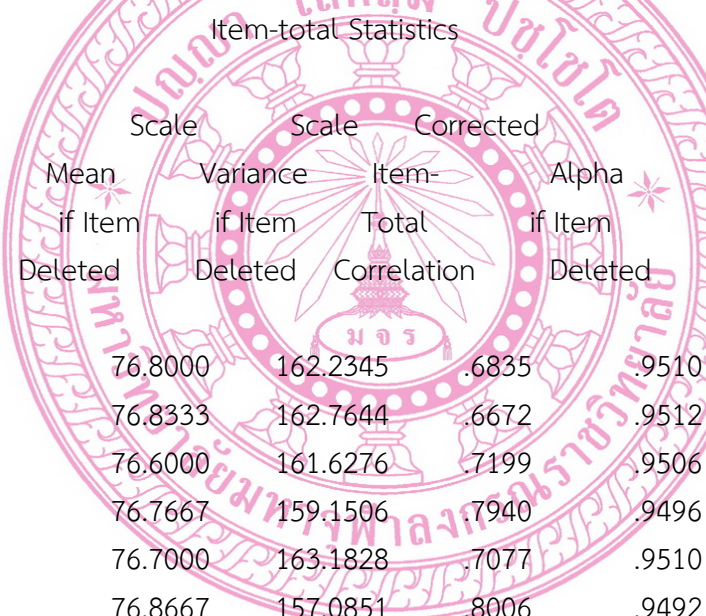


ค่าความเชื่อมั่น (Cronbach's Alpha coefficient)

การแสดงผลของค่า ของความเชื่อมั่น จากแบบสอบถาม (Try out) จำนวน ๓๐ ชุด ตามวิธีการ
ของครอนบาค (Cronbach's Alpha coefficient) โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติ

ตารางสรุปค่าความเชื่อมั่น (Reliability) ของแบบสอบถาม

RELIABILITY ANALYSIS - SCALE (ALPHA)



	Item-total Statistics	Scale Mean if Item Deleted	Scale Variance if Item Deleted	Scale Corrected Item-Total Correlation	Alpha if Item Deleted
A1	76.8000	162.2345	.6835	.9510	
A2	76.8333	162.7644	.6672	.9512	
A3	76.6000	161.6276	.7199	.9506	
A4	76.7667	159.1506	.7940	.9496	
A5	76.7000	163.1828	.7077	.9510	
A6	76.8667	157.0851	.8006	.9492	
B1	76.7333	163.7195	.5334	.9526	
B2	76.7333	162.2023	.7167	.9508	
B3	77.8000	151.6138	.5919	.9548	
B4	77.0667	155.8575	.8041	.9490	
B5	77.7667	155.0126	.4682	.9580	
B6	76.6333	162.7920	.6546	.9514	
B7	77.1667	154.0057	.6614	.9516	
C1	77.1333	153.2920	.8545	.9481	
C2	77.1667	151.5920	.9171	.9471	
C3	77.0667	154.4782	.8700	.9480	
C4	77.1000	154.6448	.8852	.9479	
C5	76.7000	159.3897	.7149	.9504	
C6	76.9667	155.9644	.8206	.9488	

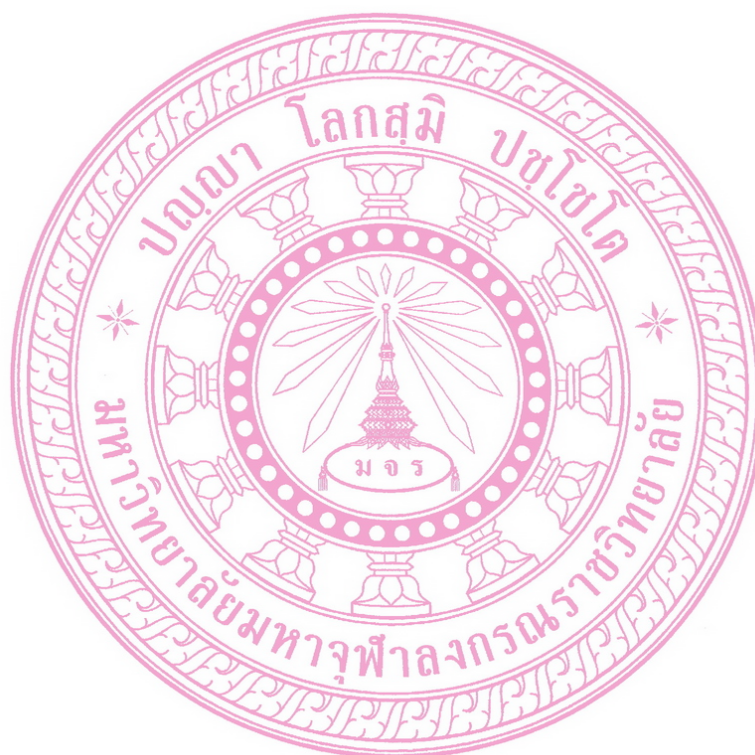
C7 77.0333 157.2057 .6913 .9506

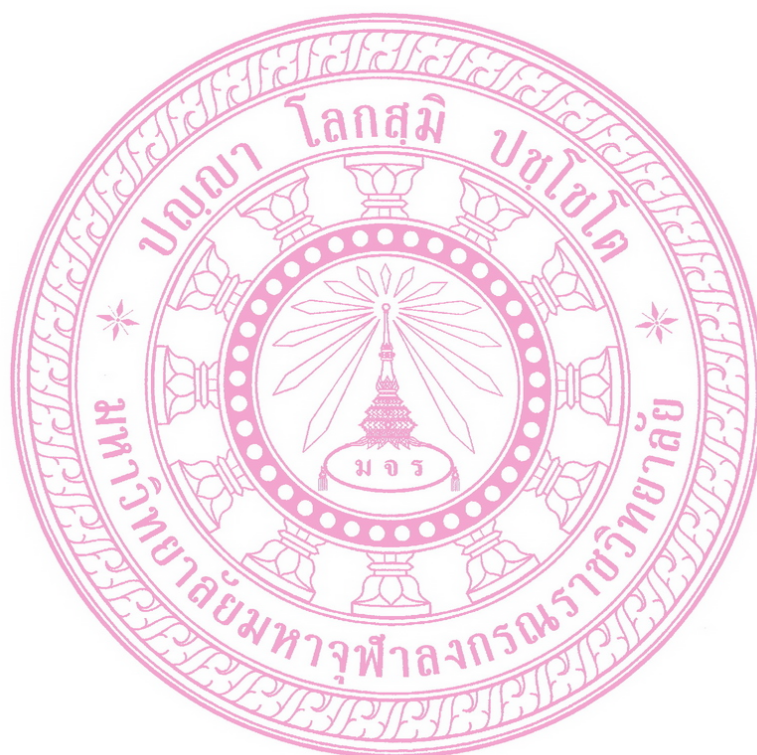
Reliability Coefficients

N of Cases = 30.0

N of Items = 20

Alpha = .9530







ภาคผนวก จ

หนังสือขอความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย

ที่ ศธ.๖๑๒๓.๔/๑๐๖๗



มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตขอนแก่น ๓๐ หมู่ ๑ ตำบลโคกสี
อำเภอเมืองขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น ๔๐๐๐๐
โทรศัพท์. ๐-๔๓๒๘-๓๕๕๗
โทรสาร. ๐-๔๓๒๘-๓๓๙๙

๑๘ สิงหาคม ๒๕๕๖

เรื่อง ขอความร่วมมือเป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือการศึกษาวิจัย

กราบเรียน พระเทพวงศาจารย์ เจ้าอาวาสวัดหนองแวง (พระอารามหลวง)

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์ จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วย พระมหาอัชธร สิริมงคลโส/มาศตรา รหัสประจำตัว ๕๕๐๕๔๐๕๒๐๑ นิสิตปริญญาโท สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ ภาคปกติ ศูนย์บัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น ได้รับอนุมัติให้ทำวิทยานิพนธ์เรื่อง “การจัดการการท่องเที่ยวเชิงพุทธของวัดหนองแวง (พระอารามหลวง) อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น” โดยมีคณะกรรมการควบคุม ดังนี้ คือ ๑) ผศ.ดร.ชาญชัย ฮวดศรี ๒) ดร.ปัญญา คล้ายเดช

เพื่อให้งานวิทยานิพนธ์ของนิสิตมีคุณภาพด้านวิชาการและถูกต้องตามหลักการวิจัย ศูนย์บัณฑิตศึกษา วิทยาเขตขอนแก่น พิจารณาเห็นว่าท่านเป็นบุคคลที่มีความสามารถและมีความเชี่ยวชาญในการตรวจสอบเครื่องมือการศึกษาวิจัย จึงขอเจริญพรเชิญท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบเครื่องมือการศึกษาวิจัยของนิสิตท่านนี้ด้วย

ศูนย์บัณฑิตศึกษา วิทยาเขตขอนแก่น หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับร่วมมือจากท่านด้วยดี ขออนุโมทนาขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

กราบเรียนมาด้วยความเคารพอย่างสูง

(พระครูสุวิธานพัฒนบัณฑิต,ดร.)

รองอธิการบดี วิทยาเขตขอนแก่น

ประธานกรรมการบริหารศูนย์บัณฑิตศึกษา วิทยาเขตขอนแก่น

สนง.ศูนย์บัณฑิตศึกษา โทร.๐๔๓-๒๘๓-๕๕๗ ต่อ ๑๑๖
พระมหาสิริ วิสิษฐบุญโญ - จนท.ประสานงาน - ๐๘๕-๗๕๗-๗๗๖๐

ที่ ศธ.๖๑๒๓.๔/๑๐๖๗



มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตขอนแก่น ๓๐ หมู่ ๑ ตำบลโคกสี
อำเภอเมืองขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น ๔๐๐๐๐
โทรศัพท์. ๐-๔๓๒๘-๓๕๕๗
โทรสาร. ๐-๔๓๒๘-๓๓๕๙

๑๘ สิงหาคม ๒๕๕๖

เรื่อง ขอความร่วมมือเป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือการศึกษาวิจัย

เรียน พระมหาคุณุศลย์ กิตติญาณเมธี ผู้อำนวยการโรงเรียน วัดหนองแวงวิทยา

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์ จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วย พระมหาธีรธรรม สิริมงคล/มาตรา รหัสประจำตัว ๕๕๐๕๔๐๕๒๐๑ นิสิตปริญญาโท สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ ภาคปกติ ศูนย์บัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น ได้รับอนุมัติให้ทำวิทยานิพนธ์เรื่อง "การจัดการการท่องเที่ยวเชิงพุทธของวัดหนองแวง (พระอารามหลวง) อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น" โดยมีคณะกรรมการควบคุม ดังนี้ คือ ๑) ผศ.ดร.ชาญชัย ฮวดศรี ๒) ดร.ปัญญา คล้ายเดช

เพื่อให้งานวิทยานิพนธ์ของนิสิตมีคุณภาพด้านวิชาการและถูกต้องตามหลักการวิจัย ศูนย์บัณฑิตศึกษา วิทยาเขตขอนแก่น พิจารณาเห็นว่าท่านเป็นบุคคลที่มีความสามารถและมีความเชี่ยวชาญในการตรวจสอบเครื่องมือการศึกษาวิจัย จึงขอเจริญพรเชิญท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบเครื่องมือการศึกษาวิจัยของนิสิตท่านนี้ด้วย

ศูนย์บัณฑิตศึกษา วิทยาเขตขอนแก่น หวังเป็นอย่างยิ่งว่าคงได้รับร่วมมือจากท่านด้วยดี ขออนุโมทนาขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

ทราชม

วัน ๑๗ สิงหาคม ๒๕๕๖
Dr. Angant

เรียนมาด้วยความเคารพ

(พระครูสุวิธานพัฒนบัณฑิต,ดร.)

รองอธิการบดี วิทยาเขตขอนแก่น

ประธานกรรมการบริหารศูนย์บัณฑิตศึกษา วิทยาเขตขอนแก่น

สนง.ศูนย์บัณฑิตศึกษา โทร.๐๔๓๒-๒๘๓-๕๕๗ ต่อ ๑๑๖
พระมหาพิสิฐ วิสิษฐปณเฑียร - จนท.ประสานงาน - ๐๘๕๙๗๔๗-๗๗๐๐

ที่ ศธ.๖๑๒๓.๔/๑๐๖๗



มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตขอนแก่น ๓๐ หมู่ ๑ ตำบลโคกสี
อำเภอเมืองขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น ๔๐๐๐๐
โทรศัพท์. ๐-๔๓๒๘-๓๕๔๗
โทรสาร. ๐-๔๓๒๘-๓๓๙๙

๑๘ สิงหาคม ๒๕๕๖

เรื่อง ขอความร่วมมือเป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือการศึกษาวิจัย

เรียน พระครูสุตธรรมรักจิต

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์ จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วย พระมหาธีรธรรม สิริมงคล/มาตราช รหัสประจำตัว ๕๕๐๕๕๐๕๒๐๑ นิสิตปริญญาโท สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ ภาคปกติ ศูนย์บัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น ได้รับอนุมัติให้ทำวิทยานิพนธ์เรื่อง “การจัดการการท่องเที่ยวเชิงพุทธของวัดหนองแวง (พระอารามหลวง) อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น” โดยมีคณะกรรมการควบคุม ดังนี้ คือ ๑) ผศ.ดร.ชาญชัย ฮวดศรี ๒) ดร.ปัญญา คล้ายเดช

เพื่อให้งานวิทยานิพนธ์ของนิสิตมีคุณภาพด้านวิชาการและถูกต้องตามหลักการวิจัย ศูนย์บัณฑิตศึกษา วิทยาเขตขอนแก่น พิจารณาเห็นว่าท่านเป็นบุคคลที่มีความสามารถและมีความเชี่ยวชาญในการตรวจสอบเครื่องมือการศึกษาวิจัย จึงขอเจริญพรเชิญท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบเครื่องมือการศึกษาวิจัยของนิสิตท่านนี้ด้วย

ศูนย์บัณฑิตศึกษา วิทยาเขตขอนแก่น หวังเป็นอย่างยิ่งว่าคงได้รับร่วมมือจากท่านด้วยดี ขออนุโมทนาขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

เรียนมาด้วยความเคารพ

ด้วยความเคารพ: สมพงษ์
รองอธิการบดี

พระครูสุวิธานพัฒนบัณฑิต
(พระครูสุตธรรมรักจิต)

(พระครูสุวิธานพัฒนบัณฑิต,ดร.)

รองอธิการบดี วิทยาเขตขอนแก่น

ประธานกรรมการบริหารศูนย์บัณฑิตศึกษา วิทยาเขตขอนแก่น

สนง.ศูนย์บัณฑิตศึกษา โทร.๐๔๓๒-๒๘๓-๕๔๗ ต่อ ๑๑๖
พระมหาทีลีธู วิสิษฐปถุญญ - จนท.ประสานงาน - ๐๘๕-๗๕๗-๗๖๖๐

ที่ ศธ.๖๑๒๓.๔/๑๐๖๗



มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตขอนแก่น ๓๐ หมู่ ๑ ตำบลโคกสี
อำเภอเมืองขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น ๔๐๐๐๐
โทรศัพท์. ๐-๔๓๒๘-๓๕๔๗
โทรสาร. ๐-๔๓๒๘-๓๓๓๙

๑๕ สิงหาคม ๒๕๕๖

เรื่อง ขอความร่วมมือเป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือการศึกษาวิจัย

เจริญพร นายพนรัตน์ กอกหวาน ผอ.การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) สำนักงานจังหวัดขอนแก่น
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์ จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วย พระมหาธีรธรรมสาร สิริมงคล/มัตรา รัชสประจำตัว ๕๕๐๕๔๐๕๒๐๑ นิสิตปริญญาโท
สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ ภาควิชาการศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยา
เขตขอนแก่น ได้รับอนุมัติให้ทำวิทยานิพนธ์เรื่อง "การจัดการการท่องเที่ยวเชิงพุทธของวัดหนองแวง(พระ
อารามหลวง) อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น" โดยมีคณะกรรมการควบคุม ดังนี้ คือ ๑) ผศ.ดร.ชาญชัย ฮวด
ศรี ๒) ดร.ปัญญา คล้ายเดช

เพื่อให้งานวิทยานิพนธ์ของนิสิตมีคุณภาพด้านวิชาการและถูกต้องตามหลักการวิจัย
ศูนย์บัณฑิตศึกษา วิทยาเขตขอนแก่น พิจารณาเห็นว่าท่านเป็นบุคคลที่มีความสามารถและมีความเชี่ยวชาญ
ในการตรวจสอบเครื่องมือการศึกษาวิจัย จึงขอเจริญพรเชิญท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบเครื่องมือการ
ศึกษาวิจัยของนิสิตท่านนี้ด้วย

ศูนย์บัณฑิตศึกษา วิทยาเขตขอนแก่น หวังเป็นอย่างยิ่งว่าคงได้รับร่วมมือจากท่านด้วยดี
ขออนุโมทนาขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

เจริญพร

(พระครูสุวิธานพัฒนบัณฑิต,ดร.)

รองอธิการบดี วิทยาเขตขอนแก่น

ประธานกรรมการบริหารศูนย์บัณฑิตศึกษา วิทยาเขตขอนแก่น

- ทราบ / ใช้ทำกรณี ทราบแล้ว
๖๖๕๖

สนง.ศูนย์บัณฑิตศึกษา โทร.๐๔๓๒-๖๘๓-๕๔๗ ต่อ ๑๑๖
พระมหาพิชิต วิสิษฐบูรณ์ - จันท.ประสานงาน - ๐๔๕-๗๕๗-๗๗๖๐

(นางพนรัตน์ กอกหวาน)
นางพน.
๗ กค ๒๕๕๖



ที่ ขก 0034/ 878

สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดขอนแก่น
อาคาร มจร. วิทยาเขต ขก 40000

30 สิงหาคม 2556

เรื่อง ขอความร่วมมือให้ผลิตสัมภาษณ์และเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย

นมัสการ รองอธิการบดีมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น

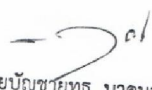
อ้างถึง หนังสือศร 6,123.4/1067 ลงวันที่ 15 สิงหาคม 2556

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์ จำนวน 1 ฉบับ

ตามหนังสือที่อ้างถึง มหาวิทยาลัยฯขอความร่วมมือให้ผลิตสัมภาษณ์และเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย ของพระมหาธัชชธร สิริมงคลโคโล/มาตรา รหัสประจำตัว 5505405201 นิสิตปริญญาโท สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ ภาคปกติ ฯ ได้รับอนุมัติให้ทำวิทยานิพนธ์เรื่อง การจัดการการท่องเที่ยวเชิงพุทธของวัดหนองแวง (พระอารามหลวง) และขอเชิญท่านผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดขอนแก่น เป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบเครื่องมือการศึกษาวิจัย ความละเอียดแจ้งแล้ว นั้น ได้ตรวจสอบเครื่องมือแล้ว เห็นชอบตามเสนอ

จึงนมัสการมาเพื่อทราบ

ขอนมัสการมาด้วยความเคารพ


(นายบัญญัติชัชวาลย์ นาคมจลินท์)

ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดขอนแก่น

กลุ่มอำนวยการและประสานงาน

โทร 043-271055

โทรสาร 043-271056

รอง ผอ.จ. _____
 ผอ. พศ.จ. _____
 พน. กลุ่ม 30 สก, 56 _____
 จันท.ทีมพิเศษ _____

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ สกุล : พระมหาธัชธร สิริมงคลโ
เกิด : วันจันทร์ ที่ ๒ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๒๗
สถานที่เกิด : เลขที่ ๑๐ หมู่ ๕ บ้านท่าลาด ตำบลหัวนาคำ อำเภอกระนวน
จังหวัดขอนแก่น ๔๐๑๗๐
การศึกษา : จบการศึกษาระดับปริญญาตรี พุทธศาสตรบัณฑิต
คณะสังคมศาสตร์ สาขาวิชารัฐศาสตร์ รุ่นที่ ๕๘
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยวิทยาเขตขอนแก่น
ปัจจุบัน : กำลังศึกษาปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขารัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช
วิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น
อุปสมบท : วันที่ ๑๘ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๔๗
ที่อยู่ปัจจุบัน : ๕๙๓ วัดหนองแวง (พระอารามหลวง) ถนนกลางเมือง
ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น
โทรศัพท์ : ๐๘๕-๖๙๖๙๖๕๒
Email : thachathorn_111@hotmail.com